

วิธีการขั้บร้งหมอลำกลอน ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย

นายสุริยพงษ์ บุญโกมล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

MOH LUM KLON'S VOCAL STYLE OF MOH LUM KLON
PO CHALADNOI (KRU CHALAD SONGSERM)

Mr. Suriyaphong Bunkomon

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Thai Music

Department of Music

Faculty of Fine and Applied Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2016

Copyright of Chulalongkorn University

สุริยพงษ์ บุญโกลม : วิธีการขับร้องหมอลำกลอน ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย (MOH LUM KLON'S VOCAL STYLE OF MOH LUM KLON PO CHALADNOI (KRU CHALAD SONGSERM)) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ. ดร.ข้ามคม พรประสิทธิ์, 203 หน้า.

วิทยานิพนธ์เรื่องวิธีการขับร้องหมอลำกลอนของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย (ครูฉลาด ส่งเสริม) วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระเบียบวิธีการแสดงหมอลำกลอนของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย และเพื่อศึกษากลวิธีการขับร้องหมอลำกลอนของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย โดยใช้กลอนลำทางยาวตามน้องท้าวอีสาน ในการดำเนินการวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผลการวิจัยพบดังนี้

ระเบียบวิธีการแสดงหมอลำกลอนของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย (ครูฉลาด ส่งเสริม) แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ การแสดงเฉพาะกิจ การแสดงครั้งคืน และการแสดงทั้งคืน โดยจะมีความแตกต่างกันคือ การแสดงเฉพาะกิจ ผู้ว่าจ้างจะมาติดต่อการแสดงเพื่อแสดงในงานต่าง ๆ เป็นการเฉพาะ ไม่แสดงเป็นเรื่องราว อาจเป็นการว่าจ้างเพื่อแสดงในตอนใดตอนหนึ่ง ส่วนการลำแบบครั้งคืนและเต็มคืน หมอลำจะแสดงไปจนถึงเวลาประมาณเที่ยงคืน และทั้งคืนตามลำดับ ขั้นตอนการแสดงหมอลำจะประกอบไปด้วย การลำบทกลอนลำไหว้ครู การลำกลอนลำเกี่ยวกับเจ้าภาพหรือกลอนลำขอศรัทธาซึ่งเป็นกลอนลำที่แต่งขึ้นเฉพาะสำหรับงานนั้น ๆ การลำบทกลอนลำแนะนำตัว การลำบทเกี่ยวพาราสี การลำกลอนลำที่แสดงเรื่องราว และการลำลา

กลวิธีการร้องหมอลำกลอน จากการศึกษากลอนลำทางยาวตามน้องท้าวอีสาน มีลักษณะเป็นลำทางยาวหรือลำล่อง พบกลวิธีการร้องคือ การบดท้ายเสียง การร้องเลียนเสียงธรรมชาติ การใช้น้ำเสียงเพื่อสื่ออารมณ์ การเอื้อนโดยใช้ลูกคอและการร้องโดยใช้คำพิเศษ โดยการใช้น้ำเสียงเพื่อสื่ออารมณ์ เป็นกลวิธีที่พบมากที่สุด

ภาควิชา ดุริยางคศิลป์

ลายมือชื่อนิสิต .....

สาขาวิชา ดุริยางค์ไทย

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

ปีการศึกษา 2559

5686735835 : MAJOR THAI MUSIC

KEYWORDS: VOCAL TECHNIQUES OF LUM-KLON / POR. CHALARD-NOI / KRU CHALARD SONGSERM

SURIYAPHONG BUNKOMON: MOH LUM KLON'S VOCAL STYLE OF MOH LUM KLON PO CHALADNOI (KRU CHALAD SONGSERM). ADVISOR: ASST. PROF. KUMKOM PORNPRASIT, D.Lit., 203 pp.

This thesis is about Moh Lum Klon's vocal style of Moh Lum Klon Po Chaladnoi (Kru Chalad Songserm. The purpose is to study the strategies as well as the vocal techniques employed in the performance of Por. Chalad-Noi by studying *Klon-Lam-Tang-Yao-Tam-Nong-Tua-Isan*. This study is conducted by using a qualitative approach. The research findings are as follows.

The strategies employed in the performance of Por. Chalad-Noi can be divided into three major categories: performance for special occasions; half-night performance; all-night performance. Regarding performances for special occasions, he will be contacted to perform on a certain occasion and the story will not be told entirely but rather just some parts. For half-night and all-night performance, he will perform until around midnight and all night respectively. The process includes singing in honor of the teachers, singing about the host or singing *Lum-Yoh-Sat-Ta*, which is specially composed for that certain occasion, singing introducing himself, singing about courting, singing to recoun some stories, and singing to bid farewell.

According to the study of *Klon-Lam-Tang-Yao-Tam-Nong-Tua-Isan*, the techniques used are Lum-Tang-Yao or Lum-Long. The frequently found techniques are dropping off the last sound, imitating nature sounds, expressing feelings through tones, clucking the sound from the throat, and using special words in singing. The mostly used one is expressing feelings through swing melodies.

Department: Music

Student's Signature .....

Field of Study: Thai Music

Advisor's Signature .....

Academic Year: 2016

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ที่ได้ให้ความช่วยเหลือให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จไปได้ด้วยดี

กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ข้ามคม พรประสิทธิ์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก เป็นผู้ให้แนวคิดและให้คำปรึกษา ช่วยชี้แนะแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนวิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์

กราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์ รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรประพิตร์ เผ่าสวัสดิ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรระ คมขำ ที่ได้ให้ความรู้ คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้

กราบขอบพระคุณครูฉลาด ส่งเสริม (ศิลปินแห่งชาติ) ที่ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการขับร้องหมอลำ และระเบียบวิธีต่าง ๆ ในการร้องหมอลำ รวมถึงคำแนะนำต่าง ๆ ทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้ด้วยดี

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อประสิทธิ์ บุญโกมล ผู้ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจ เป็นครูที่สอนขับร้องให้ผู้วิจัยตลอดมา ขอขอบพระคุณคุณแม่จุฑามาส บุญโกมล ผู้ซึ่งให้กำลังใจ ให้โอกาส และสนับสนุนด้านการศึกษาแก่ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณครอบครัวที่ให้กำลังใจ และสนับสนุนทุก ๆ ด้านแก่ผู้วิจัย จนกระทั่งวิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญภาพ.....	ญ
สารบัญแผนภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	3
1.3 วัตถุประสงค์	6
1.4. วิธีดำเนินการ	6
1.5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
1.6 นิยามศัพท์.....	6
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 ประวัติพัฒนาการหมอลำกลอน.....	8
2.2 ประเภทของหมอลำ.....	17
2.2.1 หมอลำพื้น	17
2.2.2 หมอลำกลอน	19
2.2.3 หมอลำหมู่.....	21
2.2.4 หมอลำเพลิน	22
2.2.5 หมอลำซิ่ง	24
2.2.6 หมอลำผีฟ้า.....	25

2.3 การไหว้ครูหมอลำ	26
สรุปผลการศึกษา	27
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการแสดงหมอลำกลอนของหมอลำ ป. ฉลาดน้อย	30
3.1 ขั้นเตรียมการแสดง	30
3.1.1 การว่าจ้าง	32
3.1.2 การเตรียมบท	36
3.1.3 การเดินทาง	41
3.1.4 การจัดเวที	41
3.1.5 การจัดวงดนตรีและเครื่องเสียง	43
3.1.6 การแต่งตัวและการแต่งหน้า	44
3.1.7 การไหว้ครู	46
3.2 ขั้นตอนการแสดงหมอลำ	48
3.2.1 การแสดงหมอลำแบบเฉพาะกิจ	48
3.2.2 การแสดงครั้งคืน และทั้งคืน	50
สรุปผลการวิจัย	62
บทที่ 4 บทวิเคราะห์	67
4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการบันทึกโน้ต	67
4.2 เครื่องดนตรีที่ใช้กำหนดเสียง	67
4.3 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการบันทึกโน้ตการร้องหมอลำ	68
4.4 การแบ่งวรรคของกลอนลำและฉันทลักษณ์	68
4.5 รายละเอียดในการวิเคราะห์	78
สรุปผลการวิเคราะห์กลอนลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสาน	185

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	197
5.1 บทสรุป.....	197
5.2 ข้อเสนอแนะ	199
รายการอ้างอิง.....	200
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	203

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 3.1 ภาพครุฑฉลาด สนทนากับผู้ว่าจ้างหลังเวทีการแสดงหมอลำ.....	31
ภาพที่ 3.2 เวทีหมอลำคณะเพชรอุบล.....	42
ภาพที่ 3.3 ภาพวงดนตรี หมอลำคณะ เพชรอุบล	43
ภาพที่ 3.4 ภาพขณะทำการแสดงกลอนลำคู่ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย และหมอลำอังคนางค์ คุณไชย	44
ภาพที่ 3.5 ภาพครุฑฉลาดแต่งหน้าเพื่อเตรียมการแสดง.....	45
ภาพที่ 3.6 ภาพนักแสดงหมอลำแต่งหน้าหลังเวที	46
ภาพที่ 3.7 ชั้น5 หรือ เครื่อง"ค้าย้อ" ที่เจ้าภาพจัดสำหรับวงหมอลำคณะเพชรอุบล.....	47
ภาพที่ 3.8 ครุฑฉลาด ส่งเสริม "ได้รับเชิญให้ไปร้องหมอลำแบบเฉพาะกิจ	50
ภาพที่ 3.9 การแสดงหมอลำในชุดการแสดงช่วงแรก	51
ภาพที่ 3.10 การแสดงช่วงที่สอง.....	53
ภาพที่ 3.11 การแสดงหมอลำคู่ ชายหญิง	55
ภาพที่ 3.12 ภาพสมุดบันทึกกลอนลำ ของหมอลำคณะเพชรอุบล	56
ภาพที่ 3.13 หมอลำชายแต่งกายเพื่อแสดงในชุดการแสดงหมอลำเรื่อง.....	57
ภาพที่ 3.14 สมุดจดกลอนลำของหมอลำสายชล คณะเพชรอุบล.....	58
ภาพที่ 3.15 การแสดงหมอลำเรื่อง	59
ภาพที่ 3.16 การแสดงตลกในชุดการแสดงหมอลำเรื่อง	59
ภาพที่ 3.17 บรรยากาศการชมหมอลำ ณ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ	61

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่ 3.1 แผนที่บ้าน ครูฉลาด ส่งเสริม.....	32
--	----

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หมอลำ เป็นมหรสพที่มีความสำคัญมากในภาคอีสาน หมอลำเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวอีสานไม่ว่าจะเป็นประเพณีต่าง ๆ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตหรือการให้ความบันเทิง หมอลำจึงกลายเป็นวัฒนธรรมที่แสดงอัตลักษณ์ของชาวอีสานที่ชัดเจนที่สุด หมอลำมีการสืบทอดมาอย่างยาวนาน และมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ ตามสภาพบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จนกลายเป็นหมอลำที่พบเห็นได้ในปัจจุบัน หมอลำจึงเป็นเสมือนดนตรีที่ยังมีชีวิตและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ “หมอลำ” หมายถึงผู้ที่มีบทบาทในการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ เป็นทำนองผ่าน “การลำ” คือการเปล่งเสียงในทำนองต่าง ๆ ตามลักษณะของ “กลอนลำ” คือบทร้องที่ประพันธ์ขึ้น โดยไม่มีจังหวะตายตัว โดยมีที่มาจากวรรณกรรมพื้นบ้าน นิทาน ชาดก คติสอนใจ คุณธรรม จริยธรรม จารีต ประเพณี ค่านิยม รวมไปถึงความเชื่อต่าง ๆ ของผู้คนในท้องถิ่น กลอนลำอาจจะเป็นบทร้องที่สืบทอดกันต่อเนื่องมาตั้งแต่โบราณ หรือจะเป็นกลอนลำที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ก็ได้ (บุษกร บิณฑสันต์ และข้าคม พรประสิทธิ์, 2553: 2)

การขับร้องหมอลำนั้น จะมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ เช่น ในจังหวัดอุบลราชธานี หมอลำจะมีทำนองและลักษณะการเอื้อนช้า เอื้อนละเอียด มีการเกริ่นขึ้นต้นด้วยฟ้า ฝน อากาศ เป็นต้น ถือเป็นลักษณะเฉพาะตัวของหมอลำอุบลราชธานี ซึ่งการร้องหมอลำของชาวอุบลราชธานีนั้น ได้รับยกย่องว่าเป็นสุดยอดของการร้องหมอลำ มีการเอื้อนที่ละเอียด ชัดเจน สามารถถ่ายทอดอารมณ์ได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งในปัจจุบันมีหมอลำที่ได้รับยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) จำนวน 6 ท่าน ซึ่งล้วนเป็นหมอลำที่มีภูมิลำเนาเป็นชาวอุบลราชธานีแทบทั้งสิ้นคือ หมอลำทองมาก จันทะลือ ในปี 2529 หมอลำเคน ดาเหลา ในปี 2534 หมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน ในปี 2536 หมอลำบุญเพ็ง ฝ้ายวิชัย ในปี 2540 หมอลำฉลาด ส่งเสริม ในปี 2548 และหมอลำบานเย็น รากแก่น ในปี 2556

หมอลำกลอนเป็นเพลงพื้นบ้านของอีสานไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อใดและที่ใด สันนิษฐานว่าคงมีมาพร้อมกับการกำเนิดชุมชนอีสาน โดยพัฒนามาจากการใช้ภาษาพูดธรรมดาต่อมาพัฒนาเป็นการขับร้องซึ่งแต่งเนื้อหาและทำนองขึ้นมาตามภาษาของตนเอง ประกอบกับชาวอีสานมีความเจ้าบทเจ้ากลอนด้านวรรณคดีอยู่มาก ได้จดหรือเรื่องราวต่าง ๆ ไว้เป็นคัมภีร์ ซึ่งในระยะแรกการจารึกเรื่องราวต่าง ๆ จะใช้เหล็กจารึกลงในแผ่นไม้ที่ตัดเป็นท่อนตาม

ความยาวของกลอนโดยการจารลงบนไม้ไผ่ หากวรรณคดีเรื่องใดยาวก็อาจจะต้องใช้ไม้ไผ่หลายปล้องหลายลำในการจารก็จนกว่าจะจบเรื่อง ทำให้เกิดการเรียกคัมภีร์ที่จารกลงบนลำไม้ไผ่ตามลักษณะนามของไม้ไผ่และชื่อเรื่องที่จารกลงไปว่า “ลำ” เช่นลำพระเวสสันดร ลำมหาชาติ ลำการะเกด ลำสังข์ศิลป์ชัย เป็นต้น (สุนทร อภิสุนทรางกูร, 2529: 36)

หมอลำกลอน เป็นเพลงพื้นบ้านที่ลำตัวต่อกันระหว่างหมอลำชายกับหมอลำหญิง เรื่องราวที่นำมาขับลำเป็นบทหรือกรองที่ไม่ยาวนาน เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการเกี่ยวพาราสี การประชันความรู้เกี่ยวกับคติโลกคติธรรม หรือลำเพื่อแข่งขันความฉลาดเฉลียวและปฏิภาณไหวพริบระหว่างชายหญิง บางครั้งนิยมเรียกว่าลำโจทย์ – ลำแก้ หรือสมมติสถานการณ์แย่งชิงความรักระหว่าง 2 ชาย 1 หญิงเรียกว่า ลำชิงชู้บางครั้งเป็นการแย่งชิงความรักระหว่างหญิงสองชายหนึ่งเรียกว่าลำชิงชาย การลำในลักษณะนี้เป็นการเปิดโอกาสให้หมอลำได้แสดงออกทางความสามารถ ความรอบรู้ ให้ผู้ฟังเกิดสติปัญญา หมอลำกลอนผู้แสดงมีทั้งชายและหญิงลำได้ต่อกันรำตามเนื้อหาบทกลอน โดยบทกลอนที่ใช้ในการลำมีหลายรูปแบบเช่น กลอนเกี่ยวกลอนชมธรรมชาติ กลอนลำล่องยาว กลอนลำเดี่ยวชนิดต่าง ๆ เช่น ลำเดี่ยวธรรมดา ลำเดี่ยวสาละวัน ลำเดี่ยวพม่า ลำเดี่ยวสีทันดร ลำกลอนนั้นใครมีกลอนดีดึงดูดใจผู้ฟังจะได้รับความนิยมมาก ใครเสียงดีกลอนดีย่อมได้เปรียบกว่า และการลำกลอน ผู้ลำจะต้องมีปฏิภาณไหวพริบตอบโต้คู่ลำได้ จึงจะสนุก ลำกลอนส่วนมากผู้ลำจะแต่งกลอนตามบทกลอนที่จำมาจากครู ในระยะหลังกลอนลำได้พัฒนาไป มีการนำหมอลำกลอนไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม เช่น แต่งกลอนเพื่อเชิญชวนให้เกิดความสามัคคี พัฒนาประเทศชาติในด้านต่าง ๆ ด้านการเกษตร ด้านสาธารณสุข เป็นต้น (เครือจิต ศรีบุญนาถ, 2546: 34)

ครูฉลาด ส่งเสริม หรือ ป. ฉลาดน้อย เป็นหมอลำชาวจังหวัดอุบลราชธานีที่ได้รับความนิยม และได้รับความยอมรับและยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) ในปีพุทธศักราช 2548 ด้วยความที่ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในกลอนลำที่เรียกว่าหมอลำกลอน ซึ่งเป็นลักษณะหมอลำ แบบดั้งเดิม และท่านยังได้ชื่อว่าเป็นหมอลำที่มีเอกลักษณ์ของหมอลำอุบลอย่างชัดเจน ท่านเป็นผู้วางแนวคิดในการแต่งกลอนลำประกอบการแสดงลำเรื่องต่อกลอนทุกเรื่อง เป็นผู้คิดค้นทำนองลำคือ "ทำนองเมืองอุบล" ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดอุบลราชธานี โดยเฉพาะสำนวนการร้องที่นำธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมาเป็นเนื้อหาประกอบ เช่น การบรรยายถึงลักษณะภูมิอากาศ ฟ้า ลม ฝน น้ำ ซึ่งนักแสดงทั้งหลายโดยเฉพาะนักแสดงตลกชอบนำคำร้อง

และทำนองลำเมืองอุบลไปลือเลื่อง จากทำนองกลอนลำคิดค้นนี้ประชาชนชื่นชอบและเรียกกันว่า "ทำนอง ป.ฉลาดน้อย"

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาวิธีการขับร้องหมอลำกลอนของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย (ครูฉลาด ส่งเสริม) เนื่องจากท่านเป็นหมอลำที่มีความสามารถในการขับร้องหมอลำกลอน โดยมุ่งเน้นศึกษากลวิธีการขับร้องหมอลำกลอนและระเบียบวิธีในการแสดงหมอลำกลอน อันเป็นประโยชน์ทั้งในการเผยแพร่แก่ผู้สนใจ ตลอดจนจนเป็นการอนุรักษ์การขับร้องหมอลำกลอน และระเบียบวิธีการแสดงหมอลำกลอนเพื่อมิให้สูญหายและเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติสืบไป

1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รังสิมา จันทรวงศ์ ดำเนินการวิจัยเรื่อง การศึกษาเทคนิคการร้องหมอลำของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเทคนิคการร้องหมอลำของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย และเพื่อศึกษาทำนองกลอนลำทำนองเมืองอุบลของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย ผลการวิจัยพบว่า เทคนิคการขับร้องหมอลำของหมอลำ ป.ฉลาดน้อยไม่มีข้อจำกัดหรือกฎเกณฑ์ตายตัว จะยึดหลักการเบื้องต้นคือ การศึกษาบทร้อง ทดลองร้องจนชำนาญแล้วเพิ่มเติมอารมณ์เพลง ส่วนเทคนิคการร้องที่มาจากพรสวรรค์คือ การโอ้โนบตเกริ่นนำที่จะสั้นในตอนต้นและยาวในตอนท้าย ประกอบกับเทคนิคการเอื้อนผสมผสานลูกคอที่ใช้เสียง"อ"ทั้งหมดนอกจากนี้ยังมีเทคนิคการปรับเสียงที่เน้นการตัดเสียงร้องให้สูงขึ้นในช่วงทำนองบางประโยค และในเนื้อร้องพยางค์สุดท้ายของวรรคเพลงบางวรรค สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นเอกลักษณ์ความเชี่ยวชาญเฉพาะตัว สำหรับทำนองกลอนลำทำนองเมืองอุบลจะมีลักษณะพิเศษคือมีการเกริ่นนำโนบตจะกล่าวถึงธรรมชาติ ทำนองกลอนลำจะมีด้วยกัน 3 ส่วนคือ บทเกริ่นหรือบทโอ้ บทกลางหรือบทเดินกลอนและบทลา บทประพันธ์จะเป็นบทกลอนที่มีสัมผัสคล้ายบทร้อยกรอง มีสัมผัสนอกและสัมผัสใน การร้องหมอลำทำนองเมืองอุบลจะมีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องคือ มีการไหว้ครูก่อนการแสดง(รังสิมา จันทรวงศ์, 2552: บทคัดย่อ)

วินัย ใจเอื้อ ดำเนินการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิธีการร้องหมอลำของฉวีวรรณ ดำเนิน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการฝึกร้องและวิธีการแสดงหมอลำ ของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน และเพื่อวิเคราะห์กลอนลำ โดยเลือกเฉพาะทำนองกลอนลำที่เป็นต้นแบบ 4 ทำนองคือ ลำทางสั้นเมตตาจิต ลำทางยาวอ้อลาทุ่งรวงทองทำนองลำเพลินแก้วหน้าม้า และทำนองลำเตี้ยวันเพ็ญ

ผลการวิจัยพบว่า การฝึกหายใจของครูอู๋วีวรรณดำเนิน จะใช้วิธีการฝึกหายใจโดยการดำนํ้าและกลั่นลมหายใจให้นานที่สุด ควบคุมลมหายใจโดยค่อย ๆ ผ่อนลมออกมา ฝึกหายใจให้สอดคล้องกับวรรคตอนของเนื้อร้อง การเปล่งเสียงจะฝึกร้องเสียงเลียนแบบเสียงสัตว์ และเปล่งเสียงในการฝึกทำนองและจังหวะจะฝึกทำนองกลอนลำทุกประเภท การฝึกคำร้องจะฝึกโดยการอ่านหนังสือ อ่านกลอนลำ และฝึกออกเสียงเป็นคำหรือกลุ่มคำ การฝึกอารมณ์เพลงจะศึกษาเนื้อหาและจดจำลำกลอนให้ขึ้นใจ ทำให้สามารถถ่ายทอดอารมณ์ออกมาได้ดี เนื้อหาของกลอนลำทั้ง 4 จะบรรยายสภาพธรรมชาติตามชนบทของชาวอีสานวิถีชีวิตของชาวอีสานและการเกี่ยวพาราสี กลอนลำจะใช้ภาษาถิ่นอีสานและภาษาไทยกลางเป็นหลัก ถ้อยคำที่ใช้จะแสดงออกถึงอารมณ์ในด้านต่าง ๆ มีการเล่นคำ ซ้ำคำ เสริมคำ อย่างเหมาะสม (วินัย ใจเอื้อ, 2546: บทคัดย่อ)

ราชันย์ เจริญแก่นทราย ดำเนินการวิจัยเรื่อง กลวิธีการลำกลอนของหมอลำอู๋วีวรรณ พันธุ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้องกับการขับร้องหมอลำ ศึกษากลวิธีการตกแต่งทำนอง โอกาสที่นำไปใช้และศึกษาระเบียบวิธีการแสดงหมอลำกลอนของหมอลำอู๋วีวรรณ พันธุ ผลการวิจัยพบว่า กำเนิดของหมอลำนั้นแบ่งเป็น 3 แนวคิดคือ หมอลำเกิดจากการเทศน์ หมอลำเกิดจากพิธีกรรม และหมอลำเกิดจากการเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว ประเภทของหมอลำสามารถแบ่งได้เป็น 6 ประเภทคือ หมอลำผีฟ้า หมอลำพื้น หมอลำกลอน หมอลำหมู่ หมอลำเพลิน และหมอลำซิ่ง ทำนองการลำกลอนของหมอลำอู๋วีวรรณ พันธุที่ใช้ในการแสดงมี 6 ทำนองคือ ทำนองลำทางสั้น ทำนองลำทางยาว ทำนองเตี้ยธรรมดา ทำนองเตี้ยโขง ทำนองเตี้ยพม่ารำชวาน และทำนองเตี้ยหัวโนนตาล ขั้นตอนในการแสดงหมอลำกลอนของหมอลำอู๋วีวรรณ พันธุสามารถแบ่งเป็นยก คือยกที่ 1 เริ่มการแสดงด้วยการลำทำนองลำทางสั้นไหว้ครู ยกที่ 2 ลำทำนองลำทางสั้นบทยอศรัทธา ยกที่ 3 ลำทางสั้น ยกที่ 4 ลำทางยาว แล้วต่อท้ายด้วยการรำเตี้ยประกอบด้วยเตี้ยโขง เตี้ยพม่ารำชวาน เตี้ยธรรมดา ส่วนลำเฉพาะกิจนั้นจะขับร้องเฉพาะบทที่เกี่ยวข้องกับงานนั้น ๆ โครงสร้างลักษณะเด่นของทำนองลำทางยาวพบว่ามี การ โอ่ ดำเนินทำนองและลงจบ ลำทางสั้นพบการ โอ่ ดำเนินทำนองและลงจบด้วยคำว่าสีนาวล ลำเตี้ยธรรมดา พบคำขึ้นต้นด้วย โอยพี่ ลำเตี้ยหัวโนนตาล พบคำขึ้นต้นด้วย โอเด กลวิธีการรำกลอนของหมอลำอู๋วีวรรณ พันธุ พบทั้งหมด 9 วิธีคือ การผันเสียง การร้องรวบคำ การร้องกระทบเสียง การใช้ลูกคอ การสะบัดเสียง การร้องยืดคำ การเติมคำบุพบท การร้องเน้นเสียง และการรวบ 2 วรรคโดยใช้ลมหายใจที่ยาว ช่วงเสียงของหมอลำอู๋วีวรรณนั้นพบว่ามีช่วงเสียงห่างกัน 10 เสียงเมื่อร้องลงเสียงต่ำสามารถร้องได้โดยไม่บอด (ราชันย์ เจริญแก่นทราย, 2554: บทคัดย่อ)

สุวิทย์ รัตนปัญญา ดำเนินงานวิจัยเรื่อง บริบท คุณค่า แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของหมอลำกลอนในประเทศไทยและในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของหมอลำกลอนในประเทศไทยและลาว เพื่อศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของหมอลำกลอนในประเทศไทยและลาว และเพื่อกำหนดข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์ให้หมอลำกลอนดำรงอยู่ในปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่าบริบทของหมอลำกลอนในประเทศไทยและในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในด้านเศรษฐกิจอาชีพและรายได้ของคนในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งเศรษฐกิจของชุมชนด้านสังคม พบว่าเกิดภาวะสังคมสูงอายุในชุมชนค่านิยมในการดูโทรทัศน์มากขึ้นและเกิดภาวะความทันสมัยเข้าสู่สังคมมากขึ้นด้านวัฒนธรรมและประเพณีพบว่าวัฒนธรรมการบริโภคและวิถีชุมชนเปลี่ยนไปรวมถึงประเพณีในท้องถิ่นมาอย่างสูญหายไป คุณค่าของหมอลำกลอนในประเทศไทยและในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มี 4 ด้าน ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรมประเพณี และด้านสุขภาพ (สุวิทย์ รัตนปัญญา, 2553: บทคัดย่อ)

ปริญญา บัองรอด ดำเนินการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์บทหมอลำเรื่องต่อกลอน มีวัตถุประสงค์คือเพื่อศึกษาศิลปะการแต่งบทหมอลำเรื่องต่อกลอนในด้านลักษณะคำประพันธ์ เพื่อศึกษาบทหมอลำเรื่องต่อกลอนในด้านแก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร และฉาก และเพื่อศึกษาค่านิยม ความเชื่อ วิถีชีวิตและประเพณี ที่ปรากฏในบทหมอลำเรื่องต่อกลอน จากการศึกษาพบว่า บทหมอลำเรื่องต่อกลอนนั้นประกอบไปด้วย บทนำ บทเจรจา และบทบรรยาย ลักษณะการประพันธ์กลอนลำเป็นแบบร้อยสี่ส้น ส่วนบทบรรยายและบทเจรจา ผู้แต่งใช้ลักษณะการประพันธ์แบบร้อยสี่ส้นและแบบร้อยกรองธรรมดา สำหรับด้านศิลปะการใช้ภาษา ในบทหมอลำเรื่องต่อกลอนใช้คำภาษาถิ่น คำขยาย คำภาษาต่างประเทศการเล่นคำ การสัมผัส คำซ้ำ คำซ้อน และโวหารเปรียบเทียบได้อย่างน่าสนใจ เรื่องที่นำมาประพันธ์หมอลำเรื่องต่อกลอน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวใกล้ตัว เข้าใจง่าย มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติตน ซึ่งให้ความดีงาม มีแก่นเรื่องเดียว โครงเรื่องไม่ซับซ้อน หมอลำเรื่องต่อกลอนสะท้อนเนื้อหาเชิงสังคมและคติชนวิทยา โดยชี้ให้เห็นถึงค่านิยม ความเชื่อ แนวคิด วิถีชีวิต ตลอดจนประเพณีของอีสานได้อย่างน่าสนใจ เนื้อหาแสดงถึงการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงาม นอกจากนี้ยังสะท้อนความเชื่อและค่านิยมทางด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งถือเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน (ปริญญา บัองรอด, 2544: บทคัดย่อ)

1.3 วัตถุประสงค์

- 1.3.1 เพื่อศึกษาระเบียบวิธีการแสดงหมอลำกลอนของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย
- 1.3.2 เพื่อศึกษากลวิธีการขับร้องหมอลำกลอนของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย

1.4 วิธีดำเนินการ

การดำเนินการวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

- 1.4.1 ศึกษาข้อมูลจากตำรา เอกสาร ตลอดจนตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง
- 1.4.2 ศึกษาวิธีการขับร้องหมอลำกลอน ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย พร้อมทั้งนำข้อมูลที่ได้มาจัดแบ่งหัวข้อเพื่อทำการวิเคราะห์
- 1.4.3 นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ สรุปผลเพื่อขอคำแนะนำ พร้อมกับนำมาแก้ไข
- 1.4.4 จัดทำรูปเล่มวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์
- 1.4.5 สอบป้องกันวิทยานิพนธ์และดำเนินการแก้ไข พร้อมกับนำเผยแพร่ในวารสารทางวิชาการ

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.5.1 ทราบระเบียบวิธีการแสดงหมอลำกลอนของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย
- 1.5.2 ทราบกลวิธีการขับร้องหมอลำกลอนของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย

1.6 นิยามศัพท์

- 1.6.1 การผันเสียง หมายถึง การลากเสียงขึ้นลงของคำร้องหนึ่ง ๆ อาจเป็นการลากเสียงสองเสียงหรือมากกว่า ใช้เพื่อตกแต่งทำให้ถูกต้องตามความหมาย ทำนอง หรือเพื่อให้เกิดความไพเราะยิ่งขึ้น
- 1.6.2 การบัดเสียง หมายถึง การลากเสียงขึ้นอย่างฉับพลันหลังคำร้อง บางครั้งเรียกการบัดเสียงท้ายคำ คือการร้องคำร้องด้วยเสียงเต็ม แล้วบัดเสียงขึ้นเสียงนาสิกอย่างฉับพลัน มักปรากฏในคำสุดท้ายของวรรค
- 1.6.3 การใช้น้ำเสียงเพื่อสื่ออารมณ์ หมายถึง การใช้น้ำเสียง สั้น ยาว เบา แรง เพื่อสื่อความหมายต่าง ๆ ตามอารมณ์ของบทเพลง

1.6.4 การเอื้อนโดยใช้ลูกคอ หมายถึงการลากเสียง สูง ต่ำ สั้น ยาว สลับกันไปมา ด้วยการใช้ลูกคอ อาจเป็นการร้องด้วยคำต่าง ๆ เช่น โอ้ ไฉ้ย ออ เฮาะ เออ เอย เป็นต้น

1.6.5 การใช้คำพิเศษ หมายถึง คำพิเศษต่างๆ ที่ปรากฏในกลอนลำ อาจเป็นคำสร้อย เช่น “พุ่มแห้ว” “दै้อละนาง” “दै้อละน้อง” เป็นต้น

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง วิธีการขับร้องหมอลำกลอนของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย มีเนื้อหาเกี่ยวกับบริบทที่เกี่ยวข้องกับหมอลำ โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 3 ประเด็น คือ ประวัติพัฒนาการหมอลำกลอน ประเภทของหมอลำ และการไหว้ครูหมอลำ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ประวัติพัฒนาการหมอลำกลอน

หมอลำเป็นการแสดงพื้นบ้านอีสานที่ได้รับความนิยมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมต่าง ๆ ในภาคอีสาน มีผู้รู้หลาย ๆ ท่านให้ทัศนะเกี่ยวกับความจำกัดความและความหมายของคำว่าหมอลำไว้ดังนี้

“หมอ” น. เป็นผู้รักษาโรค, ผู้ชำนาญ, ผู้ถนัด เช่น หมอความ น. ผู้ว่าความในโรงศาล, หมอนาง นกชนิดหนึ่ง ตัวเล็ก ขนสีดำ, หมอหุสา ก็ว่า. หมอยา น. ผู้รักษาคนป่วย = แพทย์, หมอลำ น. ผู้เชี่ยวชาญในการขับร้อง (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, 2515: 434)

“หมอ” หมายถึง ผู้ชำนาญในการใช้สิ่งต่าง ๆ “ลำ” หมายถึง ร้อง หรือการร้อง ดังนั้น “หมอลำ” จึงหมายถึง ผู้ที่มีความชำนาญในการร้อง หรือหมายถึง นักร้องในภาคอีสาน (เจริญชัย ชนไพโรจน์, 2526:1)

“หมอ” หมายถึง คำสรรพนามที่ใช้เรียกแทนคำว่า “เขา”(ผู้ชาย) เช่น หมอนั้น (เขาคนนั้น) หมอนี้ (เขาคนนี้) (วินัย ใจเอื้อ, 2546: 21-22)

“หมอ” ในภาษาถิ่นอีสาน หมายถึงผู้เชี่ยวชาญในการใช้วิชาชีพ ในการใช้วิชาชีพอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่นคำว่า หมอยา หมอตำแย หมอโหร หมอนำมนต์ หมอแคน และหมอลำ เป็นต้น “หมอลำ” หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญในการใช้วิชาชีพ “ลำ” หมายถึง การขับร้องเพลงพื้นบ้านแบบหนึ่งของชาวอีสาน ซึ่งใช้แคนเป่าสอดคล้องประสานเสียง ส่วนผู้ชำนาญในการเป่าแคนเรียกว่า “หมอแคน” แต่ผู้เชี่ยวชาญในการทำแคนเรียกว่า “ช่างแคน” (เจริญชัย ชนไพโรจน์, 2526: ข)

คำว่า “ลำ” มีผู้ให้ความหมายแตกต่างกันดังนี้

“ลำ” ในภาษาอีสานมีความหมายว่า ยาว ตำนานหรือนิทานในคัมภีร์โบราณเรื่องใดที่มีเนื้อความยาวจะเรียกว่า “ลำ” เช่น “ลำการะเกด” “ลำสินไชย” “ลำพระเวสสันดร” เป็นต้น

หนังสือเหล่านี้เรียกว่าลำเพราะเป็นหนังสือที่มีความยาวมาก แม้กระทั่งแม่น้ำที่มีความยาวมากในอีสานยังเรียกว่าลำ เช่น ลำน้ำมูล ลำน้ำชี ลำน้ำโขง เป็นต้น (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2520: 1)

นอกจากนี้ในหนังสือพจนานุกรมภาคอีสาน-ภาคกลาง ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าได้ให้ความหมายของคำว่า ลำ ไว้ว่า

“ลำ” น.1 เรื่องที่แต่งตามระเบียบชั้นลักษณะ เช่น ลำพระเวส เป็นต้น, ตัวของคน หรือสัตว์ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่นับส่วนที่เป็นแขน ขา หรือกิ่งก้านเรียกสิ่งที่ยาวกลม หรือที่มีลักษณะเช่นนั้น เช่น ลำไผ่, ลำอ้อย, ลักษณะนาม เรียกสิ่งเช่นนั้น, หรือเรียกว่าหนึ่งลำ สองลำ เป็นต้น

“ลำ” น.2 การขับร้องอย่างหนึ่ง มีแคนเป็นเครื่องประกอบ มีหลายทำนอง = แอ่ว, ลำเกี้ยว น. การลำทำนองสั้น หรือลำเกี่ยวกัน ระหว่างชายหญิงฝ่ายละคน, ลำกลอน น. การลำทำนองจังหวะสั้น ๆ ทั่วไป, ลำโจทย, ลำโจทยแก่น. การลำทำนองสั้น หรือลำกลอนเกี่ยวกันโดยมีหมอลำ 3 คน คือ ผู้หญิงหนึ่งคน ชายสองคน หรือชายหนึ่ง หญิงสอง. ลำเต้ย น. การลำทำนองหนึ่งซึ่งมักมีเอื้อนลากเสียงเป็นตอน ๆ เลียนทำนองมาจากเจริญของเขมรบ้างของไทยเหนือบ้าง มักมีทำนองเพี้ยนกันไป เช่น เต้ยชัยภูมิ เต้ยสิภูมิเดิม เต้ยหัวดอนตาล เป็นต้น ลำยาว น. การลำทำนองหนึ่งซึ่งมีการลำขึ้นเสียงสูงเอื้อนเสียงยาวลงต่ำกว่าปกติ อ่านหนังสือ หรือล่องของก็เรียก ลำพั้น น. ลำเล่านิทานโดยใช้ทำนองหนึ่งมีหมอลำคนเดียว. ลำทางสั้น น. การลำด้วยทำนองและจังหวะสั้น หรือลำกลอนทั่วไป. ลำสาด น. การลำทำนองสั้น หรือลำกลอนด่าเสียดสีฝ่ายตรงข้าม. ลำหมู่ หรือลำเรื่อง น. การลำอย่างเดียวกับลำพั้น แต่มีผู้แสดงมากอย่างลิเก, ลำสาม น. ห้วย (ส่วย). ลำธาร น. ทางน้ำเล็ก ๆ ที่ไหลจากภูเขา ลำห้วย น. ทางน้ำทั่วไป แต่เล็กกว่าแม่น้ำ ใหญ่กว่าลำธาร ลำดับ น. อันดับ (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, 2515: 350-351)

โดยสรุป หมอลำ มีความหมายว่า ผู้เชี่ยวชาญในการเล่าเรื่อง หรือผู้เชี่ยวชาญในการร้องกลอนลำ ซึ่งอาจเป็นการเล่านิทานชาดก หรือเรื่องเล่า นิทานต่าง ๆ โดยสามารถเล่าเรื่องโดยเล่าเป็นทำนองสูง ๆ ต่ำ ๆ ด้วยความไพเราะอย่างเชี่ยวชาญ อาจมีการลำคนเดียว ลำเป็นคู่ หรือลำหลายคนก็ได้

“หมอลำ” เป็นเพลงพื้นบ้านอีสานที่นิยมเล่นกันอย่างแพร่หลายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีบทบาทต่อสังคม มีสารที่สามารถถ่ายทอดปรัชญาความนึกคิดของสังคมอีสานผ่านกระบวนการกลั่นกรองนำเสนอต่อสายตาประชาชนในรูปแบบของศิลปะการแสดง ให้ความ

สนุกสนาน ให้คิดสอใจ ให้แก่งคิดคำนิยมและประเพณีวัฒนธรรมที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อหาเรื่องราวที่ชาวอีสานสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น และมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย รังสิมา จันทรจำนง (2552: 16) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า กลอนลำเป็นเพลงพื้นบ้านในภาคอีสานที่มีบทบาทต่อสังคม ประชาชนในภาคอีสานเป็นอย่างมาก โดยศิลปินที่ได้ชื่อว่าหมอลำนั้น ได้รับการยกย่องให้เป็นนักปราชญ์ จนมีคำกล่าวที่ว่า “นักปราชญ์ผู้รู้ บ่ปานเจ้าผู้แตกลำ” หมายถึงนักปราชญ์ที่เป็นผู้รู้ ยังไม่สู้คนที่แตกฉานในหมอลำ แสดงให้เห็นความสำคัญของหมอลำที่มีอิทธิพลต่อผู้คนในภาคอีสาน จารุวรรณ ธรรมวัตร (2540: 198) สรุปได้ว่า หมอลำเป็นศิลปะการแสดงที่ทุกวงการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในวิถียุทธศาสตร์ของความเป็นอีสาน อันได้แก่ ลาบ ข้าวเหนียว ส้มตำ หมอลำ และหมอแคน

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ (2537:28) ได้ให้ความหมายของหมอลำไว้ว่า หมอลำคือผู้ชำนาญในการลำ โดยศึกษาวิธีการลำจากหมอลำรุ่นพี่ ศึกษาวิถีชีวิตและธรรมะที่ต้องการสื่อความหมายไปยังผู้ฟัง รวมทั้งท่องบทกลอนลำจากสำนักที่ตนเองสังกัด เมื่อสามารถร้องกลอนลำได้แตกฉานดีแล้ว ครูในสำนักก็จะให้ออกไปลำในงานต่าง ๆ หมอลำจึงถือเป็นอาชีพเก่าแก่ของชาวอีสาน ไพบุลย์ แพงเงิน (2534: 1) กล่าวไว้ว่า หมอลำ หมายถึงผู้มีความสามารถในการขับลำนำ หรือขับร้องกลอนลำ ให้เกิดจังหวะและทำนองที่ไพเราะ ผู้ที่จะเป็นหมอลำได้นั้นจะต้องมีความสามารถสูง คือต้องมีความรู้ มีไหวพริบปฏิภาณ สามารถอ่านหนังสือได้แตกฉาน มีความจำดี และมีความเพียรพยายามมีน้ำเสียง และรูปร่างหน้าตาดี

ประวัติความเป็นมาของหมอลำ คำว่า หมอ หมายถึงผู้มีความรู้ความถนัดความชำนาญในทางใดทางหนึ่ง เช่น หมอแคนเป็นผู้ชำนาญในการเป่าแคน หมอสูขว์ญเป็นผู้ชำนาญในการสูขว์ญ เป็นต้น ส่วนคำว่า ลำ หมายถึงการขับร้องของชาวอีสานที่มีลักษณะเป็นบทเพลงเรียกบทเพลงที่ใช้ลำว่ากลอนลำ ดังนั้นคำว่า หมอลำ จึงหมายถึงผู้ชำนาญในทางขับลำหรือขับร้อง

การแสดงหมอลำไม่ทราบว่ามีกำเนิดมาตั้งแต่เมื่อใด สุจิตต์ วงษ์เทศ (2532: 206-207) ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับหมอลำหมอแคนว่าอาจมีมานานไม่น้อยกว่า 3,000 ปี โดยพิจารณาจากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในบริเวณแผ่นดินใหญ่อุษาคเนย์ ในเวียดนามทางเหนือปรากฏกลายเป็นรูปคนเป่าแคนและมีช่างพ้อนอย่างน้อย 2 คนทำมืออ่อนกวางแขนขึ้นชื่อทั้งสองช่างทำทางอย่างจะเป็นหมอลำหมอแคน นอกจากนี้ยังได้นำเสนอเกี่ยวกับประเพณีขับลำซึ่งรวมถึงหมอลำอีสานและลาวไว้ว่า ขับและลำเป็นการเล่นของประชาชนชาวสยามในตระกูลไทยลาว ที่มีความหมายเดียวกันมาตั้งแต่ยุคเริ่มแรกคือการแต่งเสียงและถ้อยคำเป็นทำนองอย่างเสรี

มีความยาวไม่แน่นอน โดยเน้นถ้อยคำเป็นหลักมักนำทำนองการเล่าเรื่องมาเล่นและโต้ตอบระหว่างชายหญิงประเพณี เผยแพร่อยู่หลายกลุ่มชุมชนชาวสยามทุกท้องถิ่น เช่น กลุ่มลุ่มน้ำแดงดำ ในภาคเหนือของเวียดนามรวมทั้งกลุ่มลุ่มน้ำพรหมบุตรในแคว้นอัสสัมของอินเดีย และลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

นักจิรา ธิมาทา (2546: 165-166) ได้ศึกษาเรื่องหมอลำซึ่ง พบว่า หมอลำได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเกิดขึ้นในยุคสมัยใด ซึ่งสามารถสรุปการกำเนิดของหมอลำได้ 3 ประการคือ

1. หมอลำเกิดจากความเชื่อเรื่อง “ผีฟ้า ผีแถน และผีบรรพบุรุษ” ซึ่งผู้คนในภาคอีสานมีความเชื่อที่ว่า อาการเจ็บป่วย หรือเหตุร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติของผีเหล่านี้ จึงได้มีพิธีกรรมรำยาและร้องขอให้ผีเหล่านี้ช่วยบำบัดเป่าสิ่งชั่วร้าย เกิดเป็นพิธีกรรมรำผีฟ้า ลำสอง ลำทรง และได้พัฒนามาเป็นหมอลำตามลำดับ

2. หมอลำเกิดจากการอ่านหนังสือผูก หนังสือผูกคือวรรณกรรมต่าง ๆ ของภาคอีสานที่นำมาจารลงในใบลาน และผูกเข้าด้วยกันเป็นลำ ๆ เรื่องราวที่บันทึกส่วนใหญ่เป็นนิทานพื้นบ้าน เช่น การะเกด สังข์ศิลป์ชัย ผู้ที่อ่านหนังสือเหล่านี้ต้องมีความรู้แตกฉาน และสามารถอ่านเพื่อเล่าให้ผู้อื่นฟังได้ ผู้ที่สามารถอ่านวรรณกรรมเหล่านี้จึงเรียกว่าหมอลำ

3. หมอลำเกิดจากการเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว โดยหนุ่มสาวสมัยก่อนไม่มีโอกาสมากนักที่จะได้พบปะ หรือพูดคุยกัน ดังนั้น การร่วมมือกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว การเข็นฝ้าย ฯลฯ จึงเป็นโอกาสที่หนุ่มสาวจะได้พบเจอกัน เมื่อพบเจอกันก็เกิดการสนทนากันด้วยโวหารที่ไพเราะ มีความหมายลึกซึ้ง เรียกว่าการพูดผญา หรือจ่ายผญา พอมาก็ได้มีการขับลำตอบโต้กัน และเกิดเป็นหมอลำขึ้น

สอดคล้องกับ สว่าง เลิศฤทธิ (2527: 38) ได้เขียนบทความเรื่อง หมอลำ ความเปลี่ยนแปลงที่น่าจับตามองไว้ว่า หมอลำเกิดจากความเชื่อเรื่องผีสง เทวดา และเกิดจากสภาวะทางจิตใจที่ตั้งเครียดของผู้คน กำเนิดของหมอลำแบ่งตามจุดประสงค์ได้ดังนี้

1. หมอลำรักษาคนไข้ ได้แก่ หมอลำผีฟ้า หมอลำสอง
2. หมอลำเพื่อความบันเทิง ได้แก่ หมอลำเพลิน หมอลำเรื่องต่อกลอน และหมอลำกลอน

พิภักข์ สอนโยและคณะ (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้กลอนลำในฐานะสื่อประเพณีเพื่ออนุรักษ์พัฒนาและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้กล่าวถึงการกำเนิดของหมอลำไว้ว่า หมอลำเป็นมหรสพพื้นบ้านที่สำคัญของชาวอีสาน หมอลำเกิดจากการเล่านิทาน การว่าผญา การสู่ขวัญ และการเทศน์ โดยหมอลำได้นำกลอนผญาซึ่งเป็นกลอนพื้นบ้านอีสานมาร้อยเรียงเป็นกลอนลำ และมีพัฒนาการตามลำดับดังนี้คือ ลำพื้น ลำกลอน

ปรีชา พิณทอง (2528: 457-564) ได้กล่าวถึงกำเนิดของหมอลำไว้ว่า หมอลำเป็นผู้ชำนาญในการเล่าเรื่องหลาย ๆ เรื่อง หรือคือผู้ที่ท่องจำเอาบทกลอนต่าง ๆ มาขับร้อง หรือมาลำ โดยกำเนิดมาจากการเล่านิทานเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับจารีตประเพณี ศีลธรรม โดยเรียกลูกหลานมาชุมนุมกัน ในตอนแรกนั่งเล่า ตอนหลังเปลี่ยนเป็นการยืนเล่า โดยนำเอาวรรณคดี นิทานมาเล่า เช่น การระเกด สังข์ศิลป์ชัย เป็นต้น ผู้เล่าจะออกท่าทางประกอบ ต่อมาได้ใช้เสียงสั้นบ้าง ยาวบ้าง หรือเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ และนำเครื่องดนตรีอีสานมาบรรเลงประกอบเพื่อความสนุกสนานครึกครื้น

แนวความคิดการกำเนิดหมอลำนี้ มีกล่าวในบทความเรื่อง หมอลำ คือวิญญาณอันยิ่งใหญ่ของชาวอีสาน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี, 2539: 18) ไว้ว่า หมอลำจัดว่าเป็นศิลปะการขับร้องที่ขึ้นหน้าขึ้นตาที่สุดของชาวอีสาน ซึ่งมีตำนานการกำเนิดมาจากสาเหตุหลายประการดังนี้

ประการแรกเกิดจากพิธีการบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ และพิธีกรรมเพื่อขอความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตร เช่น ลำผีฟ้า ลำส่อง ลำทรง หมอลำกลุ่มนี้เกิดจากความเชื่อเรื่องผีฟ้าผีแถน หมอลำจึงมีบทบาทในฐานะพิธีกรรมเพื่อผ่อนคลายความบีบคั้นของสังคม

ประการที่สองเกิดจากการอ่านหนังสือผูก หนังสือผูกคือวรรณกรรมพื้นบ้านที่จารลงในใบลาน เรื่องราวที่จารีกรอาจเป็นชาดกหรือนิทานพื้นบ้านที่สนุกสนานเช่นการระเกด สังข์ศิลป์ชัย กำพ้อผี-น้อย เป็นต้น ธรรมเนียมการอ่านหนังสือผูกของชาวอีสานนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความบันเทิงใจหรือเป็นมหรสพของชุมชน ผู้ที่อ่านหนังสือผูกคือผู้ที่ผ่านการเล่าเรียนอ่านเขียนจากวัด สามารถอ่านหนังสือได้อย่างแตกฉาน ไพเราะ บางคนสามารถท่องจำเรื่องราวได้โดยไม่ต้องอาศัยต้นฉบับ โอกาสในการอ่านหนังสือผูกอาจจะอ่านในงานบุญทั่วไป เช่น งานงันเฮือนดี งานงันเฮือนดีคือการสมโภชศพ ชาวอีสานเรียกบ้านที่มีศพตั้งว่าเฮือนดีเพื่อให้เป็นมงคลนาม เมื่อมีผู้ถึงแก่กรรมก่อนจะนำศพไปเผาปนกิจจะต้องมีพิธีกรรมทางศาสนาอยู่หลายวัน ตอนกลางคืนชาวบ้านทั้งหลายจะมาช่วยเจ้าภาพเตรียมงานและอยู่เป็นเพื่อนมิให้เจ้าภาพเหงาหรือเศร้าจนเกินไป เพื่อให้เกิดความสนุกสนานจึงนำหนังสือผูกมาอ่าน ผู้ที่อ่านจะมีเสียงไพเราะ วิธีอ่านจะอ่านคน

เดี่ยวหรืออ่านเข้าคู่กัน 2 คนก็ได้ ทำนองการอ่านคล้ายทำนองเสนาะแต่สำเนียงเป็นภาษาอีสาน ความนิยมฟังการอ่านหนังสือผูกนั้นเองทำให้เกิดการพัฒนาวิธีอ่านให้น่าสนใจโดยคิดทำนองอ่านให้แปลกและคิดวิธีการแสดงประกอบเนื้อเรื่อง ในยุคแรกผู้อ่านมีคนเดียวแสดงบทบาทคนเดียว โดยมีผ้าขาวม้าเป็นอุปกรณ์มีเสียงแคนเป็นดนตรีประกอบเกิดเป็นการแสดงเรียกว่าลำพั้น

ประการที่สามเกิดจากการเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว หนุ่มสาวชาวอีสานมีอิสรภาพตามสมควรในการเลือกคู่ครองและศึกษาอุปนิสัยใจคอก่อนที่จะแต่งงาน โดยทั่วไปการใช้เวลาของเกษตรกรในสังคมกสิกรรมตอนกลางวันเป็นเวลาทำงานหนัก ตอนกลางคืนเป็นการทำงานเบา ๆ หรือเป็นเวลาพักผ่อน ในฤดูหนาวหลังการเก็บเกี่ยวตอนกลางคืนสาวชนบทจะมีการชุมนุมลงช่วงเข็นฝ้าย เมื่อเวลาเย็นสาว ๆ ในละแวกเดียวกันจะทำงานร่วมกันในลานบ้านของใครคนใดคนหนึ่งโดยนั่งล้อมกองไฟปั่นฝ้าย หม่อมถือเป็นโอกาสที่ดีที่จะมาคุยกับสาวหรือหยอกสาว โดยจะเป่าแคนหรือดีดพิณหากพอใจสาวคนใดเป็นพิเศษจะสนทนาโต้ตอบกันได้ ด้วยโวหารที่ไพเราะมีความหมายลึกซึ้ง เรียกว่าพูดผญาหรือจ่ายผญา

อย่างไรก็ตาม ก็มีแนวคิดที่แตกต่างจากแนวคิดอื่นคือ จารุวรรณ ธรรมวัตร (2520: 1) ได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่าหมอลำอาจเกิดมาก่อนหนังสือผูกเพราะในยุคที่มนุษย์มีตัวหนังสือใช้ค่อนข้างแต่ช้า แต่หมอลำอาจเกิดขึ้นในรูปแบบของวรรณกรรมมุขปาฐะ คือเกิดจากการพำปน อ่อนวอนสวดบูชาผีให้มารับเครื่องเซ่นเพื่อเป็นสิริมงคล

โดยสรุป การกำเนิดของหมอลำ ผู้วิจัยทำการแบ่งได้เป็น 3 แนวคิดคือ

1. หมอลำเกิดจากการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ในอดีตชาวอีสานจะมีความเชื่อ ว่า อากาศเจ็บป่วยหรือเหตุร้ายใด ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือเกิดกับผู้ใดผู้หนึ่งในชุมชนนั้น เกิดจากผีที่ตนนับถือเช่น ผีฟ้า ผีแถน ฯลฯ การรักษาจึงต้องใช้พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เรียกกันว่า ลำผีฟ้า ลำสอง ลำทรง ฯลฯ เพื่อเป็นการบูชาผีต่าง ๆ ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ สามารถจับปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ผู้คนได้

2. หมอลำเกิดจากหนังสือผูก ในอดีตนั้น ผู้คนจะจารึกนิทาน ชาดก หรือกลอนต่าง ๆ ไว้ในใบลาน แล้วนำมามัดรวมกันเพื่อให้เป็นเรื่องราว เมื่อมัดรวมกันแล้วเรียกรวมว่า 1 ลำ ผู้ที่สามารถอ่านเรื่องราวเหล่านี้ถ่ายทอดให้ผู้คนฟัง จึงเรียกว่าหมอลำ

3. หมอลำเกิดจากการเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว ในอดีต ผู้คนชาวอีสานจะเป็นสังคมเกษตรกรรม โอกาสที่หนุ่มสาวจะได้มาพบกันนั้นมีเพียงช่วงเวลาที่มีผู้คนมารวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เท่านั้น ดังนั้น เมื่อหนุ่มสาวได้มาเจอกันในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็น

ลักษณะร่วมมือกันทั้งชุมชน เช่น ลงแขกเกี่ยวข้าว เซ็นฝ้าย หรืองานบุญต่าง ๆ หนุ่ม ๆ จะถือโอกาสมาพูดคุย หยอกล้อ หากพอใจสาวคนใดเป็นพิเศษก็จะสนทนาตอบโต้กันด้วยโวหารที่ไพเราะ จนเกิดเป็นหมอลำขึ้นนั่นเอง

พัฒนาการของหมอลำกลอน

หมอลำกลอนเป็นเพลงพื้นบ้านที่มีมานานแต่ไม่ปรากฏหลักฐานการเกิดที่แน่ชัดว่าหมอลำกลอนนั้นกำเนิดที่ใดและเมื่อใด จะมีแต่เพียงการสันนิษฐานว่าน่าจะมีการกำเนิดคล้ายคลึงกับการกำเนิดของหมอลำ คือ เกิดจากพิธีกรรม จากหนังสือผูก และเกิดจากการเกี่ยวพาราสี และพัฒนาเรื่อยมาจนกลายเป็นหมอลำกลอน โดยมีผู้แสดงทักษะเกี่ยวกับพัฒนาการของหมอลำกลอนไว้ดังนี้

พัฒนาการของหมอลำนั้น มีการเปลี่ยนแปลงในทุกยุคสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต ภูษิต สอนสนาม (2539: 21) ได้ค้นคว้าเรื่องลักษณะของหมอลำพื้น พบว่า หมอลำพื้น เป็นหมอลำที่เก่าแก่ที่สุดประเภทหนึ่ง เป็นการแสดงโดยใช้ผู้แสดงเพียงผู้เดียว เป็นการเล่าเรื่องตามนิทาน พงศาวดาร ประวัติศาสตร์ หรือนิยายปรัมปรา กล่าวคือ เป็นการเล่าพื้นเพของตนในการลำพื้นเดิมไม่มีขั้นตอนอะไรมากนัก ช่วงเวลาที่แสดงอาจเป็นช่วงเวลากลางวันหรือกลางคืนก็ได้ อุปกรณ์ที่ใช้แสดงจะมีเพียงผ้าขาวม้าผืนเดียว โดยเอาผ้าขาวม้าพาดไหล่แล้วสมมุติบทบาทตามท้องเรื่อง โดยสมมุติให้ตัวเองเป็นทั้งกษัตริย์เสนา อำมาตย์ ผู้ร้าย ตัวตลก ฯลฯ ผ้าขาวม้าจะใช้ได้หลายรูปแบบ เช่น เมื่อเล่าเรื่องถึงตอนที่ขี่ม้าก็จะใช้ผ้าขาวม้าพับแล้วขี่ไป เมื่อถึงตอนผู้หญิงคลอดลูก ก็จะมีวน ๆ ผ้าขาวม้าให้เป็นทรงคล้ายทารก แรกคลอด อุ้มใส่ตักแล้วทำเสียงอุแว้ เป็นต้น ลำพื้นถือเป็นต้นแบบของการลำอีกหลายประเภท เช่น ลำกลอน

เยาวภา ดำเนตร (2536: 30) ได้ศึกษาเกี่ยวกับลำกลอน สรุปไว้ว่า ลำกลอน เป็นการลำโดยใช้บทกลอนที่แต่งขึ้นโดยเฉพาะ มีเนื้อหาต่าง ๆ กัน จึงไม่ใช่การเล่าเรื่องเดียวตลอดทั้งคืนเหมือนลำพื้น แต่เป็นการลำหลาย ๆ เรื่อง หลาย ๆ กลอน มีทั้งกลอนนิทานพื้นบ้าน นิทานชาดก คดีโลก คดีธรรม ประวัติศาสตร์ การเมือง ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นต้น โดยคงใจความสำคัญของเรื่องเอาไว้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความเพลิดเพลินและให้คติสอนใจแก่ผู้ฟัง

สุนทร อภิสุนทรางกูร (2529:36) ได้ให้ทักษะเกี่ยวกับการกำเนิดของหมอลำกลอนดังนี้

หมอลำมีพัฒนาการมาจากหมอลำพื้น ซึ่งถือเป็นต้นกำเนิดของหมอลำทุกประเภท และได้มีวิวัฒนาการเรื่อยมาจากการลำคนเดียว เป็นการลำสองคน คือ หมอลำชายกับหมอลำชาย หมอลำหญิง กับหมอลำชาย หมอลำหญิงกับหมอลำหญิง มีการแบ่งบทกันลำและที่นิยมมากคือหมอลำชายกับหมอลำหญิงฝ่ายละคน โดยหมอลำชายรับบทตัวละครชายทุกตัว หมอลำหญิงรับบทตัวละครหญิงทุกตัว ลำนิทานเรื่องเดียวกันเรียกว่าหมอลำคู่ กล่าวได้ว่าหมอลำกลอนถือกำเนิดมาจากหมอลำพื้น แต่มีลักษณะที่แตกต่างกันคือ ลำพื้นเน้นการเล่านิทาน ส่วนลำกลอนสู้กันด้วยกลอนลำ ซึ่งเรียกว่าหมอลำคู่นั่นเอง

หมอลำกำเนิดจากการเทศน์โจทย์ เป็นวิธีการสอนธรรมของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาครั้งพุทธกาล รูปแบบการสอนมีลักษณะเป็นการสนทนาแบบถามตอบปัญหาธรรมเพราะพุทธบริษัทกราบทูลถามปัญหาธรรมกับพระพุทธเจ้า หรือสาวกกับสาวกถามปัญหากัน การเทศน์โจทย์เป็นการเทศน์ระหว่างพระภิกษุตั้งแต่ 2 รูปขึ้นไป แนวการเทศน์นั้นจะมุ่งถ่ายทอดเนื้อหาทางธรรมะสู่ประชาชนให้เกิดความซาบซึ้งในคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นรูปแบบที่มุ่งให้ผู้ฟังไม่เกิดความเบื่อหน่าย เพราะได้ฟังพระเทศน์ 2 รูปพร้อม ๆ กัน จากรูปแบบดังกล่าวนี้หมอลำกลอนได้นำเอาเนื้อหากการเทศน์มาใช้ถามตอบการเป็นการประชันภูมิปัญญาของกันและกัน ซึ่งหมอลำที่มีภูมิปัญญาสามารถตั้งคำถามและสามารถตอบคำถามคู่รับได้ดีกว่าและจะได้รับการกล่าวขวัญจากผู้ฟังทำให้หมอลำผู้นั้นได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เนื้อหาในการเทศน์จะเป็นเนื้อหาทั้งทางโลกและคดียธรรม (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2528: 80)

หมอลำกำเนิดจากการเกี่ยวพาราตีซึ่งเป็นธรรมเนียมของชาวอีสานในสมัยโบราณนิยมเกี่ยวพาราตีกันโดยใช้การจ่ายผญา ซึ่งเป็นถ้อยคำที่ไพเราะ มีการใช้คำเปรียบเทียบกับมีเนื้อหาในเชิงความรัก มีการใช้คำสองแง่สองง่าม มีสัมผัสคล้องจองอย่างสละสลวย การจ่ายผญานี้เองหมอลำกลอนได้นำเอาไปแสดงตามขั้นตอนการรำโดยรูปแบบของตน รูปแบบการรำจะเป็นการสมมติว่าหมอลำทั้งคู่กำลังเกี่ยวพาราตีเพื่อขอความรักจนกระทั่งทั้งคู่ได้อยู่ร่วมกัน การลำเกี่ยววลักษณะนี้มีกำเนิดครั้งแรกที่จังหวัดอุบลราชธานี (สุวิทย์ รัตนปัญญา, 2553: 17)

กรมศิลปากร (2521: 13) กล่าวถึงพัฒนาการของหมอลำไว้ว่า การที่หมอลำจะจดจำเรื่องยาว ๆ แล้วนำมาขับลำให้ได้ทั้งหมดนั้นเป็นเรื่องยาก และไม่ค่อยจะมีผู้ใดท่องจำได้หมด ทั้งลำยาว ๆ อาจมีเวลาจำกัด จึงคิดดัดแปลงโดยคงความหมายสำคัญของเรื่อง แต่รายละเอียดปลีกย่อยนำมาแต่งใหม่ เรื่องที่แต่งก็แต่งด้วยคำกลอนบทลำที่แต่งขึ้นใหม่ เน้นที่เนื้อเรื่อง ความหมาย และความไพเราะของคำกลอนเป็นสำคัญ จึงได้ชื่อว่า “หมอลำกลอน”

ในสมัยก่อนภาคอีสานจะมีหมอเฒ่าหรือที่เรียกว่า“นักพูด” เป็นบุคคลที่มีความสามารถในเชิงการพูดและสามารถจดจำเรื่องราวต่าง ๆ จากคัมภีร์มาแล้วให้ผู้ฟังได้ฟังกันอย่างสนุกสนาน เวลาถึงงานบุญต่าง ๆ และงานมงคลต่าง ๆ ในระยะแรกจะเป็นการพูดแบบการเล่าเรื่อง ต่อมาเมื่อได้รับความนิยมมากขึ้น หมอเฒ่าจึงนำเรื่องราวต่าง ๆ ที่ต้องการพูดหรือต้องการเล่าให้คนอื่นฟัง มาเรียบเรียงเป็นถ้อยความที่มีความไพเราะ มีสัมผัสคล้องจองกัน ในตอนแรกจะเป็นการตกแต่งคำสั้น ๆ ให้มีลักษณะพิเศษจากการพูดธรรมดา เรียกว่า“ยาบ” ต่อมาจึงมีการสร้างถ้อยคำเพื่อทำให้ยาวขึ้น และมีความไพเราะ ลึกซึ้งกินใจเรียกว่า “ผญา” ต่อจากนั้นได้มีการนำ “ผญา” มาเรียงร้อยให้มีความไพเราะยิ่งขึ้น แล้วนำไปพูด ทำเสียงสูงต่ำ ๆ ประสานเสียงกับแคน ทำให้เกิดความไพเราะนุ่มนวลมากกว่าการพูดธรรมดา ส่วนหมอเฒ่าที่เคยบวชเรียน มีความรู้ทางภาษาบาลีเป็นอย่างดี ก็มักจะนำเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญทางศาสนาที่เป็นเรื่องยาว เช่น ลำพระเวสสันดรมาพูด แล้วทำทำนองสูงต่ำคลอกับเสียงแคน “หมอเฒ่า”จึงได้ชื่อใหม่ว่า“หมอลำ” (กรมศิลปากร, 2521: 3-7)

โดยสรุป หมอลำกลอนเกิดขึ้นจากพัฒนาการของหมอลำพื้น ซึ่งเป็นหมอลำประเภทแรก ๆ ที่เกิดขึ้น โดยมีที่มาใกล้เคียงกับการกำเนิดหมอลำ แต่จะมีรายละเอียดย่อยที่แตกต่างกันไปทำให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะของหมอลำที่เรียกว่าหมอลำกลอน แนวคิดการพัฒนารูปแบบจากหมอลำจนกลายเป็นหมอลำกลอนมีดังนี้

1. พัฒนาการจากหมอลำพื้น หมอลำกลอนมีพัฒนาการมาจากหมอลำพื้นซึ่งหมอลำพื้นเป็นหมอลำที่กำเนิดขึ้นเป็นชนิดแรก ๆ แต่เป็นลักษณะการเล่าเรื่องต่าง ๆ ประกอบท่าทางของหมอลำผู้เล่า โดยหมอลำพื้นจะเล่าเรื่องราวต่าง ๆ เป็นเรื่องราวเช่น ซาดก พงศาวดาร หรือนิทานท้องถิ่นต่าง ๆ มีการทำท่าทางประกอบการเล่าเรื่อง มีการทำเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ พร้อมกับการเล่าเรื่อง ซึ่งหมอลำพื้นจะต้องเป็นผู้มีความจำดี สามารถจำเรื่องราวหรือนิทานต่าง ๆ มาเล่าให้ผู้ฟังได้ พัฒนาการของหมอลำพื้นมาเป็นหมอลำกลอนนั้น อาจเกิดจากการพัฒนารูปแบบจากกลอนคนเดียว เป็นการลำสองคน และเริ่มมีการลำโต้ตอบกัน อาจเป็นลำชายกับชาย ชายกับหญิง หรือหญิงกับหญิงก็ได้ เมื่อมีการโต้ตอบกัน ผู้ชมก็มีความสนุกสนานมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคู่หมอลำ ชายกับหญิง ซึ่งมีการลำโต้ตอบกันในลักษณะเกี่ยวพาราตี ทำให้ผู้ชมเกิดความชื่นชอบและกลายเป็นหมอลำกลอนที่ได้รับความนิยมมาจนบัดนี้

2. พัฒนาการจากการเทศน์ ในอดีตจะมีการเทศน์ที่เรียกว่าการเทศน์โจทย์แก่ คือมีพระภิกษุสองรูป เทศนาพร้อม ๆ กัน ในลักษณะการถามตอบปัญหาธรรมะกัน ทำให้ผู้คนที่มา

ฟังเทศน์เกิดความรู้สึกไม่เบื่อหน่าย และการเทศน์น่าสนใจ น่าฟังมากขึ้น จากการเทศน์ดังกล่าว อาจทำให้ หมอลำกลอนนำลักษณะดังกล่าวมาใช้ และนำมาร้องหมอลำถามตอบปัญหา ชิว ไหวชิงพริบกัน เมื่อมีหมอลำคนใดสามารถตอบคำถามได้ดีกว่า มีไหวพริบดีกว่า ก็จะได้รับ ความชื่นชมจากผู้ฟัง

3. พัฒนาการมาจากการเกี่ยวพาราสิ ในอดีตเมื่อชายหญิงมีการเกี่ยวพาราสิกัน ฝ่ายชายจะมีการใช้สำนวนต่าง ๆ เกี่ยวพาราสิฝ่ายหญิง และฝ่ายหญิงก็จะตอบกลับในลักษณะ ชิว ไหวชิงพริบกัน มีการใช้คำสองแง่สองง่าม หรือคำพูดที่แสดงถึงความรัก การเกี่ยวพาราสินี้เอง อาจเป็นต้นกำเนิดของหมอลำกลอน โดยหมอลำคู่ ชาย – หญิง เกี่ยวพาราสิกัน มีการใช้คำสองแง่สองง่าม อาจมีการสัมผัสถูกเนื้อต้องตัวกันในบางโอกาส เป็นที่ชื่นชอบของผู้ชม และการร้องหมอลำกลอนในลักษณะนี้ก็ได้รับความนิยมมาจนถึงปัจจุบัน

2.2 ประเภทของหมอลำ

2.2.1 หมอลำพื้น

หมอลำพื้น เป็นหมอลำที่เก่าแก่ที่สุดในประเภทหมอลำที่ใช้เพื่อความบันเทิง ไม่มีใครสามารถบอกได้ว่าหมอลำพื้นเกิดขึ้นเมื่อใด แต่บางคนสันนิษฐานว่าหมอลำพื้นเกิดขึ้นในภาคอีสานตั้งแต่สมัยคนอีสานแรกรับเอาพระพุทธศาสนาเข้ามา ดังเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ลำพื้นบางที่เรียกว่า "ลำเรื่อง" คำว่า "พื้น" หรือ "เรื่อง" หมายความว่า "นิทาน" หรือ "เรื่องราว" ดังนั้น "ลำพื้น" จึงหมายถึง "ลำที่เป็นเรื่องราว หรือเป็นเรื่องเล่า"

หนังสือพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดอุบลราชธานี ได้อธิบายเกี่ยวกับลำพื้นไว้ว่า

ลำพื้น เป็นการลำที่เก่าแก่ที่สุด เป็นต้นกำเนิดของการลำแบบอื่น ๆ คำว่าพื้น แปลว่าเรื่องราว หรือนิทาน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542: 18)

หนังสือพื้นเมืองอีสาน อธิบายเกี่ยวกับลำพื้นเอาไว้สรุปได้ว่า ลำพื้นเป็นหมอลำที่เกิดขึ้นเก่าแก่ที่สุด เหตุที่เรียกว่าลำพื้น น่าจะมาจากการที่หมอลำหนึ่งคน สามารถจดจำเรื่องราวในโบราณได้ทั้งหมดไม่ผิดเพี้ยน จึงเป็นการจดจำเรื่องราว และถ่ายทอดเรื่องราวดั้งเดิมได้ทั้งหมด เสมือนว่าเป็นการรักษาเรื่องราวพื้นเพเดิมเอาไว้ นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงความหมายของคำว่า "พื้น" หมายถึงเรื่องราว และ "เว้าพื้น" ในภาษาอีสานหมายถึง การพูดนิทานหรือพูดเรื่องราวของคนอื่น ซึ่งคำว่าพื้นต่างสอดคล้องกับศิลปะการลำพื้น คือ เป็นการลำเพื่อเล่านิทานหรือเรื่องราวซึ่งต้องคงความพื้นเพเดิมไว้ (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2520: 4)

ทำนองของการลำเลี่ยนแบบจากการอ่านหนังสือของพระ แต่เดิมเรียกว่า “ไฉ่หนังสือ” หรือ “อ่านหนังสือ” ซึ่งมีท่วงทำนองคล้ายคลึงกับทำนองเทศน์ของพระ แคนทีเปาคลอปไปกับลำที่มีท่วงทำนองซึ่งเรียกว่า “ลายใหญ่” หรือ “ลายอ่านหนังสือ” ลำพื้นเป็นการลำเล่าเรื่องราวประกอบการแสดงบทบาทสมมุติที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์ และชาดกต่าง ๆ หมอลำต้องเป็นผู้สวมบทบาทต่าง ๆ เพียงผู้เดียว โดยใช้ผ้าขาวม้าเป็นอุปกรณ์หลักในการแสดงเพื่อบ่งบอกถึงความแตกต่างของตัวละคร (บุษกร บิณฑสันต์และชำคม พรประสิทธิ์, 2553: 9-10)

ขั้นตอนการลำพื้น

ขั้นตอนที่ 1 ไหว้ครูโดยใช้กลอนลำทางยาว

สาธุสิขอยอใส่เกล้า ขออวยพรพระเจ้าพุทธรัง ธัมมัง สังฆังไตรสามหน่วยแก้ว
คุณพระพุทธรขอให้มาบังหลังคุณพระอินทร์พรหมลงมาจากฟ้ามาสู่ข้า สู่ข้า
ปัญญาไวไหลเลื่อม ให้มาเหลี่ยมนำหมู่ความรู้ผู้สั่งสอน สาธุเด้อขอให้หยาบ ๆ
ค้อนคือปากทอต้อน ขอให้หย่าบข้อน คือหม่อนทาวโย มีเสียงใสและคือน้ำล้น
ต้อน (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2528: 79)

ขั้นตอนที่ 2 เกริ่น โดยใช้กลอนลำทางยาว

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินเรื่องโดยใช้กลอนลำทางยาว

ขั้นตอนที่ 4 เชื่อมโยงเรื่องโดยใช้บทเจรจา

ขั้นตอนที่ 5 การเดินทางของตัวละครโดยใช้กลอนลำทางสั้น

(บุษกร บิณฑสันต์และชำคม พรประสิทธิ์, 2553: 10)

ในสมัยก่อนลำพื้นเป็นที่นิยมกันมาก ทุก ๆ หมู่บ้านมักจะว่าจ้างหมอลำพื้นมาลำในงานเทศกาลต่าง ๆ หมอลำพื้นจะใส่เสื้อและกางเกงขายาวสีขาว และลำเรื่องชาดก เวทีที่ใช้ลำจะใช้บนพื้นหรือเป็นเวที่ยกพื้นเล็ก ๆ ซึ่งล้อมรอบด้วยผู้ฟังตั้งแต่เวลาสองทุ่มจนถึงหกโมงเช้า ค่าจ้างของหมอลำพื้นขึ้นอยู่กับระยะทางที่หมอลำจะต้องเดินทางออกจากหมู่บ้านของตนถึงหมู่บ้านที่จะไปลำ และเวลาที่จะไปลำว่านานแค่ไหน (วินัย ใจเอื้อ, 2546: 9)

ส่วนมากหมอลำพื้นจะเป็นผู้ชาย เพราะเหตุว่าผู้ชายมีโอกาสที่จะได้ศึกษาเล่าเรียนจากพระที่วัด ผู้หญิงไม่อนุญาตให้เข้าใกล้พระ ฉะนั้นผู้หญิงจึงหมดโอกาสที่จะเรียนเขียนและอ่านได้ ส่วนเหตุผลข้ออื่น เช่น ผู้หญิงไม่ควรทำงานอื่นนอกจากการเป็นแม่บ้านเท่านั้น และในขณะที่เดียวกัน เด็กสาวที่นับว่าเป็นกุลสตรีนั้นก็ไม่ควรที่จะปรากฏตัวต่อสาธารณชนเช่นกัน ดนตรีที่

ใช้ประกอบลำพืน คือ แคน ปลายใหญ่ คือลายที่ใช้เป่าประกอบการลำพืน ลายนี้เป็นลายแคนเก่าแก่ ที่มีจังหวะช้า ส่วนหมอลำนั้นจะลำในสองจังหวะ คือ ช้ากับจังหวะเร็ว จังหวะช้าใช้ลำช่วงที่มี ท้องเรื่องเศร้า และจังหวะเร็วใช้ลำช่วงที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวหรือการที่ไม่มีความเดือดร้อนใด ๆ เรื่องที่หมอลำพืนชอบลำ คือ ทำวการะเกด ทำวสีธน นางแตงอ่อน นางสิบสอง และทำวหมาหยุย ซึ่งล้วนแต่เป็นชาดก

2.2.2 หมอลำกลอน

หมอลำกลอน เป็นกลอน หมายถึง บทร้อยกรองต่าง ๆ เช่น โคลง ร่าย หรือ กาพย์ กลอน "หมอลำกลอน" ตามรูปศัพท์แล้ว หมายถึง หมอลำที่ลำโดยใช้บทกลอน ซึ่งความจริงแล้ว หมอลำกลอนล้วนแต่ใช้กาพย์กลอนเป็นบทลำทั้งสิ้น ที่ได้ชื่อว่าเป็น "หมอลำกลอน" นั้นก็เพื่อที่จะ แยกให้เห็นข้อแตกต่างระหว่างหมอลำพืน ซึ่งปรากฏว่าหมอลำสองชนิดนี้ หมอลำกลอนเป็นที่รู้จัก แพร่หลายในขณะที่หมอลำพืนได้ค่อย ๆ สูญหายไป (เขาวภา ดำเนตร ,2536: 30)

จิราวัลย์ ชาเหล่า (2546: 47) ได้ให้ความหมายของหมอลำกลอนไว้ว่า หมอลำ กลอนคือการขับลำเรื่องราวยาว ๆ โดยแต่งเติมรายละเอียดต่าง ๆ ของกลอนลำขึ้นใหม่ โดยยังคง ใจความสำคัญของเรื่องราวเอาไว้ การแต่งเติมรายละเอียดมุ่งเน้นความหมายของเนื้อเรื่องและ ความไพเราะของกลอนลำเป็นสำคัญ

สุริยา สมุทคุปติและคณะ (2544: 21-22) ได้อธิบายลักษณะของหมอลำกลอนไว้ ว่า ส่วนใหญ่จะใช้ผู้แสดง 2 คน คือหมอลำชายและหมอลำหญิง ลำได้ตอบกัน การแต่งกาย หมอลำหนุ่มใส่ธงไหม ใส่เสื้อปานคอกกลมแขนสั้น ไม่สวมรองเท้า ฝ่ายหญิงนุ่งซิ่นไหม ต่อมาในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม หมอลำฝ่ายชายแต่งกายด้วยชุดสากล หรือสวมกางเกงใส่เสื้อแขนยาว ผูกไทด์เป็นชุดสุภาพ หมอลำฝ่ายหญิงแต่งตัวอย่างสวยงาม ในขณะที่ลำได้ตอบกัน หมอแคนจะ เป่าแคนคลอประกอบ เนื้อหาของกลอนลำจะเป็นการลำได้ตอบกัน เป็นการลำชิงไหวชิงพริบกัน

สุวิทย์ รัตนปัญญา (2553: 32) กล่าวถึงลักษณะของหมอลำกลอนไว้ว่า หมอลำ กลอน มีลักษณะที่แตกต่างจากหมอลำประเภทอื่นคือ มีผู้แสดงฝ่ายชายและฝ่ายหญิงลำได้ตอบ กัน การแต่งกายจะแต่งกายตามสมัยนิยม โดยหมอลำฝ่ายชาย แต่งกายด้วยชุดสากล ใส่เสื้อ แขนยาวผูกเนคไทด์ เป็นชุดสุภาพ หมอลำฝ่ายหญิงก็แต่งกายสวยงาม สวมกระโปรงหรือชุดผ้า ไหมตามสมัยนิยม การแสดงมีหมอแคนเป่าแคนประกอบ ขึ้นตอนการแสดงประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 ไหว้ครู

ขั้นตอนที่ 2 ลำประกาศศรัทธา

ขั้นตอนที่ 3 แจ้งให้ผู้ฟังทราบจุดประสงค์ของงาน

จากนั้นหมอลำก็จะเริ่มลำตามชนบ จนจบสิ้นการลำกลอนด้วยกลอน
ลำลา

กฤษฎา ศรีธรรมมา (2546: 25-27) ได้กล่าวถึงประเภทของหมอลำกลอนว่า หมอลำกลอน หรือหมอลำประชัน เป็นการลำได้กลอนสด ผู้ลำจะกล่าวถึงเหตุการณ์บ้านเมือง วัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ นิทานพื้นบ้าน หรือคติธรรมต่อชาวบ้าน หมอลำกลอนจะเป็นผู้ที่มีความรู้มาก มีโลกทัศน์ที่กว้างขวาง มีความจำดี มีปฏิภาณในการโต้ตอบอารมณ์อีกฝ่ายหนึ่งได้ทันที่ หากหมอลำคนใดโต้ตอบได้ไม่ครบกระบวนการ หรือติดขัดก็จะเป็นฝ่ายแพ้ไป หมอลำกลอนแบ่งตามจำนวนของผู้ลำ และการลำได้ 4 ประเภทคือ

1. การลำคู่ หมอลำกลอนประเภทนี้ เป็นการลำคู่ที่หมอลำฝ่ายชายและฝ่ายหญิงฝ่ายละ 1 คน ลำปะทะโต้ตอบกัน

2. การลำชิงชู้ หมอลำประเภทนี้จะมีจำนวนผู้ลำ 3 คน โดยกำหนดให้ฝ่ายชายสองคน ฝ่ายหญิงหนึ่งคน หมอลำจะลำเกี่ยวพาราสีกัน โดยจะกล่าวถึงคุณงามความดี ความร่ำรวย ความสามารถของตนเองให้เหนือกว่าผู้แข่งขัน หมอลำผู้ที่มีวาทศิลป์ดีกว่าจะเป็นผู้ชนะ หรืออาจจะเสมอกันก็ได้

3. การลำคนเดียว การลำแบบนี้จะเป็นการลำลา เพื่อยุติการแสดง การลำลา มักจะพรรณนาถึงสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดภาพพจน์ ส่วนใหญ่มักจะเป็นการลำล่องหรือลำทางยาว

4. การลำไม่จำกัดจำนวน หมอลำประเภทนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หมอลำกลอนชิง จะมีทั้งหมอลำฝ่ายชาย และหมอลำฝ่ายหญิง ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ลำโต้ตอบกันด้วยภาษาถิ่นอีสาน สลับด้วยการร้องเพลงภาษาถิ่นไทยภาคกลาง หรือเพลงหมอลำ มีจังหวะและทำนองการลำที่รวดเร็ว กระชับ คือ ลำทางสั้น ได้แก่ ลำเดิน ลำเพลิน ลำเต้ย มุ่งให้ความสนุกสนาน ความเพลิดเพลินเป็นสำคัญ

หมอลำพื่นกับหมอลำกลอนแตกต่างกัน หมอลำพื่นเป็นการลำเดี่ยว และลำเป็นนิทาน ส่วนหมอลำกลอนเป็นการลำสองคนหรือมากกว่าในลักษณะโต้ตอบกัน อาจเป็นไปได้ว่า

การลำกลอนได้พัฒนามาสองทางคือจากลำ ไจทย์แก้ ซึ่งเป็นการลำแบบตอบคำถาม อย่างที่สองคือ "ลำเกี้ยว" ซึ่งเป็นการลำในทำนองเกี่ยวพาราสีระหว่างหญิงชาย

2.2.3 หมอลำหมู่

หมอลำหมู่ เป็นลำหมู่ ตามรูปศัพท์ หมายถึงการร้องเป็นหมู่ ความจริงลำหมู่เป็นการแสดงของกลุ่มศิลปินหมอลำหมู่ การลำหมู่เพิ่งจะเกิดขึ้นได้เมื่อประมาณ 50-60 ปี สิ่งที่เกิดมาก่อนลำหมู่คือ ลำพื้นและลิเก ซึ่งเป็นการละเล่นของชาวไทยในภาคกลาง ลำหมู่ได้แบบอย่างการแต่งกายมาจากลิเก และได้แบบอย่างการลำมาจากลำพื้นและลำกลอน คณะหมอลำหมู่ประกอบด้วยคน 15 - 30 คน ตัวละครประกอบด้วย พระราชา พระราชินี เจ้าชาย เจ้าหญิง คนใช้ พ่อ แม่ ลูกชาย ลูกสาว ฤๅษี เทวดา และภูตผี คนใช้ปกติจะแสดงเป็นตัวตลกด้วยหมอลำ แต่ละคนจะสวมใส่เครื่องตามบทบาทในท้องเรื่อง (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2528: 90)

อุดม บัวศรี (2546: 88) ได้กล่าวถึงการกำเนิดของหมอลำหมู่ว่า เมื่อประมาณ พ.ศ. 2547 – 2548 ลิเกโคราชได้แผ่อิทธิพลเข้าสู่อีสาน คนอีสานได้ประยุกต์การแสดงหมอลำพื้นเข้ากับลิเก จนกลายเป็นหมอลำหมู่ โดยหมอลำหมู่ในปัจจุบันมี 2 ประเภท คือ หมอลำเรื่องต่อกลอน และหมอลำเพลิน

โดยปกติตัวตลกจะสวมใส่เสื้อผ้าที่ผิดแผกไปจากคนอื่น ๆ บางทีจะแต่งชุดเป็นตำรวจ แต่การแต่งนั้นไม่ได้เหมือนตำรวจจริง ๆ เขาอาจมีเครื่องประดับที่มีขีดอะไรต่อมิอะไรมากมาย หรือไม่ก็ติดขีดกลับหัวกลับหางอย่างนี้ เป็นต้น ตัวตลกบางทีก็แต่งแต้มหน้าด้วยสีสันทูตูด บางทีตัวตลกจะเตี้ย ผอมสูง หรืออ้วนผิปกติไป บางทีตัวตลกผู้ชายจะใช้สิ่งของเสื้อผ้าหนุนท้องเข้าไปให้แลดูเหมือนผู้หญิงท้องแก่ก็มี

ส่วนมากเรื่องที่จะลำในหมอลำหมู่จะเป็นเรื่องที่หมอลำพื้นนิยมใช้ลำกัน ซึ่งเรื่องเหล่านี้ได้มาจากนิทานชาดกของภาคอีสาน ข้อใหญ่ใจความของเรื่อง มุ่งที่จะสั่งสอนคนให้ทำดี ได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ไม่มีใครหลีกเลี่ยงกรรมที่ก่อไว้ และให้ระงับเวรด้วยการไม่จองเวร แต่ให้ระงับด้วยการทำความดี นิทานทุก ๆ เรื่องมักจะเริ่มต้นด้วยคนที่ทำดี แต่ต้องตกไปอยู่ในห้วงอันตราย จากการกระทำของคนชั่ว แล้วเรื่องราวก็ดำเนินต่อไประหว่างคนสองกลุ่ม คือ กลุ่มคนดีและคนชั่ว บางครั้งเทวดาหรือพระอินทร์จำต้องลงมาช่วยฝ่ายคนดี ถ้าเห็นว่าฝ่ายนี้เปลี่ยงพล้ำจริง ๆ แต่บั้นปลายของเรื่องคนดีจะเป็นผู้ชนะคนชั่วจะถูกลงโทษ คนดีจะถูกบำเหน็จรางวัล

หมอลำหมู่จะแสดงบนเวทีที่มีความกว้างประมาณ 10 เมตร ลึก 5 เมตร และสูง 2 เมตร เวทีมักจะตั้งอยู่มุมใดมุมหนึ่งของพื้นโล่ง ซึ่งปกติจะเป็นที่ภายในวัด เวทีจะแบ่งออกเป็น 2 ตอน โดยฝ้าฉากหรือฉากไม้ส่วนหน้าจะเป็นเวทีแสดง ส่วนด้านหลังจะเป็นห้องพักและห้องแต่งตัว

มีประตูสองข้างของม่านที่กั้น แบ่งเวทีเพื่อใช้เป็นที่เข้าออกของผู้แสดง ทางออกอยู่ทางด้านซ้ายของคณดูและทางเข้าอยู่ประตูด้านขวา คนเป่าแคนจะอยู่ข้าง ๆ ประตูทางออกด้านซ้ายหรือด้านหลังของฉาก

เครื่องดนตรีที่ใช้ในการประกอบลำห่มคือ แคน แต่ปัจจุบันหมอลำส่วนมากใช้เครื่องดนตรีฝรั่ง เช่น กลองชุด ทรัมเป็ต แซกโซโฟน หรือกีตาร์ แต่เครื่องดนตรีฝรั่งพวกนี้จะใช้ประกอบเครื่องดนตรีลูกทุ่งมากกว่าประกอบหมอลำห่ม ดังนั้น แคนก็ยังเป็นเครื่องดนตรีสำหรับประกอบการ "ลำ" อยู่ดี ปลายแคนที่ใช้ประกอบลำห่ม ส่วนมากใช้ปลายใหญ่ ซึ่งช้าและเศร้า หรือปลายน้อยซึ่งช้าและเศร้าเช่นกันแต่คนละระดับเสียง อย่างไรก็ตามในฉากที่มีการพ้อนรำหรือสนุกสนานหมอลำห่มจะลำเต้ยซึ่งเป็นเพลงรักสั้น ๆ หมอลำแคนก็จะเป่าลาย "ลำเต้ย" ซึ่งได้แก่เต้ยโขง เต้ยพม่า เต้ยธรรมดา และเต้ยหัวโนนตาล

2.2.4 หมอลำเพลิน

หมอลำเพลิน เป็นพัฒนาการของหมอลำรูปแบบหนึ่ง ซึ่งได้รับความนิยมมาก มีการนำเครื่องดนตรีไฟฟ้าเข้ามาประกอบการลำเพิ่มเติม โดยได้รับอิทธิพลจากเพลงลูกทุ่งหลายด้าน

แก้วตา คำวัฒน์ (2531: 12-16) ศึกษาเรื่องหมอลำเพลิน ในตอนหนึ่งพบว่าเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงหมอลำคือแคนเพียงอย่างเดียว แต่สมัยหลัง ๆ เมื่อหมอลำได้วิวัฒนาการแตกแยกสาขาออกไปจนเกิดการแสดงหมอลำแบบใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น เช่น ลำห่ม ลำเพลิน ฯลฯ ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงหมอลำนั้น ก็วิวัฒนาการมาเป็นลำดับเช่นกัน จนปัจจุบันนี้ การแสดงลำห่ม ลำเพลิน มีเครื่องดนตรีสากลเข้ามาบรรเลงประกอบเพิ่มอีก ซึ่งนอกจากแคน ก็ยังมีพิณ กลองชุดแบบฝรั่ง ออร์แกน กีตาร์ไฟฟ้า และเบสไฟฟ้า เป็นต้น

แนวความคิดกำเนิดของหมอลำเพลิน สอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ ธรรมวัตร (2540: 200) วิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาเอก: ความรุ่งโรจน์ของอดีตกับปัญหาของหมอลำในปัจจุบัน พบว่า วิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของลำเพลินนั้น ในยุคที่ประชาชนนิยมฟังเพลงสากลและลูกทุ่งลำเพลิน เป็นการปรับรูปแบบการแสดงลำเรื่องให้ผสมผสานกับการแสดงดนตรีลูกทุ่ง เกิดเป็นรูปแบบลูกทุ่งหมอลำ มีการลำสลับกับการร้องเพลงลูกทุ่ง มีการแสดงหน้าเวทีเลียนแบบวงดนตรีลูกทุ่งทุกกระเบียดนิ้ว มีการปรับท่าพ้อนเป็นการเดินตามจังหวะเพลง มีการไหวหามเครื่องด้วยการแต่งกายและท่าเต้นที่ยั่วยุอารมณ์ มีการใช้เครื่องดนตรีสากล เช่น ออร์แกน กีตาร์ เบส กลองชุด มีการแต่งกายตามแบบสากล โดยผู้หญิงจะนุ่งกระโปรงสั้น ๆ

เปลี่ยยท่อนขา เพื่อช่วยผู้คนที่สนใจ การปรับเปลี่ยนของลำเพลินนั้น บางคณะที่มีประสบการณ์ สามารถปรับได้อย่างเหมาะสม บางคณะปรับได้ไม่เหมาะสม ทำให้ประชาชนมีความเห็นว่ ลำเพลินเป็นศิลปะการแสดงร่วมสมัย มีใช้การแสดงพื้นบ้าน

โดยสรุปหมอลำเพลิน เป็นหมอลำหมู่อีกประเภทหนึ่ง เป็นการแสดงที่แสดงเป็น คณะ เรื่องที่จะแสดงเป็นเรื่องอะไรก็ได้รวมทั้งเรื่องทีหมอลำหมู่แสดง ส่วนข้อแตกต่างระหว่างหมอลำหมู่กับหมอลำเพลิน

1. หมอลำหมู่ ผู้แสดงฝ่ายหญิงทุกคนจะแต่งชุดด้วยผ้าซิ่นแบบพื้นบ้านอีสาน หรือชุดไทย แต่ลำเพลินฝ่ายหญิงจะนุ่งกระโปรงแบบฝรั่ง
2. หมอลำเพลินนอกจากแคนแล้วยังมีพิณและเครื่องดนตรีสากลเป็นเครื่องดนตรีประกอบด้วย
3. หมอลำเพลินจะมีจังหวะการลำที่เรียกว่า "ลำเพลิน" ซึ่งหมายถึงจังหวะสนุกสนาน

ถึงแม้ว่าหมอลำเพลินจะเข้ามามีบทบาทพร้อม ๆ กับลำหมู่ก็ตาม แต่ไม่เป็นที่ยอมรับแพร่หลายเท่าลำหมู่ จนเมื่อประมาณสิบปีก่อน ลำเพลินจึงกลายมาเป็นที่นิยมของคนทั่วไป และเป็นที่น่าสนใจว่าการฝึกซ้อมทีจะเป็นหมอลำเพลินนั้นง่ายและใช้เวลาน้อยกว่าการเป็นหมอลำหมู่ กล่าวคือ

1. หมอลำเพลินจะใช้เวลาฝึกหัดเพียงหกเดือนก็สามารถออกแสดงในงานต่าง ๆ ได้ ผิดกับหมอลำหมู่ที่ต้องใช้เวลาฝึกหัดตั้งแต่สองถึงห้าปีจึงสามารถเป็นหมอลำหมู่ที่ดีได้
2. การแสดงลำเพลิน ผู้ลำฝ่ายหญิงจะนุ่งกระโปรงสั้น ๆ ทีเปิดวับ ๆ แวม ๆ เพื่ออวดความสวยงามของร่างกาย และผู้ชมก็ชอบทีจะชมความงามของเรือนร่างของหมอลำด้วย ตรงข้ามกับหมอลำหมู่ทีต้องนุ่งห่มด้วยผ้าซิ่นยาวปกปิดร่างกายไว้เสียส่วนมาก
3. ทำนองของลำเพลินเป็นทำนองโลดโผน ตื่นเต้นเร้าใจ ประกอบด้วยเครื่องดนตรี แคน พิณ และกลองชุด ทำให้เป็นที่ตื่นตาตื่นใจแก่ผู้ชม
4. ค่าจ้าง หมอลำเพลินนั้นนับว่าถูกเมื่อเทียบกับค่าจ้างหมอลำหมู่ ค่าจ้างหมอลำเพลินจะประมาณห้าร้อยบาท ถึงสี่พันบาทต่อคืน ส่วนหมอลำหมู่จะตกประมาณสี่พันถึงหนึ่งหมื่นบาทต่อคืน ปัจจุบันนี้ค่าจ้างได้เพิ่มขึ้นอย่างมากเป็นหลักแสน หรือหลายแสนบาทต่อคณะ

2.2.5 หมอลำซิ่ง

หมอลำซิ่งเป็นลำกลอนที่มีรูปแบบการผสมผสานระหว่างลำกลอนกับดนตรีและจังหวะใหม่ ๆ อันเป็นการพัฒนาวิธีการแสดงหมอลำรูปแบบหนึ่ง มีการนำดนตรีสากลเข้ามาบรรเลงร่วมด้วย มีการบรรเลงเพลงลูกทุ่งที่มีจังหวะสนุกสนานเข้ามาบรรเลงผสมผสาน

นันทวี ชันผง (2537: 19) ศึกษาประวัติและความหมายของหมอลำซิ่ง โดยพบว่า คำว่า “ซิ่ง” มาจากคำว่า Racing ในภาษาอังกฤษ ซึ่งหมายถึงการแข่งขันความเร็ว เช่น แข่งม้า แข่งรถ คนไทยนำคำว่าซิ่ง มาใช้กับพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่คึกคะนอง เช่น การขับรถเร็วมักจะเรียกว่าขับรถซิ่ง หรือการแต่งกายไม่สมกับวัย มักเรียกว่า แต่งตัวซิ่ง กระทั่งหมอลำได้ปรับเปลี่ยนการลำจากการลำกลอนธรรมดาที่มีดนตรีเฉพาะแคนเท่านั้นที่เป็นเครื่องดนตรีประกอบการลำ แล้วนำเอา กลองชุด พิณไฟฟ้า เบสไฟฟ้า นำเอาเพลงลูกทุ่ง เพลงสตริง มาบรรเลงประกอบการลำ และได้ปรับปรุงทำนองจังหวะให้เร็วขึ้นมา เป็นการลำกลอนแนวใหม่ จึงเรียกว่า “ลำซิ่ง”

สุวิทย์ รัตนปัญญา (2553 : 29) ได้กล่าวถึงหมอลำซิ่งไว้ว่า สาเหตุที่มีการนำเอาเพลงลูกทุ่ง หรือเพลงหมอลำและเครื่องดนตรีสากลมาบรรเลงประกอบกลายเป็นหมอลำซิ่งนั้น เพราะในปัจจุบัน หมอลำกลอนธรรมดามักไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร กลุ่มผู้ฟังก็มีเพียงกลุ่มผู้สูงอายุ ส่วนคนรุ่นใหม่ หรือคนหนุ่มสาวนั้นมักไม่สนใจหมอลำ จึงต้องนำเพลงลูกทุ่งหรือเพลงหมอลำที่ได้รับความนิยมเข้ามาแทรก โดยมีเครื่องดนตรีสากลและเครื่องประกอบจังหวะทำให้เกิดความครึกครื้นมากขึ้น เป็นการดึงดูดกลุ่มวัยรุ่นหนุ่มสาว นอกจากนี้การมีเครื่องประกอบก็เป็นการดึงดูดให้ผู้ฟังที่เป็นกลุ่มวัยรุ่นให้ความสนใจมาชมหมอลำมากขึ้น ส่วนตัวหมอลำเองก็ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการลำและการเต้น ดังนั้นหมอลำซิ่งมักเป็นหมอลำที่มีอายุน้อย ประสบการณ์การลำไม่ต้องมากก็เป็นได้ เนื่องจากเน้นการร้องเพลงลูกทุ่งและหมอลำแนวใหม่ หมอลำซิ่งมีขั้นตอนการแสดงดังนี้

ยกที่ 1 ลำกลอนไหว้ครู

ยกที่ 2 ประกาศศรัทธา

ยกที่ 3 ทำข่าวทักทาย

ยกที่ 4 ลำเรื่องตามงาน (เนื้อหาเกี่ยวกับงานที่แสดง)

ยกที่ 5 เล่านิทาน เช่น ผาแดงนางไอ่ มโนราห์

ยกที่ 6 ล้ำลา จบการแสดง

(บุษกร บิณฑสันต์ และชำคม พรประสิทธิ์, 2553: 42-43)

กล่าวโดยสรุปหมอลำซึ่งมีความคล้ายคลึงกับหมอลำเพลิน แต่หมอลำซึ่งจะมีการนำเพลงลูกทุ่ง และเพลงสตริงมาบรรเลงและขับร้องมากกว่าหมอลำเพลิน มีการนำเครื่องดนตรีสากลมาใช้บรรเลงประกอบ เช่น กีตาร์ไฟฟ้า พิณไฟฟ้า เบสไฟฟ้า กลองชุด เป็นต้น ผู้ลำนั้ มักจะเป็นวัยรุ่นหนุ่มสาว ไม่จำเป็นต้องมีประสบการณ์ในการลำมากนัก เนื่องจากเพลงที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นเพลงลูกทุ่ง หมอลำ ไม่จำเป็นต้องลำต่อบทต่อกลอนกันแบบหมอลำในอดีต การแสดงจะมีหางเครื่องหรือที่เรียกว่าแดนเซอร์ เดินประกอบในบทเพลงต่าง ๆ

2.2.6 หมอลำผีฟ้า

ในอดีต ผู้คนในภาคอีสานมีความเชื่อว่า อากาศเจ็บป่วย หรือเหตุการณ์ที่ไม่ดีต่าง ๆ เกิดจากการกระทำของผี หากต้องการที่จะรักษาอาการเจ็บป่วย หรือปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกไปนั้น ชาวอีสานเชื่อว่าต้องได้รับการรักษาจากผีฟ้าหรืออำนาจอย่างอื่น

การลำผีฟ้า เป็นการลำแบบพิธีกรรม มีความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาผีฟ้าหรือพระยาแถน ที่สถิตอยู่บนท้องฟ้า การลำนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อบูชาพระยาแถน อันเทียบได้กับพระอินทร์ ซึ่งจะทำให้ความอนุเคราะห์ช่วยรักษาคนเจ็บป่วยชายหญิงให้หายจากอาการป่วย และช่วยปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย (จารุวรรณ ธรรมบุตร, 2520: 2)

นอกจากนี้ สุจิตต์ วงศ์เทศ (2551: 97) ได้กล่าวในหนังสือดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยามว่า การลำผีฟ้า เป็นการละเล่นในพิธีกรรมตามระบบความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เพื่อกระทำบำเรอบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ และมักมีเครื่องมือดนตรีดีดีตีตีเป่าและขับลำนำคำ-ร้องประกอบ

การลำลักษณะนี้ บางท้องถิ่นเรียกว่า ลำสอง ลำทรง การลำผีฟ้ามีหมอลำเป็นผู้ประกอบพิธี ลักษณะของกลอนลำผีฟ้าคือ กลอนผญา ใช้สำหรับสอบถามสาเหตุของการเจ็บป่วย ไปพร้อม ๆ กับการเคลื่อนไหวร่างกายของหมอลำในลักษณะการเข้าทรง สำหรับการพ็อนเป็นไปในลักษณะของการลำประกอบเสียงแคน (บุษกร บิณฑสันต์ และชำคม พรประสิทธิ์, 2553: 6)

หมอลำผีฟ้าอาจแปลความได้ว่า คณะหมอลำที่ทำการติดต่อสื่อสารกับผีฟ้า บางท้องถิ่นเรียกหมอลำผีฟ้าว่า หมอลำไทเทิง ซึ่งหมายถึง หมอลำที่ติดต่อกับผีที่อยู่เบื้องบน (ไ้ หมายถึง กลุ่มคนหรือวิญญาณ เทิง หมายถึง เหนือหรือข้างบน) ในบางท้องถิ่นที่เรียกหมอลำผีฟ้าว่า หมอลำผีแถน ซึ่งหมายถึง คณะหมอลำที่จะติดต่อกับผีแถนผู้ซึ่งเป็นใหญ่ในเมืองฟ้า ถึงแม้ว่าหมอลำ

ลำผีฟ้าจะเป็นที่รู้จักกันในหลายชื่อ และรายละเอียดปลีกย่อยของการลำจะแตกต่างกันไปบ้างตามแต่ละท้องถิ่นก็ตามแต่มีจุดประสงค์อันเดียวกัน

2.3 การไหว้ครูหมอลำ

การ “ยกอ้อ” “คายอ้อ” หรือ “ยกอ้อยอครู” นั้น คือชื่อที่ใช้เรียกการไหว้ครูหมอลำ ซึ่งหมอลำจะมีการไหว้ครูก่อนทำการแสดงทุกครั้ง เพื่อเป็นการบอกกล่าวครูบาอาจารย์ รวมถึงการกล่าวขอขมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การขอพรจากเทพ เทวดา และพระรัตนตรัย เพื่อให้การขับร้องหมอลำเป็นไปอย่างราบรื่น และเป็นสิริมงคลให้กับงานที่จะทำการแสดง นับเป็นขนบธรรมเนียมของหมอลำโดยทั่วไปก่อนที่จะทำการแสดง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และแสดงความเคารพต่อครูบาอาจารย์ผู้ที่ได้ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ตน ทั้งยังเป็นการสร้างขวัญกำลังใจที่จะทำการแสดง ทำให้ผู้แสดงมีความเชื่อมั่นว่า อาคมที่ครูครอบให้หรือเป่ากระหม่อมให้เมื่อครั้งฝากตัวเป็นศิษย์ ทำให้หมอลำผู้นั้นจดจำกลอนลำได้ดี มีคนรัก มีคนเมตตา เวลาลำเสียงไม่ตก สามารถลำได้ตอบกับหมอลำอีกฝ่ายได้โดยไม่ติดขัด (วินัย ใจเอื้อ, 2546: 43)

ขนบธรรมเนียมก่อนการแสดงของหมอลำขวี่วรรณ ดำเนินนั้น จะทำพิธีไหว้ครูหรือที่เรียกว่า “ยกคายอ้อ” ก่อนการแสดงทุกครั้ง ถ้าเป็นการแสดงทั่ว ๆ ไปจะทำการไหว้ครูที่เวทีการแสดง แต่ถ้าได้รับเชิญจากหน่วยงานราชการหรือเอกชนให้ไปแสดงสาธิตในเชิงวิชาการ หมอลำขวี่วรรณ ดำเนิน จะทำพิธีไหว้ครูที่บ้านให้เสร็จสิ้นก่อนการเดินทาง เครื่องบูชาครูจะประกอบดังนี้

1. ไบตองทำเป็นกรวย 5 กรวย (การเย็บไบตองให้เย็บทางยาวของไบตอง)
2. ดอกไม้สีขาว 5 คู่ (ถ้าจะให้ดีควรเป็นดอกทองพันชั่ง เพราะชื่อเป็นมงคล ห้ามใช้ดอกกลิ่นหอม เพราะชื่อไม่เป็นมงคล)
3. เทียนขนาดเล็ก 5 คู่ นำใส่ไว้ในกรวย
4. เทียนหนัก 1 บาท 1 คู่ ใช้จุดบูชาครู
5. ฐูป 1 ห่อ
6. ผ้าขาว 1 ผืน มีความยาว 1 วา ถ้าไม่มีใช้ผ้าขาวขนาดเล็ก ๆ แทนได้
7. เหล้าขาว 1 ขวด
8. ไข่ไก่ 1 ฟอง

9. เงินค่าคาย 6 สิ่ง

เครื่องบูชาครูเหล่านี้ เจ้าภาพมีหน้าที่จัดเตรียมไว้ให้ เมื่อเสร็จสิ้นการแสดงหมอลำ หมอลำฉวีวรรณ ดำเนินจะลาคายอ้อหรือลาของบูชาครูด้วยคำว่า “เส ส้ม มุง คลายาจามิ” แล้วจึงนำของบูชานั้นกลับบ้าน (วินัย ใจเอื้อ, 2546: 44)

นอกจากนี้ สุภารณี สารระสา (2555:40) ได้กล่าวถึงการไหว้ครูหมอลำ ในการ “คาย อ้อยยอครู” หรือการฝากตัวเป็นศิษย์เพื่อเรียนหมอลำไว้ว่า ผู้เรียนหมอลำจำต้องนำดอกไม้ธูปเทียนมาบูชาครูเสียก่อน คือต้องมีการยกครู หรือไหว้ครูก่อน หรือที่เรียกกันว่า “การคายอ้อยยอครู” สิ่งที่ศิษย์นำมาไหว้ครูนั้นเรียกว่า คาย หรือ คายอ้อ ซึ่งการเรียนกลอนลำแต่ละอย่างจะมีความแตกต่างกันคือ การเรียนลำกลอน เครื่อง “คายอ้อ” จะประกอบไปด้วย

1. ฟ้าขาว
2. เงินหนึ่งสลึง
3. ดอกไม้ขาว 1 คู่
4. เทียนเล่ม 1 บาท 1 คู่
5. มะพร้าวอ่อน 1 ลูก

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้องกับหมอลำ โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 3 ประเด็น คือ ประวัติ พัฒนาการหมอลำกลอน ประเภทของหมอลำ และการไหว้ครูหมอลำ สามารถสรุปได้ดังนี้

ประวัติพัฒนาการหมอลำ

หมอลำ หมายถึงผู้เชี่ยวชาญในการเล่าเรื่อง หรือผู้เชี่ยวชาญในการร้องกลอนลำ อาจเป็นการเล่านิทานชาดก หรือเรื่องเล่า นิทานต่าง ๆ โดยสามารถเล่าเรื่องโดยเล่าเป็นทำนองสูง ๆ ต่ำ ๆ ด้วยความไพเราะอย่างเชี่ยวชาญ อาจมีการลำคนเดียว ลำเป็นคู่ หรือลำหลายคน การกำเนิดของหมอลำ แบ่งได้เป็นหลายทัศนะคือ

1. หมอลำเกิดจากการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ในอดีตชาวอีสานจะมีความเชื่อว่าอาการเจ็บป่วยหรือเหตุร้ายใด ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือเกิดกับผู้ใดผู้หนึ่งในชุมชนนั้น เกิดจากผีที่ตนนับถือ การรักษาจึงต้องใช้พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เรียกกันว่า ลำผีฟ้า ลำส่อง ลำทรง ฯลฯ เพื่อเป็นการบูชาผีต่าง ๆ ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ สามารถขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ผู้คนได้

2. หมอลำเกิดจากหนังสือผูก ในสมัยก่อนผู้คนจะจารึกนิทาน ซาดก หรือกลอนต่าง ๆ ไว้ในใบลาน แล้วนำมามัดรวมกันเพื่อให้เป็นเรื่องราว เมื่อมัดรวมกันแล้วเรียกรวมว่า 1 ลำ ผู้ที่สามารถอ่านเรื่องราวเหล่านี้ถ่ายทอดให้ผู้คนฟัง จึงเรียกว่าหมอลำ

3. หมอลำเกิดจากการเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว ในอดีต หนุ่มสาวได้มาเจอกันในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ในชุมชน เช่น ลงแขกเกี่ยวข้าว เซ็นฝ้าย หรืองานบุญต่าง ๆ หนุ่ม ๆ จะถือโอกาสมาพูดคุย หยอกล้อ หากพอใจสาวคนใดเป็นพิเศษก็จะสนทนาตอบโต้กันด้วยโวหารที่ไพเราะ จนเกิดเป็นหมอลำขึ้นนั่นเอง

พัฒนาการของหมอลำกลอน

หมอลำกลอนเกิดขึ้นจากพัฒนาการของหมอลำพื้น โดยมีที่มาคล้ายกับการกำเนิดหมอลำ แต่จะมีรายละเอียดย่อยที่แตกต่างไปทำให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะของหมอลำที่เรียกว่าหมอลำกลอน แนวคิดการพัฒนากิจการจากหมอลำจนกลายเป็นหมอลำกลอนมีดังนี้

1. หมอลำกลอนมีพัฒนาการมาจากหมอลำพื้น พัฒนาการของหมอลำพื้นมาเป็นหมอลำกลอนนั้น เกิดจากการพัฒนากิจการจากรำคนเดียว เป็นการรำสองคน และเริ่มมีการลำโต้ตอบกัน เมื่อมีการโต้ตอบกัน ผู้ชมก็มีความสนุกสนานมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคู่หมอลำชายกับหญิง ซึ่งมีการลำโต้ตอบกันในลักษณะเกี่ยวพาราสี ทำให้ผู้ชมเกิดความชื่นชอบ และกลายเป็นหมอลำกลอน

2. พัฒนาการจากการเทศน์ ในอดีตจะมีการเทศน์ที่เรียกว่าการเทศน์โจทย์แก้ คือมีพระภิกษุสองรูป เทศนาพร้อม ๆ กัน ในลักษณะการถามตอบปัญหาธรรมะกัน ทำให้พัฒนามาเป็นหมอลำกลอน และนำมาร้องหมอลำถามตอบปัญหา ซึ่งไหวชิงพริบกัน เมื่อมีหมอลำคนใดสามารถตอบคำถามได้ดีกว่า มีไหวพริบดีกว่า ก็จะได้รับชมชื่นชมจากผู้ฟัง

3. พัฒนาการมาจากการเกี่ยวพาราสี ในอดีตเมื่อชายหญิงมีการเกี่ยวพาราสีกัน ฝ่ายชายจะมีการใช้สำนวนต่าง ๆ เกี่ยวพาราสีฝ่ายหญิง และฝ่ายหญิงก็จะตอบกลับในลักษณะซึ่งไหวชิงพริบกัน มีการใช้คำสองแง่สองง่าม หรือคำพูดที่แสดงถึงความรัก กลายเป็นต้นกำเนิดของหมอลำกลอน

ประเภทของหมอลำ

1. หมอลำพื้น เป็นหมอลำที่เก่าแก่ที่สุด คือหมอลำที่แสดงโดยการเล่าเรื่องราวเป็นกลอนลำต่าง ๆ เรื่องราวที่เล่าอาจเป็นนิทานพื้นบ้าน หรือซาดกต่าง ๆ

2. หมอลำกลอน มีพัฒนาการมาจากหมอลำพื้น มีการเพิ่มการร้องหมอลำเป็นคู่ อาจมีการเกี่ยวพาราสักกัน หรือมีการลำกลอนซึ่งไหวซึ่งพริบกัน
3. หมอลำหมู่ เป็นการแสดงหมอลำที่ได้รับอิทธิพลมาจากการแสดงลิเกของภาคกลาง มีการแสดงเป็นเรื่องราวโดยผู้แสดงแต่งกายตามเรื่องราวต่าง ๆ ที่นำมาแสดง เรื่องราวที่ใช้แสดงส่วนใหญ่เป็นนิทานพื้นบ้านอีสาน
4. หมอลำเพลิน เป็นหมอลำที่ได้รับอิทธิพลมาจากเพลงลูกทุ่ง เป็นการแสดงหมอลำที่เน้นการร้องเพลงเป็นหลัก มีการนำเครื่องดนตรีสากลเข้ามาใช้ในการแสดง ผู้แสดงแต่งกายตามสมัยนิยม ผู้หญิงนิยมแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าน้อยชิ้น
5. หมอลำซิ่ง เป็นการแสดงหมอลำที่พัฒนาการมาจากหมอลำเพลิน โดยเปลี่ยนแปลงการแสดงให้ทันสมัย เน้นการร้องเพลงเป็นหลัก เพลงที่ใช้แสดงจะเป็นเพลงตามสมัยนิยม มีหางเครื่อง และนักแสดงตลก
6. หมอลำผีฟ้า เป็นหมอลำที่ใช้ในพิธีกรรม ใช้รักษาอาการเจ็บป่วย หรือปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย เนื่องจากชาวบ้านมีความเชื่อว่า โรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ เกิดขึ้นเพราะอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงมีพิธีกรรมลำผีฟ้าขึ้นเพื่อปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย

การไหว้ครู

การไหว้ครูหมอลำ อาจมีชื่อเรียกอีกอย่างว่าการ “ยกอ้อ” “คายอ้อ” หรือ “ยกอ้อยอครู” ซึ่งหมอลำจะมีการไหว้ครูก่อนทำการแสดงทุกครั้ง เพื่อเป็นการบอกกล่าวครูบาอาจารย์ รวมถึงการกล่าวขอขมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การขอพรจากเทพ เทวดา และพระรัตนตรัย เพื่อให้การขับร้องหมอลำเป็นไปอย่างราบรื่น และเป็นสิริมงคลให้กับงานที่จะทำการแสดง

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการแสดงหมอลำกลอนของหมอลำ ป. ฉลาดน้อย

ระเบียบวิธีการแสดงหมอลำกลอนนั้นจะแตกต่างกันออกไปตามประเภทของหมอลำที่จะทำการแสดง สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษาระเบียบวิธีการแสดงของหมอลำเฉพาะประเภทหมอลำกลอน โดยทำการสัมภาษณ์ครูฉลาด ส่งเสริม จำนวน 3 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2558 สำหรับการแสดงหมอลำกลอนธรรมดา มีจุดมุ่งหมายเพื่อถามประชันปัญญาถามตอบระหว่างผู้แสดง ประกอบไปด้วยหมอลำชายสองคน หมอแคนสองคน หรือหมอลำชายหนึ่งคน หมอลำหญิงหนึ่งคน หมอแคนหนึ่งหรือสองคนก็ได้ ในปัจจุบันการแสดงหมอลำกลอนนิยมใช้หมอลำชาย 1 คน หญิง 1 คนและหมอแคน 1 คน เนื่องจากสามารถจัดการแสดงได้โดยครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งบทบรรยาย และบทเกี่ยวพาราสี และยังเป็น การประหยัดค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างหมอลำ โดยในปัจจุบันงานที่ว่าจ้างหมอลำกลอนนั้นอาจเป็นการว่าจ้างเพื่อใช้แสดงเป็นช่วงสั้น ๆ ในงานนั้น ก็ได้ หรือใช้แสดงทั้งคืน เป็นการแสดงหมอลำกลอนเป็นเรื่องราว จนจบเลยก็ได้

ระเบียบวิธีการแสดงหมอลำกลอน ผู้วิจัยแบ่งเป็นขั้นตอนการแสดงหมอลำออกเป็น 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการเตรียมการแสดง ขั้นตอนการแสดง และบททูลการแสดงหมอลำ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ขั้นเตรียมการแสดง

ก่อนที่จะมีการจัดการแสดงนั้นผู้ว่าจ้างจะไปติดต่อกับคณะหมอลำเพื่อว่าจ้างหมอลำให้ไปแสดงในงานนั้น ๆ โดยจะกล่าวถึงรายละเอียดที่จะทำการแสดง เช่น แสดงในงานใด โดยมากคณะหมอลำ ป.ฉลาดน้อยหรือคณะเพชรอุบล จะทำการแสดงในงานบุญ หรืองานประเพณีต่าง ๆ โดยไม่มีนำไปแสดงเพื่อเก็บค่าเข้าชม (ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2558) เนื่องจากหมอลำคณะ ป.ฉลาดน้อย หรือคณะเพชรอุบล เป็นหมอลำคณะเดียวที่ยังคงแสดงหมอลำแบบดั้งเดิมคือไม่มีแดนเซอร์ ไม่มีการแสดงตลกแบบเป็นชุดการแสดงชัดเจน มีเพียงการแสดงตลกชุดเล็ก ๆ ประกอบการแสดงหมอลำ หมอลำไม่แต่งตัววาบหวีว ดนตรีและเพลงที่ใช้ไม่ใช่เพลงที่ทันสมัยมากนัก กลุ่มผู้คนที่มาชมการแสดงเน้นกลุ่มผู้สูงอายุหรือผู้ที่ต้องการฟังหมอลำ โดยเฉพาะเป็นหลัก ไม่เน้นกลุ่มผู้ชมที่เป็นวัยรุ่น โดยครูฉลาดเล่าว่า หากเรามีแดนเซอร์ วัยรุ่นก็จะตามมา เมื่อเรามีวัยรุ่นมาชม ปัญหา ก็จะตามมา เช่น ปัญหาการทะเลาะวิวาท (ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2558) การแสดงหมอลำของคณะหมอลำคณะ ป.ฉลาดน้อย จะเน้นการ

แสดงที่เป็นการแสดงหมอลำแบบดั้งเดิม คือ มีเฉพาะนักร้องที่เป็นหมอลำเท่านั้น การเดินประกอบนั้นจะมีบ้างแต่เพียงเล็กน้อยโดยผู้เดินคือนักร้องหมอลำในขณะนั่นเอง ไม่มีทีมแดนเซอร์ โดยเฉพาะ หมอลำคณะ ป.ฉลาดน้อยหรือคณะเพชรอุบล จะไม่มีการไปแสดงเปิดวิก ซึ่งลักษณะการแสดงเปิดวิกจะเป็นการไปแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ โดยไม่มีผู้ว่าจ้างมีการนำผ้าใบหรือสังกะสีมากางล้อมแล้วเก็บค่าเข้าชม การแสดงเปิดวิกจะไปทำการแสดงในที่ต่าง ๆ ที่มีคนพลุกพล่านในอำเภอต่าง ๆ หรือตำบลต่าง ๆ เพื่อเก็บค่าเข้าชมปัจจุบันมีหมอลำในภาคอีสานหลายคณะที่มีการแสดงเปิดวิก พร้อมกับการแสดงแบบมีผู้ว่าจ้างเช่นคณะศรีจันทร์ วิสี ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย

ภาพที่ 3.1 ภาพครูฉลาด สนทนากับผู้ว่าจ้างหลังเวทีการแสดงหมอลำ

ที่มาภาพ : สุริยพงษ์ บุญโกลม

บันทึกภาพเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2558

ก่อนการติดต่อว่าจ้างนั้น ผู้จ้างจะโทรศัพท์เพื่อติดต่อสอบถามและดูรายละเอียดคร่าว ๆ ก่อนที่จะนัดหมายเพื่อพูดคุยและวางเงินมัดจำที่บ้านของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย อัตราค่าใช้จ่ายที่ใช้

ในการแสดง 1 คืบนั้น จะเริ่มต้นที่ 75,000 บาทขึ้นไป โดยราคานี้ จะเป็นราคาที่รวมเวทีเครื่องเสียง ไฟและนักร้องหมอลำ ประมาณ 4-5 คู่ ซึ่งครู ป.ฉลาดน้อยจะแนะนำรายละเอียดทั้งหมดให้ผู้ว่าจ้างเข้าใจโดยตกลงราคา และสอบถามรายละเอียดงาน ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อแต่งบทกลอนที่จะใช้ลำในงาน โดยในวันงาน จะมีการร้องกลอนลำเพื่อชื่นชมเจ้าภาพ เล่าประวัติเจ้าภาพ หรือร้องกลอนลำต่าง ๆ ตามที่ผู้ว่าจ้างต้องการให้แต่งเนื้อหาใดบ้างก็ได้

3.1.1 การว่าจ้าง

เมื่อผู้ว่าจ้างได้ติดต่อสอบถามค่าใช้จ่าย และรายละเอียดในเบื้องต้นแล้ว ครูฉลาด ส่งเสริม ก็จะได้นัดผู้ว่าจ้างมาที่บ้านของครู ซึ่งเป็นที่ทำการของหมอลำคณะเพชรอุบล ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 454-456 ถนนแจ้งสนิท ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี หน้าบ้านจะมีป้ายเขียนไว้ชัดเจนว่าหมอลำคณะเพชรอุบล

ห้างแม่โคโร อุบลราชธานี	ถนนรอบ เมือง อุบลราชธานี			
		บ้านครูฉลาด ส่งเสริม	ส่งเสริมการ ช่าง (บ้านของ พี่ชายฝาแฝด ของคุณ)	N ↑
แยกดงผู้ผึ้ง		ถนนแจ้งสนิท	ไปมหาวิทยาลัยราชภัฏ	→
	สะพาน		ร้านค้าส่ง อุบลศิริ มหาชัย	
		ลำมูลน้อย		
มหาวิทยาลัย ราชธานี		ห้างเซ็นทรัล อุบลราชธานี		

แผนภาพที่ 3.1 แผนที่บ้าน ครูฉลาด ส่งเสริม

ที่มาภาพ : สุริยพงษ์ บุญโกลม

เมื่อมาถึงที่บ้านของครูฉลาด ส่งเสริมแล้ว ผู้ว่าจ้างจะเข้ามานั่งอยู่บริเวณชั้นล่าง ซึ่งมีโต๊ะตั้งอยู่มุมหนึ่งของบ้านสำหรับติดต่อคณะกรรมการแสดงหมอลำ โดยผู้ว่าจ้างจะเข้ามาพูดคุยรายละเอียดในเรื่องต้น เช่น แสดงในงานอะไร มีวันไหน เริ่มงานเวลา几点โมง รูปแบบการแสดงแบบใด โดยรูปแบบการแสดงนั้น จะมี 3 รูปแบบคือ

3.1.1.1 การแสดงแบบเฉพาะกิจ การแสดงแบบนี้จะเป็นการว่าจ้างเฉพาะครูฉลาดเพียงคนเดียว กับหมอแคน 1 คนเท่านั้น โดยจะเป็นการร้องหมอลำบทสั้น ๆ 2-3 บท หรือตามที่ผู้ว่าจ้างร้องขอ ส่วนใหญ่จะไปร้องในงานพิธีต่าง ๆ ที่ต้องการหมอลำไปร้องเป็นส่วนประกอบเท่านั้น ไม่ได้เป็นการแสดงหลัก เช่น งานพิธีฉาบฉวย ขึ้นบ้านใหม่ งานบุญต่าง ๆ ของวัด หรืองานพิธีของราชการเช่น พิธีเปิดเทศกาลต่าง ๆ

3.1.1.2 การแสดงทั้งวง ครึ่งคืน การแสดงแบบนี้จะมีลักษณะเป็นการแสดงหมอลำเต็มรูปแบบ จะมีการว่าจ้างพร้อมวงที่ เครื่องเสียง นักดนตรี นักร้องหมอลำ 4-5 คู่ และนักแสดงตลก แต่จะมีการแสดงเพียงครึ่งคืนเท่านั้น โดยเริ่มตั้งแต่พระอาทิตย์ตกไปจนถึงเที่ยงคืน

3.1.1.3 การแสดงทั้งวง ตลอดคืน จะมีการแสดงที่เหมือนกับการแสดงครึ่งคืน คือเป็นการแสดงเต็มรูปแบบ การว่าจ้างพร้อมวงที่ เครื่องเสียง นักดนตรี นักร้องหมอลำ 4-5 คู่ และนักแสดงตลก แต่จะแสดงทั้งคืน ตั้งแต่พระอาทิตย์ตกดินจนถึงเวลาประมาณ 4.30 น.

เมื่อตกลงคุยรายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบการแสดงเรียบร้อยแล้ว ก็จะมีการตกลงพูดคุยเกี่ยวกับรายละเอียดความต้องการอื่น ๆ ของเจ้าภาพ เช่น ต้องการหมอลำคู่ใดบ้าง มีหมอลำที่ต้องการเป็นพิเศษหรือไม่ โดยอาจเป็นหมอลำอื่นที่ไม่ใช่หมอลำในคณะเพชรอุบล

โดยครู ป.ฉลาดน้อยจะใช้กลอนลำทางสั้น เพื่อลำในบทดังกล่าว บทกลอนที่กล่าวแนะนำผู้ว่าจ้างตัวอย่างเช่น

ไฉ่... เสียงเอ๋ย เสียงว่าเสียงซ้องทอง ระฆังทองดั่งย่องย่อง
แล้วบัดนี้ คณะสงฆ์ฝ่ายของธรรมยุตเฮา พร้อมอุบาสกอุบาสิกา
อุบลราชธานีขอถวายต้อนรับเจ้าคณะภาคท่านได้มาร่วม
ออกมาถึงเดื่อคุณยาย (เอื้อน) อ๋อย .... ละนอ
มาบัดนี้ นมัสการพระคุณเจ้าคุณท่านทั้งหลายดวงตาพระเถระานุเถระ
ทั้งพระสงฆ์น้อยองค์เจ้า ผมน้อเอาสิบนิ้วทวิกรน้อมสินเจ้า

เป็นลำยาวป.ฉลาดน้อยมาขอน้อมนมัสการ
 ในโอกาสมีวันนี้ท่านมีคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต
 กับเอาพุทธศาสนิกชนส่วนแห่งเมืองอุบลบ้าน
 ขอลถวายต้อนรับคณะสงฆ์เขาได้ของท่าน ทุก ๆ องค์กับทั้งเจ้าคณะภาค
 กับทั้งรองคณะภาคนั้นได้มาเข้าร่วมประชุม
 มีภาค 8 ภาค 9 ภาค 10 แหน่ มานำกัน ภาค 11
 ก็มีนำเข้าร่วมประชุมในวันนี้
 มาตรวจธรรมสนามหลวงชั้น ดีพร้อมประจำปี 57 ท่าน
 มีเจ้าคณะจังหวัด พระสังฆาธิการ พระเลขาณูการ
 คณะสงฆ์ทุก ๆ ท่านได้มาเข้าร่วมประชุม
 นอกจากนั้นมีพระผู้ใหญ่พระเถระ มีชี เถร เถร พระ
 กับทั้งโยมทางบ้าน พ่อกับแม่เอ๋ย (เอื่อน)
 มาในงานวันนี้ ประชุมกันจนว่าเมื่อ
 พระผู้ใหญ่ทั้งพระผู้น้อยกะเสียว่าเมื่อพอกัน
 มีพินกว่ารูปนั้นได้มาร่วมประชุมสงฆ์ ผู้ดำรงศาสนาพุทธ อยู่วัดวาอารามทั่ว
 มากันหลงหลายล้นคณะสงฆ์ธรรมยุตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 ท่านพระครูวินัยธรชาอปโร เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหนองบัว
 ให้ผม ป.ฉลาดน้อย มาลาล่องแม่่นสู่ฟัง
 ในมีมือนี้ขอขอบพระเดชพระคุณ
 อีกทั้งเจ้าคณะภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาเยี่ยมเยียนชาวอุบลผู้ทุกคนในวันนี้
 วัดพระธาตุหนองบัวพวกเหล่านี้ประชุมคณะสงฆ์สถานที่
 ป.ฉลาดกราบขอบคุณอีหลี มาบัดนี้คณะสงฆ์เจ้าคณะภาคท่าน ถวายอภกราบสู่องค์
 ในโอกาสมีวันนี้หมอลำ ป.ฉลาดน้อยแห่งชาติศิลป์
 ลีขออวยพรชัยให้เจ้าคณะภาคเขาอยู่สู่องค์มาวันนี้
 พร้อมพระสังฆาธิการเจ้า พระเถราพระผู้ใหญ่ ฟังเจ้าฟังเจ้าฮ้อง
 ลีอวยพรส่งให้ปิดทองสู่ทุกองค์ สาธุเด้อคณะสงฆ์ธรรมยุตทุก ๆ ท่าน
 อยู่เป็นฮ่มโพธิ์ศรี เป็นโพธิ์ดีไปตาม ให้ประชาชาวบ้าน
 ให้เจ้าคณะภาค 8 ภาค 9 ภาค 10 ภาค 11 เขาได้ของท่านเป็นยาวยังอยู่
 ให้ผู้โยมได้กราบไหว้ ละล้นอ้งวัดวา
 สาธุเด้อ ให้ทุกองค์ให้ทุกรูปนั้น หน้าให้น้อยกว่าเด้ออายุ

ครั้นว่าโพยพัยนั้นอย่าเบียดเบียนสู่องค์ท่าน
 อยู่นาน ๆ ได้ครองผ้าผืนงาม ๆ เหลืองอร่าม
 ศาสนาพุทธนามสู่ทุกองค์นี้ผู้สืบไว้ดำรงด้านศาสนา
 ว่าในภายภาคหน้าคุณให้อายุดอกฮ่อมร้อยนุ่นแล้ว
 ให้สุขาวาระให้อยู่ทรงศีลสร้อย อย่ามีเกิดอย่ามีคัล้อยถอยลงทางต่ำ
 เจริญนำศัลพา ไฉยดินฟ้าให้เบิ่งแยง
 ว่า ๆ ฝนว่าแล้งให้รุ่งโรจน์วิโรศรี บารมีทางสงฆ์ถิ่นองค์พุทธโฆเจ้า
 จงสถิตมาเข้ามาในธรรมอยู่ไหว ๆ ธาติติธรรมผู้ใหญ่ใกล้ไซ้ของได้เบิ่งธรรม
 ให้เจ้าคณะภาค ร้องเจ้าคณะภาค คณะสงฆ์ทุก ๆ องค์ทุก ๆ ท่าน
 เลิศล้ำเรื่องรุ่งดั่งโพธิ์แสง ให้อยู่ดีมีแสงโรกภัยอย่ามาใกล้
 อย่ามีเจ็บอย่ามีไข้ โปยภัยมาใกล้บ่อน
 อยู่มั่งได้ให้เป็นพระพร้อมสาธุศิษย์ใหญ่น้อยพระสงฆ์เจ้าแม่่นทั่วไทย
 อยู่ได้เป็นดั่งไม้โพธิ์ใหญ่ไปดอก นกได้มาใกล้เข้าชุ่มเย็นหายฮ้อน 60 ปีกายข่อน
 พลังกายอย่าได้อ่อน 70 ปี 80 ปี เลยใส่เก้า อย่าเห็นน้อยค้อยเจริญ
 ให้ชาวพุทธได้เ็นว่าพ่อพระบุญหนา เป็นฝ่ายคาทางสงฆ์ให้ดีเอี้ยน้อท่วมเกล้า
 ให้เจ้าคณะภาค 8 ภาค 9 ภาค 10 ภาค 11 นั้นเด้อท่าน ให้อินยาวผู้ดีต้อง
 ให้คณะสงฆ์ธรรมยุต ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อายุยืนเด้อเกินกว่าร้อย
 โอยเด้อท่าน จังค้อยไล่ ใส่เมียน ๆ ไฉคือข้อง (เอื่อน) ละหนา
 (หมอลำคณะเพชรอุบล ในงานประชุมพระสังฆาธิการพระสงฆ์ธรรมยุต
 ณ วัดพระธาตุหนองบัว
 อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2558)

ผู้ว่าจ้างสามารถเลือกตัวหมอลำในคณะได้หรือหากผู้ว่าจ้างมีความประสงค์ที่จะติดต่อ
 หมอลำคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในคณะก็สามารถปรึกษากับครูฉลาดเพื่อให้ครูฉลาดได้ติดต่อกับหมอลำ
 ลำค่านั้น ส่วนราคาค่าจ้างก็จะว่าไปตามที่ตกลงกันได้

ส่วนใหญ่ตารางงานของครูฉลาดนั้นจะมีตารางงานที่เป็นลักษณะหมอลำวงใหญ่เกือบทุก
 สัปดาห์นอกจากนี้ยังมีการจ้างงานที่เป็นการจ้างเฉพาะครูฉลาดคนเดียวกับหมอแคนหนึ่งคนหรือครู
 ฉลาดและหมอลำหญิง 1 คนและหมอแคน 1 คนเพื่อไปร่วมงานและแสดงในโอกาสต่าง ๆ เป็น
 ลักษณะการจ้างเฉพาะบุคคลก็ได้ อาจจะมีราคาตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทขึ้นไป แล้วแต่ลักษณะงาน

และหมอลำหญิงที่ต้องการ หมอลำคู่หญิงที่ได้รับความนิยมและเป็นคู่ขวัญของครูฉลาดได้แก่หมอลำอังคนางค์ คุณไชย

3.1.2 การเตรียมบท

ในการแสดงแต่ละครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการแสดงแบบเฉพาะกิจ แบบเต็มวงครึ่งคืน หรือเต็มวงทั้งคืนนั้น จะต้องมีการเตรียมบทพิเศษสำหรับการแสดงครั้งนั้น ๆ โดยเนื้อหาส่วนใหญ่ ครูฉลาดจะสอบถามจากเจ้าภาพที่มาจ้างงานล่วงหน้าในวันจ้างงาน เช่น รายละเอียดของงาน รายละเอียดของเจ้าภาพ โอกาสที่ใช้แสดง เช่น งานศพ งานบวช หรืองานทำบุญในโอกาสต่าง ๆ อาจแบ่งลักษณะของกลอนลำที่แต่งขึ้นได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

3.1.2.1 การแสดงแบบเฉพาะกิจ

การแสดงแบบเฉพาะกิจเป็นการร้องหมอลำในงานต่าง ๆ ที่เจ้าภาพว่าจ้างไปเพื่อร้องหมอลำในโอกาสนั้นโดยเฉพาะ ไม่ต้องการดูการแสดงที่เป็นเรื่องราว หรือเป็นการแสดงเฉพาะกิจที่เจ้าภาพจ้างไปเพื่อจุดประสงค์ในการประชาสัมพันธ์ เช่น ธรณรังคินโยบายต่าง ๆ ของรัฐ เปิดงานต่าง ๆ ร้องในงานเทศกาล หรือร้องในโอกาสอื่น ๆ โดยเฉพาะ การแสดงในลักษณะนี้ จะไม่มีการแสดงเป็นเรื่องราว แต่จะร้องหมอลำกลอนลำทางสั้น หรือกลอนลำทางยาวที่แต่งขึ้นในโอกาสนั้นโดยเฉพาะเป็นสำคัญ การแต่งบทกลอนสำหรับงานลักษณะนี้จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะผู้ว่าจ้างต้องการจะฟังที่แต่งขึ้นโดยเฉพาะ ซึ่งการแต่งกลอนลำสำหรับงานต่าง ๆ ก็มีความแตกต่างกันดังนี้

กลอนลำในงานอวมงคล

โ้ย้... พรหมเอ๋ย พรหมเพิ่นว่า พรหมมาติดตามตามคือว่าเป็นแต่น้อยท่าน
 พรหมมาติดตามคือบิดามารดา พระพรหมลูกดอกองค์ใหญ่
 แห้วบาดนี้ คือคุณพ่อระเบียบวาทศิลป์ พ่อฮักลาในโลกแล้ว
 ไปสู่ชั้น... แห่งสวรรค์แสนรำพัน โ้ย้... โ้ย้น้อย.....
 แห้วบาดนี้มันัสการกราบก้มเจ้าคุณท่าน น้อยหลงตา
 พระเถรานุเถระทั้งพระสงฆ์องค์เจ้า ผมขอยกสืบนี้อัฐีก่อนลิกกล่าว
 เป็นลำยาวฉลาดน้อยมาลำให้ส่งสักการ
 กำหนดการมีอนี่ท่านบำเพ็ญการกุศล
 ฌาปนกิจศพ พ่อผู้ตายเด้อไปแล้ว
 ปานมีโพธิ์ไทรแก้ว ไปหนาลูกสิ้นร่ม

พ่อเป็นพรหมของลูกแก้วคราวนี้เป็นห่างไป
 มาบัดนี้เหลือแต่นามลูกหลาน มาโฮม
 มาแต่หล้าแม่ป่า สิ้นบุญพ่อบ่มีเห็น
 พ่อผู้เป็นโพธิ์ทอง พ่อผู้เป็นโพธิ์ไทรสีหมัดบ่มีกัน
 คราวเป็นคนเล่ายัง มีพลังเลี้ยงลูกใหญ่
 เป็นร่วมโพธิ์ร่มไทร เป็นร่วมโพธิ์ร่มกัน ได้เป็นทำวกก็คลอชนาม
 บัดนี้เหลือรูปร่างพ่อได้ห่างไกลหนี
 ดวงชีวิพ่อเลาเห็นสีห่างไกลไหลกว้าง
 ไปสู่สรวงสวรรค์ฟ้า ไฉยเวหาดังเห็นห่าง
 พ่อระเบียบเอี้ย พ่อเปิดบุญก่อสร้างดอกเพียงนี้ผู้่อ้อยลำ
 สาธุเด้อ ขอให้ดวงวิญญาณได้ไปสู่บนชั้นฟ้าไปอยู่บ่อนแดนสงบพุ่มแห้ว
 สัมปรายภาพบ่อนดาวดั่งชั้น

ฯลฯ

ที่มา : งานฌาปนกิจนายระเบียบ พลล้า

วันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559

จากกลอนลำข้างต้นจะเห็นได้ว่า ลักษณะของกลอนลำที่แต่งขึ้นเฉพาะเพื่อใช้ในการงาน ฌาปนกิจศพนั้น จะเป็นการพูดถึงคุณงามความดี และบุญคุณของผู้ล่วงลับที่มีต่อลูกหลาน ก่อนที่จะกล่าวไว้อาลัยให้ผู้เสียชีวิตไปสู่ภพภูมิที่ดี และไปสู่สุคติ โดยในช่วงแรก ก่อนที่จะกล่าว ในเนื้อหานี้ จะมีการกล่าวคำสัจการะพระภิกษุก่อนเสมอ ลักษณะของการร้องกลอนลำในงานนี้ ครูฉลาดจะมีการทิ้งเสียง และมีการเอื้อนบ่อยครั้ง เพื่อแสดงอารมณ์โศกเศร้าเสียใจ

กลอนลำรณรงค์

ไฉย คิล เอ้ย คิล ไผ่ผู้ถือคิลได้สิมีแต่ความสดใส

บ่มีเส้าดอกครองบ่อน

แห้วবাদนี้ไทยเฮาเอ๋ยรักษาศีลเอาไว้ก่อน

สาธุชนเด้อพวกพี่น้อง อย่ามองข้าม

แม่นฝ่ายศีล ไหลรินริน ไฉย ไฉยนอ ไฉยละนา

แห้วবাদนี้ฟังก่อนพี่น้อง มาฟังก่อนนิทานศีล

แทนก็เป็นกฎหมายตั้งแต่คราวปางก็
 ทุกก็ปะทั่งห้ารับคิดมาคนละอย่าง
 รับเอาศีลคนละข้อจึงคืนบ้าน
 ทนเอาหน่น้อง อ้ายคิดนี้ช้อยเบิ่งแนวได้
 ให้คนไทยมาถือศีล นั้นสู้คนเดื่อนั้นเอาไว้
 การรักษาศีลได้บ่มีไกลน้องอ้าย
 คือใจดีบ่ฮ้ายได้ไ้อัยกายเจ้ากะกลืนหอม
 ผิวกะงามอีกพร้อมผู้น้อมอ่อนรักษาคักนี้แหล้ว
 ฟังเอาทุกซ์ดอกตายายสืต่อกลอนเอามาว่า
 รับเอาศีลคืนมาบ้าน ครองคนจนไว้คือเก่า
 หาดัดฟันขายซื้อข้าว บ่มีนเมาบ่หม่นหมอง
 ฯลฯ

(ที่มา: กลอนลำซุด หมู่บ้านศีล 5 โครงการรักษาศีล 5 มหาเถระสมาคม)

ลักษณะของกลอนลำารณรงค์ จะเป็นกลอนลำที่ใช้สื่อสารกับชาวบ้าน เพื่อรณรงค์
 เรื่องราวต่าง ๆ ในตัวอย่างข้างต้น เป็นกลอนลำารณรงค์เรื่องหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยกลอนลำมี
 ลักษณะเป็นการเล่านิทานเรื่องเกี่ยวกับการถือศีล คล้ายกับการเล่านิทานพื้นบ้าน สอดแทรก
 แนวคิดทางพุทธศาสนาเรื่องการถือศีล

กลอนลำในเทศกาลต่าง ๆ

ไ้อัย... น้ำเอ้ยน้ำไหลท่วมทางร้อยเอ็ดสารคาม กาฬสินธุ์ ข้ามขอนแก่น เด้อหละนาง
 ไหลผ่านยโสธร ถึงอุบลกำบ้านอ้ายมาเป็นหนาน้ำ
 ไ้อัย ..... นา
 ในวาระดิถีปีใหม่ปี ๒๕๖๓ บ่มีหยัง
 มีแต่ สคส สีสั่งแผ่นน้อทางบ้าน
 สิชอบบานเอิ้น ดวงพระพระทั้ง 4 อำนาคคุณพระศรีจึงมาปกช่วยบ่องสนองให้อยู่เจริญ
 ปีใหม่แล้วให้แก้วหลังลงมือเด้อพี่น้อง ให้ดินทองไทยเหลืองให้สูงเอื้องเมืองฟ้า
 สมเด็จองค์ของข้าให้เดชะรักษา ให้คลองตุ้มอุ้มสี่
 ขององค์พระบารมีสมเด็จองค์หมู่เจ้าอย่ามีเศร้าดอกหม่นหมอง
 ศาสนาพี่น้อง .... ขึ้นชื่อเด้อลือเสียง ไ้อัย....

อันนี้ สีเหลือง ๆ ของคุณผู้ทุกองศให้คงที่
 ขอให้คำสอนที่พุทธโฆษาเจ้าสูงเฮืองเดื่อ
 ผู้อยู่กรุงอยู่บ้านขามดอกป่าดอน
 ขออย่ามีเรื่องฮ้อนปีใหม่ดีมาหา น้อพี่น้อง
 อันโรคาทังพาลภัยให้ห่างไกลไหลร้าง
 ให้นำวหนีไกลฮ้าง ไฉ่บาย ๆ ดอกกลมผ่าน
 แม่ผมเอ๊ย พัดเอาความรำคาญ พัดเอาความชั่วช้า ความบ้าให้ห่างหนี
 ฯลฯ

กลอนลำอวยพรปีใหม่ (ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม พ.ศ. 2558)

กลอนลำที่ยกมาข้างต้นเป็นกลอนลำที่ครูฉลาด ส่งเสริม ร้องในเทศกาลปีใหม่ 2558 เป็นกลอนลำที่มีลักษณะอวยพรให้ผู้ฟังมีความสุขในเทศกาลปีใหม่ โดยในช่วงแรกนั้น จะกล่าวถึงสภาพภูมิอากาศ อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของครูฉลาด ที่มักจะกล่าวถึงสภาพภูมิอากาศ ฟ้า ฝน ก่อนที่จะเข้าสู่บทกลอนก่อนเสมอ ๆ และจากนั้น ก็เข้าสู่บทกลอนโดยยกเอาคุณพระศรีรัตนตรัย และสถาบันพระมหากษัตริย์ เพื่อเทิดทูนและรำลึกถึงพระองค์ แล้วจึงอวยพรให้ผู้ฟังมีความสุข ปราศจากโรคภัยมาเบียดเบียน

ลักษณะของกลอนลำที่ใช้เป็นเฉพาะกิจนี้ ครูจะมีเอกลักษณ์ที่สำคัญคือ หากเป็นกลอนที่เป็นการเล่าเรื่องราว หรือเป็นกลอนลำที่กล่าวถึงสิ่งมงคล ครูจะขึ้นต้นการลำด้วยการกล่าวถึงสภาพภูมิอากาศ ฟ้า ฝน อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของครู จากนั้นจะกล่าวบูชาพระรัตนตรัย หรือสิ่งที่ครูนับถือ แล้วจึงกล่าวเข้าสู่เนื้อหาของบทกลอนนั้น ๆ และหากเป็นงานอวมงคล ครูจะกล่าวบูชาพระรัตนตรัย และสิ่งที่ครูเคารพนับถือ แล้วเข้าสู่เนื้อหาบทกลอนเลย โดยมักจะไม่ได้กล่าวถึงสภาพภูมิอากาศก่อน แต่จะใช้การกล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ เป็นการขึ้นต้นกลอนลำแทน

3.1.2.2 การแสดงทั้งวง ครึ่งคืนและเต็มคืน

การแสดงครึ่งคืนและเต็มคืน มีลักษณะคล้ายคลึงกันคือต้องการบทประพันธ์สำหรับช่วงแรกก่อนเข้าการแสดงเป็นเรื่องราว แต่การแสดงในลักษณะนี้จะมีการแสดงเรื่องราว การร้องเพลง หรือการแสดงตลก ทำให้การใช้บทกลอนที่แต่งขึ้นใหม่เพื่อใช้ในงานนั้น จะกล่าวในช่วงแรก หลังจากบทกลอนลำแนะนำตัว และการกล่าวอำลาในช่วงท้ายเพียงเท่านั้น

กลอนลำในช่วงแรก

ใ้ย... เสียงเอ๋ย เสียงว่าเสียงซ้องทอง ระฆังทองดั่งย่องย่อง
 แล้วบัดนี้ คณะสงฆ์ฝ่ายของธรรมยุตเฮา พร้อมอุบาสกอุบาสิกา
 อุบลราชธานีขอถวายต้อนรับเจ้าคณะภาคท่านได้มาร่วม
 ออกมาถึงเคื่อคุณยาย (เอื้อน) อ้อย .... ละนอ
 มาบัดนี้ นมัสการพระคุณเจ้าคุณท่านทั้งหลายวงตาพระเถระนุเถระ
 ทั้งพระสงฆ์องค์เจ้า ผมน้อเอาสิบนิ้วทวิกรน้อมลินเจ้า
 เป็นลำยาว ป.ฉลาดน้อยมาขอน้อมนมัสการ
 ในโอกาสมีอันนี้ท่านมีคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต
 กับเอาพุทธศาสนิกชนฮ่วมแห่งเมืองอุบลบ้าน
 ขอถวายต้อนรับคณะสงฆ์เฮาได้ท่าน ทุก ๆ องค์กับทั้งเจ้าคณะภาค
 กับทั้งรองคณะภาคนั้นได้มาเข้าฮ่วมประชุม
 มีภาค 8 ภาค 9 ภาค 10 แหน่ มานำกัน ภาค 11
 ก็มีนำฮ่วมประชุมในวันนี้
 มาตรวจธรรมสนามหลวงชั้น ดีพร้อมประจำปี 57 ท่าน
 มีเจ้าคณะจังหวัด พระสังฆาธิการ พระเลขาธุการ
 คณะสงฆ์ทุก ๆ ท่านได้มาเข้าฮ่วมประชุม
 นอกจากนั้นมีพระผู้ใหญ่พระเถระ มีชี เถร เถร พระ
 กับทั้งโยมทางบ้าน พอกับแม่เอ๋ย (เอื้อน)
 มาในงานวันนี้ ประชุมกันจนว่าเมื่อย
 พระผู้ใหญ่ทั้งพระผู้น้อยกะสิว่าเมื่อยพอกัน
 (หมอลำคณะเพชรอุบล ในงานประชุมพระสังฆาธิการทุกระดับ ณ วัดพระธาตุหนองบัว
 อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2558)

จากกลอนลำในช่วงต้น ลักษณะของกลอนลำจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับกลอนลำชนิด
 อื่น ๆ แต่มีความแตกต่างในช่วงขึ้นต้น เนื่องจากกลอนลำนี้ร้องในงานประชุมพระเถระฯ จึงมี
 การกล่าวถึงเสียงระฆังแทนการกล่าวถึงสภาพดินฟ้าอากาศ จากนั้นก็กล่าวนมัสการพระสงฆ์
 กล่าวชื่นชมพระสงฆ์ และร้องลำเพื่อเล่าเรื่องราวที่มา และร้องกลอนลำถึงคุณงามความดีของ
 พระสงฆ์ที่มาร่วมในงานนี้

กลอนลำในช่วงท้ายการแสดง

ไอ้... เพิ่นวา ลมเอย ลม ลมหนาวมาถึงแล้วเดือนธันวาคมใกล้ปีใหม่ ป.ฉลาดน้อยลืขออวยพรชัย
ให้ พ่อแม่พี่น้อง ไอ้ลุงป้า จงอยู่ดีมีแฮง สุขผู้สุขคน เด้อ ไอ้ย่น้อ (เอื่อน) เอ้ยละนา
ป.ฉลาดบ่มีหยัง ส่งผู้ฟังทุกท่าน ให้มาบนบานเข้าเปิดทั้งคลองเปิดทั้งสี่
อำนาจคุณพระศรีเข้ามาปกชวยบ่องคลองให้อยู่เจริญ ขึ้นแมนปีใหม่แล้ว
แก้วหลังมีมีเปิดเด้อพี่น้อง ให้เงินทองบ่เม็ดอยู่เด้อลุงป้า
สมเด็จองค์บารมีมีเข้าอย่าได้ช้อง...

(หมอลำคณะเพชรอุบล ในงานประชุมพระสังฆาธิการทุกระดับ ณ วัดพระธาตุหนองบัว
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2558)

จากกลอนลำข้างต้น กลอนลำจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับกลอนลำอวยพรแบบอื่น ๆ โดย
จะเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงสภาพภูมิอากาศ อันเป็นเอกลักษณ์ของครุฉลาด จากนั้น จะกล่าวถึง
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ครูเคารพนับถือและปิดท้ายด้วยการอวยพรให้ผู้ฟังมีความสุข

3.1.3 การเดินทาง

ในวันแสดงหมอลำ ครูฉลาดจะนัดหมอแคน หมอลำ และทีมงานมารวมกันที่
บ้านครุฉลาด ในเวลาที่กำหนด เช่นหากตรงไปทำการแสดงในจังหวัดศรีสะเกษ จะต้องมานัด
รวมกันที่บ้านของครู ประมาณ 15.00 น.จากนั้น ก็จะดื่ม น้ำ พักผ่อนและพูดคุยกัน ก่อนที่จะออก
เดินทางในเวลาประมาณ 16.00 น เพื่อเดินทางไปจังหวัดศรีสะเกษซึ่งใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง
ครึ่ง เมื่อถึงงานแล้วทีมงานก็จะตั้งเวทีโดยดูตำแหน่งที่จะตั้งเวทีให้เพียงพอ จัดเวทีให้เรียบร้อยตั้ง
เครื่องเสียง หมอลำก็จะพักผ่อนแต่งหน้าทำผมเตรียมชุดที่จะใช้ในการแสดง ก่อนที่จะเริ่มการ
แสดงในเวลาประมาณ 19.00 น.

3.1.4 การจัดเวที

หากเป็นการร้องหมอลำแบบเฉพาะกิจ หากงานนั้นมีเวที เวทีที่ใช้แสดงหมอลำ
อาจจะเป็นเวทีงานนั้น ๆ หรือหากไม่มีเวที เจ้าภาพก็จะจัดสถานที่ให้หมอลำและหมอแคนได้ร้อง
หมอลำ โดยอย่างน้อยจะต้องมีไมโครโฟนสองตัวเตรียมไว้สำหรับหมอลำและหมอแคน หากเป็น
งานอวมงคลจุดที่ร้องหมอลำอาจเป็นบริเวณพิธีกร หรือบริเวณหน้าเมรุ หากเป็นงานมงคล งาน

ขึ้นบ้านใหม่ หรืองานทำบุญ สถานที่แสดงก็อาจเป็นบริเวณลานกว้าง หรือบริเวณที่ผู้คนจะได้เห็นหมอลำได้ง่าย

ส่วนในการแสดงหมอลำทั้งคืนและครึ่งคืนนั้น การจัดเวทีจะเป็นหน้าที่ของคณะหมอลำ โดยเจ้าภาพจะว่าจ้างการแสดงหมอลำทั้งคืน ซึ่งรวมเวทีการแสดงด้วย คุรุฉลาดเล่าว่าในอดีตเจ้าภาพจะจัดเตรียมให้ทุกอย่าง ทั้งเวที แสง เสียง หมอลำจะเตรียมเฉพาะเครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ส่วนตัวใส่กระเป๋าไปเพียงใบเดียว เวลาเจ้าภาพไปว่าจ้างหมอลำจะไปหาหมอลำคนละแห่ง หมอลำฝ่ายชายแห่งหนึ่ง หมอลำฝ่ายหญิงแห่งหนึ่ง แต่เจ้าภาพจะบอกหมอลำว่าจะว่าจ้างให้ไปลำคู่กับใคร เพื่อให้หมอลำทั้งคู่เตรียมตัวสำหรับลำประชันกัน (ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2558)

ในการจัดเวทีของการแสดงหมอลำคณะเพชรอุบล หรือหมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะมีการจัดเวทีเป็นเวที่ยกสูง มีความยาวของเวทีประมาณ 10 เมตร และยกจากพื้นสูงประมาณ 2 เมตร เวทีจะมีสองชั้น โดยชั้นบนจะเป็นที่สำหรับนักดนตรี และประตูสำหรับหมอลำที่จะออกมาทำการแสดง มีฉากสูง 1 เมตร กั้นบนเวทีชั้นที่ 2 เพื่อใช้บังนักดนตรี และชั้นล่างเป็นเวทีที่ใช้ทำการแสดง มีการจัดแสงไว้ด้านข้างของเวทีทั้งสองด้าน และบริเวณหน้าเวที เครื่องเสียงจะใช้ลำโพงขนาดใหญ่อยู่ทางด้านซ้ายและขวา และมีลำโพงมอนิเตอร์หันเข้าหานักแสดงบนเวที การจัดเวทีหมอลำ ที่มงานของคณะเพชรอุบล จะไปเตรียมงานตั้งแต่เนิ่น ๆ เพื่อติดตั้งเวทีและเครื่องเสียง เตรียมเครื่องไฟฟ้าไปให้พร้อม มีการทดสอบเสียง และระบบไฟฟ้าด้วยการเปิดเพลง แล้วประกาศเชิญชวนให้ผู้คนบ้านใกล้เคียงเพื่อให้ทราบว่าจะมีการแสดง หมอลำคณะอะไร โดยจะบอกเวลาแสดงให้ผู้ฟังเตรียมตัว

ภาพที่ 3.2 เวทีหมอลำคณะเพชรอุบล

ที่มาภาพ : สุริยพงษ์ บุญโกมล

บันทึกภาพเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2558

3.1.5 การจัดวงดนตรีและเครื่องเสียง

ในการแสดงเฉพาะกิจ ส่วนมากผู้ว่าจ้างจะว่าจ้างเฉพาะหมอลำหนึ่งคน และหมอแคนหนึ่งคน ดนตรีที่ใช้ประกอบจึงเป็นแคนอย่างเดียวเท่านั้น แต่บางครั้ง เจ้าภาพก็มีดนตรีเตรียมไว้ให้ในงานนั้น ๆ ซึ่งการร้องลำในงานนั้น ๆ ก็อาจใช้วงดนตรีที่เจ้าภาพมีส่วนร่วมด้วย

ส่วนในงานที่เป็นการแสดงครั้งคืนและการแสดงทั้งคืนนั้น วงดนตรีที่ใช้บรรเลงในคณะหมอลำเพชรอุบล หรือหมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะทำหน้าที่บรรเลงดนตรีเพลงที่หมอลำขับร้อง ส่วนใหญ่จะเป็นเพลงลูกทุ่งอีสานทั้งเก่าและใหม่ หากเป็นเพลงที่ใช้ระหว่างการแสดงเรื่องราว บทเพลงนั้นก็จะต้องคล้องกับบทบาทของตัวละครและสถานการณ์นั้น ๆ เครื่องดนตรีมีดังนี้

1. พิณไฟฟ้า
2. เบสไฟฟ้า
3. กลองชุด
4. คีย์บอร์ด

ภาพที่ 3.3 ภาพวงดนตรี หมอลำคณะ เพชรอุบล

ที่มาภาพ : สุริยพงษ์ บุญโกมล

บันทึกภาพเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2558

ส่วนแคน จะใช้เมื่อมีการร้องกลอนลำ ในลักษณะที่เป็นการลำกลอนเป็นหลัก โดยหมอแคน จะเป่าแคนในช่วงที่มีการลำทางสั้น ลำทางยาว ลำเตี้ย หรือลำเพลิน ส่วนเพลงอื่น ๆ นั้น ก็แล้วแต่บทเพลงว่าจะเป่าแคนด้วยหรือไม่

ภาพที่ 3.4 ภาพขณะทำการแสดงกลอนลำคู่ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย และหมอลำอังกษางค์ คุณไชย

ที่มาภาพ : สุริยพงษ์ บุญโกมล

บันทึกภาพเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2558

3.1.6 การแต่งตัวและการแต่งหน้า

สำหรับการแต่งกายในการแสดงหมอลำแบบเฉพาะกิจนั้น ครูฉลาดจะคำนึงถึงงานที่ไปร่วมเป็นหลัก หากเป็นงานมงคล การแต่งกายของครูฉลาดจะแต่งกายด้วยชุดสุภาพเป็นชุดผ้าไหมแขนสั้นหรือแขนยาวสีสันสดใส เช่น สีเหลือง สีเขียว สีแดง เป็นต้น หรืออาจใส่เสื้อเชิ้ตสวมสูทและผูกเนคไทด์ในงานที่เป็นทางการ

หากเป็นงานอวมงคล เช่น งานมาปนกิจ หรือสวดอภิธรรม ครูฉลาดจะใส่ชุดสีดำ เช่น เสื้อชาฟารีสีดำ เสื้อผ้าไหมสีดำ หรือใส่เสื้อเชิ้ตสีขาว สวมสูทสีดำผูกเนคไทด์ แต่ยังมีอีกงานที่เป็นวัฒนธรรมเฉพาะของประชาชนแถบอีสานคือ “งานเฮือนดี” เป็นงานที่จะให้หมอลำไปลำในยามกลางคืนเพื่อให้ญาติที่อยู่เป็นเพื่อนผู้ตายในยามค่ำคืน สนุกครึกครื้น งานเช่นนี้จะแต่งกายสีสันสดใส เพื่อไม่ให้ญาติพี่น้องของผู้เสียชีวิตเศร้าโศกเสียใจ แต่ปัจจุบันการจัดงานลักษณะ งานเฮือนดีไม่เป็นที่นิยมแล้ว (ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2558)

ภาพที่ 3.5 ภาพครูฉลาดแต่งหน้าเพื่อเตรียมการแสดง

ที่มาภาพ : สุริยพงษ์ บุญโกมล

บันทึกภาพเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2558

ส่วนในการแสดงครึ่งคืนและเต็มคืน การแต่งตัวและแต่งหน้า หมอลำจะแต่งตัวและแต่งหน้าตนเอง โดยหมอลำแต่ละคน จะเตรียมชุดหมอลำของตนเอง ชุดที่ใช้ในการแสดงหมอลำหนึ่งคืน จะมีสองชุดด้วยกัน ชุดแรก หมอลำชาย จะใส่ชุดหมอลำที่เป็นชุดผ้าไหม หรือชุดสากล ส่วน หมอลำหญิง จะใส่ชุดหมอลำที่เป็นชุดผ้าไหมหรือชุดราตรี สำหรับการแสดงในช่วงแรก ซึ่งเป็นการร้องเพลงช้า หรือเร็ว เป็นส่วนใหญ่ ชุดที่สอง จะเป็นชุดที่ใช้ในการแสดงเรื่องนั้น ๆ โดยชุดที่ใช้ในการแสดงนั้นหมอลำชาย จะมีลักษณะเหมือนชุดลิเก คือเป็นชุดเสื้อและกางเกง ปักด้วยคริสตัลทั้งตัว มีการใส่ผ้าโพกศีรษะที่มีลักษณะคล้ายมงกุฎ ส่วนชุดของหมอลำหญิงก็เช่นกัน จะใส่ชุดราตรียาวปักด้วยคริสตัลทั้งชุด คล้ายชุดลิเก หมอลำจะใส่ชุดเช่นนี้ทุกคู่ นอกจากนักแสดงตลกจะแต่งกายไปตามเนื้อเรื่องที่ตนได้รับบทบาท

การแต่งหน้า หมอลำแต่ละคนจะมีเครื่องสำอางของตนเอง และแต่งหน้าตนเองทุกคนไม่ว่าชายหรือหญิง รวมทั้งครูฉลาดเองด้วย ลักษณะการแต่งหน้าคล้ายคลึงกับการแต่งหน้าของการแสดงลิเก คือจะแต่งหน้าค่อนข้างหนา มีการทารองพื้น เขียนคิ้ว เขียนตาลงแบงที่ผิว เพื่อให้เมื่อโดนแสงไฟแล้วผิวเนียนและผ่องใส

ภาพที่ 3.6 ภาพนักแสดงหมอลำแต่งหน้าหลังเวที

ที่มาภาพ : สุริยพงษ์ บุญโกมล

บันทึกภาพเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2558

3.1.7 การไหว้ครู

การไหว้ครูหมอลำหรือการ “ยกข้อ” หรือ “คายข้อ” ของครูฉลาด ส่งเสริม นั้น บางครั้งก่อนการแสดงครูจะจุดธูปเทียนระลึกถึงคุณบิดามารดา และครูบาอาจารย์ตลอดจนบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตน นับถือให้อำนวยพรให้การแสดงราบรื่น ไม่มีอุปสรรค ซึ่งหากเปรียบเทียบกับหมอลำท่านอื่นอาจแตกต่างกัน โดยบางท่านอาจจะมีบทไหว้ครู หรือของที่ใช้ไหว้ครูทุกครั้งไป แต่ครูฉลาดมีแนวคิดที่ว่า หากตนปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และครูบาอาจารย์ย่อมคุ้มครอง (ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2558) แต่เชื่อว่าทุกครั้งไปที่ครูฉลาดจะไหว้ครู หรือ “ยกข้อ” ด้วยธูปเทียนเพียงอย่างเดียว เมื่อวงเพชรอุบลรับงานแสดงต่าง ๆ เจ้าภาพมักจะถามเสมอว่า มีเครื่องไหว้ครูอะไรบ้าง เพื่อที่เจ้าภาพจะจัดหามาเตรียมไว้ให้ ซึ่งครูฉลาดมักจะตอบไปว่า ให้ตั้ง ชันห้า ซึ่งเป็นที่รู้กันว่า เครื่องชันห้าที่ใช้ในการไหว้ครูนั้น จะประกอบไปด้วย

1. ดอกไม้ขาว
2. เหล้า 1 ขวด
3. เทียนเล่ม 1 บาท
4. ธูป
5. เงิน 12 บาท

ส่วนของอื่น ๆ เช่น กรวยใบตอง ยาสูบ ฟ้าขาว ไข่ต้ม ฯลฯ นั้น อาจมีเพิ่มได้ตามแต่เจ้าภาพจัดหามา ซึ่งครูฉลาดมีแนวคิดไว้ว่า หากทำด้วยใจศรัทธา ถึงจะมีของมากหรือน้อยครบหรือไม่ครบ ความสริมมงคลก็เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจ ขั้นตอนการไหว้ครู จะเริ่มจากการเตรียมเครื่องไหว้ครูโดยเจ้าภาพ เมื่อหมอลำมาถึง ก่อนทำการแสดงก็จะมีการไหว้ครูก่อน โดยการจุดเทียน) กล่าวนโมสามจบ กล่าวไหว้พระรัตนตรัย คือพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ แล้วกล่าวไหว้ครูบาอาจารย์ อวยพรให้การแสดงราบรื่นไม่ติดขัด แล้วรวบผ้าที่รองเครื่องไหว้ครูไว้ (ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2558)

ภาพที่ 3.7 ชั้น 5 หรือ เครื่อง"คาย้อ" ที่เจ้าภาพจัดสำหรับวงหมอลำคณะเพชรอุบล

ที่มาภาพ สุริยพงษ์ บุญโกมล

บันทึกภาพเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2558

นอกจากการ"คาย้อ" หรือ"ยกย้อ" ในการแสดงแต่ละครั้งแล้ว ยังมีขนบธรรมเนียมสำหรับผู้ที่ต้องการจะมาเรียนหมอลำ ก่อนจะเรียนหมอลำนั้น ครูฉลาดจะให้ศิษย์ทำพิธีไหว้ครู หรือที่เรียกว่า "ยกคาย้อ" ก่อนที่จะเริ่มเรียน โดยเครื่องบูชาครูประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. กรวยใบตองเย็บเป็นกรวย 5 กรวย
2. ดอกไม้สีขาว 5 คู่ (ห้ามใช้ดอกกลิ่นหอม เพราะชื่อไม่เป็นมงคล)
3. เทียน 1 บาท 5 คู่
4. กล้วย 1 ห่อ

5. ผ้าขาว 1 ผืน
6. ไข่ต้มสุก 1 ฟอง
7. เหล้าขาว 1 ขวด
8. เงินค่าค้าย 12 บาท

เครื่องบูชาเหล่านี้ ลูกศิษย์จะเป็นผู้จัดเตรียมมาเอง เมื่อเสร็จพิธีแล้วจะนำเครื่องบูชาเหล่านี้ไปบูชาพระ ส่วนผ้าขาวจะมอบให้ศิษย์นำกลับไปเป็นสิริมงคล

โดยครูฉลาดได้เล่าพิธีกรรมการไหว้ครูไว้ว่า

ยกขันห้า ดอกไม้ เทียนห้าคู่ ไข่หน่วย เหล้าขาว ข้าว กล้วยไม่มี เงินหกสลึง สิบสองบาท แล้วก็ตั้งนะโมขึ้น การไหว้ครู นี้คือการยก เขาเรียกว่าตั้งครู หรือค้ายอ้อ แต่ถ้าขึ้นเวทีนี้จะเป็นภาษาลำ ยกครู ยกครูคือขันห้า แล้วจะมีผ้าไหมแพรวา ก็ผ้าผืนขาว ๆ เรายี่แหละ แล้วตั้งนะโม กล่าวไหว้ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มีผ้าไหมแพรวาหนึ่งผืน แล้วก็กล่าวอะไรที่ดี ๆ ไหว้ครูบาอาจารย์ สิ่งไหนดี ๆ เราก็ไหว้ไปในค้าย เอาผ้าผืนนั้นแหละ ผืนขาว ๆ ที่เราเรียกผ้าแพรวา ห่อไว้ (ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2558)

สำหรับการ"ยกอ้อ" หรือ"ค้ายอ้อ"นี้ วินัย ใจเถื้อ (2546: 43-44) ได้กล่าวไว้ใน การศึกษาวิธีการร้อง"หมอลำ" ของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนินว่า หมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน จะมี การบูชาครูที่บ้านทุกวันพระ และมีพิธีการยกครูประจำปีเป็นประจำอย่างเคร่งครัด หมอลำ ฉวีวรรณ ดำเนินเอง ก่อนที่จะเรียนร้องหมอลำ ก็มีการยกครู หรือครอบครูกับบิดา เรียกว่า "ครอบค้ายอ้อ" โดยบิดาของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน จะทำการสวดชุมนุมเทวดา และรับหมอลำ ฉวีวรรณ ดำเนินเป็นลูกศิษย์ตามความเชื่อของบรรพบุรุษ เนื่องจากบิดาของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน มีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

3.2 ขั้นตอนการแสดงหมอลำ

3.2.1 การแสดงหมอลำแบบเฉพาะกิจ

การแสดงหมอลำแบบเฉพาะกิจนั้น จะมีขั้นตอนการแสดงที่ไม่เป็นแบบแผนมากนัก กล่าวคือ เมื่อถึงเวลาที่เจ้าภาพนัดหมายไปแสดงหมอลำ หมอลำก็จะเดินทางไปถึง

งานก่อนเวลาที่กำหนดประมาณ 15 นาที เนื่องจากเจ้าภาพมักจะนัดเวลาเพื่อไว้แล้วเสมอ ๆ เมื่อถึงงานจะมีขั้นตอนดังนี้

1. ทักทายเจ้าภาพ เมื่อมาถึงงานแล้ว หมอลำก็จะทักทายเจ้าภาพ บางครั้งหมอลำอาจถามข้อมูลเกี่ยวกับงานเพิ่มเติมเพื่อนำมาใส่ไว้ในกลอนลำบทแรกที่เป็นการแนะนำตัวและแนะนำเจ้าภาพ บางครั้งเรียกกลอนลำเช่นนี้ว่ากลอนลำประกาศศรัทธา งานที่มีงานเลี้ยงร่วมด้วย เจ้าภาพมักเตรียมอาหารไว้สำหรับหมอลำและพาหมอลำไปรับประทานอาหาร ในระหว่างรอแสดง เจ้าภาพอาจมีการนัดแนะกับหมอลำว่า จะให้แสดงเมื่อใด แสดงตรงไหน ต้องการให้ลำอะไรแบบไหน โดยเป็นการนัดแนะก่อนที่หมอลำจะเริ่มแสดง

2. ขั้นตอนการแสดงหมอลำ ในช่วงนี้หมอลำก็จะขึ้นแสดง อาจใช้เวลา 15 นาที หรือ 30 นาทีแล้วแต่ผู้ว่าจ้าง ซึ่งแต่ละงานก็จะมีความแตกต่างกันไปดังนี้

หากลำในงานฌาปนกิจศพ จะเป็นการลำในลักษณะลำหน้าศพ อยู่ในช่วงพิธีการ ดังนั้นกลอนลำจะไม่ยาวมากนัก ประมาณ 15 นาที โดยจะเริ่มต้นด้วยการกล่าวบูชาพระ สรรเสริญคุณงามความดีของผู้เสียชีวิต และกล่าวถึงบุญคุณของผู้เสียชีวิตที่มีต่อลูกหลาน กล่าวถึงสังขารของชีวิต และแสดงความอาลัยให้ผู้เสียชีวิตไปสู่สุคติ

หากลำในงานมงคล เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ หรืองานบุญต่าง ๆ กลอนลำก็จะมีความสนุกสนานมากขึ้น มักมีการลำกลอนลำทางสั้นให้คู่รักก่อนเสมอ จากนั้นก็จะลำกลอนลำแนะนำตัว กลอนลำแนะนำเจ้าภาพ หรือที่เรียกว่ากลอนลำประกาศศรัทธา ตามด้วยลำเต้ย 3 ชุด แล้วลำลา เป็นการเสร็จสิ้น ทั้งหมดจะใช้เวลาประมาณ 30 นาที

การลำในงานที่เป็นการลำสาธิตหรืองานราชการ การลำลักษณะนี้ ส่วนใหญ่เป็นการลำที่มีความแตกต่างกันไปแล้วแต่งาน หากเป็นการลำสาธิตมักมีการอธิบายการลำก่อนที่จะลำสาธิต มักพบได้ในการไปบรรยายในงานวิชาการต่าง ๆ หรืองานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ส่วนงานของทางราชการก็มีความแตกต่างกัน เช่น หากเป็นพิธีเปิดงานต่าง ๆ ก็จะมีการลำเกี่ยวกับงานนั้น ๆ ความสำคัญของงาน หรือสถานที่นั้น ๆ อาจมีการลำเต้ยเล็กน้อยเพื่อสร้างความสนุกสนาน แต่การลำก็จะแตกต่างกันแล้วแต่งาน

เมื่อลำกลอนลำเสร็จสิ้นแล้ว หมอลำก็จะลาเจ้าภาพแล้วเดินทางกลับ ซึ่งหากไม่มีภารกิจเร่งด่วน หมอลำจะอยู่ร่วมงานจนจบงานเพื่อเป็นการให้เกียรติเจ้าภาพ แต่หากมีภารกิจอื่นต่อ หมอลำก็จะไปลาเจ้าภาพ เมื่อลาเจ้าภาพแล้ว เจ้าภาพจะให้ค่าจ้างลำ ซึ่งส่วนใหญ่จะใส่ซองให้ตามที่ตกลงกันล่วงหน้า โดยหมอลำก็จะไม่เปิดดู โดยถือเป็นมารยาทและเป็น การให้เกียรติเจ้าภาพ

ภาพที่ 3.8 ครูฉลาด ส่งเสริม ได้รับเชิญให้ไปร้องหมอลำแบบเฉพาะกิจ
ที่งานเปิดวงดนตรีคณะศรีจันทร์ วิถี
ที่มาภาพ: สุริยพงษ์ บุญโกมล
บันทึกภาพเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2558

3.2.2 การแสดงครึ่งคืน และทั้งคืน

การแสดงเช่นนี้ ส่วนใหญ่จะมีขั้นตอนการแสดงค่อนข้างชัดเจน โดยการแสดงครึ่งคืน และทั้งคืนนั้น จะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เพียงแต่การแสดงครึ่งคืน เมื่อถึงเวลาประมาณ 12.00 น. หมอลำจะกล่าวบทอำลาและเริ่มอำลา ถึงแม้เรื่องที่แสดงอยู่ยังไม่จบลงก็ตาม แต่การแสดงทั้งคืน หมอลำจะแสดงต่อไปจนถึงเวลาประมาณ 4.30 น. ก่อนที่หมอลำจะกล่าวบทอำลา ขั้นตอนการแสดงหมอลำทั้งสองชนิดมีดังนี้

3.2.2.1 ก่อนการแสดง

ในช่วงแรก ก่อนที่หมอลำจะเริ่มการแสดง จะมีการเปิดเครื่องเสียงเพลงลูกทุ่งอีสานบทเพลงต่าง ๆ เพื่อเป็นการเรียกผู้คน เมื่อฟ้าเริ่มมืด โฆษกประจำวง จะประกาศเรียกผู้คน และแนะนำวงดนตรีคร่าว ๆ ว่าใครจะมาทำการแสดงบ้าง แสดงเรื่องในงานใด ในช่วงแรกนี้ ก็จะมีหมอลำสลับสับเปลี่ยนทั้งหมอลำชายและหมอลำหญิง ขึ้นมาร้องเพลงในบทเพลงต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นเพลงลูกทุ่งอีสาน

จากนั้น เมื่อถึงเวลาประมาณ 20.00 น. หมอลำก็จะเริ่มออกกันทั้งหมดเป็นชุด 4 คู่ คือหมอลำชาย 4 คน และหมอลำหญิง 4 คน ยืนสลับกันบนเวที อาจจะร้องเพลงคนเดียว หรือร้องเพลงหมู่ก็ได้ หากร้องเพลงหมู่ หมอลำที่เหลือก็จะทำหน้าที่ทางเครื่อง แต่ลักษณะ

การเดินจะไม่ได้เดินเหมือนทางเครื่องทั่วไป แต่จะเดินเป็นจังหวะ คล้ายการเดินลีลาศ โดยจะเดินเท้าจังหวะต่าง ๆ ตามบทเพลง ออกท่าทางเพียงเล็กน้อย อาจจะทำท่าทางเป็นการเดิน หรือเป็นการรำแบบอีสาน ตามแต่รูปแบบเพลง หมอลำทุกคนจะก้าวพร้อม ๆ กัน ในจังหวะเดียวกัน

การแต่งกายในการแสดงช่วงนี้ หมอลำหญิงจะแต่งกายด้วยชุดใหม่ ส่วนใหญ่เป็นเสื้อผ้าไหมแขนกระบอก นุ่งผ้าซิ่นไหม มีเครื่องเงินเป็นเครื่องประดับ และออกมา ร่ายรำ หรือร้องเพลงกันเป็นคู่กับนักร้องชายที่มักแต่งกายด้วยเสื้อผ้าไหมแขนยาว กางเกงขายาว อาจมีเครื่องประดับด้วยเงินเช่นกัน

ภาพที่ 3.9 การแสดงหมอลำในชุดการแสดงช่วงแรก

ที่มาภาพ : สุริยพงษ์ บุญโกมล

บันทึกภาพเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2558

ในช่วงที่สอง เวลาประมาณ 22.00 ทุ่ม หมอลำ ป.ฉลาดน้อย หัวหน้าวงก็จะขึ้นร้องหมอลำพร้อมกับหมอแคน ในขั้นแรก จะเริ่มต้นด้วยกลอนลำไหว้ครู เป็นลักษณะกลอนลำทางสั้นไหว้ครู โดยมีเนื้อหาดังนี้

โอย โไ่ละนอ..... เอ้อ เพื่อนว่าพุทธรัตนัง ธรรมรัตนัง สังฆรัตนังล้วน แต่หน่อพุทธรัง จงมาปกมา
บัง จงมากังมาเหลี่ยม พี่น้องบ้านกระแซง.... ไว้....

<p>หละแมนว่า ได๋อนาย จังว่าสาธุได๋อ นี่ก็วันทานบใส่หัวจอมเกล้า ผู้ขำล้ามีเอนี้ให้ตีลันหลิ้นเข้า ยามนางเดินก็ยามไต้ยอมือยกสิแอ่นกายงามไก่อ ผู้สาวมานั่งเฝ้าจนถึงเช้าจ้งเมื่อ ก็พ่อแม่ทั้งสองมาปกครองยามล้าช้อยผมวันนี้ เทิงเสียงแคนบาดพอนให้คนย่องทั่วแดน ก็อย่าไต้มีแนวบังเลือนไหลปานน้ำ ชวนคนมานั่งเฝ้าจนถึงเช้าจ้งเมื่อ อย่าพ้าวกลับเมื่อนอนก่อนที่พ้อกันวันนี้.... ดีหรือฮ้ายก็หมอลำทั้งคู่ มือนั้นหวังมาแข่งชิงชัย(ขำ) ศรัทธาท่านทำบุญกองใหญ่ กราบทุกท่านคุณแห่งอาจารย์(ขำ) ล้าวันนี้ให้เสียงดีใสส่อง(ขำ)</p>	<p>ขำพนมนอบนี้วกักราบวันทา วอนถึงเจ้าอาจารย์ผู้สอนสั่ง อ้าปากเว้าให้มีผู้เกรงขาม ตนตัวน้องให้สวดยดีศรีสง่า มาบัดนี้ผมก็กักราบไหว ลีลาย้ายฟิงอแขนพอนแอ่น ทุกเขตแดนพื้นแผ่นดินธรณี ยามล้าร้องให้เสียงฮ้องดังม่วน สาวขำน้อยคอยก่อนเดื่อครับ วันนี้ขันดีพี่หรือฮ้ายหมอลำทั้งคู่ หละต่างคนต่างลุ่มลอมแย่งแข่งกัน ไต้บ่ดีลอมดีเฝ้าล้าอยู่เทิงฮ้าน เลยจ้างผมผู้ขำมาร้องช้อยล้า สาธุได๋สาธุได๋คุณครูมาช้อยผมวันนี้ เอาให้คนไต้ยอด้งก้องทั่วอีสาน(ขำ)</p>
---	--

(หมอลำคณะเพชรอุบล, งานทำบุญอุทิศส่วนกุศล นางนิ ทองจันทร์

บ้านกระแซง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

วันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2558)

ภาพที่ 3.10 การแสดงช่วงที่สอง
ที่มาภาพ : สุริยพงษ์ บุญโกมล
บันทึกภาพเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2558

ขั้นตอนนี้ ครูฉลาดได้อธิบายไว้ว่า “หมอลำต้องไหว้ครูก่อนทุกครั้ง เริ่มด้วยไหว้พระพุทธรูปก่อนนะ เห็นไหม ในบทไหว้ครู เราจะต้องไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ก่อน เพื่อให้เป็นสิริมงคลกับงานที่เราจะไปลำก่อน จากนั้นเราก็ค่อยไหว้ครูบาอาจารย์ต้องไหว้ครูทุกครั้ง ถ้าเป็นหมอลำใหม่ ๆ เดียวนี้ก็ไม่ค่อยไหว้กันแล้ว ส่วนใหญ่ก็ลำซึ่ง ลำเตี้ย อะไรแบบนี้ไปเลย แต่หมอลำเก่า ๆ ไหว้ จะลำอะไรก็ต้องไหว้ก่อน ต้องมีการไหว้ครู หรือที่เรียกว่า ยอครูก่อนที่จะแสดงทุกครั้ง” (ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2558)

หลังจากนั้น ครูฉลาดก็จะเริ่มบทกลอนที่เป็นกลอนลำที่พูดถึงงานที่ไปแสดง มีรายละเอียดดังนี้

กราบพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์   กราบคุณพ่อคุณแม่ผู้เฒ่าผู้แก่
กราบเจ้าภาพเจ้าการเจ้างาน   มีอนี่บุญหยั่งก็สิว่า
มีอนี่บุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปหาคุณแม่นิ ท่องจันทร์ของเฮา
ผู้ได้ล่วงลับดับขันธจากพี่จากน้องจากลูกจากหลาน
จากพ่อใหญ่จันทร์ของเฮาว่าขึ้น
จึงได้ให้องคณางค์ฉลาดน้อยพร้อมกระทั้งที่มงานของคณะเพชรอุบล
มาเสกมาส่องฉลองงานว่าขึ้น
เอาละ ขอบบุญขอบคุณคุณพ่อจันทร์

คุณอนันต์ผู้เป็นเจ้าภาพใหญ่ให้ตีพิมพ์รวมลูกหลานบ้านกระแซงน้อยของเขา
 กับลูกกับเมียของเขาผู้คู่คู่คน
 เอาละ บาดนี้ผมจะเล่าเรื่องต่าง ๆ ให้พ่อแม่พี่น้องเขาฟัง.....
 (หมอลำคณะเพชรบูรณ์, งานทำบุญอุทิศส่วนกุศล นางนิ ทองจันทร์
 บ้านกระแซง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ
 วันที่ 16 ตุลาคม 2558)

จากนั้น ครอบ.ฉลาดน้อย ก็จะลำกลอนลำเล่าถึงประวัติของตนเอง ในกลอนลำที่เป็น
 กลอนลำในลักษณะการแนะนำตัว เป็นลักษณะกลอนลำล่อง หรือที่เรียกว่ากลอนลำทางสั้น
 มีเนื้อหาดังนี้

(ร้าย)

เอาละบทแรกแยกกิ่งรายการ กราบพ่อกราบแม่ผู้ชูชูคน พี่น้องเขาชาวบ้านกระ
 แซงน้อย ผู้ลี้คนก็ว่าอยากกลับบ้านกลับช่องแล้วได้ยินว่าพ่อใหญ่ ป.ฉลาดมาก
 เอา ลองฟังเบิ่งอีกจักคืนว่าชั้นจั่งค่อยกลับบ้านกลับช่องของเขา ผู้ลี้คนกะฮู้ว่าอยู่
 ดอก ป.ฉลาดน้อยอยู่นอนอยู่บ้านจังหวัดอุบล แต่ว่าบ้านเกิดบ้านอยู่อยู่นอนอีกหลี่
 นั้นอยู่ไต่ มีเนื้อลี้บอกพ่อบอกแม่มาแต่ทางไกล ผู้ลี้คนกะว่าอยู่ศรีสะเกษ ผู้ลี้
 คนกะว่าอุดรขอนแก่น ผู้ลี้คนกะว่าอยู่ยโสธร มีเนื้อลี้บอกพ่อบอกแม่บ้านเกิด
 อีหลี่นั้นอยู่ไต่ อยู่ใกล้ ๆ นี้หลี่ลองฟังเบิ่งในกลอนลำ

(ลำ)

หลี่แม่นว่า เตื่อนาย จังว่าฟังเจ้าฟัง ถิ่นฐานหม่องอยู่
 ฟังเจ้าฟังถิ่นฐานหม่องอยู่ มาลี้บอกบ้านอยู่กำเนิดเกิดมา
 ผมเป็นลูกชาวนา ชาวสวน ชาวไร่
 บ้านหนองบ่อพ่อใหญ่ จ่มเกลือเครีอไสย
 ฟังเด้อยายให้ฟังคัก ๆ พ่อกับแม่เพิ่นฮักพอปานดวงตา
 พอกำเนิดเกิดมาเป็นชายคู่แฝด (พูด) เป็นลูกฝาแฝดเด้อพี่น้องเด้อผม
 ผู้ที่แรกกะชื่อว่าเฉลียว คนบาทเดียวคือผมฉลาด
 ลีบสองปีคิดอยากเป็นนักปราชญ์นักเทศน์มาตี
 ไปเป็นสังฆาสิรับใช้หลวงพ่อ
 นั่งอยู่ใกล้ก่อจอเพิ่นฮ้ายเพิ่นดี ออกจากสังฆาสิบวชเป็นเณรน้อย
 ให้หลวงตาเพิ่นบ้อยอยู่วัดบูรพา ก่อนลี้ไปลี้มาตามมาบอกเล่า

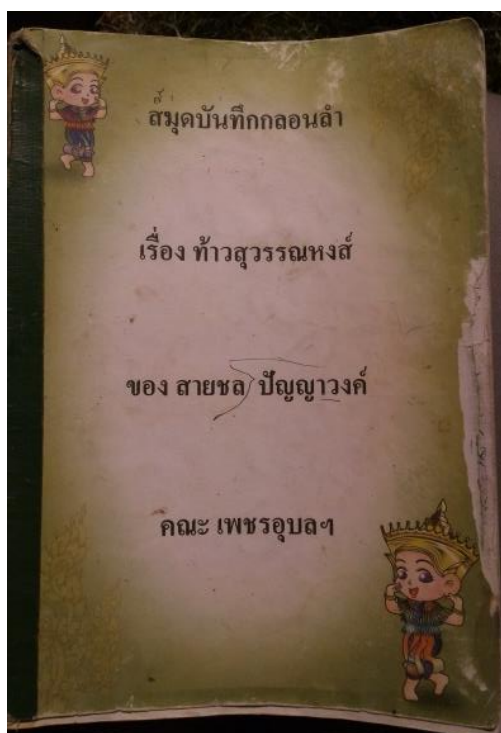
เห็ดบดก็เกลียดดอกเอาบักกอกสับหัว แนวเพิ่นยัวต้องฟังคำเพิ่นเว้า
 ส่วนฟังคำผู้เฒ่ามันบ่เสียหาย เสียกะเสียบ่หลายดอกฟังคำผู้เฒ่า
 ยามมีบุญกะเว้าให้ผมเทศน์ลอมดู เสียงเบิ่งเสียงยอครูเณรน้อยเพิ่นว่า
 ได้ยินแต่เขาซาหลงเทศน์มาที่ แนวดอกผมเสียงดีบ้านหนองแข่งเนาะ
 ไม้ฟังแล้วมีแต่คนยอยกคนย่องคนสอน เสียงฮ้องเสียงกลองบาดเพิ่นเทศน์คัก ๆ
 กะฟังแล้วจั่งว่าผมนี้มักถืกอกถืกใจ เลากะเลยพาไปฝากเป็นศิษย์ลาว
 (ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2558)

หลังจากนั้น หมอลำหญิงก็จะขึ้นมาลำคู่กับครูบ.ฉลาดน้อย หมอลำที่ขึ้นมาลำนั้นอาจจะ
 เป็นหมอลำหญิงคู่สำคัญในคืนนั้น หรือเป็นหมอลำคนอื่น ๆ เช่นภรรยาของครูเอง เป็นต้น จะมี
 การแนะนำตัวเล็กน้อย แล้วเข้าสู่กลอนลำ กลอนลำที่ใช้ในช่วงนี้ อาจเป็นกลอนลำเพลินที่มี
 ลักษณะสนุกสนาน

ภาพที่ 3.11 การแสดงหมอลำคู่ ชายหญิง
 ที่มาภาพ : สุริยพงษ์ บุญโกมล
 บันทึกภาพเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2558

เมื่อลำเพลินจบแล้ว หมอลำหญิงลงจากเวที พิธีกรก็จะขึ้นมาพูดคุย ร้องหมอลำแนว ตลกขบขัน จากนั้นก็จะแนะนำเรื่องราวที่จะแสดงในวันนี้ ซึ่งในการแสดง ได้นำเรื่องสุวรรณหงส์ มาแสดง

ภาพที่ 3.12 ภาพสมุดบันทึกกลอนลำ ของหมอลำคณะเพชรอุบล

ที่มาภาพ : สุริยพงษ์ บุญโกมล
บันทึกภาพเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2558

3.2.2.2 ช่วงการแสดงหมอลำเรื่อง

การแสดงหมอลำเรื่อง จะเริ่มการแสดงเวลาประมาณ 23.00 น. โดยในการแสดงหมอลำเรื่อง หมอลำทุกคนจะเปลี่ยนชุดที่ใช้ในการแสดง หมอลำชายจะใส่ชุดคล้ายลิเกคือชุดปักคริสตัลทั้งตัว มีผ้าโพกหัวปักด้วยคริสตัลคล้ายมงกุฎ หมอลำหญิงจะใส่ชุดราตรีหรือชุดผ้าไหมนุ่งซิ่น เสื้อแขนกระบอกสีเข้าชุดกัน ใส่เครื่องประดับเพชร มีมงกุฎคล้ายลิเก แล้วออกมาแสดงตามเนื้อเรื่อง การเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเพื่อแสดงในการแสดงหมอลำเรื่องนี้ จะเปลี่ยนในช่วงที่ครูฉลาดลำกลอนลำทางสั้นไหว้ครู และกลอนแนะนำเจ้าภาพ โดยหมอลำส่วนใหญ่ไม่รีบร้อนมากนัก เนื่องจากหมอลำแต่ละคนก็จะรู้กำหนดการแสดงของตน เมื่อหมอลำแต่ละคนแต่งตัวเสร็จ อาจขึ้นไปร่วมเต้นบนเวทีในการแสดงที่เป็นเพลงลูกทุ่งอีสานด้วย

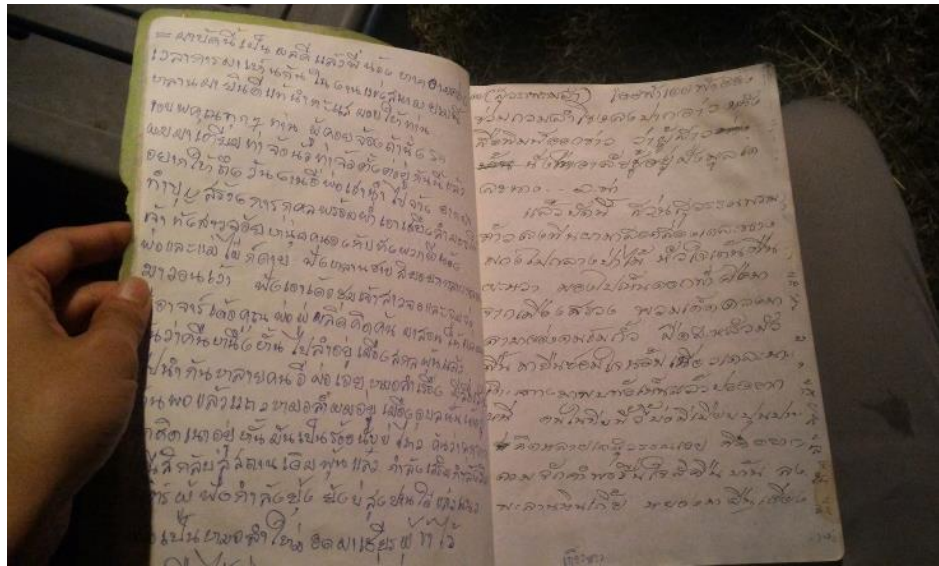

ภาพที่ 3.13 หมอลำชายแต่งกายเพื่อแสดงในชุดการแสดงหมอลำเรื่อง

ที่มาจากภาพ : สุริยพงษ์ บุญโกมล

บันทึกภาพเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2558

บทร้องหมอลำนั้น แต่ละคนจะมีบทร้องเป็นของตัวเอง โดยจะจดใส่สมุดเป็นเนื้อร้องเรื่องต่าง ๆ ตามบทบาทที่ได้รับ บทร้องหมอลำนี้ ก็จะมีผู้ประพันธ์เขียนขึ้นเพื่อจำหน่าย หรือครูหมอลำได้สอนให้ ลูกศิษย์แล้วนำมาใช้แสดงต่อกันไป หมอลำแต่ละคนก็จะมักจะมีบทเป็นของตัวเอง ไม่เหมือนกัน แม้จะแสดงเรื่องเดียวกันก็ตาม อาจเหมือนหรือแตกต่างกันไปบ้าง ตามแต่ครู หมอลำของแต่ละวงคิดประดิษฐ์ขึ้น ก่อนแสดง นักแสดงก็จะเตรียมท่องบท โดยไม่มีคนบอกบทข้างเวที การจดกลอนลำนั้น หมอลำแต่ละคนก็มีการจดแตกต่างกัน ส่วนใหญ่จดในลักษณะร้อยแก้ว ไม่ได้แบ่งเป็นวรรคตอนชัดเจน อาจมีบางกลอนลำที่จดด้วยมือและบางกลอนลำที่ถ่ายเอกสาร ซึ่งนักแสดงหมอลำที่มีอายุมาก มีประสบการณ์มาก เช่น ครู ฉลาด ส่งเสริม ไม่ต้องใช้สมุดเช่นนี้เลย เพราะจำกลอนลำที่จะแสดงได้ทั้งหมด แต่นักแสดงหมอลำที่ยังมีประสบการณ์ไม่มาก อาจต้องท่องบทกลอนลำก่อนขึ้นแสดงอยู่

ภาพที่ 3.14 สมุดจดกลอนลำของหมอลำสายชล คณะเพชรอุบล

ที่มาภาพ : สุริยพงษ์ บุญโกมล

บันทึกภาพเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2558

ในการแสดงหมอลำเรื่องนั้น จะมีการลำกลอนบทต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะใช้ลำทางยาว คู่กับหมอแคน สลับกับบทพูด และมีการร้องเพลงลูกทุ่งอีสาน หรือร้องลำเตี้ยลำเพลิน ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับบทบาทของตัวละคร ในการลำกลอนทางยาวนั้น จะใช้แคนเป็นดนตรีประกอบเพียงอย่างเดียว ลำทางสั้น จะมีหมอแคน และกลองตีให้จังหวะ ส่วนการลำเตี้ยหรือลำเพลิน หรือร้องเพลงลูกทุ่งอีสานนั้น มักจะมีวงดนตรีเล่นประกอบ มีหมอลำคนอื่น ๆ ออกมาเต้นประกอบเป็นทางเครื่องให้

การเต้นประกอบของหมอลำคนอื่น ๆ นั้น เน้นความพร้อมเพรียงที่จังหวะเท่า แต่ทำร้ายำนั้นจะเป็นการทำร้ายำแบบอิสระ ต่างคนก็ต่างลำไปตามแต่ตนเองจะคิดทำร้ายำขึ้น ไม่มีการบังคับทำร้ายำ หรือำในท่าใดท่าหนึ่งตลอด แต่จังหวะเท่าจะก้าวพร้อมกันเสมอ

ภาพที่ 3.15 การแสดงหมอลำเรื่อง
ที่มาภาพ : สุริยพงษ์ บุญโกมล
บันทึกภาพเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2558

นอกจากการร้องหมอลำแล้ว การแสดงลำเรื่องนั้น จะมีการแสดงตลกออกมาแสดงสลับกับหมอลำ นักแสดงตลกอาจจะแสดงในเรื่องเดียวกับหมอลำ โดยแสดงบทบาทตามที่ได้รับในเรื่องนั้น ๆ หรือแสดงเป็นชุดการแสดงตลกแยกออกมาก็ได้ นักแสดงตลกจะแต่งตัวธรรมดา เน้นความตลก ไม่แต่งตัวสวยงามเหมือนหมอลำ อาจมีสองคนหรือสามคน บางครั้งก็มีหมอลำที่เป็นนักแสดงในเรื่องออกมาร่วมแสดงด้วย แต่จะเป็นฝ่ายส่งมุขให้ตลกมากกว่าจะแสดงเสียเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 3.16 การแสดงตลกในชุดการแสดงหมอลำเรื่อง
ที่มาภาพ : สุริยพงษ์ บุญโกมล
บันทึกภาพเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2558

ในการแสดงลำเรื่อง ก็จะไปเรื่อย ๆ จนจบเรื่อง คือมีการลำกลอน มีลำทางสั้น ลำทางยาว ลำเตี้ย ลำเพลิน แสดงสลับกันไป จนจบการแสดง โดยเมื่อถึงเวลา ประมาณ 23.30 น. หากเป็นการแสดงครั้งคืน หมอลำจะเริ่มกล่าวอำลาผู้ชม ซึ่งในขณะนี้ เจ้าภาพสามารถตกลงเพื่อเพิ่มการแสดงเป็นการแสดงทั้งคืนได้ หากเจ้าภาพติดต่อเพื่อให้ แสดงทั้งคืน หมอลำก็จะแสดงต่อไปจนถึงเวลาประมาณ 4.30 น. ซึ่งหมอลำที่แสดงทั้งคืนจะ แสดงเรื่องราววัน ๆ จบพอดี

เหตุที่เลิกการแสดงเวลาประมาณ 4.30 น. นั้น เนื่องจากในงานบุญ เจ้าภาพจะต้องเตรียมการทำบุญเช้า ตักบาตร หรือเลี้ยงพระเช้า คนที่มาชมหมอลำก็ต้องกลับบ้าน อาบน้ำ แต่งตัว เพื่อมาทำบุญเช้าที่บ้านที่จัดงานอีกรอบ เนื่องจากในชนบท เมื่อบ้านของผู้ใดมีงาน ทั้งชุมชนก็จะเข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้น หมอลำจึงจะต้องเลิกก่อน เพื่อให้ชาวบ้านมี เวลาที่จะจัดเตรียมสถานที่ และเตรียมตัวที่จะประกอบพิธีทางศาสนาในช่วงเช้าต่อไป

3.2.2.3 บทผลการแสดงหมอลำ

เมื่อจบการแสดงแล้ว เวลาประมาณ 4.30 น. ในการแสดงทั้งคืน และ 23.30 น. ในการแสดงครั้งคืน หมอลำทุกคนจะออกมาลำกลอนที่แต่งขึ้นเพื่อเป็นการรำลาและ อวยพรให้ผู้ฟังหมอลำ โดยผู้ล่ำจะเป็นครูป.ฉลาดน้อยเพียงคนเดียว แต่หมอลำทุก ๆ คนจะมายืน คอยยกมือขึ้นอนุโมทนา เมื่อกล่าวอวยพร และยกมือไหว้อำลาผู้ชม โดยครูป.ฉลาดน้อย จะเริ่มต้นกล่าวกลอนลำ ชื่นชมเจ้าภาพ ถ้าขอบคุณ ทั้งเรื่องสถานที่ อาหารการกิน และกล่าว อวยพรผู้ชมหมอลำ ดังนี้

ลมเอ๋ยลม ไอ่ (เอื่อน) ลมหนาวเด่ ลมดอกมาแต่ทางภาคเฉียงเหนือตะวันออก
 พัดเอากายเด้อชั่วช้านี้แล่นดอกห่างไกล ผู้หมายสุขสมหวังสมดั่งมโนหมาย
 ผู้หมายสืบให้สมพรเด่นจำหมายส่งกลายเป็นร้อย ให้เงินคำกำแก้วไหลมาดอกใช้จ่าย
 ให้พี่น้องสู่สู่คนหมายบมีวายมีต่อปีต่อพี่น้องหมายเข้าอย่าได้ลง
 ให้คุณพ่อคุณแม่ มาแต่ทางจังหวัดอื่นกะดีหลาย ขอให้พวกพี่น้องเข้าสู่เด้อความดี
 ขอให้มิขอให้มั่ง ดั่งมาเด้อยายไว้ ดั่งมาเด้อยายไว้

ในเทศกาลต่าง ๆ เช่นสงกรานต์ หรือปีใหม่ หากใกล้เทศกาลดังกล่าว จะมีกลอนลำที่แต่งขึ้น เพื่อล่ำอวยพรเป็นพิเศษในช่วงเวลานั้น ตัวอย่างดังนี้

ไอ่ยยย เพินว่า ลมเอย ลม ลมหนาวมาถึงแล้วเดือนธันวาคมใกล้ปีใหม่ ป.ฉลาดน้อยล่ำอวยพรชัย
 ให้ พ่อแม่พี่น้อง ไอ่ยลุงบ้า จงอยู่ดีมีแฮง สู่สู่คน เด้อ ไอ่ยน้ำ (เอื่อน) เอ้ยละนา
 ป.ฉลาดบมีหยัง ส่งผู้ฟังทุกท่าน ให้มาบนบานเข้าเปิดทั้งคลองเปิดทั้งสี่
 อำนาจคุณพระศรีเข้ามาปกชอยบ้องฉลองให้อยู่เจริญ ขึ้นแมนปีใหม่แล้ว

แก้วหลังมีมีเปิดเต๋อพี่น้อง ให้เงินทองบ่เมิดอยู่เต๋อลุงป้า

สมเด็จจองค์บารมีมีเข้าอย่าได้ซ้อง...

(ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2558)

จากนั้น ครู ป. ฉลาดน้อย ก็จะกล่าวกลอนลำสุดท้ายเพื่ออำลาผู้ฟัง ในความว่า “นับตั้งแต่บัดนี้ก็สียอยลาลง บอกตรง ๆ กะสียขอลาเขา จังแม่นหนาวเอเหล็ฮ้าย สียขอลาเต๋อฮาวฮ้าย สู้สู้คนเต๋อพ่อแม่ ลาคคนเฒ่าคนแก่ฟังลำ ป. ฉลาดน้อย ให้ผองเจ้าอายุยืน สู้สู้คน เต๋อ เอื้อน... ไ๋ฮัยย หนาว เต๋...”

ภาพที่ 3.17 บรรยากาศการชมหมอลำ ณ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ที่มาภาพ : สุริยพงษ์ บุญโกมล

บันทึกภาพเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2558

หลังจากนั้น ครูป.ฉลาดน้อยก็จะร้องกลอนลำเพื่อส่งท้าย เป็นกลอนลำเดี่ยว ที่มีจังหวะสนุกสนาน ในช่วงนี้ ดนตรีจะบรรเลงดนตรีจังหวะที่รวดเร็ว แคนเป่าทำนองลำเดี่ยว หมอลำคนอื่น ๆ เต็มประกอบจังหวะ ลำเดี่ยวที่นำมาใช้คือ

เอ้าฟัง ฟัง ฟัง ฟัง ฟัง ไ๋ฮัยเสียงที่ดังนี่เปิดฟังเถิดหนา เอ้าเสียงที่ดังแหว่วมา ป ฉลาดนี่หนาแสนทุกซัระทม รักแล้วไม่สมหัวใจจริง

“ไ๋ฮัยเดพี่น้องเอย นางเอี้ย พอแต่เอากันแล้วสิพาเมียไปหยาบข้าง ไ๋ฮัยได้พี่น้องเอี้ย นางเอี้ย พายกระต่า ต้อนแต้น คีนบ้าน มันจะเป็นจังหวัด หนองแห่ง อย่างเช่น นอยต้องแดง กะให้พี่แต่ง จักคีน กะพี่สิพานำเมือ ไ๋ฮัยอย่าโดนไ๋ฮัย นายข้า กะพี่สิพานางหล้ากลับคีนเมือบ้านพ่อ ชะน้อแม่คำเอี้ย”

(ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2558)

จากนั้น หมอลำหญิงก็จะมาลำเตียบทต่าง ๆ ลักษณะการร้อง จะเป็น การลำสลับกันไปคนละบทโดยเมื่อร้องจบของแต่ละคนแล้ว หมอลำก็จะกล่าวลำลาและอวยพร เล็กน้อย เช่น “ไปละเด้อพี่น้อง ขอให้ร่ำให้รวย” หมอลำที่เหลือก็จะเดินประกอบ เมื่อลำเสร็จแล้ว บางคนก็จะเดินลงเวทีไปเพื่อเตรียมตัวกลับ แต่หมอลำบางคนยังอยู่เพื่อเป็นหางเครื่องให้กับหมอลำที่เหลือ

หลังจากหมอลำคนสุดท้ายร้องเสร็จ ก็จะกล่าวลำลา และอวยพร เล็กน้อย “ขอบคุณหลาย ๆ ค่ะ พวกเฮาชาวหมอลำเพชรอุบลกะขอรำลาเพียงท่อนี้ขอให้พี่น้อง ทั้งหลายเดินทางเมื่อโดยสวัสดิภาพ ร่ำรวยสู่ผู้คนเด้อค่ะ ขอขอบคุณหลาย ๆ ค่ะ” และเสร็จสิ้น การแสดงเพียงเท่านี้ ในเวลาประมาณ 5.00 น.

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาระเบียบวิธีการแสดงหมอลำกลอน ของหมอลำ ป. ฉลาดน้อย (ศิลปิน แห่งชาติ) พบขั้นตอนต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมการแสดงประกอบไปด้วย

1. การว่าจ้าง ขั้นตอนนี้จะแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ การจ้างงานแบบ เฉพาะกิจ และการจ้างแบบครึ่งคืน หรือเต็มคืน โดยการแสดงแบบเฉพาะกิจ ผู้ว่าจ้างจะมา ติดต่อการแสดงเพื่อแสดงในงานต่าง ๆ เป็นการเฉพาะ มักจะไม่แสดงเป็นเรื่องราว อาจเป็นการ ว่าจ้างเพื่อลำในตอนใดตอนหนึ่ง หรือลำกลอนลำที่ผู้ว่าจ้างต้องการเป็นพิเศษ เป็นลำกลอนลำ ที่แต่งขึ้นเพื่อโอกาสนั้น ๆ โดยเฉพาะ การลำในลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะมีหมอลำ 1 คน หมอแคน 1 คน เมื่อเดินทางไปถึงงาน เจ้าภาพจะจัดสถานที่เตรียมไว้สำหรับแสดง อาจเป็นลานกว้าง ๆ หรือมีเวทีเล็ก ๆ สำหรับแสดง ขั้นตอนการแสดงจะเริ่มด้วยลำกลอนลำทางสั้นไหว้ครู กลอนลำ แนะนำตัว ต่อด้วยกลอนลำเฉพาะที่ได้ตกลงกัน แล้วลำลา เป็นอันเสร็จสิ้น ซึ่งขั้นตอนการลำอาจ มีความแตกต่างกันไปแล้วแต่โอกาสที่ใช้ บางครั้งอาจเป็นการเปิดงาน ซึ่งร้องกลอนลำเพียงกลอน เดียว หรืออาจเป็นงานเฉพาะอื่น ๆ เช่น งานสู่ขวัญ ซึ่งจะมีขั้นตอนเฉพาะแตกต่างออกไป ส่วน การลำแบบครึ่งคืนและเต็มคืนนั้น มีความแตกต่างกันคือ การลำแบบครึ่งคืน หมอลำจะแสดงไป จนถึงเวลาประมาณเที่ยงคืน เป็นอันจะเสร็จสิ้นการแสดง โดยเนื้อเรื่องที่แสดงอาจจะยังไม่จบ เมื่อถึงเวลาประมาณ 23.30 น. หมอลำก็จะเริ่มร้องบทลา ส่วนการแสดงเต็มคืนนั้น หมอลำจะ

แสดงไปเรื่อย ๆ จนถึงเวลาประมาณ 4.30 น. หรือแสดงไปจนถึงพระอาทิตย์เริ่มขึ้น ไฟเริ่มสว่าง จึงจะเสร็จสิ้นการแสดง แล้วแต่ตกลงกับเจ้าภาพ ส่วนการแสดงแบบครึ่งคืนและเต็มคืนนั้นมีขั้นตอนการแสดงคล้ายกัน โดยเจ้าภาพจะมาติดต่อการแสดงที่บ้านของครูฉลาด ส่งเสริม ซึ่งเป็นที่ตั้งของคณะหมอลำ “เพชรอุบล” ซึ่งครูฉลาดเป็นหัวหน้าวง โดยเจ้าภาพจะมาติดต่อเรื่องราคา สถานที่ หมอลำที่ต้องการให้ไปแสดง เรื่องราวที่จะใช้แสดง โอกาสในการแสดง โดยครูฉลาดจะได้จัดบันทึกรายละเอียดงานที่แสดง เพื่อนำไปประพันธ์บทกลอนลำที่กล่าวชื่นชมเจ้าภาพ หรือกล่าวอวยพรเจ้าภาพในงานนั้น ๆ ด้วย เรียกกลอนลำลักษณะนี้ว่ากลอนลำยอศรัทธา ซึ่งราคาก็จะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับชื่อเสียงของหมอลำ และจำนวนของหมอลำที่ต้องการ

2. การเตรียมบท เมื่อเจ้าภาพมาว่าจ้างงานแล้ว ครูฉลาด ส่งเสริมจะสอบถามรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับงาน เช่น งานอะไร ใครเป็นเจ้าภาพ จัดที่ไหน เป็นต้น เพื่อนำมาแต่งบทกลอนลำที่จะใช้ในงานนั้น ๆ บทประพันธ์ที่แต่งขึ้นจะมีความแตกต่างกันตามประเภทของการแสดงหมอลำ หากเป็นการแสดงเฉพาะกิจ จะมีการแต่งบทกลอนลำขึ้นมาใหม่เพื่อใช้ในโอกาสนั้นโดยเฉพาะ ตัวอย่างเช่น กลอนลำรณรงค์การเลือกตั้ง กลอนลำรณรงค์ด้านสุขภาพ กลอนลำสรรเสริญเจ้าภาพ กลอนลำในพิธีเปิดงานต่าง ๆ เป็นต้น ส่วนการแสดงแบบครึ่งคืนและเต็มคืนนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นบทกลอนลำที่กล่าวสรรเสริญเจ้าภาพ หรือที่เรียกว่า “กลอนลำยอศรัทธา”

3. การเดินทาง ในวันแสดง สมาชิกในวงจะมารวมตัวกันที่บ้านของครูฉลาด ส่งเสริม ซึ่งเป็นที่ทำการหมอลำคณะเพชรอุบล เวลาประมาณ 15.00 น. เพื่อรับประทานอาหาร พุดคุย และเตรียมตัวสำหรับการแสดง ก่อนที่จะเดินทางไปพร้อม ๆ กันในเวลาประมาณ 17.00 น.

4. การจัดเวที เมื่อหมอลำไปถึงที่บริเวณงานที่จะแสดงแล้ว ฝ่ายเวทีจะเริ่มตั้งเวทีโดยเจ้าภาพจะเป็นผู้กำหนดว่าจะตั้งเวทีบริเวณใด หันหน้าไปทางทิศใด เวทีจะมีความสูงประมาณ 2 เมตร กว้าง 5 เมตร ยาว 10 เมตร มีชั้นลอยกว้างประมาณ 2 เมตร สูงกว่าเวทีชั้นล่างประมาณ 1 เมตร สำหรับนักดนตรี

5. การจัดวงดนตรีและเครื่องเสียง วงดนตรีที่ใช้บรรเลงจะเป็นเครื่องดนตรีสากล ประกอบไปด้วยกีตาร์ไฟฟ้า กีตาร์เบส กลองชุด และคีย์บอร์ด และเครื่องดนตรีอีสาน เช่น พิณ แคน การบรรเลงดนตรีนั้น หากเป็นเพลงลูกทุ่งหมอลำ จะใช้เครื่องดนตรีสากลบรรเลงควบคู่ไปกับเครื่องดนตรีอีสาน แต่หากเป็นการร้องกลอนลำทางสั้น ทางยาว จะใช้แคนเป็นเครื่องดนตรีหลักในการลำ

6. การแต่งตัวและแต่งหน้า เมื่อนักดนตรีมาถึงบริเวณที่แสดง เจ้าภาพจะได้เตรียมพื้นที่ไว้สำหรับการแต่งตัวบริเวณหลังเวที ซึ่งนักแสดงแต่ละคนก็จะแต่งหน้าและแต่งตัวด้วยตนเอง ในช่วงการแสดงแรก นักดนตรีจะแต่งกายด้วยผ้าไทย ผู้หญิงใส่ชุดผ้าไทยแขนกระบอก ห่มสไบ มีเครื่องประดับเพชร ส่วนนักแสดงชายจะใส่เสื้อผ้าไทยแขนยาว กางเกงขายาวสีขาวหรือสีดำ ส่วนในช่วงการแสดงที่สอง หมอลำหญิงจะเปลี่ยนเป็นชุดราตรียาวปักคริสตัล สวมมงกุฎคล้ายชุดลิเก หรืออาจจะแต่งชุดผ้าไทยแขนกระบอกเช่นเดิม แต่จะมีเครื่องประดับและชุดอาจจะปักคริสตัล ส่วนหมอลำชายจะเปลี่ยนชุดเป็นชุดหมอลำปักคริสตัล มีผ้าโพกหัวปักคริสตัลคล้ายชุดลิเก

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการแสดง สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. การแสดงเฉพาะกิจ เป็นการแสดงที่ต้องการการแสดงหมอลำเพียงสั้น ๆ หรือเป็นส่วนหนึ่งของงานเท่านั้น งานลักษณะนี้จะใช้หมอลำ 1 คน และหมอลำ 1 คน เพื่อไปทำการแสดง โดยทั่วไปการแสดงจะเริ่มต้นด้วยกลอนลำทางสั้นไหว้ครู กลอนลำยอศรัทธา กลอนลำเตี้ย และกลอนลำลา ในบางครั้งอาจมีความแตกต่างจากนี้ ขึ้นอยู่กับประเภทของงานนั้น ๆ

2. ขั้นตอนการแสดงหมอลำแบบครึ่งคืนและเต็มคืน สามารถแบ่งตามช่วงเวลาการแสดงได้ดังนี้

เวลาประมาณ 20.00 น. จะมีนักร้องสับเปลี่ยนกันขึ้นมาร้องเพลงลูกทุ่งและเพลงหมอลำ โดยจะแต่งกายด้วยผ้าไทย ผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่น ใส่เสื้อแขนกระบอก นิยมห่มทับด้วยสไบผ้าไหม ผู้ชายนิยมใส่เสื้อผ้าไทยแขนยาว อาจมีสไบห่มทับ นุ่งกางเกงสีดำหรือสีขาว หรือใส่สูท ผูกไทด์ ในช่วงนี้ จะมีการร้องเพลงตามสมัยนิยม สับเปลี่ยนกันระหว่างหมอลำชายและหมอลำหญิง ซึ่งหมอลำคณะเพชรอุบล จะไม่มีหางเครื่องหรือแดนเซอร์ แต่จะมีนักร้องหมอลำคนอื่น ๆ ออกมาเต้นกันเป็นคู่ ๆ ซึ่งการเต้นจะเป็นการก้าวขาเข้าจังหวะ หรือทำมือเข้า

จังหวะคล้าย ๆ กัน อาจมีการร่ายรำบ้างในเพลงที่เป็นเพลงลูกทุ่งอีสาน แต่เป็นลักษณะการรำแบบอิสระ

เวลาประมาณ 21.30 น. ครูฉลาดจะขึ้นเวทีทำการแสดง พร้อมทั้งหมอแคน 1 คน และเริ่มทำการแสดงด้วยลำทางสั้นไหว้ครู เพื่อเป็นการไหว้ครูบาอาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการร้องหมอลำ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ จากนั้นจะร้องกลอนลำทางยาวแนะนำตัว แล้วจึงร้องกลอนลำที่กล่าวถึงเจ้าภาพ หรือโอกาสที่แสดง เรียกอีกอย่างว่า "กลอนลำยศรัทธา" ซึ่งกลอนลำยศรัทธานี้ ครูฉลาดจะแต่งขึ้นใหม่โดยเนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับโอกาสที่แสดง สถานที่ที่แสดง ลักษณะจะเป็นกล่าวถึงคุณงามความดีของเจ้าภาพ ชื่นชมเจ้าภาพ หรือชื่นชมสถานที่นั้น ๆ หลังจากนั้น หมอลำฝ่ายหญิงก็จะขึ้นมาทำการลำคู่กัน โดยบทลำก็จะเป็นบทเกี่ยวพาราสักัน อาจเป็นการร้องกลอนลำทางสั้นสลับกัน หรือร้องลำเดี่ยวก็ได้ โดยในระหว่างนี้ หมอลำคนอื่น ๆ จะเปลี่ยนเครื่องแต่งกายที่หลังเวทีเพื่อแสดงหมอลำในเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้เตรียมมา

เวลาประมาณ 22.30 น. จะเริ่มการแสดงเรื่องราวต่าง ๆ โดยเรื่องที่น่ามาแสดงนั้นส่วนใหญ่จะเป็นนิทานพื้นบ้านอีสาน เช่น นกกระยางขาว ท้าวกำกาคำ ก่องข้าว น้อยฆ่าแม่ พระเวสสันดร และสุวรรณหงส์ เป็นต้น ระหว่างการแสดง ก็จะมีการร้องเพลงต่าง ๆ ที่แต่งเนื้อขึ้นใหม่ หรือใช้เพลงลูกทุ่งที่ได้รับความนิยมนำมาขับร้องให้สอดคล้องกับเรื่องราวที่แสดง ประกอบกับบทเจรจา ซึ่งนักร้องหมอลำ จะจดจำเรื่องราวและกลอนลำที่ใช้ร้อง การดำเนินเรื่องส่วนใหญ่จะใช้กลอนลำทางยาว มีสอดแทรกด้วยกลอนลำทางสั้น และลำเดี่ยวบ้างสลับกันไปกับบทเจรจา การแต่งกายหมอลำชายจะแต่งกายด้วยชุดเสื้อแขนยาว กางเกงขาสวม ส่วนปักอัฒมณีทั้งตัว มีผ้าโพกศีรษะปักด้วยอัฒมณี ใส่ถุงเท้ายาวสีขาวคล้ายกับชุดลิเก ส่วนหมอลำหญิงจะใส่ชุดราตรียาวปักด้วยอัฒมณี สวมมงกุฎ คล้ายกับชุดลิเก หรืออาจจะแต่งชุดผ้าไทย ห่มสไบ ปักด้วยอัฒมณี มีมงกุฎก็ได้ ในขณะที่ทำการแสดง จะมีการสอดแทรกด้วยการแสดงตลก สลับกับการร้องเพลงลูกทุ่ง หมอลำที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่องที่ทำการแสดง

การแสดงจะแสดงไปเรื่อย ๆ จนเสร็จสิ้น 4.30 น. สำหรับการแสดงทั้งคืน และ 23.30 น. สำหรับการแสดงครึ่งคืน การแสดงก็จะสิ้นสุดลง หมอลำทุกคนจะออกมาลำกลอนที่แต่งขึ้นเพื่อเป็นการรำลาและอวยพรให้ผู้ฟังหมอลำ โดยผู้ลำจะเป็นครูป.ฉลาดน้อยเพียงคนเดียว แต่หมอลำทุก ๆ คนจะมายืน คอยยกมือขึ้นอนุโมทนาเมื่อกล่าวอวยพร และยกมือไหว้อำลาผู้ชม โดยครู ป.ฉลาดน้อย จะเริ่มต้นกล่าวกลอนลำ ชื่นชมเจ้าภาพ ลำขอบคุณ ทั้งเรื่องสถานที่ อาหารการกิน และกล่าวอวยพรผู้ชมหมอลำ หลังจากนั้น ครูป.ฉลาดน้อยก็จะร้องกลอน

ลำเพื่อส่งท้าย เป็นกลอนลำเตี้ย ที่มีจังหวะสนุกสนาน ในช่วงนี้ คนตรีจะบรรเลงดนตรีจังหวะที่รวดเร็ว แคนเป่าทำนองลำเตี้ย หมอลำคนอื่น ๆ เต็มประกอบจังหวะ จากนั้นหมอลำหญิงก็จะมาลำเตี้ยบทต่าง ๆ ลักษณะการร้องจะเป็นการลำสลับกันไปคนละบทโดยเมื่อร้องจบของแต่ละคนแล้ว หมอลำก็จะกล่าวรำลาและอวยพรเล็กน้อย เช่น “ไปละเดื่อพี่น้อง ขอให้ร่ำให้รวย” หมอลำที่เหลือก็จะเต็มประกอบ เมื่อลำเสร็จแล้ว บางคนก็จะเดินลงเวทีไปเพื่อเตรียมตัวกลับ แต่หมอลำบางคนยังอยู่เพื่อเป็นหางเครื่องให้กับหมอลำที่เหลือ

หลังจากหมอลำคนสุดท้ายร้องเสร็จ ก็จะกล่าวรำลา และอวยพรเล็กน้อย “ขอบคุณหลาย ๆ ค่ะ พวกเราชาวหมอลำเพชรอุบลกะขอลำลาเพียงเท่านี้ขอให้พี่น้องทั้งหลายเดินทางเมื่อโดยสวัสดิภาพ ร่ำรวยสุขคู่คู่คนดีค่ะ ขอบคุณหลาย ๆ ค่ะ” และเสร็จสิ้นการแสดงเพียงเท่านี้

บทที่ 4

บทวิเคราะห์

การศึกษาหมอลำกลอน ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย(ครูฉลาด ส่งเสริม) ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน(หมอลำ) ปี พ.ศ. 2548 ครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้เลือกกลอนลำทางยาว บทตามน้องท้าวอีสาน มาเพื่อใช้ในการวิเคราะห์

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการบันทึกโน้ต

ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ ใช้สัญลักษณ์ในการบันทึกบทร้องหมอลำเป็นโน้ตเพลงอักษรไทย มีรายละเอียดดังนี้

กำหนดเป็นตารางสองชั้น ชั้นบนเป็นเนื้อร้อง และชั้นล่างเป็นโน้ตเพลงกำกับดังตัวอย่างต่อไปนี้

ล	ลา	ลียอ	พ็อน	เทิง	บาด	ให้	ท้าว
ล	ลา	ลียอ	พ็อน	เทิง	บาด	ให้	ท้าว
ล	ลา	ลียอ	พ็อน	เทิง	บาด	ให้	ท้าว
ว	วล	ลวล	ดลล	มรมช	ลล	ลลล	ดช

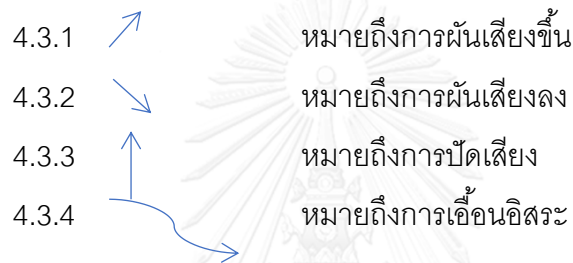
สำหรับการตีตารางในการบันทึกกลอนลำครั้งนี้ ไม่มีความหมายในการกำหนดจังหวะของการร้องหมอลำ มีเพื่อให้การบันทึกโน้ตมีความเป็นระเบียบและเพื่อประโยชน์ในการแบ่งแยกคำร้องให้มีความเข้าใจชัดเจนขึ้นเพียงเท่านั้น นอกจากนี้ โน้ตตัวที่กำกับคำร้อง จะกำหนดเสียงโดยอยู่ตรงกับคำร้องนั้น ไม่มีความสามารถในการแสดงจังหวะการร้องกลอนลำที่นำมาทำการวิเคราะห์ เนื่องจากการร้องกลอนลำมีจังหวะที่อิสระ

4.2 เครื่องดนตรีที่ใช้กำหนดเสียง

การกำหนดเสียงในการบันทึกโน้ตทำนองลำไห่วครูในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ขลุ่ยเพียงออ วัดระดับเสียงร้องและกำหนดโน้ตเพลงตามเนื้อร้องทีละคำ โดยกำหนดตัวอักษรเป็นสัญลักษณ์แทนเสียงโน้ตที่ปรากฏดังนี้

ด	แทนเสียง	โด
ร	แทนเสียง	เร
ม	แทนเสียง	มี
ฟ	แทนเสียง	ฟา
ซ	แทนเสียง	ซอล
ล	แทนเสียง	ลา
ท	แทนเสียง	ที

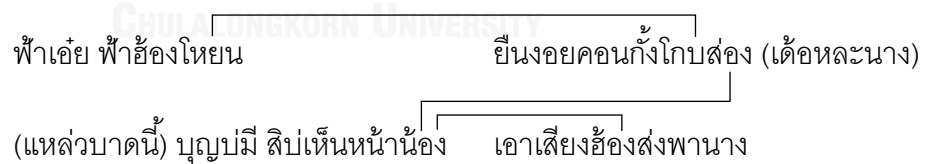
4.3 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการบันทึกโน้ตการร้องหมอลำ

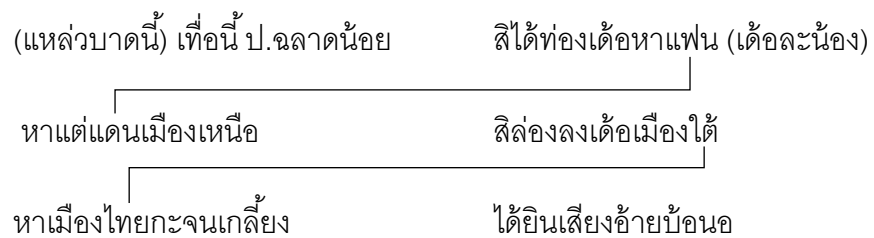
4.4 การแบ่งวรรคของกลอนลำและฉันทลักษณ์

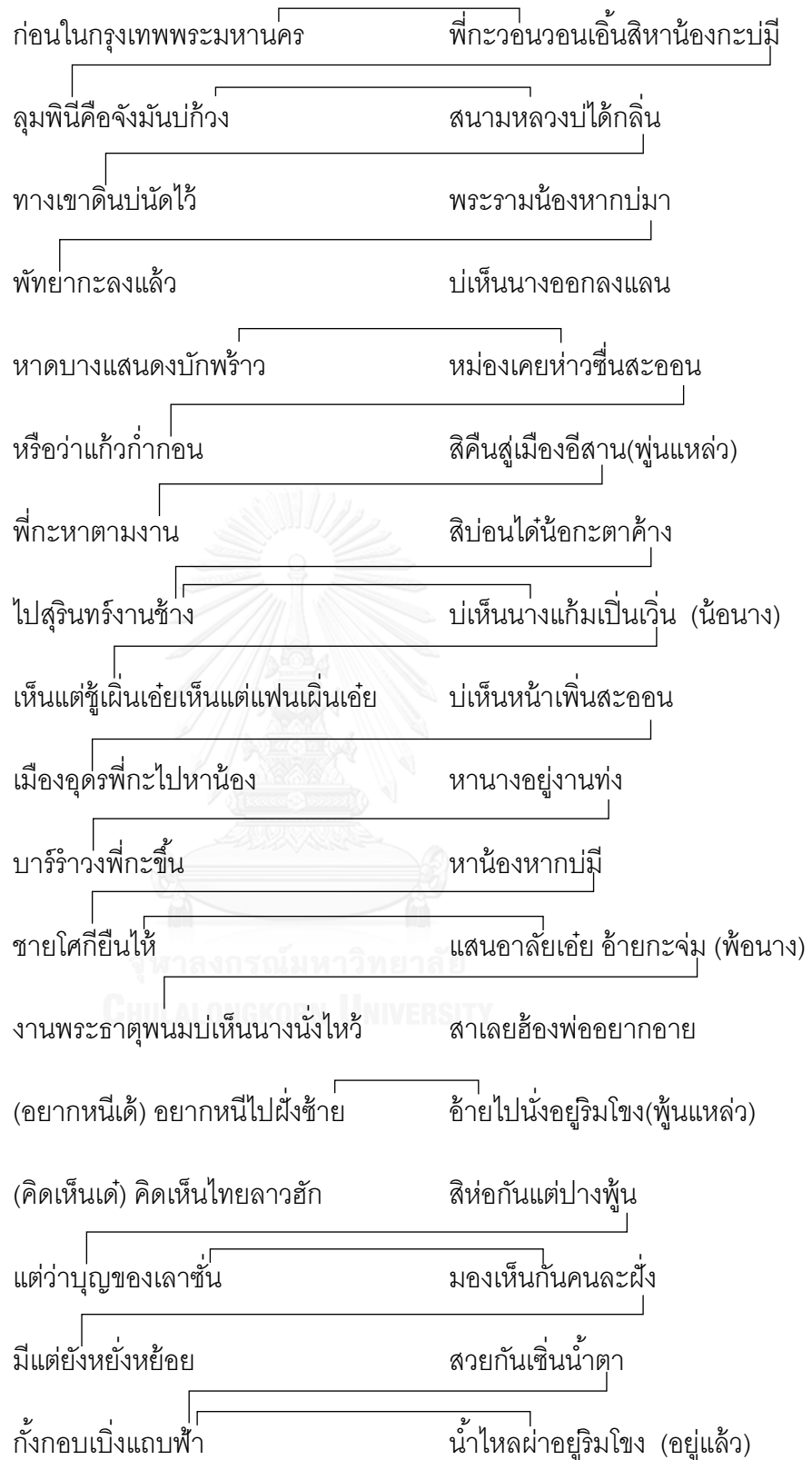
4.4.1 ฉันทลักษณ์ของกลอนลำ

ท่อนเกริ่น

ท่อนเนื้อร้อง

ชายโคกก็ยื่นให้ แสนอาลัยเอ๋ย อ้ายกะจ่ม พ็อนาง เอ๋ย
 ใ้ยงานพระธาตุพนมบ่เห็นนางนั่งไหว้ สาเลยฮ้อง พ็ออยากอ้าย
 ออยากหนีได้ ออยากหนีไปฝั่งซ้ายอ้ายไปนั่งอุยุมโขงพุ้นแหล่ว
 คิดเห็นเต้ คิดเห็นไทยลาวฮักสิห์อกันแต่ปางพุ้น
 แต่ว่าบุญของเลาซันมองเห็นกันคนละฝั่ง มีแต่ยังหยิ่งหย้อย สวยกันเซ็นน้ำตา
 กิ่งกอบเบิ่งแถบพ้าน้ำไหลผ่าอุยุมโขง อยู่แล้ว
 เชื้อกนนำจิตใจเฮาขาดกระเด็นไปแล้ว แต่หัวใจมันเต็มเต๋วตามนางบ่หยุดหย่อน
 คำเอ๋ย บุญบั้งไฟโสธรหาจนชอยอ่อนล้าบ่เห็นน้องดอกกลิ้งไอ
 บุญบั้งไฟเข้าจนแล้วเสียงแซว ๆ บ้านเพิ่นปาว สาวหละมวนคู้หมั้นเมื่อบ้านคู้คู้คน
 ฝนกะรินอาบย้อยอำอาบกะเป็นฝอย พิสีไปเป็นคอยบ่อนได้สิเห็นน้อง
 เหมิดเสียงกลองเสียงฆ้องสิลงนากล้าหวาน เต๋อนาง

ท่อนลงจบ

สิไปทำอยู่บ้าน สิเห็นน้อง แหนบนาง แหนบนาง เอื่อน...

ใ้ย ละนา

(ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2558)

จากบทกลอนลำข้างต้น ผู้วิจัยได้ทำการแบ่งเนื้อหาในการวิเคราะห์หรือออกเป็นวรรค แบ่งตามช่วงการหยุดหายใจของผู้ร้องหมอลำ โดยจะแบ่งเป็น 3 ช่วงคือ ช่วงเกริ่น ทำนองหลัก และ ท่อนลงจบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ท่อนเกริ่น

วรรคที่ 1

โอย			ฟ้า	เอ๋ย	ฟ้า	ฮ้อง	โหยน
ล			ซฟ	ซลด	พร	พร	พร

วรรคที่ 2

ยีน	งอยคอน		กั้ง	โกบส่อง		เต๋อ	หละนาง
ฟซ	ลดลด		พร	พรฟ		ซ	ฟล ร

วรรคที่ 3

แห้ว	บาดนี้	บุญ	บ่มี	ลึบ	เห็น	หน้าน้อง	
ฟ	ดร	ฟช	ลด	ชฟ	ด	พรพร	

วรรคที่ 4

เอาเสียง	อ้อ	(อ้อ)	(อ้อ)		ส่งนาง		ส่งนาง
ฟช	พร	ลด	ลด	ชพร	ฟชล	ร	ฟชล ด

วรรคที่ 5

					อ้อย		
รพรพรฟ ร	ฟช รพรช	ชฟ ฟช รฟ	รช รฟ ร	รช รฟ ดร	รฟ ด	ร ดฟ ดร	ดฟ ดร ล

เฮาะ ออ			
ด ช ลฟ	ลด	ฟ รช รฟ	รช พร

ทำนองหลัก

วรรคที่ 6

แห้ว	บาดนี้	เพื่อนี้	ป.	ฉลาด น้อย	ลี้ได้ฟอง	เดื่อหา แพน	เดื่อละ น้อง
ฟ	ดร	รร	ล	ดลดล	รลด	รลด	รลดช

วรรคที่ 7

หาแต่แดน	เมืองเหนือ	ลือล่อง	ลง เดื่อ	เมืองใต้
ลด ล ล	ลด ฟช	ฟ ช	ลด ล	ลด ชฟ (ด)

วรรคที่ 8

หา	เมืองไทย	กะ	จนเกลียง	ไต้ยีนเสียง	อ้าย	วอน วอน
ลร	ดด	ร	ลด ดฟ	ฟ ด ฟ (ด)	ดฟ	ด ล

วรรคที่ 9

ในกรุงเทพ	พระ	มหานคร	พี	กะวอน	วอนเ็น
ล ด ร ฟ ร	ฟ	ฟร ฟ ช ล ด	ล	ฟช	ช ฟร

วรรคที่ 10

ลี	หาน้อง	กะ	ปมี
ช	ฟช ฟร	ฟ	ช ด(ด)

วรรคที่ 11

ลุม	พินี้	คือจ้ง	มันบักวง	สนามหลวง	บ่	ได้กลืน
ฟ	ร ด	ฟ ร	ฟ ล ดล	ล ล ด ฟช	ล	ฟช ล

วรรคที่ 12

ทาง	เขาดิน	บันไดไว้	พานาง	น้อง	หาก	บ่มา
ล ด	ฟช	ฟ ช ฟ	ล ล ด	ฟฟ	ฟ	ช ล ด (ด)

วรรคที่ 13

พัทยา	กะลงแล้ว	บ่	เห็นนาง	ออก	ลงแลน
ร ร ฟ	ร ฟ ดล	ล	ล ด ร	ล	ด ร ด

วรรคที่ 14

หาด	บางแสน	ดง	บักพร้าว	หม่อง	เคยห่าว	ขึ้น	สะออน
ฟ	ล ช ล	ช ล	ช ล ร	ร	ฟ ฟ ร	ช	ฟ ฟ ช

วรรคที่ 15

หรือว่า	แก้วกำ	กอน		อื้อ	อื้อ		อื้อ
ล ด ล	ด ล ด	ด ร		ฟช	ฟร		ฟช

วรรคที่ 16

ลี	คีน ฐู	เมืองอีสาน	พูนแหล่ว
ล	รด ด	ร ด ลด	ดล ล

วรรคที่ 17

พี	กะ หา	ตามงาน	ลี	บ่อนได้	น้อ	กะ	ตาค่าง
ร	ด ล	ล ด	ช	ด ลด	ลด	ล	ชล ชฟ

วรรคที่ 18

ไป	สุรินทร์	งานช่าง	บ่เห็นนาง	แก้ม	เป็นเวิน		น้อนาง
ลร	ดด	ร ดล	ช ฟ ลด	ชฟ	ชล		ร ลด

วรรคที่ 19

เห็น	แต่ชู้	เฝินเอ้ย	เห็น	แต่แพน	เฝินเอ้ย	บ่เห็นหน้า	เพินสะ อน
ฟช	ฟร	ช ฟด	ลด	ลด	ฟ ฟร	ช ฟช ฟร	ฟช ช ฟช

วรรคที่ 20

เมือง	อุดร	พี	กะไป	หาน้อง	หานาง	อยู่	งานท่ง
รฟ	ด ดล	ร	ล ลด	ลด ดล	ลด ดร	ด	ดร ด

วรรคที่ 21

บาร์	รำวง	พี	กะขึ้น	หาน้อง	หาก	บมี
ชล	ลด ลด	ล	ชฟ	ฟช ชฟ	ฟ	ช ลด (ด)

วรรคที่ 22

ชายโคก	ยีนไห้	(เสียงร้องไห้)		แดน	อาลัย	เอ้ย	
ฟ ดล	ดล			รฟ	ลด	ลดร	

วรรคที่ 23

อ้าย	กะจ๋ม	(เอื้อน)	พ็อนาง	เอ๋ย (เสียงเอื้อน)	เอ๋ย	
พลช	ช ล		รด	ชล (เสียงเอื้อน)	ฟชล	

วรรคที่ 24

ไ้ย	งาน	แห่ธาตุ พนม	บ่	เห็นนาง	นั่งไหว้	สาเลย ฮ้อง	พ้ออยาก อาย
ฟด	ช	พรฟฟ	ช	ฟ ลด	ช ฟ	ฟช ร	ช ฟ ฟ(ด)

วรรคที่ 25

อยาก	หนีได้		อยาก	หนี ไป	ฝั่งซ้าย
ด	ด ร ด		ช	ล ด ล ด	ช ชฟ

วรรคที่ 26

อ้าย	ไปนั่ง	อยู่	ริมโขง	พุ้นแห่ลว
ดล	ล ด	ด	ร ล ด	ดล ล

วรรคที่ 27

คิด	เห็น เต	คิด	เห็นไทย	ลาวฮัก	สีหอกัน	แต่	ปางพุ้น
ช	ฟช ลด	ช	ฟ ลด	ล ด ช	ฟ ชล ร	ฟ	รฟ ชร

วรรคที่ 28

แต่	ว่าบุญ	ของเลา	ชั้น	มองเห็น	กัน	คน	ละฝั่ง
ร	ฟ ลด	ล ด ร	ช	ล ด ล ด	ฟช	ล ด	ชล

วรรคที่ 29

มี	แต่ยัง	หยั่งหย้อย	สวยกัน	เห็น	น้ำตา
ล ด	ช ล ด	ช ฟชฟร	รฟ ร	ช	ช ฟช

วรรคที่ 30

กั้ง	กอบเบ็ง	แถบฟ้า	น้ำ	ไหลบ่า
ร	ล ดร	ล ทลช	ล	ชด ล

วรรคที่ 31

อยู่	วิม	(ลูกคอ)	โขง		พุ้นแล้ว
ด	ล ชฟร		รฟ		ชฟ ชล(ด)

วรรคที่ 32

เชือก	นำจิต	ใจเฮา	ขาด	กระเด็น	ไป	แล้ว
ฟ	ด ลด	ล ด	ช	ล ชล	ฟ	ชฟ

วรรคที่ 33

แต่	หัวใจ	มัน	เต็มแก้ว	ตามนาง	บ่	หยุดหย่อน
ร	ฟ ลด	ร	ลด ดช	ชล ลด	ช	ฟช ล

วรรคที่ 34

คำเฮ้ย	บุญ	บั้งไฟ	ยโสธร	หา	จนชาย	อ่อนล้า
ด ลด	ฟช	ล ลด	ช ฟ ลด	ฟช	ล ลด	ฟ ฟร

บ่	เห็นน้อง	ดอก	กลืนไอ
ร	ช ฟร	ร	ช ฟช

วรรคที่ 35

บุญ	บั้งไฟ	เข้าจนแล้ว	เสียง	แซว ๆ	บ้าน	เพื่อนป่า
ดร	ร ฟ	ล ลด ดล	ชล	ดล ด	ชฟ	ชล

วรรคที่ 36

สาว	หละมวน	คู้หมั้น	เมื่อบ้าน	คู	คู่คน
ลด	ล ด	ซฟ	ลด ซฟ	ซ	ล ลด

วรรคที่ 37

ฝน	กะริน	อาบย่อย	อ้าอาบ	กะ	เป็นฝอย
ฟซ	ล ลด	ซ ลร	ซฟ ร	ฟ	ซ ฟซ

วรรคที่ 38

พี่	ลีไป	ยีนคอย	บ่อนได้	ลี	เห็นน้อง
ร	ร ลด	ลด ลด	ล ซล	ฟ	รฟ ซร

วรรคที่ 39

เหมิด	เสียงกลอง	เสียงซ้อง	ลี	ลงนา	กล้าหว่าน		ได้นาง
รฟ	รฟ ลด	ลด ดล	ฟ	ลด ลด	ซฟ ซล		ร ลด

ทำนองจบ

วรรคที่ 40

ลี	ไปท่า	อยู่บ้าน	ลี	เห็นน้อง	อ้อ	อ้อย	
ซ	ล รฟ	ซ ฟร	ซ	ฟซ ฟซ	ลด	ลด	รดลซฟร

วรรคที่ 41

แห่น	บ่นาง		แห่น	บ่นาง	เคื่อน...		
ฟ	ซ ล	ร	ฟ	ซ ลด	รฟ	รฟ ร ซ รฟ	รซรฟ

			ไ้ย			ละ	นา
รซฟร	รซรฟ	รซฟร	ล ดซ ลฟ	ฟ	รซรฟ	รฟ	ร

4.5 รายละเอียดในการวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์กลอนลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสาน ของครูฉลาด ส่งเสริม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 1.1 วิธีการร้อง
- 1.2 ความหมายของคำร้อง
- 1.3 กลุ่มเสียง (Scale)
- 1.4 การเคลื่อนที่ของทำนอง
- 1.5 การถ่ายทอดอารมณ์
- 1.6 กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

4.5.1 สังคีตลักษณ์ (Form)

กลอนลำทำนองทางยาว ตามน้องท้าวอีสาน มีรูปแบบดังนี้คือ ก/ข/ค/
โดยกำหนดให้

ก	แทน	ท่อนเกริ่น
ข	แทน	ท่อนเนื้อเพลง
ค	แทน	ท่อนลงจบ

4.5.2 กลุ่มเสียง (Scale)

ในการวิเคราะห์กลอนลำทางยาวตามน้องท้าวอีสาน ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเสียงโดยใช้ขลุ่ยเพียงออในการเทียบเสียงร้องโดยสามารถวิเคราะห์กลุ่มเสียงที่ใช้ได้ 1 กลุ่มเสียง คือ กลุ่มเสียงปัญจมูล พซลXดรX เป็นกลุ่มเสียงหลัก

4.5.3 วิเคราะห์ทำนองกลอนลำ

วรรคที่ 1 (ก)

โอย			ฟ้า	เอ๋ย	ฟ้า	ฮ้อง	โหยน
ล			ซฟ	ซลด	พร	พร	พร

วิธีการร้องหมอลำ

ในวรรคนี้ จากเป็นการร้องคำว่า โอ้ย... ในเสียง ล เป็นการลากเสียงยาวพร้อมกับจังหวะของแคน ซึ่งการลากเสียงในลักษณะนี้ สามารถลากได้ยาว หรือสั้น ตามแต่ผู้ขับร้องต้องการ โดยแคน จะทำหน้าที่ลากเสียงรวจังหวะของหมอลำ เพื่อร้องในตอนต่อไป

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องท้าวอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า ฟ้า เอ๋ย ฟ้าร้องเสียงดังครืน

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสานในวรรคหายใจที่ 1 (วรรคเกริ่น) พบว่า ทำนองเกริ่นอยู่ในกลุ่มเสียงปัญญาจมูล พซลXดรอX การเคลื่อนที่ของทำนอง

โอย			ฟ้า	เอ๋ย	ฟ้า	ฮ้อง	โหยน
ล			ซฟ	ซลด	พร	พร	พร
		→	↘	↗	↘	↘	↘

การเคลื่อนที่ของทำนอง จากการศึกษาพบว่า ในการร้องหมอลำบทเกริ่นนั้น จะมีการลากเสียง ล เป็นเสียงแรกเพื่อเทียบเสียงร้องและเสียงแคน ซึ่งขึ้นต้นด้วยเสียง ล เช่นเดียวกันในคำแรกนี้ จะมีการลากเสียง ล ยาว – สั้น ตามที่ผู้ขับร้องกำหนด โดยแคนจะลากเสียงรอเพื่อให้ผู้ร้อง ร้องคำต่อไป การร้องลำในบทเกริ่นนี้ จะมีการลากเสียงขึ้นลงตามทำนองกลอนลำ มีการขึ้นเสียงสูงสุดไปถึงเสียง ค และลงมาต่ำสุดที่เสียง ร ลักษณะการเคลื่อนที่ของทำนองเป็นดังนี้

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
ไฉ่	ล	ยื่นเสียง ล
ฟ้า	ซฟ	ลดเสียงจากเสียง ล ในคำแรก ใช้เสียง ซ และลดมาเป็นเสียง ฟ ในคำเดียว เป็นลักษณะการผันคำ
เอ๋ย	ซล ด	เริ่มต้นคำด้วยการยื่นเสียง ซ เป็นเสียงเดิมในคำก่อนหน้า และ ผันเสียงขึ้นในคำเดียวด้วยเสียง ซล และปัดขึ้นเป็นเสียง ด
ฟ้า	ฟร	ลดเสียงมาเริ่มต้นด้วยเสียง ฟ และลดเสียงลงมา เป็นเสียง ร ในคำเดียว เป็นลักษณะการลด 3 เสียง เป็นการผันเสียงคำ
ฮื่อ	ฟร	เริ่มต้นด้วยเสียง ฟ และลดเสียงลงมา เป็นเสียง ร ในคำเดียว เป็นลักษณะการลด 3 เสียง เป็นการผันเสียงคำ
โหย่น	ฟร	เริ่มต้นด้วยเสียง ฟ และลดเสียงลงมา เป็นเสียง ร ในคำเดียว เป็นลักษณะการลด 3 เสียง เป็นการผันเสียงคำ

การเคลื่อนที่ของทำนองในข้างต้น จะพบว่า เป็นการเคลื่อนที่ของทำนองในลักษณะการผันเสียง โดยปรากฏการผันเสียงขึ้น 1 ครั้ง และผันเสียงลง 3 ครั้ง การผันเสียงขึ้นนั้น จะเป็นการผันเสียงขึ้น 3 เสียง ในคำว่า เอ๋ย โดยเป็นการผันเสียงเรียงกัน โดยจะผันเสียงเรียงตามลักษณะของกลุ่มเสียง มีการข้ามเสียง ท ซึ่งไม่ได้อยู่ในกลุ่มเสียง นอกจากนี้ ยังพบการผันเสียงลง คือเสียง ฟร จำนวน 3 ครั้ง เป็นการผันเสียงจากเสียง ฟ ลงมาที่เสียง ร เป็นการผันเสียงเรียงกัน โดยข้ามเสียงนอกกลุ่มเสียงคือเสียง ม เช่นเดียวกัน

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำวรรคที่ 1 นี้ ปรากฏกลวิธีการผันเสียงขึ้นและลง สาม และสองเสียงตามลำดับ ซึ่งการผันเสียงลักษณะนี้ ผู้ขับร้องจะต้องมีความแม่นยำเสียงและความชัดเจนในการร้องหมอลำ เนื่องจากการผันเสียงจะเป็นการบังคับเสียงให้ขึ้นและลงตามทำนองเพลง และเป็นการทำให้คำที่ร้องชัดเจน ซึ่งลักษณะการร้องเพลงหมอลำตามแบบทำนองอุบลนั้น ผู้ขับร้องจะมีเสียงใหญ่และหนักแน่น การผันเสียงให้คำหนักแน่นจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ การผันเสียงขึ้น ลง ตามทำนองนั้น จะเป็นการผันเสียงเรียงตามทำนอง ขึ้นและลง โดยจะเรียงตามโน้ตกลุ่มเสียงปัญหามูล คือเสียง พซลxดทรx ทำให้การผันเสียงจะต้องมีการข้ามเสียงที่อยู่นอกกลุ่มเสียง หากผู้ขับร้องไม่แม่นยำเสียง อาจทำให้ทำนองเอื่อนผิดเพี้ยนไปได้

อารมณ์ของการร้องหมอลำวรรคนี้คือ วรรคนี้ผู้ขับร้องต้องการจะสื่อความหมายในการบรรยายธรรมชาติของเสียงฟ้าร้อง ในคำแรก ที่ร้องว่า “ฟ้าเอ๋ย” คำนี้เป็นการบรรยายถึงฟ้าก่อน ดังนั้น คำว่าเอ๋ยจะมีการลากเสียงเพื่อให้เห็นการแสดงอารมณ์ที่กำลังกล่าวถึงท้องฟ้าในเชิงเปรียบเปรย ส่วนในคำร้องหลัง ผู้ขับร้องจะมีการทำเสียงให้หนักแน่นตามเสียงของธรรมชาติ โดยเฉพาะในท่อนที่ร้องว่า ฟ้า ฮ้อง โหย่น เป็นการแสดงเสียงฟ้าร้องเสียงดังครืน ผู้ขับร้องจะทำเสียงหนักแน่นในคำว่า ฮ้อง โหย่น เพื่อให้แสดงอารมณ์ชัดเจนขึ้น

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 1 ซึ่งเป็นทำนองเกริ่น พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก การขึ้นเสียง ในคำแรกเป็นการเทียบเสียงร้องให้ตรงกับเสียงแคน และเป็นการขึ้นเสียงเพื่อให้แคน และนักร้องได้เตรียมตัวเพื่อร้องในวรรคต่อไปด้วย

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคแรกนี้ จะมีการผันเสียงเพื่อให้คำร้องชัดเจน และเป็นการผันเสียงไปตามทำนอง โดยปรากฏการผันเสียงขึ้น 1 ครั้ง และผันเสียงลง 3 ครั้ง โดยการผันเสียงทั้ง 3 ครั้งเป็นการผันเสียง เรียงตามทำนอง ในลักษณะข้ามเสียงที่อยู่นอกกลุ่มเสียงปัญหามูล

วรรคที่ 2

ยื่น	งอยคอง		กั้ง	โกบส่อง		दैอ	หละนาง
ฟช	ลคดล		ฟร	ฟรฟ		ช	ฟล ร

วิธีการร้องหมอลำ

วรรคที่สองนี้จะเชื่อมโยงการร้องจากวรรคแรก ซึ่งยังอยู่ในช่วงของทำนองเกริ่น อยู่ในทำนองเกริ่น ก่อนร้องในวรรคที่สองนี้ จะมีการเว้นจังหวะช่วงหนึ่ง ซึ่งการร้องในทำนองเกริ่นนี้จะมีลักษณะเป็นทำนองอิสระ โดยแคนจะทำหน้าที่บรรเลงทำนองไปเรื่อย ๆ แล้วหมอลำก็จะร้องไปตามทำนองของตน

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า ยืนรอคอย เขามือป้องหน้า และคอยมองหาน้อง

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคหายใจที่ 2 (วรรคเกริ่น) พบว่า ทำนองเกริ่นอยู่ในกลุ่มเสียงปัญญามูล ฟชลXดรอ

การเคลื่อนที่ของทำนอง

ยื่น	งอยคอง		กั้ง	โกบส่อง		दैอ	หละนาง
ฟช ↗	ลคดล ↗ ↘		ฟร ↘	ร ฟ → →	(ล) ↗	ช →	ฟ ชล → ↗

การเคลื่อนที่ของทำนอง จากการศึกษาพบว่า ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยืนเสียง 4 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน ในวรรคนี้จะมีลักษณะการร้องตามทำนองที่เป็นลักษณะเด่นชัดคือการบัดเสียง ปรากฏในวรรคนี้หนึ่งครั้ง คือเสียง (ล) เป็นการบัดเสียงจากเสียง ฟ เป็นเสียง ล โดยการบัดเสียงขึ้นโดยการใช้หางเสียงของคำทำยามาบัดเสียงขึ้น เป็นเสียงนาสิก โดยให้อยู่ในเสียง (ล)

สามารถอธิบายการเคลื่อนที่ของทำนองได้ดังนี้

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
ยื่น	ฟช	ผันเสียงขึ้น จากเสียง ฟ ขึ้นไป เสียง ช ในลักษณะการผันเสียง ให้คำร้องชัดเจน
งอย	ลค	ผันเสียงขึ้นหนึ่งเสียง จากเสียง ล เป็นเสียง ค ซึ่งเป็นการข้าม เสียง ท ที่เป็นเสียงนอกกลุ่ม เสียงปัญจมูล
คอน	ลค	ผันเสียงขึ้นหนึ่งเสียง จากเสียง ล เป็นเสียง ค ซึ่งเป็นการข้าม เสียง ท ที่เป็นเสียงนอกกลุ่ม เสียงปัญจมูล
กึ่ง	ฟร	ลดเสียงมาเริ่มต้นด้วยเสียง ฟ และลดเสียงลงมา เป็นเสียง ร ในคำเดียว เป็นลักษณะการลด เสียงเรียงกันลงมา โดยเว้นเสียง ม ซึ่งเป็นเสียงนอกกลุ่มเสียง ปัญจมูล เป็นการผันเสียง เพื่อให้คำชัดเจน
โกบ	ร	ยื่นเสียง ร ซึ่งเป็นเสียงสุดท้าย ของคำร้องก่อนหน้า
ส่อง	ฟ	เป็นการยื่นเสียง ฟ แต่ทำนอง ในคำนี้ ต้องการเสียง ล ทำให้ เติมกลวิธีการบัดเสียง จากเสียง ฟ เป็นเสียง ล เพื่อให้เสียงร้อง เป็นไปตามทำนองเพลง

การเคลื่อนที่ของทำนองในข้างต้น จะพบว่า เป็นการเคลื่อนที่ของทำนองในลักษณะการผันเสียง โดยปรากฏการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง และผันเสียงลง 1 ครั้ง การผันเสียงขึ้นนั้น จะเป็นการผันเสียงขึ้น 2 เสียง เรียงกันไป โดยมักจะข้ามเสียงที่อยู่นอกกลุ่มเสียงบัญญัติไป คือ เสียง ท และ ม แสดงเห็นว่า คำร้องในวรรคนี้อยู่ในกลุ่มเสียงบัญญัติ พซลXตรX อย่างเคร่งครัด โดยจะผันเสียงเรียงตามลักษณะของกลุ่มเสียง มีการข้ามเสียง ท ซึ่งไม่ได้อยู่ในกลุ่มเสียง และยังพบการผันเสียงลง คือเสียง ฟร จำนวน 1 ครั้ง เป็นการผันเสียงจากเสียง ฟ ลงมาที่เสียง ร เป็นการผันเสียงเรียงกัน โดยข้ามเสียงนอกกลุ่มเสียงคือเสียง ม เช่นเดียวกัน ในวรรคนี้ ยังมีการพบกลวิธีการปิดเสียง เพื่อให้คำร้องชัดเจนด้วย

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำวรรคที่ 2 นี้ ปรากฏกลวิธีการผันเสียงขึ้นและลงสองเสียง ซึ่งการผันเสียงนี้ ผู้ขับร้องจะต้องมีความแม่นยำและความชัดเจนในการร้องหมอลำ เนื่องจากการผันเสียง เป็นการบังคับเสียงให้ขึ้นและลงตามทำนองเพลง และเป็นการทำให้คำที่ร้องชัดเจน นอกจากนี้ยังพบกลวิธีการปิดเสียง 1 ครั้ง ซึ่งการปิดเสียงนี้ จะคล้ายกับการผันเสียงขึ้น แต่จะแตกต่างกันตรงที่ การผันเสียง จะใช้คำในคำร้องนั้น ๆ ในการผันเสียงขึ้น หรือลง แต่การปิดเสียง จะร้องให้คำนั้นสั้นสุดไปเสียก่อน แล้วจึงปิดเสียงท้ายคำเพื่อให้ผู้ขับร้องร้องไปตามทำนองได้เช่นกัน

ลักษณะการปิดเสียงนี้ หากอยู่ในการร้องหมอลำเพลงไทย จะใช้กับคำร้องที่ไม่สามารถผันเสียงขึ้นหรือลงได้ เนื่องจากจะทำให้ความหมายของคำเปลี่ยนไป กรณีในวรรคนี้ คำว่า สอง หากเติมเสียงสูงต่อท้าย จะกลายเป็นคำว่า สอง ดังนั้น ผู้ขับร้องเพลงไทย จะใช้การเติมเสียงเอื้อนลงไป เช่นเสียง อือ เพื่อให้ถ้อยคำชัดเจน แต่ในการร้องหมอลำหมอลำ หมอลำจะทำลักษณะคล้ายกัน แต่ไม่ได้เป็นการเติมเสียงเอื้อนลงไป เป็นเพียงการปิดเสียงขึ้นโดยเปลี่ยนจากเสียงร้องปกติ เป็นเสียงร้องนาสิก หรือเติมเสียงที่เป็นเสียง ฮ เข้าไปแทน ซึ่งลักษณะนี้จะไม่ปรากฏในเพลงไทยเดิม แต่โดยลักษณะการใช้กลวิธีเพื่อแก้ไขปัญหาของคำร้องมีจุดมุ่งหมายคล้ายคลึงกัน

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรคนี้ จะใช้น้ำเสียงที่แสดงถึงอารมณ์เหงา และรอคอย มีการใช้การผันเสียงขึ้นในเสียงเดิม ๆ ซ้ำ ๆ เพื่อแสดงถึงอารมณ์รอคอย น้อยใจ ในคำว่า ยืน นอย คอน นอกจากนี้ คำว่าสอง มีการปิดเสียงขึ้น ทำให้แสดงอารมณ์การคอยมองหาหญิงที่ตนเองรักตาม

บทกลอนลำ ซึ่งการผันเสียงนี้ นอกจากจะทำให้คำร้อง และทำนองชัดเจนขึ้น ยังสามารถแสดงถึงเสียงร้องให้ได้อีกด้วย

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 2 ซึ่งเป็นทำนองเกริ่น พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรคนี้ จะมีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง และผันเสียงลง 1 ครั้ง โดยการผันเสียงจะเป็นการผันเสียงสองเสียงเรียงกันตามลำดับ โดยข้ามเสียงที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูลของวรรคนี้คือ เสียง ม กับเสียง ท ไป แสดงให้เห็นว่าวรรคนี้มีการใช้เสียงในกลุ่มปัญจมูล พชลXดรX อย่างเคร่งครัด

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคแรกนี้ จะปรากฏการปิดเสียงขึ้นหนึ่งครั้ง ซึ่งการปิดเสียงขึ้น จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับการผันเสียง แต่จะใช้กับคำร้องที่ไม่สามารถผันเสียงได้ เนื่องจากเมื่อผันเสียงไปแล้วอาจทำให้คำร้องเปลี่ยนความหมายไป จึงใช้กลวิธีการปิดเสียงโดยการร้องคำนั้น ๆ ให้จบก่อนแล้วจึงปิดเสียงท้ายคำไปใช้เสียงนาสิก คล้ายการเติมเสียงเอื้อนเพื่อให้คำชัดเจนของการร้องหมอลำเพลงไทยเดิม

วรรคที่ 3

แห้ว	บาดนี้	บุญ	ปมี	ลิป	เห็น	หน้าน้อง	
ฟ	ดร	ฟช	ลค	ชฟ	ด	พรพร	

วิธีการร้องหมอลำ

วรรคที่สามจะเชื่อมโยงการร้องจากวรรคที่สอง ซึ่งยังอยู่ในช่วงของทำนองเกริ่น อยู่ ในทำนองเกริ่น ก่อนร้องในวรรคที่สาม จะมีการเว้นจังหวะช่วงหนึ่ง ซึ่งการร้องในทำนองเกริ่นนี้จะมีลักษณะเป็นทำนองอิสระ โดยแคนจะทำหน้าที่บรรเลงทำนองไปเรื่อย ๆ แล้วหมอลำก็จะร้องไปตามทำนองของตน

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องท้าวอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า แล้วครั้งนี้ บุญไม่มี คงไม่พบหน้าน้อง

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสานในวรรณคดีที่ 3 (วรรณคดี) พบว่า ทำนองเกริ่นอยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูล พซลXดรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

แหล่ว	บาดนี้	บุญ	บ่ มี	ลี บ่	เห็น	หน้าน้อง	
รฟ ↗	ด รล → ↘	ฟซ ↗	ล ลด ↗	ซ ล → →	ซล ↗	พรพร ↘ ↘	

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรณคดีมีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการยิ้นเสียง 3 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรณคดีนั้น จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน มีการผันเสียงในคำแรกเป็นลักษณะการผันเสียงแบบเฉพาะ มีการกระแทกเสียงในคำแรก ซึ่งเป็นเสมือนการขึ้นวรรคใหม่ และเป็นการกระตุ้นความสนใจของผู้ฟัง ซึ่งการร้องลักษณะนี้นับเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของครูฉลาดด้วยการร้องคำว่า “แหล่วบาดนี้”

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
แหล่ว	รฟ	ผันเสียงขึ้น จากเสียง ร ขึ้นไป เสียง ฟ เป็นลักษณะการกระแทกเสียงหนักเป็นการเน้นย้ำจุดสนใจให้ผู้ฟัง นับเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของครูฉลาด
บาด	ด	ยิ้นเสียง ด ซึ่งเป็นเสียงในกลุ่มปัญจมูล
นี้	รล	ผันเสียงลงสองเสียง โดยเป็นการข้ามหนึ่งเสียงในเสียงกลุ่มปัญจมูล คือข้ามเสียง ด ปรากฏการผันเสียงเช่นนี้ครั้งแรกในกลอนลำบทนี้

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
บุญ	ฟช	ผันเสียงขึ้นหนึ่งเสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ช เพื่อให้คำชัดเจน
บ่	ล	ย่นเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงสูงกว่า เสียงสุดท้ายของคำก่อนหน้า 1 เสียง
มี	ลด	เป็นการผันเสียงขึ้น หนึ่งเสียง โดยย่นเสียง ล ต่อเนื่องจากคำ ร้องเดิม และลากเสียงขึ้นไป เสียง ด
ลี	ช	ย่นเสียง ช ซึ่งเป็นเสียงในกลุ่ม ปัญจมูล
บ่	ล	ย่นเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงในกลุ่ม ปัญจมูล
เห็น	ชล	ผันเสียงขึ้นหนึ่งเสียง จากเสียง ช ไปเสียง ล เพื่อให้คำชัดเจน
หน้า	ฟร	ผันเสียงลงหนึ่งเสียง โดยการ ลากเสียง จากเสียง ฟ ลงมาที่ เสียง ร ซึ่งเป็นเสียงที่ต่ำที่สุด ของกลอนลำบทนี้
น้อง	ฟร	ผันเสียงลงหนึ่งเสียง โดยการ ลากเสียง จากเสียง ฟ ลงมาที่ เสียง ร ซึ่งเป็นเสียงที่ต่ำที่สุด ของกลอนลำบทนี้

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า เป็นการเคลื่อนที่ของทำนอง ในลักษณะการผันเสียง โดยปรากฏการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง และผันเสียงลง 3 ครั้ง มีการย่นเสียง 3 ครั้ง การผันเสียงขึ้นนั้น จะเป็นการผันเสียงขึ้น 2 เสียง เรียงกันไป แต่ในกลอนลำวรรคนี้ ปรากฏการผันเสียงลงที่มีการข้ามเสียง คือคำว้านี้ เป็นการข้ามจากเสียง ร มาที่เสียง ล โดยออก

เสียงเพียงสองเสียงเท่านั้น ซึ่งลักษณะนี้ปรากฏครั้งแรก การผันเสียงมักจะข้ามเสียงที่อยู่นอกกลุ่มเสียงปัญญาจมูล แสดงเห็นว่า คำร้องในวรรคนี้อยู่ในกลุ่มเสียงปัญญาจมูล พซลXดรอX อย่างเคร่งครัด โดยจะผันเสียงเรียงตามลักษณะของกลุ่มเสียง นอกจากนี้ ยังมีการผันเสียงขึ้นที่เน้นคำในลักษณะการกระแทกเสียง ในคำแรก คือคำว่า แหล่ว บาดนี้ และมีการผันเสียงลงในลักษณะเสียงที่เป็นการถอดอ่อนผู้ฟัง ในคำสุดท้าย คือคำว่า หน้า น่อง

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำวรรคที่ 3 นี้ ปรากฏกลวิธีชัดเจนในการกระแทกเสียงแรก คือคำว่า แหล่ว เป็นการทำให้ผู้ฟังให้ความสนใจ อยากจะติดตามรับฟัง นับเป็นเอกลักษณ์ที่มักจะปรากฏในกลอนลำของครูฉลาดทุกครั้ง การร้องหมอลำลักษณะนี้ไม่พบในหมอลำอื่นมาก่อน เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ครูฉลาดคิดขึ้นเอง (ครูฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2559) จนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยมีวิธีการร้องคือ กระแทกเสียงแรกแล้วลากเสียงขึ้นไปเป็นการผันเสียงขึ้น ไม่ได้มีชื่อกลวิธีนี้ตายตัว แต่การร้องเป็นลักษณะการกระแทกเสียง ผู้วิจัยจึงใช้คำว่าเทคนิคการกระแทกเสียง นอกจากนี้ ในช่วงท้ายของวรรค มีการร้องคำว่า หน้า น่อง ซึ่งเป็นการผันเสียงลง จากเสียง ฟ มาที่เสียง ร ซ้ำ ๆ กัน เป็นการร้องที่ให้ความรู้สึกสงสาร เห็นใจผู้ร้อง นับเป็นกลวิธีการร้องหมอลำอย่างหนึ่งที่สามารถถ่ายทอดอารมณ์การร้องให้กับผู้ฟังได้

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรคนี้ จะใช้น้ำเสียงที่แสดงถึงอารมณ์เหงา และรอคอย มีการใช้การผันเสียงขึ้นในเสียงเดิม ๆ ซ้ำ ๆ เพื่อแสดงถึงอารมณ์รอคอย น้อยใจ ในคำว่า หน้า น่อง นอกจากนี้ ในคำแรก คือคำว่า แหล่ว เป็นการกระแทกเสียงของผู้ขับร้องให้เห็นเด่นชัด เป็นการกระตุ้นให้ผู้ฟังให้ความสนใจในกลอนลำบทนี้ โดยการกระแทกเสียงในคำแรก เป็นการทำให้เสียงดังขึ้นโดยฉับพลัน

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 3 ซึ่งเป็นทำนองเกริ่น พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรคนี้ จะมีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง และผันเสียงลง 4 ครั้ง และใช้เสียงขึ้น 3 ครั้งโดยการผันเสียงจะเป็นการผันเสียงสองเสียงเรียงกันตามลำดับ โดยข้ามเสียงที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มเสียง ปัญจมูล แสดงให้เห็นว่าวรรคนี้มีการใช้เสียงในกลุ่มปัญญาจมูล พซลXดรอX อย่างเคร่งครัด

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคแรกนี้ จะปรากฏกลวิธีการกระแทกเสียง ในคำว่า แห่ว ซึ่งเป็นกลวิธีที่ปรากฏเด่นชัดในกลอนลำของครูฉลาด เป็นการกระแทกเสียงคำร้องคำแรก ให้เกิดเสียงดังขึ้น และหนักแน่นขึ้นมากกว่าการร้องปกติ นับเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของครูฉลาด นอกจากนี้ ยังมีการผันเสียงลง ที่เป็นการแสดงอารมณ์เศร้า เหนง ในสองคำสุดท้ายคือ คำว่าหน้า น่อง

วรรคที่ 4

เอาเสียง	ฮ้อง	(ฮ้อย)	(ฮ้อย)		ส่งหานาง		ส่งหานาง
ฟช	ฟร	ลด	ลด	ชฟร	ฟชล	ร	ฟชล ด

วิธีการร้องหมอลำ

วรรคที่ 4 เป็นวรรคสุดท้ายของทำนองเกริ่น เป็นการเชื่อมโยงการร้องมาจากวรรคที่ 3 ในช่วงการร้องของวรรคที่ 3 นี้ จะมีลักษณะการเอื้อน ที่จะปรากฏเด่นชัดคือการเอื้อน คำว่า ฮอ ฮ้อย เป็นการเอื้อนที่เลียนเสียงร้องให้ และเป็นการถ่ายทอดอารมณ์ของผู้ขับร้อง นอกจากนี้ยังมีการซ้ำคำในช่วงท้ายที่เด่นชัดอีกด้วย

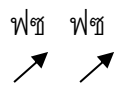
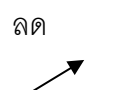
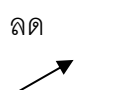
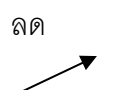
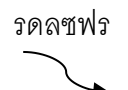

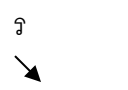
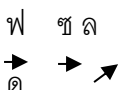
ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน่องท้าวอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า เอาเสียงร้อง ส่งหานาง

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน่องท้าวอีสานในวรรคหายใจที่ 3 (วรรคเกริ่น) พบว่า ทำนองเกริ่นอยู่ในกลุ่มเสียงบัญญัติ ฟชลXดรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

เอาเสียง	ฮ้อง	(ฮอ เฮาะ)	(ฮอ เฮาะ)	(ฮ้อง)	ส่งหานาง		ส่งหานาง
ฟช ฟช	ลด	ลด	ลด	รดลชฟร	ฟ ช ล	ร	ฟ ช ล ด
							

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 6 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการขึ้นเสียง 5 ครั้ง นอกจากนี้ยังมีการผันเสียงลงในลักษณะ ผันลง 5 เสียง เป็นการผัน

เสียงครบทุกเสียงในกลุ่มเสียงพยัญมูลที่ใช้คือ พซลXดรX โดยผันเสียงลงจากเสียง ร สูงมาจากถึงเสียง ร ต่ำ ซึ่งลักษณะนี้ปรากฏครั้งแรกของกลอนลำบั้น การผันเสียงในลักษณะนี้เป็นการใช้ลูกคอลากเสียงจากสูงลงต่ำเป็นลำดับ โดยการบังคับเสียงให้อยู่ในต้วโน้ตที่กำหนด คือ ร ด ล ซ ฟ แล้วกลับมาที่เสียงเริ่มต้นคือเสียง ร อีกครั้ง นอกจากนี้ การเอื้อนคำว่า ฮ้อง ก็เป็นลักษณะการเอื้อนที่ปรากฏในวรรณคดีเป็นวรรคแรกเช่นกัน

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนไหวทำนอง
เอา	พซ	ผันเสียงขึ้น จากเสียง พ ขึ้นไป เสียง ซ เป็นลักษณะการร้อง เสียงอ่อน คือการลากเสียงขึ้น อย่างนุ่มนวล
เสียง	พซ	ผันเสียงขึ้น จากเสียง พ ขึ้นไป เสียง ซ เป็นลักษณะการร้อง เสียงอ่อน คือการลากเสียงขึ้น อย่างนุ่มนวล
ฮ้อง	ลด	ผันเสียงขึ้น จากเสียง ล ขึ้นไป เสียง ด การร้องคำนี้เป็นการ แทนเสียงร้อง
(ออ เฮาะ)	ลด	ผันเสียงขึ้นหนึ่งเสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด โดยมีการเอื้อนคำ ว่า ออ เฮาะ เป็นการเอื้อนเพื่อ เลียนเสียงการร้อง
(ออ เฮาะ)	ลด	ผันเสียงขึ้นหนึ่งเสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด โดยมีการเอื้อนคำ ว่า ออ เฮาะ เป็นการเอื้อนเพื่อ เลียนเสียงการร้อง เป็นการย้ำ คำว่า ฮ้องอีกครั้ง
ฮ้อง	รดลซฟร	คำนี้เป็นการเอื้อนโดยการผัน เสียงลง 5 เสียง ครบเสียงใน

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ทำงานอง
		กลุ่มปัญจมูลของวรรคนี้ คือ เสียง ร ดลซพร โดยการลากเสียงจากสูงลงต่ำอย่างรวดเร็ว
ส่ง	ฟ	ยีนเสียง ฟ ซึ่งเป็นเสียงในกลุ่มปัญจมูล
หา	ช	ยีนเสียง ช ซึ่งเป็นเสียงในกลุ่มปัญจมูล
นาง	ล ร	ยีนเสียง ล แต่ในรอบแรกของการร้องจะมีความพิเศษคือมีการปิดเสียงลง มาที่เสียง ร ซึ่งเป็นเสียงต่ำสุดของการร้องวรรคนี้ เนกวลวิธิการปิดเสียงลงโดยใช้ลูกคอค

การเคลื่อนที่ของทำงานองจากตารางข้างต้นจะพบว่า วรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 6 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการยีนเสียง 5 ครั้ง นอกจากนี้ยังมีการผันเสียงลงในลักษณะ ผันลง 5 เสียง เป็นการผันเสียงครบทุกเสียงในกลุ่มเสียงปัญจมูลที่ใช้คือ ฟชลXดรX ซึ่งเป็นกลวิธีที่พบยาก เนื่องจากหมอลำต้องใช้กลวิธีขั้นสูงในการลากเสียงจากสูงลงต่ำโดยไม่เพี้ยนเสียง นอกจากนี้ ในคำร้องสุดท้าย คือคำว่า ส่งหานางนั้น ยังปรากฏการร้องซ้ำคำซึ่งเป็นการร้องเพื่อนำคำในคำเดิม 2 รอบ เป็นการเน้นอารมณ์ให้กับผู้ฟัง และมีการปิดเสียงลง จากเสียง ล มาที่เสียง ร ซึ่งเป็นเสียงร้องที่ต่ำที่สุดของกลอนลำนี้

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำวรรคที่ 4 นี้ ปรากฏกลวิธีชัดเจนที่แสดงถึงความเชี่ยวชาญในการร้องหมอลำของครูฉลาด ส่งเสริม เป็นอย่างมาก ในคำร้องแรก การร้องคำว่า เอาเสียง โดยการผันเสียงขึ้นจากเสียง ล เป็นเสียง ด ซ้ำทั้งสองคำ เป็นลักษณะการร้องโดยการลากเสียงไม่ดังมาก ไม่กระแทกเสียงมาก แต่เป็นการลากเสียงอย่างนุ่มนวลเพื่อให้เสียงที่ร้องออกมามีความนุ่มนวล ให้ความรู้สึกออกด้ออน ในคำร้องต่อมา คำว่าฮ้อง เป็นกลวิธีการเลียนเสียงธรรมชาติ คือคำว่าร้อง มีการร้องซ้ำคำ โดยการเอื้อนท้ายคำว่า ฮ้อง โดยใช้คำว่า ออ เฮาะ

ซ้ำสองรอบ ซึ่งเป็นารแสดงเสียงร้องที่คล้ายกับการร้องให้สะอึกสะอื้น ทำให้ผู้ฟังรู้สึกถึงอารมณ์ที่ถ่ายทอดออกมาได้เป็นอย่างดี การเอื้อนในลักษณะนี้คล้ายคลึงกับการร้องเพลงไทย แต่ในเพลงไทยนั้น จะมีการเติมเสียง อ้อ อี้๋อ เข้าไป แตกต่างจากหมอลำที่ใช้คำว่า ออ เฮาะ

นอกจากนี้ กลวิธีที่เด่นชัดที่สุดของวรรณคดีคือการเอื้อนเสียง 5 เสียง ในการเอื้อนทำยคำว่า อ้อ คือการลากเสียงลงจากเสียงสูงสุดถึงเสียงต่ำสุด 5 เสียง คือ เสียง ร ด ล ช ฟ ร กลวิธีการร้องแบบนี้เป็นกลวิธีการร้องขึ้นสูงที่แสดงทักษะของผู้ร้องได้อย่างเด่นชัด เนื่องจากผู้ร้องจะต้องมีลูกคอที่แข็งแรง ที่จะบังคับให้ออกเสียง 5 เสียงลดหลั่นกันลงมาโดยไม่เพี้ยน ชัดเจน และรวดเร็ว ซึ่งเป็นกลวิธีการร้องขึ้นสูง ถึงแม้การเอื้อนจะสั้นมาก แต่การเอื้อนจะต้องชัดเจนมากในคำนี้

ในช่วงทำยของวรรณคดี ยังปรากฏการซ้ำคำ และการปิดเสียง ซึ่งถือเป็นกลวิธีการร้องที่ครุฑฉลาดใช้บ่อยคือการปิดเสียงลงมาที่เสียง ร ซึ่งเป็นเสียงต่ำที่สุดของกลอนลำบทนี้ กลวิธีการร้องซ้ำคำเป็นการเน้นย้ำให้ผู้ฟังมีอารมณ์ร่วมกับผู้ขับร้อง คือการส่งสารถึงหญิงสาวที่ตนรัก

การแสดงอารมณ์

กลอนลำช่วงนี้ จะสื่อสารด้านอารมณ์มากกว่ากลอนลำวรรณคดีอื่น ๆ เนื่องจากเป็นช่วงทำยของการเกริ่นนำที่จะเข้าไปสู่การเอื้อนทำยช่วงเกริ่น และเข้าสู่เนื้อร้องต่อไป การแสดงอารมณ์จึงมีความชัดเจน เห็นได้จากวรรณคดีแรกมีการร้องคำว่า เอาเสียง เป็นการใช้กลวิธีการผันเสียง และลดความดังและความหนักแน่นลง จึงสื่อได้ถึงอารมณ์เศร้า เหงา และทำให้ผู้ฟังรู้สึกคล้ายตาม ต่อจากคำนี้ได้เพิ่มอารมณ์เหงา และเศร้าที่เด่นชัดขึ้นด้วยการร้องคำว่า อ้อง โดยการเอื้อนทำยคำ มีการใช้เสียง ออ เฮาะ เพื่อเลียนเสียงการร้องให้ แล้วปิดเสียงลงจากสูงลงต่ำด้วยเสียง ร ด ล ช ฟ ร อย่างรวดเร็ว นับเป็นกลวิธีที่ชาญฉลาดของครุฑฉลาดที่ใช้เสียงร้องเลียนเสียงร้องให้สะอึกสะอื้นของคน ทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์เศร้า เหงา คล้ายตามผู้ขับร้อง นอกจากนี้ คำว่าส่งหานางตอนทำยที่เป็นการซ้ำคำ ยังเป็นการเน้นอารมณ์ส่งสารถึงคนที่รักได้อย่างชัดเจนด้วยการซ้ำคำอย่างหนักแน่น กลอนลำในวรรณคดีนี้เป็นวรรณคดีที่แสดงความเชี่ยวชาญในการร้องหมอลำของครุฑฉลาดอย่างแท้จริง

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรณคดีที่ 4 ซึ่งเป็นทำนองเกริ่น พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 6 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการยื่นเสียง 5 ครั้ง นอกจากนี้ยังมีการผันเสียงลงในลักษณะ ผันลง 5 เสียง เป็นการผันเสียงครบทุกเสียงในกลุ่มเสียงปัญจมูลที่ใช้คือ พซลXดรX ซึ่งเป็นกลวิธีที่พบยาก เนื่องจากหมอลำต้องใช้กลวิธีขั้นสูงในการลากเสียงจากสูงลงต่ำโดยไม่เพี้ยนเสียง

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคแรกนี้ จะปรากฏกลวิธีการการเลี่ยนเสียงธรรมชาติของมนุษย์ คือการร้องให้ การซ้ำคำ และการปิดเสียงในช่วงท้าย เป็นกลวิธีขั้นสูงในการร้องหมอลำที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความซาบซึ้งกินใจ และรู้สึกคล้ายตามับอารมณ์ของผู้ขับร้อง แสดงถึงความเชี่ยวชาญในการร้องหมอลำของครูฉลาดอย่างชัดเจน

วรรคที่ 5

					ไ้อัย		
รพรพรพ ร	พช รพรช	ชพ พช รพ	รช รพ ร	รช รพ ดร	รพ ด	ร ดพ ดร	ดพ ดร ล

เฮาะ ออ			
ด ช ลพ	ลด	พ รช รพ	รช พร

วิธีการร้องหมอลำ

การร้องกลอนลำวรรคนี้ จะเป็นการเอื้อนทำนองอิสระของวรรคเกิน ซึ่งการร้องจะมีการร้องเอื้อนซึ่งมีความละเอียด ซับซ้อนมาก ผู้ร้องจะร้องไปตามทำนอง และความคิดของตนอย่างอิสระ ยาวหรือสั้นได้ตามที่ต้องการ โดยผู้เป่าแคนจะคอยสังเกตฟังทำนองร้องเพื่อที่จะลงจับได้

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามนองท้าวอีสานในวรรคที่ 5 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูล พซลXดรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

					ไ้ย		
รพรพรพ ร	พช รพรช	ชพ พช รพ	รช รพ ร	รช รพ ดร	รพ ด	ร ดพ ดร	ดพ ดร ล
					→		

เฮาะ ออ			
ด ช ลพ	ลด	พ รช รพ	รช พร
		→	

การเคลื่อนที่ของทำนองข้างต้น จะพบว่าในคำร้องวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้นลงแบบอิสระตามทำนองของแคน ซึ่งการเคลื่อนที่ตามทำนองของแคนนั้น จะมีเสียง ร เสียง พ เสียง ล สูง สลับกันขึ้นลงตามแต่ทำนองของหมอลำแคน และตามแต่ผู้ร้องจะร้องไป จะยาวจะสั้นอยู่ที่หมอลำคนนั้น ๆ จะร้อง โดยหมอลำแคนจะสังเกตทำนองร้องของหมอลำเพื่อลงจบ และเข้าสู่ท่อนต่อไป

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

ในวรรคนี้มีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำท่อนเกริ่น มีการผันเสียงขึ้นลงตามทำนองกลอนลำที่เป็นการผันเสียงแบบอิสระ เป็นการใช้กลวิธีขึ้นสูงด้วยการใช้ลูกคอผันเสียงขึ้นลง จากเสียง ร ไปเสียง พ สูง ช สูง ล สูง และเสียง ด สูงโดยไม่ผิดเพี้ยนตามกลุ่มเสียงปัญญามูลของกลอนลำ

นอกจากนี้ยังมีการใช้คำต่าง ๆ ในการร้องท่อนจบ คือคำว่า ออ อ้อย ไ้ย โอ เป็นการแสดงอารมณ์เศร้า เสียใจ หรือแทนการร้องไห้โศครวญ

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำวรรคนี้มีการเอื้อนเสียงต่าง ๆ โดยการผันเสียงขึ้นลงอย่างรวดเร็ว ด้วยคำต่าง ๆ เช่นโอ ไ้ย ออ อ้อย เป็นต้น เป็นการเลียนเสียงร้องให้คร่ำครวญ ทำให้ผู้ฟังรู้สึกสะเทือนใจ

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 5 พบประเด็นที่สำคัญดังนี้

ประเด็นแรก ในคำร้องวรรคนี้มีการผันเสียงเป็นการเอื้อนขึ้นลงแบบอิสระตามทำนองของแคนซึ่งการเคลื่อนที่ตามทำนองของแคนนั้น จะมีเสียง ร เสียง พ เสียง ล สูง สลับกัน

ขึ้นลงตามแต่ทำนองของหมอลำ และตามแต่ผู้ร้องจะร้องไป จะยาวจะสั้นอยู่ที่หมอลำคนนั้น ๆ จะร้อง โดยหมอลำจะสังเกตทำนองร้องของหมอลำเพื่อลงจบ

ประเด็นที่สอง ในวรรณคดีมีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำที่อ่อนจบ มีการผันเสียง ขึ้นลงตามทำนองกลอนลำที่เป็นการผันเสียงแบบอิสระ เป็นการใช้กลวิธีขึ้นสูงด้วยการใช้ลูกคอผันเสียงขึ้นลง จากเสียง ร ไปเสียง ฟ สูง ช สูง ล สูง และเสียง ด สูงโดยไม่ผิดเพี้ยนตามกลุ่มเสียง ปัญจมูลของกลอนลำ โดยใช้คำต่าง ๆ ในการร้องที่อ่อนจบ คือคำว่า ออ อ้อย ้อย โอ เป็นการแสดงอารมณ์เศร้า เสียใจ หรือแทนการร้องไห้โอดครวญ

วรรคที่ 6 (ข)

แห้ว	บาดนี้	เทือนี้	ป.	ฉลาด น้อย	สีได้ทอง	เดื่อหา แฟน	เดื่อละ น้อง
ฟ	ด ร	ร ร	ล	ดล ดล	รล ด	รล ด	รล ดช

วิธีการร้องหมอลำ

วรรคที่ 6 จะเป็นวรรคแรกของทำนองเนื้อร้องของกลอนลำบทนี้ โดยวรรคนี้จะมีทำนองการร้องคล้ายคลึงกับวรรคที่ 3 แต่มีการเน้นคำมากขึ้น เพื่อให้ผู้ฟังทราบว่ากำลังเข้าสู่ทำนองเนื้อร้องของกลอนลำบทนี้แล้ว

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า แล้วตอนนี้ คราวนี้ ป.ฉลาดน้อยจะได้ทองเที่ยวตามหาคนรัก แล้วนะน้อง

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคหายใจที่ 6 พบว่าทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูล ฟชลXดรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

แห้ว	บาดนี้	เทือนี้	ป.	ฉลาด น้อย	สีได้ทอง	เดื่อหา แฟน	เดื่อละ น้อง
รฟ ↗	ด รล → ↘	ร ร →	ล →	ลล ดล → ↘	รล ด →	รล ด →	รล ดช → ↘

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 1 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการขึ้นเสียง 13 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้นั้น จะผันเสียงตามทำนองและคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน มีการผันเสียงในคำแรกเป็นลักษณะการผันเสียงแบบเฉพาะ มีการกระแทกเสียงในคำแรก ซึ่งเป็นเสมือนการขึ้นวรรคใหม่ และเป็นการกระตุ้นความสนใจของผู้ฟัง ซึ่งการร้องอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของครูฉลาด ในความว่า “แหล่วบาดนี้” ซึ่งปรากฏก่อนหน้าในวรรคที่ 3 สามารถอธิบายการเคลื่อนที่ของทำนองได้ดังนี้

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ทำนอง
แหล่ว	รฟ	ผันเสียงขึ้น จากเสียง ร ขึ้นไป เสียง ฟ เป็นลักษณะการกระแทกเสียงหนักเป็นการเน้นย้ำจุดสนใจให้ผู้ฟัง นับเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของครูฉลาด
บาด	ด	ขึ้นเสียง ด ซึ่งเป็นเสียงในกลุ่มปัญจมูล
นี้	รล	ผันเสียงลงสองเสียง โดยเป็นการข้ามหนึ่งเสียงในเสียงกลุ่มปัญจมูล คือข้ามเสียง ด
เพื่อ	ร	ขึ้นเสียง ร ซึ่งเป็นเสียงในกลุ่มปัญจมูล
นี้	ร	ขึ้นเสียง ร ซึ่งเป็นเสียงเดียวกับเสียงของคำก่อนหน้า
ป(ปอ)	ล	ขึ้นเสียง ล
ฉลาด	ลล	ขึ้นเสียง ล ซึ่งเป็นการขึ้นเสียงจากวรรคที่แล้ว
น้อย	ดล	ผันเสียงลงสองเสียง โดยเป็นการข้ามหนึ่งเสียงในเสียงกลุ่มปัญจมูล คือข้ามเสียง ด

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
ลี	ร	ยีนเสียง ร ซึ่งสูงกว่าเสียงก่อน หน้า 3 เสียง
ได้	ล	ยีนเสียง ล ต่ำกว่าเสียงก่อน หน้า 3 เสียง
ท่อง	ด	ยีนเสียง ด ซึ่งเป็นเสียงในกลุ่ม ปัญจมูล
दैอ	ร	ยีนเสียง ร ซึ่งสูงกว่าเสียงก่อน หน้า 1 เสียง(ตามเสียงในกลุ่ม ปัญจมูล)
หา	ล	ยีนเสียง ล ต่ำกว่าเสียงก่อน หน้า 3 เสียง
แพน	ด	ยีนเสียง ด ซึ่งเป็นเสียงในกลุ่ม ปัญจมูล
दैอ	ร	ยีนเสียง ร ซึ่งสูงกว่าเสียงก่อน หน้า 1 เสียง
หละ	ล	ยีนเสียง ล ต่ำกว่าเสียงก่อน หน้า 3 เสียง
น้อง	ดช	ผันเสียงลงหนึ่งเสียง โดยการ ลากเสียง จากเสียง ด ลงมาที่ เสียง ช เพื่อให้คำร้องชัดเจน

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า กลอนลำวรรคนี้มีความแตกต่างจากวรรคอื่นอยู่มาก เนื่องจากวรรคนี้จะมีการยีนเสียงอยู่หลายจุด โดยมีการผันเสียงขึ้น 1 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการยีนเสียงถึง 13 ครั้ง เป็นการยีนเสียง ร ล ด ตามทำนองเพลง เรียงกัน 3 ครั้ง การยีนเสียงเช่นนี้ เป็นการเน้นคำให้ชัดเจน โดยสื่อความหมายว่า จะได้ท่องเที่ยวหาแพน ด้วยความมุ่งมั่น ทำให้อวรรคนี้เสียงมีความแข็งแรง ชัดเจน ไม่มีการอ่อนเสียงเหมือนวรรคก่อนหน้า แต่ก็มีเสียงผันเสียงลง 3 ครั้ง ครั้งแรกเป็นการผันเสียงคำว่า แห้ว ในประโยคที่ว่า

ແລ່ວບาดນີ້ ທີ່ການຮ້ອງໃນລັກຊະນະນີ້ ເປັນລັກຊະນະເພາະຕົວຂອງຊູລາດ ທີ່ເມື່ອຈະເລີ່ມກ່ອນບທ ໃໝ່ຈະຮ້ອງດ້ວຍເສັ້ຍດັງເພື່ອໃຫ້ຜູ້ຟັງໃຫ້ຄວາມສົນໃຈຄຳແກ່ຂອງກ່ອນລຳ

ກລວິທີທີ່ໃຊ້ໃນການຮ້ອງໝອລຳ

ກລວິທີທີ່ໃຊ້ໃນການຮ້ອງໝອລຳວຽກທີ່ 6 ນີ້ ເປັນການເລີ່ມຕົ້ນການຮ້ອງກ່ອນລຳທີ່ ເສື່ອມໂຍງເຂົ້າສູ່ການຮ້ອງໃນເນື້ອຮ້ອງກ່ອນລຳ ທີ່ເລີ່ມຕົ້ນກ່ອນລຳໃໝ່ຫຼັງຈາກການເກີນໃນໄລຍະ ທຳ ໃຫ້ຊູລາດໄດ້ຕັ້ງຕົ້ນບທກ່ອນອີກຄັ້ງດ້ວຍເອກລັກຊະນະເພາະຕົວ ປຽກກຽກລວິທີທີ່ຈັດແຈ້ງໃນການກະແທກ ເສັ້ຍແກ່ ຄືຄຳວ່າ ແລ່ວ ເປັນການທຳໃຫ້ຜູ້ຟັງເກີດຄວາມສົນໃຈ ອຍາກຈະຕິດຕາມຮັບຟັງ ນັບເປັນ ເອກລັກຊະນະທີ່ມັກຈະປຽກກຽງໃນກ່ອນລຳຂອງຊູລາດທຸກຄັ້ງ ການຮ້ອງໝອລຳລັກຊະນະນີ້ໄດ້ພົບໃນໝອ ລຳຜູ້ອື່ນມາກ່ອນ ເປັນເອກລັກຊະນະເພາະຕົວທີ່ຊູລາດຕິດຕົວເອງ(ຊູລາດ ສ່ຽງເສີມ, ສັມພາຊະນີ, 14 ຕຸລາຄມ 2558) ຈນກຽງເປັນເອກລັກຊະນະເພາະຕົວ ໂດຍມີວິທີການຮ້ອງຄື ກະແທກເສັ້ຍແກ່ແລ້ວ ລາກເສັ້ຍຂຶ້ນໄປເປັນການຜັນເສັ້ຍຂຶ້ນ

ນອກຈາກກລວິທີການຜັນເສັ້ຍຂຶ້ນທີ່ປຽກກຽງໃຫ້ເຫັນເດັ່ນຂັດໃນໄລຍະແກ່ແລ້ວ ຍັງປຽກກຽງ ການຍືນເສັ້ຍໃນວຽກນີ້ເຖິງ 13 ຄັ້ງ ເນື່ອງຈາກວຽກນີ້ ເນື້ອຫາຂອງລຳກ່ອນມີການສະແດງຄວາມມຸ່ງມັ່ນທີ່ ຈະຕາມຫາຄນຽກ ດັ່ງນັ້ນເສັ້ຍຮ້ອງຈຶ່ງມີຄວາມໝັ້ນຄົງ ໄມ່ອອດອ້ອນເມື່ອການຮ້ອງໃນໄລຍະເກີນ ມີ ການໃຊ້ເສັ້ຍອ້ອນ ຫຼືການຜັນເສັ້ຍລຽງເພິ່ຍໄລຍະເດີຍເພິ່ຍເລີຍເດີຍເພິ່ຍເລີຍເດີຍເພິ່ຍເລີຍເດີຍ ຄືຄຳວ່າ ນ້ອງ

ການຖ່າຍທອດອາຣມຸນີ

ກ່ອນລຳໃນວຽກນີ້ ຈະໃຊ້ນ້ຳເສັ້ຍໝັ້ນຄົງເພື່ອສະແດງຄວາມມຸ່ງມັ່ນທີ່ຈະຕາມຫາ ຄນຽກ ໂດຍສະແດງອາຣມຸນີໝັ້ນຄົງຕັ້ງແຕ່ຄຳແກ່ຂອງວຽກຄືຄຳວ່າ ແລ່ວບາດນີ້ ເປັນການສະແດງ ອາຣມຸນີຕໍ່ເນື່ອງໄປໃນວຽກນີ້ ທຳໃຫ້ວຽກນີ້ມີການຍືນເສັ້ຍເຖິງ 13 ຄັ້ງ ເພື່ອເປັນການສະແດງຄວາມໝັ້ນ ຄົງ ທຳນອງຂອງວຽກນີ້ຈຶ່ງມີການຂ້າທຳນອງ ຄືຂ້າເສັ້ຍ ລຽດ ເຖິງ 3 ລຽດ ເພື່ອເປັນການສະແດງຄວາມ ໝັ້ນຄົງ ແລະມຸ່ງມັ່ນ ໃຫ້ຜູ້ຟັງໄດ້ຮູ້ສຶກຄວາມມຸ່ງມັ່ນທີ່ຈະຕາມຫາຄນຽກ ໂດຍມີການໃຊ້ເສັ້ຍອອດອ້ອນ ເພິ່ຍຈຸດເດີຍເພິ່ຍຄຳສຸດທ້າຍຂອງວຽກ

ຈາກການວິເລາະທຳນອງວຽກທີ່ 6 ພບປະເດັນທີ່ສຳຄັນ 2 ປະການ ດັ່ງນີ້

ປະເດັນແກ່ ໃນວຽກນີ້ ທຳນອງ ໃນວຽກນີ້ມີການຜັນເສັ້ຍຂຶ້ນ 1 ຄັ້ງ ຜັນເສັ້ຍລຽງ 3 ຄັ້ງ ແລະມີການຍືນເສັ້ຍ 13 ຄັ້ງ ການຍືນເສັ້ຍໃນວຽກນີ້ສະແດງຄວາມມຸ່ງມັ່ນ ແລະໃນວຽກນີ້ມີການຂ້າ ທຳນອງຄື ລ ລ ດ ເຖິງສາມຄັ້ງ ທຳໃຫ້ການຍືນເສັ້ຍຮ້ອງທຳນອງເດີຍ ຯ 3 ຄັ້ງເປັນການສະແດງອາຣມຸນີ ມຸ່ງມັ່ນທີ່ຈະຕາມຫາຄນຽກຕາມເນື້ອຫາຂອງກ່ອນລຳ

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคแรกนี้ จะปรากฏกลวิธีการกระแทกเสียง ในคำว่า แห่ว ซึ่งเป็นกลวิธีที่ปรากฏเด่นชัดในกลอนลำของครูฉลาด เป็นการกระแทกเสียงคำร้องคำแรก ให้เกิดเสียงดังขึ้น ซึ่งปรากฏเป็นครั้งที่สอง หลังจากก่อนลำเกริ่น เพราะบทนี้เป็นบทแรกที่จะเข้าสู่ วรรคของเนื้อร้องหลักของกลอนลำ การร้องเช่นนี้นับเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของครูฉลาด นอกจากนี้ ยังมีการผันเสียงลง ที่เป็นการแสดงอารมณ์คิดถึงคนที่รักในคำสุดท้ายคือ คำว่า นื่อง

วรรคที่ 7

หาแต่แดน	เมืองเหนือ	ลิล่อง	ลง เด้อ	เมืองใต้
ลค ล ล	ลค ฟช	ฟ ช	ลค ล	ลค ชฟ (ค)

วิธีการร้องหมอลำ

ในวรรคที่ 7 การร้องหมอลำจะเป็นการร้องต่อเนื่องมาจากวรรคที่ 6 โดยเสียงเริ่มต้นของวรรคนี้จะสูงกว่าเสียงสุดท้ายของวรรคที่แล้ว 1 เสียง ลักษณะการร้องหมอลำจะขับร้อง ด้วยเสียงหนักแน่น เป็นลักษณะการบรรยายเรื่องราวการเดินทางตามหาคนรัก

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน่องท้าวอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า หามาตั้งแต่ดินแดนในภาคเหนือ จนมาถึงภาคใต้

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน่องท้าวอีสานในวรรคที่ 7 พบว่า ทำนอง อยู่ในกลุ่มเสียงบัญญัติ พชลXครX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

หาแต่แดน	เมืองเหนือ	ลิล่อง	ลง เด้อ	เมืองใต้
ลค ล ล	ลค ฟช	ฟ ช	ลค ล	ลค ชฟ (ค)
↗ →	↗ ↗	→	↗ →	↗ ↘ ↑

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 3 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้นั้น จะผันเสียงตามทำนอง และคำ

ร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ โดยสามารถอธิบายการเคลื่อนที่
ของทำนองได้ดังนี้

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ทำนอง
หา	ลด	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ขึ้นไปเสียง ด โดยข้ามเสียง ท จากกลุ่มเสียงปัญจมูลของวรรณคดี
แต่	ล	ย่นเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงในกลุ่มปัญจมูล
แดน	ล	ย่นเสียง ล ซึ่งเป็นการร้องเสียงเดิมในคำที่ผ่านมา
เมือง	ลด	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ขึ้นไปเสียง ด โดยข้ามเสียง ท จากกลุ่มเสียงปัญจมูลของวรรณคดี
เหนือ	ฟช	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ฟ ขึ้นไปเสียง ช
ลี	ฟ	ย่นเสียง ฟ ซึ่งเป็นการลดเสียงจากคำก่อนหน้า 1 เสียง
ล่อง	ช	ย่นเสียง ช ซึ่งเป็นการร้องเสียงสูงขึ้นจากวรรณคดีแล้ว 1 เสียง
ลง	ลด	ผันเสียงขึ้นหนึ่งเสียง จากเสียง ล เป็นเสียง ด โดยเป็นการข้ามหนึ่งเสียงในเสียงกลุ่มปัญจมูล คือข้ามเสียง ท
दैอ	ล	ย่นเสียง ล ซึ่งสูงกว่าเสียงก่อนหน้า 1 เสียงตาม เสียงในกลุ่มปัญจมูล

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ทำงานอง
เมือง	ลด	ผันเสียงขึ้นหนึ่งเสียง จากเสียง ล เป็นเสียง ด โดยเป็นการ ข้ามหนึ่งเสียงในเสียงกลุ่ม ปัญจมูล คือข้ามเสียง ท
ใต้	ซฟ (ด)	ผันเสียงลงหนึ่งเสียง จากเสียง ซ เป็นเสียง ฟ และมีการปิด เสียงท้ายคำไปเสียง ด

การเคลื่อนที่ของทำงานองในตารางข้างต้น จะพบว่ากลอนลำวรรคนี้มีความแตกต่างจากวรรคที่ผ่านมา เนื่องจากวรรคนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการผันเสียงขึ้น โดยมีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 3 ครั้ง โดยการผันเสียงขึ้นเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้อง และทำให้ทำงานองการร้องหมอลำไม่ผิดเพี้ยน ในช่วงท้ายปรากฏการปิดเสียงขึ้น 4 เสียง ในกลุ่มเสียงปัญจมูล ซึ่งการปิดเสียงนี้ จะปรากฏมากช่วงท้ายของวรรค

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำวรรคที่ 7 บทกลอนลำในวรรคนี้ส่วนใหญ่เป็นลักษณะการบรรยาย มีการผันเสียงขึ้นเป็นส่วนใหญ่ กลวิธีที่ใช้จึงไม่ปรากฏมากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นการร้องด้วยเสียงที่หนักแน่น เพื่อบรรยายเรื่องราว แต่ปรากฏการปิดเสียงที่ท้ายคำ 1 ครั้ง ซึ่งกลวิธีการปิดเสียงนี้ ส่วนใหญ่จะปรากฏท้ายวรรคเสมอ ๆ

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรคนี้ จะมีลักษณะการบรรยายเรื่องราว ทำให้ไม่มีการสื่อสารทางอารมณ์มากนัก แต่จะเป็นการใช้เสียงหนักแน่นเพื่อเล่าเรื่องราว แต่ก็ปรากฏกลวิธีการปิดเสียงซึ่งเป็นการสื่อสารทางอารมณ์คล้ายการถอนหายใจ ซึ่งแสดงถึงอารมณ์ผิดหวัง

จากการวิเคราะห์ทำงานองวรรคที่ 7 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรคนี้ การเคลื่อนที่ของทำงานองในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 3 ครั้ง โดยการผันเสียงมีเพื่อให้คำร้อง และทำงานองของกลอนลำมีความชัดเจน

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคแรกนี้ จะปรากฏกลวิธีการปิดเสียง ซึ่งอยู่คำร้องสุดท้ายของวรรค เป็นกลวิธีการปิดเสียงจากต่ำขึ้นสูงอย่างรวดเร็วหลังจากร้องคำสุดท้ายเสร็จ

เป็นการแสดงให้เห็นว่าจบวรรคตอนแล้ว นอกจากนี้ยังสามารถแสดงอารมณ์ผิดหวัง คล้ายการถอนหายใจอีกด้วย

วรรคที่ 8

หา	เมืองไทย	กะ	จนเกลี้ยง	ไต่ยิ้นเสียง	อ้าย	วอน วอน
ลร	ด ด	ร	ล ด ดฟ	ฟ ด ฟ (ด)	ดฟ	ด ล

วิธีการร้องหมอลำ

ในวรรคที่ 8 การร้องหมอลำจะเป็นการร้องต่อเนื่องมาจากวรรคที่ 8 โดยเสียงเริ่มต้นของวรรคนี้จะใช้เสียงเช่นเดียวกับวรรคที่ 7 และใช้คำว่า หา เช่นเดียวกัน โดยในวรรคนี้ การร้องจะเริ่มต้นด้วยเสียง ลา และละละ มีการผันเสียงขึ้นลงบ้างตามทำนองการร้อง และมีการปิดเสียงขึ้นในช่วงกลางของวรรค

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า หาในเมืองไทยจนทั่วแล้ว ไต่ยิ้นเสียงฟี่เว้าวอน

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคที่ 8 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงบัญญัติ พซลXดรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

หา	เมืองไทย	กะ	จนเกลี้ยง	ไต่ยิ้นเสียง	อ้าย	วอน วอน
ลร	ด ด	ร	ล ด ดฟ	ฟ ด ฟ (ด)	ดฟ	ด ล
↗	→ →	↗	↗ ↘	→ → → ↑	↘	→ →

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการยิ้นเสียง 7 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนองและคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ร เป็นเสียงสูงสุดในวรรค และมีเสียง ฟ เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค การเคลื่อนที่ขึ้นลงจะ

เป็นไปตามทำนองการร้อง โดยมีเสียง ด เป็นเสียงหลักของวรรค โดยสามารถอธิบายการเคลื่อนที่ของทำนองได้ดังนี้

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ทำนอง
หา	ลร	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ขึ้นไปเสียง ร แตกต่างจากคำว่า หา ในวรรคที่ 7 ซึ่งผันเสียงลากเสียง ล ไปเสียง ด
เมือง	ด	ย่นเสียง ด ซึ่งเป็นเสียงในกลุ่มปัญจมูล
ไทย	ด	ย่นเสียง ด ซึ่งเป็นการร้องเสียงเดิมในคำที่ผ่านมา
กะ	ร	ย่นเสียง ร ซึ่งเป็นการร้องเสียงสูงขึ้น 1 คำจากคำที่ผ่านมา
จน	ลด	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ขึ้นไปเสียง ด
เกลี้ยง	ดฟ	การผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ด ขึ้นไปเสียง ฟ เป็นการผันลงเป็นคู่ 4 ตามกลุ่มเสียงปัญจมูล
ได้	ฟ	ย่นเสียง ฟ ซึ่งเป็นการร้องเสียงเดิมในคำที่แล้ว
ยิน	ลด	ผันเสียงขึ้นหนึ่งเสียง จากเสียง ล เป็นเสียง ด
เสียง	ฟ (ด)	เป็นการย่นเสียง ฟ และมีการปิดเสียงทำนองที่เสียง ด ซึ่งเป็นเสียงสูงที่สุดในวรรคนี้
อ้าย	ดฟ	ผันเสียงลงจากเสียง ด มาเสียง ฟ เป็นลักษณะการย่นเสียง

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ของ
		เดิมของคำที่แล้วในเสียง ด แล้วผันเสียงลงมาที่เสียง ฟ
วอน	ด	ยื่นเสียง ด ซึ่งเป็นเสียงของคำที่แล้ว
วอน	ล	ยื่นเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงที่สูงกว่าคำก่อนหน้า 1 เสียง

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า กลอนลำวรรณคดีมีความแตกต่างจากวรรณคดีที่ผ่านมา เนื่องจากวรรณคดีส่วนใหญ่จะเป็นการยื่นเสียง เพื่อให้เกิดความชัดเจนของคำร้อง ที่หนักแน่น การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรณคดีมีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการยื่นเสียง 7 ครั้ง โดยการผันเสียงขึ้นเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้อง และทำให้ทำนองการร้องกลมอ้าไม่ผิดเพี้ยน ในช่วงกลางของวรรคมีการบิดเสียงขึ้น 1 ครั้ง

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

การร้องกลอนลำในวรรณคดี มีลักษณะเป็นร้องตัดพ้อคนรัก ดังนั้น จึงมีการผันเสียงลงในบางคำเพื่อให้เกิดความรู้สึกสะเทือนใจ มีลักษณะการผันเสียงเพื่อแสดงความรู้สึกเช่น คำ “เกลี้ยง” และคำว่าอ้าย เป็นเป็นการผันเสียงลงโดยรวดเร็ว นอกจากนี้ในคำว่า “เสียง” ในช่วงกลางของวรรค ยังมีการบิดเสียงขึ้น ซึ่งมีลักษณะการเลียนเสียงถอนหายใจ เป็นกลวิธีการบิดเสียงเพื่อแทนความรู้สึกหวนหา อาลัยและผิดหวัง

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรณคดีจะเป็นการถ่ายทอดอารมณ์ผิดหวัง โหยหา จากคำร้องที่หมายถึงตามหาจนทั่วเมืองไทย น้องได้ยินเสียงของพี่ไหม การร้องกลอนลำในวรรณคดีจึงเป็นการร้องเพื่อแสดงอารมณ์โหยหาและผิดหวัง มีการบิดเสียง เพื่อแสดงลักษณะการถอนหายใจ เพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกถึงอารมณ์หวนหา และอาลัย บทกลอนลำในช่วงท้ายจะเป็นการเว้าวอนถึงคนรัก

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรณคดี 8 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรณคดี การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรณคดีมีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการยื่นเสียง 7 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรณคดีนั้น จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคแรกนี้ จะปรากฏกลวิธีการปิดเสียงในช่วงกลางของวรรค โดยเป็นการปิดเสียงเพื่อแสดงลักษณะการถอนหายใจ เป็นการสื่ออารมณ์ผิดหวัง และในช่วงท้ายมีการแสดงอารมณ์น้อยเนื้อต่ำใจ อ่อนหวานคนรัก

วรรคที่ 9

ในกรุงเทพ	พระ	มหานคร	พี	กะวอน	วอนเอ็น
ล ด ร ฟ ร	ฟ	ฟ ร ฟ ช ล ด	ล	ฟช	ช ฟร

วิธีการร้องหมอลำ

ในวรรคที่ 9 การร้องหมอลำจะเป็นการร้องต่อเนื่องมาจากวรรคที่ 9 โดยเสียงเริ่มต้นของวรรคนี้จะใช้เสียงเช่นเดียวกับวรรคที่ 8 โดยใช้เสียง ล ในการขึ้นต้น

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า ในกรุงเทพมหานคร พี่ก็เฝ้าวอนเรียก

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคที่ 9 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงบัญญัติ ฟชลXดรอ

การเคลื่อนที่ของทำนอง

ในกรุงเทพ	พระ	มหานคร	พี	กะวอน	วอนเอ็น
ล ด ร ฟ ร ↖ ↘ →	ฟ →	ฟ ร ฟ ช ล ด ↘ → → ↗	ล →	ฟช ↗	ช ฟร → ↘

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการยื่นเสียง 6 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนองและคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ด เป็นเสียงสูงสุดในวรรค และมีเสียง ร เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค การเคลื่อนที่ขึ้นลงจะเป็นไปตามทำนองการร้อง

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ของ
โน	ลด	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ขึ้นไปเสียง ด เป็นการเริ่มต้นด้วยเสียง ล เช่นเดียวกับวรรคก่อนหน้า
กรุง	ร	ยืมเสียง ร ซึ่งลดเสียงจากคำก่อนหน้า 2 เสียง
เทพ	พร	การผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง พ ขึ้นไปเสียง ร
พระ	ฟ	ยืมเสียง ฟ ซึ่งเป็นกรัรื่องเสียงสูงขึ้น 1 คำจากคำที่ผ่านมา
มหา	ฟ รฟ	เป็นการยืมเสียง ฟ ในคำแรก และผันเสียงขึ้น 2 เสียงในคำที่สอง จากเสียง ร ขึ้นไปเสียง ฟ
นคร	ช ลด	เป็นการยืมเสียง ช ในคำแรก และผันเสียงขึ้น 2 เสียง ในคำถัดไปจากเสียง ล ขึ้นไปเสียง ด ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดในวรรคนี้
พี	ล	ยืมเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงหลักของวรรค
กะ	ฟ	ยืมเสียง ล ซึ่งต่ำกว่าคำก่อนหน้า 1 เสียง
วอน	ช	ยืมเสียง ช ซึ่งต่ำกว่าคำก่อนหน้า 1 เสียง
วอน	ล	ยืมเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงหลักของวรรค
เอน	พร	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียงร

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า กลอนลำวรรคนี้มีความคล้ายกับวรรคที่ผ่านมา เนื่องจากวรรคนี้นั้นส่วนใหญ่จะเป็นการขึ้นเสียง เพื่อให้เกิดความชัดเจนของคำร้องที่หนักแน่น การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้พบการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการขึ้นเสียง 6 ครั้ง โดยการผันเสียงขึ้นและลงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้อง และทำให้ทำนองการร้องกลมอ้าไม่ผิดเพี้ยน การร้องดำเนินไปตามทำนองการร้อง

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

การร้องกลอนลำในวรรคนี้ มีลักษณะเป็นการบรรยายดังนั้น จึงมีการผันเสียงขึ้นลงในบางคำเพื่อให้คำร้องมีความชัดเจน โดยเฉพาะคำที่ติดกันตัวอย่างเช่น “พระมหา” และ “นคร” ซึ่งเป็นคำที่ต้องร้องติด ๆ กัน และต้องมีการผันเสียงเพื่อให้คำร้องถูกต้องและทำนองไม่ผิดเพี้ยน ดังนั้น การผันเสียงในวรรคนี้จึงต้องมีความเชี่ยวชาญในการผันเสียงโดยรวดเร็วเพื่อให้การร้องมีความสมบูรณ์

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรคนี้จะเป็นการถ่ายทอดอารมณ์ผิดหวัง โหยหา จากคำร้องที่มีคำที่แสดงอารมณ์ โดยเป็นคำซ้ำจากวรรคที่แล้วเพื่อแสดงอารมณ์อ่อนวอนให้คนรักกลับมา คือคำว่า “วอนวอน” ซึ่งปรากฏ 2 ครั้งใกล้เคียงกัน

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 9 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรคนี้ การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้นั้นมีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการขึ้นเสียง 6 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้นั้นจะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคแรกนี้ จะปรากฏกลวิธีการผันเสียงอย่างรวดเร็วในคำที่มีความเชื่อมต่อกัน เพื่อให้คำและทำนองการร้องถูกต้องครบถ้วน และมีการใช้คำซ้ำคือคำว่า “วอนวอน” เพื่อแสดงอารมณ์อ่อนวอน

วรรคที่ 10

ลี	หาน้อง	กะ	ปมี
ช	ฟช พร	ฟ	ช ด(ด)

วิธีการร้องหมอลำ

ในวรรคที่ 10 การร้องหมอลำจะเป็นการร้องต่อเนื่องมาจากวรรคที่ 9 โดยเสียงเริ่มต้นของวรรคนี้จะใช้เสียง ฟ ในการขึ้นต้น ร้องไปตามทำนอง และจบด้วยการปิดเสียงในคำสุดท้าย

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า เรียกหาน้องก็ไม่มี

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคที่ 10 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงบัญญัติ พซลXดรอX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

ลี	หาน้อง	กะ	ปมี
ซ →	ฟซ พร ↗ ↘	ฟ →	ซ ลด(ด) → ↗ ↑

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 2 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยืมเสียง 3 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ด เป็นเสียงสูงสุดในวรรค และมีเสียง ร เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค การเคลื่อนที่ขึ้นลงจะเป็นไปตามทำนองการร้อง มีการปิดเสียง ด สูงท้ายคำ

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ของทำนอง
ลี	ซ	ยืมเสียง ซ เป็นเสียงตั้งต้นของวรรคนี้
หา	ฟซ	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ฟ ขึ้นไปเสียง ซ
น้อง	พร	การผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ฟ ขึ้นไปเสียง ร

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ตนเอง
กะ	ฟ	ยื่นเสียง ฟ ซึ่งเป็นการร้องเสียงสูงขึ้นไป 1 เสียงจากคำที่ผ่านมา
บ่	ช	ยื่นเสียง ช ซึ่งเป็นการร้องเสียงสูงขึ้นไป 1 เสียงจากคำที่ผ่านมา
มี	ลด (ด)	ผันเสียงขึ้นไป 1 เสียง จากเสียงลงขึ้นไปเสียง ด ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดในวรรคนี้ และมีการปิดเสียง ด สูง

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า กลอนลำวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 2 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยื่นเสียง 3 ครั้ง มีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยการผันเสียงขึ้นและลงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้อง และทำให้ทำนองการร้องกลมอ่าไม่ผิดเพี้ยน มีการปิดเสียงท้ายคำในคำสุดท้าย

กลวิธีที่ใช้ในการร้องกลมอ่า

การร้องกลอนลำในวรรคนี้ มีกลวิธีที่สังเกตได้ชัดเจนคือการปิดเสียงท้ายคำ ลักษณะการปิดเสียงในวรรคนี้เป็นการปิดเสียงท้ายของวรรคเพื่อแสดงอารมณ์ผิดหวัง เสียใจ คล้ายการร้องให้สะอึกสะอื้น ด้วยการปิดเสียงเลียนเสียงสะอึกสะอื้นของการร้องให้ โดยพบกลวิธีการปิดเสียงจากเสียง ด ไปยังเสียง ด สูง อย่างรวดเร็ว โดยวิธีการร้องเสียง ด แรกด้วยเสียงเต็มและปิดเสียงขึ้นไปใช้เสียงนาสิก ด้วยเสียง ด สูงอย่างฉับพลัน

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรคนี้จะเป็นการถ่ายทอดอารมณ์เสียใจ ผิดหวัง ที่ตามหาคนรักไม่พบ ทำให้การร้องจะมีการเลียนเสียงสะอื้นของการร้องให้ด้วยการปิดเสียงขึ้นในคำสุดท้าย

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 10 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรคนี้ การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 2 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยื่นเสียง 3 ครั้ง

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคแรกนี้ จะปรากฏกลวิธีการปิดเสียงในวรรคนี้เป็น การปิดเสียงท้ายของวรรคเพื่อแสดงอารมณ์ผิดหวัง เสียใจ คล้ายการร้องไห้สะอึกสะอื้น ใช้วิธีการ ปิดเสียงจากเสียง ด ไปยังเสียง ด สูง อย่างรวดเร็ว โดยวิธีการร้องเสียง ด แรกด้วยเสียงเต็มและ ปิดเสียงขึ้นไปใช้เสียงนาสิก ด้วยเสียง ด สูงอย่างฉับพลัน

วรรคที่ 11

ลุ่ม	พินี่	คือจ้ง	มันบักว่ง	สนามหลวง	บ่	ได้กลิ่น
ฟ	รด	ฟ ร	ฟ ล ดล	ล ลด ฟช	ล	ฟช ล

วิธีการร้องหมอลำ

หลังจากวรรคที่ 10 จะมีการหยุดรอจังหวะเพื่อเข้าสู่วรรคที่ 11 ต่อไป โดยวรรคนี้ จะเริ่มต้นด้วยเสียง ฟ ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรค การร้องในวรรคนี้จึงจะต้องมีความแม่นยำใน ทำนองการร้องเป็นอย่างมาก

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า สนวนลุ่มพินี่แม้ว่าไม่กว้าง สนามหลวงก็ยังไม่ได้กลิ่นน้อง

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคที่ 11 พบว่า ทำนอง อยู่ในกลุ่มเสียงบัญญัติ พชลXดรอX การเคลื่อนที่ของทำนอง

ลุ่ม	พินี่	คือจ้ง	มันบักว่ง	สนามหลวง	บ่	ได้กลิ่น
รฟ ↖	ร ด → →	รฟ ร ↖→	รฟ ล ดล ↖→ ↘	ล ลด ฟช → ↖ ↘	ล →	ฟช ล ↖ →

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการย่นเสียง 7 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมี

เสียง ฟ เป็นเสียงสูงสุดในวรรณคดี และมีเสียง ฟ เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรณคดีเช่นกัน การเคลื่อนที่ขึ้นลงจะเป็นไปตามทำนองการร้อง

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
ลุม	รฟ	การผันเสียงขึ้น 1 เสียง จากเสียง ร ขึ้นไปเสียง ฟ เป็นการเริ่มต้นด้วยเสียง ฟ ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดในวรรณคดี
พิ	ร	ย่นเสียง ร ซึ่งลดเสียงจากคำก่อนหน้า 1 เสียง
นิ	ด	ย่นเสียง ด ซึ่งลดเสียงจากคำก่อนหน้า 1 เสียง
คือ	รฟ	การผันเสียงขึ้น 1 เสียง จากเสียง ร ขึ้นไปเสียง ฟ เช่นเดียวกับคำแรกของวรรณคดี
จิ่ง	ร	ย่นเสียง ร ซึ่งลดเสียงจากคำก่อนหน้า 1 เสียง
มัน	รฟ	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ร ขึ้นไปเสียง ฟ เช่นเดียวกับคำแรกของวรรณคดี
บ่	ล	ย่นเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงหลักของวรรณคดี
ก้วง	ดล	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ด ไปเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงเดิมกับคำก่อนหน้า
สนาม	ล ลด	ย่นเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงเดียวกับคำก่อนหน้า และผันเสียงขึ้นในคำที่สอง จากเสียง ล ไปเสียง ด
หลวง	ฟช	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จาก

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ของ
		เสียง ฟ ขึ้นไปเสียง ซ เช่นเดียวกับคำแรกของวรรค
บ่	ล	ย่นเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงหลักของวรรค
ไต้	ฟซ	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ฟ ขึ้นไปเสียง ซ เช่นเดียวกับคำแรกของวรรค
กลืน	ล	ย่นเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงหลักของวรรค

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า กลอนลำวรรคนี้มีความคล้ายกับวรรคที่ผ่านมา เนื่องจากวรรคนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการย่นเสียง เพื่อให้เกิดความชัดเจนของคำร้องที่หนักแน่น การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการย่นเสียง 7 ครั้ง โดยการผันเสียงขึ้นและลงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้อง และทำให้ทำนองการร้องกลมอ้าไม่ผิดเพี้ยน การร้องดำเนินไปตามทำนองการร้องเป็นหลัก

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

การร้องกลอนลำในวรรคนี้มีลักษณะเป็นการบรรยาย การผันเสียงส่วนใหญ่จึงเป็นไปเพื่อให้คำร้อง และทำนองชัดเจน วรรคนี้ปรากฏกลวิธีการร้องพิเศษคือการผันเสียงในลักษณะการทอดเสียงลง เพื่อให้ความหมายของเนื้อร้องชัดเจนขึ้นในคำว่า “ก้วง” ซึ่งแปลว่าก้วง โดยการเน้นเสียงหนักในคำว่า ก้วง พร้อมกับผันเสียงลงอย่างรวดเร็ว

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรคนี้มีลักษณะการบรรยาย ดังนั้น การร้องหมอลำส่วนใหญ่จะเป็นไปเพื่อทำให้คำร้องชัดเจนเป็นหลัก แต่มีลักษณะการผันเสียงแบบการทอดเสียง เพื่อให้เห็นภาพพจน์มากขึ้น ในคำว่า ก้วง โดยการผันเสียงด้วยการเน้นคำเป็นพิเศษ

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 11 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรคนี้ การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการย่นเสียง 7 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงเพื่อให้ทำนองและคำร้องชัดเจน

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคนี้ ปรากฏกลวิธีการผันเสียงลงอย่างรวดเร็ว ใน คำว่า ก้วง เป็นลักษณะการทอดเสียง เพื่อเป็นการแสดงภาพพจน์ของบทร้องชัดเจนยิ่งขึ้น

วรรคที่ 12

ทาง	เขาดิน	บันไดไว้	พานาง	น้อง	หาก	บ่มา
ลด	ฟช	ฟ ช ซฟ	ล ลด	ซฟ	ฟ	ช ลด (ด)

วิธีการร้องหมอลำ

วรรคที่ 12 วิธีการร้องหมอลำจะร้องต่อเนื่องจากวรรคที่ 11 โดยยืนเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงสุดท้ายของวรรคที่แล้ว การร้องจะผันเสียงแรกเพื่อขึ้นเสียงแรก และร้องต่อไปตามทำนองกลอนลำ ก่อนที่จะปิดเสียงขึ้นในคำสุดท้ายของวรรค

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า ทางเขาดินไม่ได้บันไดไว้ ตัวน้องนางก็ไม่มา

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคที่ 12 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงบัญญัติ พชลXดรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

ทาง	เขาดิน	บันไดไว้	พานาง	น้อง	หาก	บ่มา
ลด ↙	ฟ ช → →	ฟ ช ซฟ → → ↘	ล ลด → ↗	ซฟ ↘	ฟ →	ช ลด (ด) → ↗ ↑

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการยืนเสียง 7 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนองและคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจนและเป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ด เป็นเสียงสูงสุดในวรรค และมีเสียง ฟ เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค การเคลื่อนที่ขึ้นลงจะเป็นไปตามทำนองการร้อง โดยจะผันขึ้นไปเสียง ด และลงมาที่เสียง ฟ สลับไปมา

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
ทาง	ลด	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ขึ้นไปเสียง ด เป็นการเริ่มต้นด้วยเสียง ด ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดในวรรค
เขา	ฟ	ย่นเสียง ฟ ซึ่งต่ำที่สุดในวรรคนี้
ดิน	ช	ย่นเสียง ช ซึ่งสูงขึ้นจากคำก่อนหน้า 1 เสียง
บ่	ฟ	ย่นเสียง ฟ ซึ่งต่ำที่สุดในวรรคนี้
นัด	ช	ย่นเสียง ร ซึ่งลดเสียงจากคำก่อนหน้า 1 เสียง ต่ำกว่าเสียงก่อนหน้า 1 เสียง
ไว้	ชฟ	การผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ช ขึ้นไปเสียง ฟ
พา	ล	ย่นเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงหลักของวรรค
นาง	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ด ไปเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงแรกของวรรค
น้อง	ชฟ	การผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ช ขึ้นไปเสียง ฟ
หาก	ฟ	ย่นเสียง ฟ ซึ่งต่ำที่สุดในวรรคนี้
บ่	ช	ย่นเสียง ช ซึ่งสูงกว่าคำก่อนหน้า 1 เสียง
มา	ลด (ด)	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ขึ้นไปเสียง ด

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
		เช่นเดียวกับคำแรกของวรรค และมีการปรับเสียงขึ้นท้ายคำ ร้อง

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น พบว่ากลอนลำวรรคนี้จะมีการผันเสียงขึ้นลง โดยขึ้นไปสูงสุดที่เสียง ค และลงมาต่ำสุดที่เสียง ฟ สลับไปมา การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการย่นเสียง 7 ครั้ง โดยการผันเสียงขึ้นและลงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้องและทำให้ทำนองการร้องกลมอ่าไม่ผิดเพี้ยน การร้องดำเนินไปตามทำนองการร้องเป็นหลัก มีการปรับเสียงท้ายคำ ซึ่งจะปรากฏเมื่อจบช่วงวรรคกลอนใหญ่เสมอ

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

กลวิธีที่ใช้ในวรรคกลอนนี้ ที่สำคัญและปรากฏบ่อยครั้งคือการปรับเสียงขึ้นโดยการเลียนเสียงคล้ายเสียงสระอีกสระอื่น ซึ่งมักปรากฏเมื่อสิ้นสุดวรรคกลอนใหญ่ หรือเมื่อจบวรรคร้อง 2 – 3 วรรค มักปรากฏบริเวณท้ายวรรคเสมอ ๆ

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรคเป็นการถ่ายทอดอารมณ์เศร้าใจ เสียใจ ที่ตามหาคนรักไม่พบ ดังนั้นเสียงร้องจะเป็นในเชิงรำพึงรำพัน การร้องจะใช้เสียงที่ไม่หนักจนเกินไปนัก เพื่อแสดงอารมณ์ที่ชัดเจนขึ้น มีการถ่ายทอดอารมณ์โดดเด่นที่บริเวณท้ายของวรรคร้อง ซึ่งมีการปรับเสียงคล้ายเสียงสระอีกสระอื่น ซึ่งพบบ่อยลำกลอนบทนี้

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 12 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรคนี้ การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้ผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการย่นเสียง 7 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงเพื่อให้ทำนอง และคำร้องชัดเจน มีการร้องปรับคำในช่วงท้าย

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคนี้ จะปรากฏกลวิธีปรับเสียงขึ้น เพื่อเป็นการแสดงอารมณ์เลียนเสียงร้องให้สระอีกสระอื่น

วรรคที่ 13

พัทธา	กะลงแล้ว	บ่	เห็นนาง	ออก	ลงแลน
รร ฟ	ร ฟ ดล	ล	ล ดร	ล	ดร ด

วิธีการร้องหมอลำ

หลังจากวรรคที่ 12 จะมีการหยุดรอจังหวะเพื่อเข้าสู่วรรคที่ 13 โดยวรรคนี้จะเป็นการตั้งต้นทำนองเอื้อนชุดใหม่ จะเริ่มต้นด้วยเสียง ร และไปที่เสียง ฟ ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรค จากนั้น ทำนองจะสลับกลับไปที่เสียง ล ก่อนที่จะลงจบด้วยเสียง ด

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า พัทธาก็ลงไปดูแล้ว ไม่พบน้องเดินเล่น

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคที่ 13 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญญามูล พซลXดรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

พัทธา	กะลงแล้ว	บ่	เห็นนาง	ออก	ลงแลน
รร ฟ → ↗	ร ฟ ดล → → ↘	ล →	ล ดร → ↗	ล →	ดร ด ↗ →

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 7 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ฟ เป็นเสียงสูงสุดในวรรค และมีเสียง ล เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรคเช่นกัน การเคลื่อนที่ขึ้นลงโดยเมื่อขึ้นไปเสียงสูงสุดคือเสียง ฟ แล้วจะเคลื่อนที่ลงมาที่เสียง ล ก่อนที่จะจบด้วยเสียง ด

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
พัท-	ร	ย่นเสียง ร ซึ่งลดเสียงจากวรรคก่อนหน้า 1 เสียง

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
ทยา(ทะยา)	ร รพ	ยี่นเสียง ร ในคำแรก จากนั้น ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ร ขึ้นไปเสียง พ เป็นการเริ่มต้น ด้วยเสียง พ ซึ่งเป็นเสียงสูง ที่สุดในวรรค
กะ	ร	ยี่นเสียง ร เช่นเดียวกับเสียง แรก
ลง	รพ	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จาก เสียง ร ขึ้นไปเสียง พ
แล้ว	ดล	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ด ไปเสียง ล
บ่	ด	ยี่นเสียง ด
เห็น	ล	ยี่นเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงหลักของ วรรค
นาง	ดร	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ด ไปเสียง ร
ออก		ยี่นเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงที่ต่ำ ที่สุดของวรรค
ลง	ดร	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จาก เสียง ด ขึ้นไปเสียง ร
แลน	ด	ยี่นเสียง ด ซึ่งเป็นเสียงสุดท้าย ของวรรค

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า กลอนลำวรรคนี้มีความคล้าย
กับวรรคที่ผ่านมา เนื่องจากวรรคนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการยี่นเสียง เพื่อให้เกิดความชัดเจนของคำ
ร้องที่หนักแน่น การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง
และมีการยี่นเสียง 7 ครั้ง โดยการผันเสียงขึ้นและลงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้อง และทำให้
ทำนองการร้องกลม่อไม่ผิดเพี้ยน การร้องดำเนินไปตามทำนองการร้องเป็นหลัก

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

ในวรรณคดีไม่ปรากฏกลวิธีการร้องหมอลำที่เด่นชัดนัก เนื่องจากยังอยู่ในช่วงคำบรรยาย ซึ่งมักเป็นช่วงแรกของทำนองซึ่งใช้เสียงสูงในการร้องหมอลำ

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรณคดีมีลักษณะการบรรยาย ดังนั้น การร้องหมอลำส่วนใหญ่จะเป็นไปเพื่อทำให้คำร้องชัดเจนเป็นหลัก แต่มีลักษณะการใช้คำ เพื่อให้แสดงภาพพจน์มากขึ้น ในคำว่า “บ่เห็นนางออกกลางแล่น”

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรณคดี 13 พบประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรณคดี การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรณคดีมีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการขึ้นเสียง 7 ครั้ง โดยการผันเสียงขึ้นและลงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้อง

วรรณคดี 14

หาด	บางแสน	ดง	บักพร้าว	หม่อง	เคยห่าว	ขึ้น	สะออน
ฟ	ล ซล	ซล	ซ ลร	ร	ซฟ ร	ซ	ซฟ ซ

วิธีการร้องหมอลำ

วรรณคดี 14 วิธีการร้องหมอลำจะร้องต่อเนื่องจากวรรณคดี 13 โดยในวรรณคดี การร้องจะร้องในทางเสียงต่ำ จากวรรณคดีที่ผ่านมา โดยมีเสียง ล เป็นเสียงสูงที่สุดของวรรณคดี และมีเสียง ร เป็นเสียงต่ำที่สุดของวรรณคดี

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรณคดี ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า หาดบางแสนดงมะพร้าว ที่ที่เคยสนุกสนานกัน

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรณคดี 14 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูล ฟซลXดรอ

การเคลื่อนที่ของทำนอง

หาด	บางแสน	ดง	บักพร้าว	หม่อง	เคยห่าว	ซึ้น	สะออน
ฟ →	ล ซล → ↗	ซล ↗	ซ ลร → ↘	ร →	ซฟ ร ↘ →	ซ →	ซฟ ซ ↘ →

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 2 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการยืมเสียง 7 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ล เป็นเสียงสูงสุดในวรรค และมีเสียง ร เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค การเคลื่อนที่ขึ้นลงจะเป็นไปตามทำนองการร้อง โดยจะผันขึ้นไปทีเสียง ล และลงมาทีเสียง ร สลับไปมา

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
หาด	ฟ	ยืมเสียง ฟ ซึ่งต่ำกว่าค่าสุดท้ายในวรรคที่แล้ว 1 เสียง
บาง	ล	ยืมเสียง ล ซึ่งสูงที่สุดในวรรคนี้
แสน	ซล	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ซ ไปเสียง ล
ดง	ซล	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ซ ไปเสียง ล
บัก	ซ	ยืมเสียง ซ ซึ่งลดเสียงจากค่าก่อนหน้า 1 เสียง
พร้าว	ลร	การผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ล มาเสียง ร เป็นการผันเสียงแบบจับพลัน
หม่อง	ร	ยืมเสียง ร ซึ่งเป็นเสียงต่ำที่สุดของวรรค
เคย	ซฟ	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ซ

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ของ
		ไปเสียง ฟ ซึ่งเป็นเสียงแรก ของวรรค
ห่าว	ร	ยื่นเสียง ร ซึ่งเป็นเสียงต่ำที่สุด ของวรรค
ขึ้น	ช	ยื่นเสียง ช
สะ	ช	ยื่นเสียง ช ซึ่งเป็นเสียงเดียวกับ คำก่อนหน้า
อน	ฟช	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จาก เสียง ฟ ขึ้นไปเสียง ช

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น พบว่า กลอนลำวรรคนี้จะมีการผันเสียงขึ้นลง โดยขึ้นไปสูงสุดที่เสียง ล และลงมาต่ำสุดที่เสียง ร สลับไปมา การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 2 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการยื่นเสียง 7 ครั้ง โดยการผันเสียงขึ้นและลงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้อง และทำให้ทำนองการร้องกลมอ้าไม่ผิดเพี้ยน ปรากฏการผันเสียงข้ามเสียงแบบฉบับพลัน คือการผันเสียง 5 เสียง 1 ครั้ง

กลวิธีที่ใช้ในการร้องกลมอ้า

กลวิธีที่ใช้ในวรรคกลอนนี้ ที่สำคัญคือการผันเสียงลง 5 เสียง ในคำเดียว เป็นการผันเสียงแบบฉบับพลันที่ผู้ขับร้องต้องมีความแม่นยำในการร้องกลมอ้า จึงจะสามารถผันเสียงลงได้อย่างแม่นยำ

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรคเป็นการถ่ายทอดอารมณ์เศร้าใจ เสียใจ ที่ตามหาคนรักไม่พบ โดยในคำสุดท้าย มีการร้องรำพันถึงสถานที่ที่เคยไปกับคนรัก

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 14 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรคนี้ การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 2 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการยื่นเสียง 7 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงเพื่อให้ทำนอง และคำร้องชัดเจน มีการร้องปิดคำในช่วงท้าย

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคนี้ จะปรากฏกลวิธีการผันเสียงลงแบบฉบับพลัน 5 เสียง เป็นกลวิธีที่ผู้ขับร้องต้องมีเสียงที่แข็งแรง และมีความแม่นยำในเสียงเพลง

วรรคที่ 15

หรือว่า	แก้วก่า	กอน		อ้อ	อ้อ		อ้อ
ลล ล	ดล ด	ดล		ฟช	ฟร		ฟช

วิธีการร้องหมอลำ

วรรคที่ 15 เริ่มต้นด้วยเสียง ล และเป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค และวรรคนี้จะมีวิธีการร้องที่แตกต่างจากวรรคอื่น ๆ คือ ในวรรคนี้จะมีการเอื้อนที่ท้ายวรรค ซึ่งเป็นลักษณะที่ปรากฏในวรรคนี้เป็นวรรคแรก

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า หรือน้อง

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคที่ 16 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงบัญญัติ ฟชลXดลX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

หรือว่า	แก้วก่า	กอน		อ้อ	อ้อ อ้อ	อ้อ	อ้อ
ลล ล	ดล ล	ดล		ฟช		ฟร	ฟช
↗ →	↘ →	↗		↗	→	↘	↑

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยิ้นเสียง 2 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ล เป็นเสียงต่ำสุดในวรรค และมีเสียง ช เป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรค การเคลื่อนที่ขึ้นลงจะเป็นไปตามทำนองการร้อง วรรคนี้จะมีความพิเศษคือมีการเอื้อนในท้ายวรรค เป็นการเอื้อน ขึ้นลง โดยใช้ลูกคอในทางสูง

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ของ
หรือ	ลด	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ขึ้นไปเสียง ด เป็นการเริ่มต้นด้วยเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงที่ต่ำที่สุดในวรรค
ว่า	ล	ย่นเสียง ล ซึ่งต่ำที่สุดในวรรคนี้
แก้ว	ดล	ผันเสียงลงจากเสียง ด มาที่เสียง ล เช่นเดียวกับคำแรก
กำ	ล	ย่นเสียง ล ซึ่งต่ำที่สุดในวรรคนี้
กอน	ดร	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ด ขึ้นไปเสียง ร แล้วย่นเสียง ร เพื่อเข้าสู่ท่อนอื่น
(อ้อ)	พร	การผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง พ ขึ้นไปเสียง ร ด้วยการเอื้อนเสียงอ้อ
(อ้อ หือ)	ร พ ร พ ร	ร้องเสียง พ และเสียง ร สลับกันไปด้วยลูกคอ
(อ้อ)	พร	เน้นเสียง พ และเสียง ร ในลักษณะการผันเสียง
(อ้อ)	พช	ผันเสียง พ และเสียง ช โดยการปิดเสียงขึ้น ในท้ายคำ โดยใช้ลูกคอ

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้นพบว่า กลอนลำวรรคนี้จะมีการผันเสียงขึ้นลง โดยขึ้นไปสูงสุดที่เสียง ช และลงมาต่ำสุดที่เสียง ล สลับไปมา การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 2 ครั้ง โดยการผันเสียงขึ้นและลงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้อง และทำให้ทำนองการร้องกลมอ่าไม่ผิดเพี้ยน การร้องดำเนินไปตามทำนองการร้องเป็นหลัก มีการเอื้อนเสียงโดยใช้ลูกคอ ในเสียง พ และเสียง ร สลับไปมา ในช่วงท้ายของวรรค และมีการเน้นคำในสองคำสุดท้ายก่อนจบวรรค

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

กลวิธีที่ใช้ในวรรคกลอนนี้ ปรากฏกลวิธีการร้องที่สำคัญคือการเอื้อนในช่วงท้าย โดยการยื่นเสียง ร ในคำสุดท้ายของวรรค คือคำว่า “กอน” จากนั้นเข้าสู่ช่วงเอื้อนโดยการย้ะลูกคอ เอื้อนเสียง ฟ ร สลับกันไปมาอย่างรวดเร็ว เป็นกลวิธีการร้องขั้นสูงที่จะต้องใช้การฝึกฝน และผู้ขับร้องจะต้องมีความแม่นยำเสียงเป็นอย่างมากเพื่อควบคุมการเอื้อนให้พอดีกับจังหวะและไม่ผิดเพี้ยน

กลวิธีการเอื้อนด้วยลูกคอแบบนี้ จะปรากฏโดดเด่นมากในกลอนลำของครูฉลาด เป็นการแสดงอารมณ์ในการร้องหมอลำคร่ำครวญตามหาคนรัก

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรคเป็นการถ่ายทอดอารมณ์คร่ำครวญที่ตามหาคนรักไม่พบ ผ่านการเอื้อนด้วยลูกคอคดคายการร้องคร่ำครวญ เป็นการสื่อสารอารมณ์ที่เด่นชัด โดยการร้องหมอลำ จะใช้ลูกคอบังคับเสียงขึ้นลงถี่ ๆ และปิดท้ายด้วยการผันเสียงขึ้น

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 15 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรคนี้ ในวรรคนี้การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้ผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยื่นเสียง 2 ครั้ง โดยการผันเสียงขึ้นและลงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้อง และทำให้ทำนองการร้องหมอลำไม่ผิดเพี้ยน

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคนี้ จะปรากฏกลวิธีการเอื้อนอย่างรวดเร็วโดยใช้ลูกคอสลับไปมา เป็นการแสดงอารมณ์คร่ำครวญ ตามบทกลอนลำที่กล่าวถึงชายที่ตามหาคนรักไม่พบ

วรรคที่ 16

ลี	คีน สู	เมืองอีสาน	พูนแห้ว
ล	ร ด ด	ร ด ลด	ดล ล

วิธีการร้องหมอลำ

วรรคที่ 16 จะร้องติดต่อกันกับวรรคที่ 15 โดยในวรรคนี้จะร้องเพียงสามเสียงเท่านั้น คือ เสียง ล ด ร โดยจะมีเสียง ล เป็นเสียงต่ำสุด และเสียง ร เป็นเสียงสูงที่สุดของวรรค การร้องหมอลำจะร้องในลักษณะบรรยาย เน้นคำร้องที่ชัดเจน

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า จะกลับสู่ภาคอีสานแล้วหรือ

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคที่ 17 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญญามูล พซลXตรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

ลี	คีน ฐู่	เมืองอีสาน	พุ่นแหลั่ว
ล	ร ด ด	ร ด ล ด	ด ล ล
→	↘ →	→ → ↗	↘ →

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 1 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการยืมเสียง 5 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ร เป็นเสียงสูงสุดในวรรค และมีเสียง ล เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค การเคลื่อนที่ขึ้นลงโดยเมื่อขึ้นไปทีเสียงสูงสุดคือเสียง ร แล้วจะเคลื่อนที่ลงมาที่เสียง ล

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ของทำนอง
ลี	ร	ยืมเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงหลักของวรรคนี้
คีน	ร ด	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ร ไปเสียง ด
ฐู่	ด	ยืมเสียง ด
เมือง	ร	ยืมเสียง ร ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรคนี้
อี	ด	ยืมเสียง ด
सान	ล ด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ของ
พูน	ดล	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ด ไปเสียง ล ซึ่งต่ำที่สุดของวรรคนี้
แห้ว	ล	ย่นเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงหลักของวรรคนี้

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า กลอนลำจะเป็นลักษณะ กลอนลำบรรยาย จึงมีการย่นเสียงตามทำนองเป็นหลัก เพื่อให้คำร้องมีความชัดเจน มีความหนักแน่นของทำนอง การเคลื่อนที่ของทำนองพบว่าในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 1 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้ง การผันเสียงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้องเป็นหลัก

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

ในวรรคนี้ไม่ปรากฏกลวิธีการร้องหมอลำที่เด่นชัดนัก เนื่องจากยังอยู่ในช่วงคำบรรยาย แต่ปรากฏการใช้คำสร้อยในช่วงท้ายของวรรค คือคำว่า “พูนแห้ว” (น่นแห้วละ,แล้วแห้ว) ซึ่งเป็นการใช้คำสร้อยเพื่อแสดงอารมณ์สะเทือนใจ

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรคนี้มีลักษณะการบรรยาย ดังนั้น การร้องหมอลำส่วนใหญ่จะเป็นไปเพื่อทำให้คำร้องชัดเจนเป็นหลัก แต่มีลักษณะการใช้คำสร้อยในช่วงท้าย

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 16 พบประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

ในวรรคนี้ การเคลื่อนที่ของทำนองพบว่า มีการผันเสียงขึ้น 1 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้ง การผันเสียงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้องเป็นหลัก และมีการใช้คำสร้อย คือคำว่า “พูนแห้ว” เพื่อเป็นการแสดงอารมณ์

วรรณคดี 17

พื	กะหา	ตามงาน	ลี	บ่อนได้	น้อ	กะ	ตาค้าง
ร	ด ล	ล ด	ช	ด ลด	ลด	ล	ชล ชฟ

วิธีการร้องหมอลำ

การร้องหมอลำในวรรณคดีนี้จะร้องจังหวะจากวรรณคดี 17 จึงเริ่มร้องวรรณคดี 18 ในวรรณคดีนี้จะเริ่มต้นด้วยเสียง ร ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรณคดี ก่อนที่จะผันเสียงขึ้นลง โดยส่วนใหญ่เป็นเสียง ด และเสียง ล แล้วลงจบด้วยเสียง ฟ ซึ่งเป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรณคดี

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรณคดี ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า พืก็หาตามงาน ไม่ว่าจะที่ไหน ๆ จนตาค้าง

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรณคดี 17 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูล ฟชลXดรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

พื	กะหา	ตามงาน	ลี	บ่อนได้	น้อ	กะ	ตาค้าง
ร	ด ล	ล ด	ช	ด ลด	ลด	ล	ชล ชฟ
→	→ →	→ →	→	→ ↗	↗	→	↗ ↘

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรณคดีนี้มีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 8 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรณคดีนี้จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และเป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ฟ เป็นเสียงต่ำสุดในวรรณคดี และมีเสียง ร เป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรณคดี

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ทำนอง
พื	ร	เป็นการย่นเสียงด้วยเสียง ร ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดในวรรณคดี

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
กะ	ด	ย่นเสียง ด ซึ่งลดลงจากเสียง แรก 1 เสียง
หา	ล	ย่นเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงที่ต่ำกว่า เสียงก่อนหน้า 1 เสียง
ตาม	ล	ย่นเสียง ล
งาน	ด	ย่นเสียง ด ซึ่งลดลงจากเสียง แรก 1 เสียง
ลี	ซ	ย่นเสียง ซ
บ่อน	ด	ย่นเสียง ด ซึ่งลดลงจากเสียง แรก 1 เสียง
ไต่	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง คือผันจาก เสียง ล ไปเสียง ด
นอ	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง คือผันจาก เสียง ล ไปเสียง ด เช่นเดียวกับ วรรณก่อนหน้า
กะ	ล	ย่นเสียง ล
ตา	ซล	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง คือผันจาก เสียง ซ ไปเสียง ล
ค่าง	ซฟ	ผันเสียงลง 2 เสียง คือผันจาก เสียง ซ ไปเสียง ฟ ซึ่งเป็นเสียง ที่ต่ำที่สุดของวรรณ

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า กลอนลำวรรณจะมีการผันเสียงขึ้นลง โดยเริ่มต้นด้วยเสียง ร ซึ่งเป็นเสียงที่สูงของวรรณ จากนั้น ทำนองจะสลับขึ้นลงระหว่างเสียง ล กับเสียง โ ในวรรณนี้มีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 8 ครั้ง โดยการผันเสียงขึ้นและลงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้อง และทำให้ทำนองการร้องกลมอคำชัดเจน

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

กลวิธีที่ใช้ในวรรคกลอนนี้ ไม่ปรากฏกลวิธีที่เด่นชัด เนื่องจากวรรคนี้เป็นการบรรยาย มีเพียงการผันเสียงและยืนเสียงเพื่อให้คำชัดเจนเพียงเท่านั้น

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรคเป็นการถ่ายทอดอารมณ์ผิดหวังที่ตามหาคนรักไม่พบ มีการใช้คำร้องที่เป็นคำสร้อย ตัวอย่างเช่น คำว่า “น้อ” เป็นคำสร้อยที่แสดงอารมณ์ผิดหวัง

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 17 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรคนี้ ในวรรคนี้การเคลื่อนที่ของทำนองมีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยืนเสียง 8 ครั้ง โดยการผันเสียงขึ้นและลงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้อง และทำให้ทำนองการร้องหมอลำถูกต้องชัดเจน

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคนี้ ปรากฏการถ่ายทอดอารมณ์ผิดหวังจากการตามหาคนรัก ด้วยคำว่า “น้อ” ซึ่งเป็นคำสร้อย

วรรคที่ 18

ไป	สุรินทร์	งานช้าง	บ่เห็นนาง	แก้ม	เป็นเวิน		นือนาง
ลร	ดต	ร ดล	ซ ฟ ลด	ซฟ	ซล		ร ลด

วิธีการร้องหมอลำ

ก่อนเข้าสู่วรรคที่ 18 จะมีการรอจังหวะจากวรรคที่ 17 ซึ่งในวรรคนี้จะเป็นการร้องผันเสียงเสียง ร ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดในวรรคนี้ และร้องขึ้นลงสลับกันไปตามทำนองกลอนลำ จากนั้น ในช่วงทำย จะมีการใช้คำสร้อย คือคำว่า “นือนาง” เป็นคำสร้อยที่ใช้ร้องเพื่อตัดพ้อ หรือใช้แสดงอารมณ์คำนี้ถึง

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องท้าวอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า ไปสุรินทร์งานช้าง ไม่เห็นน้องแม่แก้มแดง น้องเอ๋ย

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสานในวรรคที่ 19 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูล พซลXดรอX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

ไป	สุรินทร์	งานช้าง	บ่เห็นนาง	แก้ม	เป็นเวิน		น้อยนาง
ลว	ดด	ร ดล	ช ฟ ลด	ชฟ	ชล		ร ลด
↗	→ →	→ ↘	→ → ↗	↘	↗		→ ↗

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการยืมเสียง 6 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ร เป็นเสียงสูงสุดของวรรค และมีเสียง ล เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค การเคลื่อนที่ขึ้นลงโดยเมื่อขึ้นไปทีเสียงสูงสุดคือเสียง ร แล้วจะเคลื่อนที่ลงมาที่เสียง ล ในช่วงท้ายของวรรค มีการร้องคำสร้อยในลักษณะการร้องอิสระช่วงท้าย

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
ไป	ลว	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ร ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรคนี้
สุรินทร์	ดด	ยืมเสียง ด
งาน	ร	ยืมเสียง ร ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรคนี้
ช้าง	ดล	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ด ไปเสียง ล
บ่	ช	ยืมเสียง ช
เห็น	ฟ	ยืมเสียง ฟ
นาง	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
แก้ม	ชฟ	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ช ไปเสียง ฟ ซึ่งต่ำที่สุดของวรรคนี้

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ทำงานอง
เป็น	ช	ยื่นเสียง ช
เวิน	ล	ยื่นเสียง ล
น้อ	ร	ยื่นเสียง ร ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรคนี้
นาง	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด

การเคลื่อนที่ของทำงานองในตารางข้างต้น จะพบว่า กลอนลำจะเป็นลักษณะกลอนลำบรรยาย จึงมีการยื่นเสียงตามทำงานองเป็นหลัก เพื่อให้คำร้องมีความชัดเจน มีความหนักแน่นของทำงานอง การเคลื่อนที่ของทำงานองพบว่าในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการยื่นเสียง 6 ครั้ง การผันเสียงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้องเป็นหลัก ในช่วงทำย มีการร้องคำสร้อยซึ่งเป็นลักษณะการร้องอิสระเพื่อแสดงอารมณ์

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

กลวิธีการร้องที่ปรากฏเด่นชัดในวรรคนี้คือการร้องคำสร้อย คือคำว่า “น้อนาง” เป็นลักษณะการรำพึงรำพันถึงคนรัก เป็นการตัดพ้อ ที่ตามหาคนรักไม่พบ การร้องในวรรคนี้ ผู้ร้องจะร้องโดยใช้เสียงสูงที่สุดในวรรคนี้คือเสียง ร มาใช้ขึ้นต้นคำว่า “น้อ ” การร้องในลักษณะนี้มีลักษณะคล้ายการถอนหายใจ

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรคนี้มีลักษณะการตัดพ้อในช่วงทำย เนื่องจากผู้ต้องต้องการแสดงอารมณ์ผิดหวังที่ตามหาคนรักไม่พบ จึงมีการร้องคำสร้อยในลักษณะการรำพึงรำพันถึงคนรัก ด้วยคำว่า “น้อนาง”

จากการวิเคราะห์ทำงานองวรรคที่ 18 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรคนี้ การเคลื่อนที่ของทำงานองพบว่า มีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการยื่นเสียง 6 ครั้ง การผันเสียงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้องเป็นหลัก

ประเด็นที่สอง ในวรรคนี้มีการร้องคำสร้อยเพื่อแสดงอารมณ์ตัดพ้อ ที่ตามหาคนรักไม่พบ โดยใช้คำว่า “น้อนาง” การร้องจะมีลักษณะการผันเสียงขึ้น คล้ายการถอนหายใจ

วรรคที่ 19

เห็น	แต่ขู้	เฝิ่นเอ๋ย	เห็น	แต่แพน	เฝิ่นเอ๋ย	บ่เห็นหน้า	เฝิ่นสะ ออน
ฟช	ฟร	ช ฟด	ลด	ลด	ฟ ฟร	ช ฟช ฟร	ฟช ช ฟช

วิธีการร้องหมอลำ

ในวรรคนี้จะเป็นการร้องติดต่อกันมาจากวรรคที่ 18 ซึ่งในวรรคนี้จะมีการแสดงอารมณ์ในการร้องหมอลำเด่นชัดตลอดทั้งวรรค มีการผันเสียงในลักษณะการผันเสียงข้าม 5 เสียง โดยเสียงที่สูงที่สุดในวรรคนี้คือเสียง ด และเสียงที่ต่ำที่สุดคือเสียง ร มีการเน้นอารมณ์ที่คำว่า เอ๋ย เด่นชัดที่สุด

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า เห็นแต่แพนคนอื่น ๆ ไม่เห็นหน้าน้องพี่เป็นห่วง

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคที่ 19 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญญาจมูล ฟชลXดรอ

การเคลื่อนที่ของทำนอง

เห็น	แต่ ขู้	เฝิ่นเอ๋ย	เห็น	แต่ แพน	เฝิ่นเอ๋ย	บ่เห็นหน้า	เฝิ่นสะออน
ฟช	ฟ ฟร	ช ฟด	ลด	ล ลด	ฟ ฟร	ช ฟช ฟร	ฟช ช ฟช
↗	→ ↘	→ ↗	↗	→ ↗	→ ↘	→ ↗ ↘	↗ → ↗

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 6 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการยิ้นเสียง 5 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ร เป็นเสียงสูงสุดในวรรค และมีเสียง ด เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
เห็น	ฟช	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ช
แต่	ฟ	ย่นเสียง ฟ
ฐู	ฟร	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ร
เฝิน	ช	ย่นเสียง ช
เอัย	ฟด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ด เป็นการผันเสียง ข้าม 5 เสียง
เห็น	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
แต่	ล	ย่นเสียง ล
แพน	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
เฝิน	ฟ	ย่นเสียง ฟ
เอัย	ฟร	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ร
บ่	ช	ย่นเสียง ช
เห็น	ฟช	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ช
หน้า	ฟร	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ร
เฝิน	ช	ย่นเสียง ช
สะ	ช	ย่นเสียง ช
ออน	ฟช	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ช

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า ในวรรคนี้กลอนลำจะเป็น กลอนลำที่แสดงอารมณ์ มีการผันเสียงเพื่อกงทำนองเสียงตามทำนองเป็นหลัก เพื่อให้คำร้องมีความชัดเจน มีความหนักแน่นของทำนอง การเคลื่อนที่ของทำนองพบว่าในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 6 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้ง การผันเสียงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้องเป็นหลัก มีการผันเสียงข้าม 5 เสียง 1 ครั้ง ในคำว่า “เอ๋ย” เพื่อเป็นการแสดงอารมณ์ นอกจากนี้ ในวรรคนี้ ยังมีการผันเสียงขึ้นในเสียง ฟช และผันเสียงลงในเสียง พร อย่างละ 3 ครั้ง ทำให้ในวรรคนี้ เน้นหนักที่เสียง ฟ มากที่สุด

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

กลวิธีการร้องที่ปรากฏเด่นชัดในวรรคนี้คือการร้องคำว่า “เอ๋ย” โดยการผันเสียงขึ้น 5 เสียงอย่างรวดเร็ว ซึ่งปรากฏหลายครั้งในกลอนลำบทนี้ การร้องคำว่าเอ๋ยในวรรคนี้ จะร้องอย่างหนักแน่น เป็นการลากเสียงขึ้นอย่างรวดเร็ว และร้องด้วยเสียงหนัก เพื่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจ คล้ายการร้องคร่ำครวญ

การถ่ายทอดอารมณ์

การถ่ายทอดอารมณ์ในวรรคนี้จะมีความเด่นชัดมาก เนื่องจากเนื้อร้องจะมีความน้อยเนื้อต่ำใจ ในช่วงแรก โดยมีการร้องคำว่า “เอ๋ย” โดยใช้กลวิธีการบิดเสียงขึ้นสูง 5 เสียงอย่างฉับพลัน เสียงอันดังและหนักแน่น คล้ายเป็นการคร่ำครวญ

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 19 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรคนี้ การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 6 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้ง โดยในการผันเสียงปรากฏการผันเสียง 5 เสียง ในช่วงกลางของวรรค

ประเด็นที่สอง ในวรรคนี้มีการร้องด้วยกลวิธีการผันเสียง 5 เสียง เป็นกลวิธีการร้องที่ปรากฏบ่อย เป็นการร้องที่คล้ายการใช้เสียงเพื่อแสดงอารมณ์

วรรณคดี 20

เมือง	อุดร	พี	กะไป	หาน้อง	หานาง	อยู่	งานท่ง
รฟ	ด ดล	ร	ล ลด	ลด ดล	ลด ดร	ด	ดร ด

วิธีการร้อง

บทร้องกลอนลำในวรรณคดีนี้มีลักษณะเป็นการบรรยาย ซึ่งการร้องจะต่อเนื่องมาจากวรรณคดีที่ 19 โดยรอจังหวะแคนก่อนแล้วจึงเข้าคำร้องแรก มีการผันเสียง รฟ เป็นเสียงแรกของวรรณคดี และเป็นเสียงสูงที่สุดของวรรณคดี

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรณคดีนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า เมืองอุดรที่กะไปหาน้อง หาน้องนางที่งานท่ง (งานท่งศรีเมือง)

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรณคดีที่ 20 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญญามูล พซลXดรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

เมือง	อุดร	พี	กะไป	หาน้อง	หานาง	อยู่	งานท่ง
รฟ	ด ดล	ร	ล ลด	ลด ดล	ลด ดร	ด	ดร ด
↗	→ ↘	→	↘ ↗	↗ ↘	↗ ↗	→	↗ →

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรณคดีนี้มีการผันเสียงขึ้น 6 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการย่นเสียง 4 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรณคดีนี้จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ฟ เป็นเสียงสูงสุดในวรรณคดี และมีเสียง ล เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรณคดี

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ของทำนอง
เมือง	รฟ	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ร ไปเสียง ฟ ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดในวรรณคดี

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
อูธร	ด ดล	ขึ้นเสียง ด ในคำแรก และผันเสียงลง ในเสียง ด มาที่เสียง ล
พี	ร	ขึ้นเสียง ร
กี	ล	ขึ้นเสียง ล
ไป	ดล	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ดไปเสียง ล
หา	ล	ขึ้นเสียง ล
น้อง	ดล	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ดไปเสียง ล
หา	ล	ขึ้นเสียง ล
นาง	ดว	ผันเสียงขึ้น 2 เสียงจากเสียง ด เป็นเสียง ร
อยู่	ด	ขึ้นเสียง ด
งาน	ดว	ผันเสียงขึ้น 2 เสียงจากเสียง ด เป็นเสียง ร
ท่ง	ด	ขึ้นเสียง ด

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า ในวรรคนี้กลอนลำจะเป็นกลอนลำที่บรรยายการตามหาคนรัก มีการขึ้นคำร้องคำแรกด้วยเสียงที่สูงที่สุดในวรรคนี้ และมีการผันเสียงขึ้นลงไปมาตามทำนองของกลอนลำ โดยมีเสียง ด เป็นเสียงหลักของวรรคนี้ มีการผันทำนอง ขึ้น ลง โดยมีเสียงโดเป็นเสียงหลัก ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 6 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการขึ้นเสียง 4 ครั้ง การผันเสียงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้องเป็นหลัก และจบด้วยเสียง ด

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

ในวรรคนี้มีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำแบบบรรยาย ดังนั้น กลอนลำในวรรคนี้จึงไม่มีกลวิธีการร้องที่เด่นชัดนัก แต่ก็ปรากฏการใช้น้ำเสียงเพื่อสื่ออารมณ์คร่ำครวญหา

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 20 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรคนี้ การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 6 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการย่นเสียง 4 ครั้ง โดยมีเสียง ด เป็นเสียงหลักของวรรคนี้

ประเด็นที่สอง ปรากฏกลวิธีการการใช้น้ำเสียงเพื่อสื่ออารมณ์คร่ำครวญหา

วรรคที่ 21

บาร์	ร้าว	พี	กะซิ่น	หาน้อง	หาก	ปมี
ซล	ลด ลด	ล	ซฟ	ฟซ ซฟ	ฟ	ซ ลด (ด)

วิธีการร้องหมอลำ

วรรคที่ 21 กลอนลำในวรรคนี้จะร้องต่อเนื่องจากวรรคที่ 20 โดยมีเสียง ฟ เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค และมีเสียง ด เป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรค กลอนลำในวรรคนี้จะมีลักษณะขึ้นลงตามทำนองกลอนลำ และจบด้วยการปิดเสียงท้าย

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า บาร์ร้าวพีก็ขึ้นไปหาน้อง แต่ไม่เจอ

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคที่ 21 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงบัญญัติ พซลXดรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

บาร์	ร้าว	พี	กะซิ่น	หาน้อง	หาก	ปมี
ซล	ลด ลด	ล	ซ ฟ	ฟซ ซฟ	ฟ	ซ ลด(ด)
↗	↗ ↗	→	→ →	↖ ↘	→	→ ↗

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมี

เสียง ด เป็นเสียงสูงสุดในวรรณคดี และมีเสียง ฟ เป็นเสียงต่ำที่สุดของวรรณคดี การเคลื่อนที่ขึ้นลงจะเป็นไปตามทำนองการร้อง มีการปิดเสียง ด สูงท้ายคำ

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ทำนอง
บาร	ชล	ผ่าน 2 เสียงคือเสียง ช ไปเสียงล เพื่อเป็นการเริ่มต้นวรรณคดี
รำ	ลด	ผ่าน 2 เสียงคือเสียง ล ไปเสียงด
วง	ลด	ผ่าน 2 เสียงคือเสียง ล ไปเสียงด
ฟี่	ล	ย่นเสียง ล
กั	ช	ย่นเสียง ช
ขึ้น	ฟ	ย่นเสียง ฟ
หา	ฟช	การผ่านเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ฟ ขึ้นไปเสียง ช
น้อง	ชฟ	การผ่านเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ช ลงไปเสียง ฟ
หาก	ฟ	ย่นเสียง ฟ
บ่	ช	ย่นเสียง ช ซึ่งเป็นการร้องเสียงสูงขึ้น 1 เสียงจากคำที่ผ่านมา
มี	ลด (ด)	ผ่านเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียงล ขึ้นไปเสียง ด ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดในวรรณคดี นี้ และมีการปิดเสียง ด สูง

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า กลอนลำวรรณคดีในวรรณคดีมีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง ผ่านเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้ง มีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยการผัน

เสียงขึ้นและลงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้อง และทำให้ทำนองการร้องกลมอ้าไม่ผิดเพี้ยน มีการปิดเสียงท้ายคำในคำสุดท้าย

กลวิธีที่ใช้ในการร้องกลมอ้า

การร้องกลอนลำในวรรณคดี มีกลวิธีที่สังเกตได้ชัดเจนคือการปิดเสียงท้ายคำ ลักษณะการปิดเสียงในวรรณคดีเป็นการปิดเสียงท้ายของวรรคเพื่อแสดงอารมณ์ผิดหวัง เสียใจ คล้ายการร้องให้สะอึกสะอื้น ด้วยการปิดเสียงเลียนเสียงสะอึกสะอื้นของการร้องให้ โดยพบกลวิธีการปิดเสียงจากเสียง ด ไปยังเสียง ด สูง อย่างรวดเร็ว โดยวิธีการร้องเสียง ด แรกด้วยเสียงเต็มและปิดเสียงขึ้นไปใช้เสียงนาสิก ด้วยเสียง ด สูงอย่างฉับพลัน

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรณคดีจะเป็นการถ่ายทอดอารมณ์เสียใจ ผิดหวัง ที่ตามหาคนรักไม่พบ ทำให้การร้องจะมีการเลียนเสียงสะอื้นของการร้องให้ด้วยการปิดเสียงขึ้นในคำสุดท้าย

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 21 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้ง

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคแรกนี้ จะปรากฏกลวิธีการปิดเสียงในวรรคนี้เป็นการปิดเสียงท้ายของวรรคเพื่อแสดงอารมณ์ผิดหวัง เสียใจ คล้ายการร้องให้สะอึกสะอื้นใช้วิธีการปิดเสียงจากเสียง ด ไปยังเสียง ด สูง อย่างรวดเร็ว โดยวิธีการร้องเสียง ด แรกด้วยเสียงเต็มและปิดเสียงขึ้นไปใช้เสียงนาสิก ด้วยเสียง ด สูงอย่างฉับพลัน

วรรคที่ 22

ชายโคก	ย่นให้	(เสียงร้องให้)		แสน	อาลัย	เอ๋ย	
ฟ ดล	ดล			รฟ	ลด	ลดร	

วิธีการร้องกลมอ้า

ก่อนเข้าสู่กลอนลำในวรรคนี้ จะมีการหยุดจังหวะเพื่อรอจังหวะแคนแล้วจึงเริ่มร้อง ลักษณะโดดเด่นของกลอนลำวรรคนี้คือ เป็นวรรคที่แสดงอารมณ์เสียใจ เศร้าใจ อย่างชัดเจน มีการทำเสียงเอื้อนคล้ายเสียงร้องให้สะอึกสะอื้น โดยมีเสียง ฟ เป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรค และเสียง ล เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค

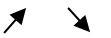

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า พี่ชายเศร้าโศกร้องไห้ แสนอาลัยเอ๋ย

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคที่ 22 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูล พชลXดรอ

การเคลื่อนที่ของทำนอง

ชายโศก	ยื่นไห้	(เสียงร้องไห้)	แสน	อาลัย	เอ๋ย
รพ ดล 	ดล 		รพ 	ลค ร 	ลดร

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยื่นเสียง 1 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงขึ้นตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และเป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ มีการทำเสียงสระอีกสระอื่น ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง พ เป็นเสียงสูงสุดในวรรค และมีเสียง ล เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
ชาย	รพ	ผันขึ้น 2 เสียงคือเสียง ร ไปเสียง พ
โศก	ดล	ผันลง 2 เสียงคือเสียง ด ไปเสียง ล
ยื่นไห้	ดล	ผันลง 2 เสียงคือเสียง ด ไปเสียง ล
(ร้องไห้)		ทำเสียงร้องไห้
แสน	รพ	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ร ขึ้นไปเสียง พ

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
อา	ลด	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ขึ้นไปเสียง ด
ลัย	ร	ย่นเสียง ร
เอ๋ย	ลดร	ผันเสียงขึ้น 3 เสียงติดต่อกัน คือเสียง ล ร ซึ่งเป็นเสียงที่เรียงกันในกลุ่มเสียงปัญจมูล

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า กลอนลำในวรรณคดีมีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 1 ครั้ง มีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยการผันเสียงขึ้นและลงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้อง และทำให้ทำนองการร้องกลมอ่าไม่ผิดเพี้ยน มีการทำเสียงร้องให้สะอึกสะอื้นในช่วงกลางของวรรค และปรากฏการเอื้อน 3 เสียง ซึ่งพบไม่บ่อยนักในคำสุดท้ายของวรรค

กลวิธีที่ใช้ในการร้องกลมอ่า

การร้องกลอนลำในวรรณคดี มีกลวิธีที่สังเกตได้ชัดเจนคือการแสดงอารมณ์โศกเศร้า เสียใจ ด้วยการทำน้ำเสียงคล้ายคนร้องให้สะอึกสะอื้น ในช่วงกลางของวรรค มีการทำเสียงคล้ายเสียงร้องให้เพื่อให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์สะเทือนใจ คำอื่น ๆ ในวรรค จะร้องให้มีน้ำเสียงเศร้า ด้วยการเน้นเสียงไม่มากนัก ร้องเสียงเบาและนุ่มนวล ในช่วงท้ายมีการเอื้อน 3 เสียง ซึ่งปรากฏไม่บ่อยนักในการร้องกลอนลำบทนี้

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรณคดีจะเป็นการถ่ายทอดอารมณ์เสียใจ ผิดหวัง ที่ตามหาคนรักไม่พบ ทำให้การร้องจะมีการเลียนเสียงสะอื้นของการร้องให้เพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกสะเทือนใจในช่วงกลางของวรรค นอกจากนี้ คำร้องอื่น ๆ ของกลอนลำในวรรณคดี ผู้ร้องจะผ่อนเสียงลงให้เบาและนุ่มนวล ทำให้ผู้ฟังรู้สึกคล้อยตามกับผู้ร้องไปด้วย

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 22 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก การเคลื่อนที่ของทำนองวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 1 ครั้ง มีการผันเสียง 3 เสียงที่คำสุดท้ายของวรรค

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคแรกนี้ ปรากฏกลวิธีการใช้น้ำเสียงเพื่อแสดงอารมณ์โศกเศร้า เสียใจ และมีการเลียนเสียงอากัปภิกขัยของคนคือการเลียนเสียงร้องไห้ในช่วงกลางของวรรค

วรรคที่ 23

อ้าย	กะจ๋ม	(เอื้อน)	พ็อนาง	เอี้ย (เสียงเอื้อน)	เอี้ย	
ทลช	ช ล		รลด	ชล (เสียงเอื้อน)	ฟชล	

วิธีการร้องหมอลำ

ก่อนเข้าสู่กลอนลำในวรรคนี้ จะมีการเอื้อนเสียงสะอึกสะอื้นต่อเนื่องมาจากคำกลอนวรรคที่แล้ว เมื่อเริ่มร้องคำแรกของวรรคนี้ จะเริ่มต้นด้วยการผันเสียง 3 เสียง ในคำแรก และมีการเอื้อนแทรกอยู่ตลอดเวลา การร้องในวรรคนี้จะเป็นการร้องด้วยจังหวะลอย ดนตรีจะบรรเลงลากเสียงยาว และเล่นทำนองแบบอิสระ

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องท้าวอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า พี่ก็บ่นถึงนาง

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสานในวรรคที่ 23 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงบัญญัติ พชลXดรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

อ้าย	กะจ๋ม	(เอื้อน)	พ็อนาง	เอี้ย (เสียงเอื้อน)	เอี้ย	
ทลช	ช ล		ด ลด	ชล (เสียงเอื้อน)	ฟชล	↑

การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการขึ้นเสียง 3 ครั้ง ลักษณะการเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้จะมีความแตกต่างจากวรรคอื่น ๆ โดยในวรรคนี้ทำนองกลอนลำจะมีจังหวะอิสระ ทำให้ผู้ขับร้องสามารถเติมการทำกลวิธี

ต่าง ๆ ได้ กลอนลำวรรคนี้จึงปรากฏการเอื้อนในทำนองด้วยลูกคอเป็นการเลียนเสียงการร้องให้ ต่อจากวรรคที่แล้ว และมีการปิดเสียงท้าย

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
อ้าย	ทลช	ผันลง 3 เสียงคือเสียง ท ล ช
กะ	ช	ย่นเสียง ช
จ่ม	ล	ย่นเสียง ล
พ้อ	ด	ย่นเสียง ด
นาง	ลด	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ขึ้นไปเสียง ด
เอ๋ย	ชลด	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ช ขึ้นไปเสียง ล และตามด้วยการเอื้อนด้วยลูกคอ
เอ๋ย	ฟชลด	ผันเสียงขึ้น 3 เสียง คือเสียง ฟ ช ล

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า กลอนลำในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 3 ครั้ง การผันเสียงขึ้นและลงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้อง และทำให้ทำนองการร้องกลมอ่าไม่ผิดเพี้ยน มีการทำเสียงร้องให้สะอึกสะอื้นแทรกอยู่ระหว่างการร้องในคำต่าง ๆ เนื่องจากในวรรคนี้ดนตรีจะมีจังหวะอิสระ ทำให้ผู้ร้องสามารถเอื้อนได้อย่างอิสระ โดยปรากฏการเอื้อนเสียงคล้ายเสียงร้องให้ซึ่งสืบเนื่องมาจากวรรคที่แล้ว และมีการปิดเสียงขึ้นในคำสุดท้ายของวรรค

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

การร้องกลอนลำในวรรคนี้ มีกลวิธีที่สังเกตได้ชัดเจนคือการแสดงอารมณ์ โศกเศร้า เสียใจ ด้วยการทำน้ำเสียงคล้ายคนร้องให้สะอึกสะอื้นแทรกอยู่ระหว่างวรรค โดยในการร้องคำว่า “เอ๋ย” มีการเอื้อนท้ายคำ เพื่อเป็นการแสดงอารมณ์คร่ำครวญ จากนั้นยังร้องคำว่า เอ๋ย ซ้ำอีกครั้ง โดยการเอื้อน 3 เสียง ซึ่งการเอื้อน 3 เสียงนี้ปรากฏน้อยในกลอนลำบทนี้ แต่มีปรากฏในวรรคนี้ถึง 2 ครั้ง คือคำร้องแรก และคำร้องสุดท้าย

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรณคดีจะเป็นการถ่ายทอดอารมณ์เสียใจ ผิดหวัง ที่ตามหาคนรักไม่พบ ทำให้การร้องจะมีการเลียนเสียงสระอื่นของการร้องให้เพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกสะเทือนใจ ในช่วงทำนองของวรรณคดีมีการเชื่อมต่อกันในคำว่าเอ๋ย ถึง 2 ครั้ง เป็นการแสดงอารมณ์คร่ำครวญและอ่อนนงนคนรักให้กลับมาหา

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรณคดีที่ 23 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก การเคลื่อนที่ของทำนองกลอนลำในวรรณคดีมีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการขึ้นเสียง 3 ครั้ง การผันเสียงขึ้นปรากฏการผันเสียงขึ้น และลง 3 เสียง 2 ครั้งคือคำแรกและคำสุดท้ายของวรรค และมีการปิดเสียงที่คำสุดท้ายด้วย

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรณคดีแรกนี้ มีกลวิธีการเชื่อมเพื่อเลียนเสียงการร้องให้มีการใช้น้ำเสียงเพื่อสื่ออารมณ์เศร้าเสียใจ

วรรคที่ 24

ไฉ่ย	งาน	แห่ธาตุนม	บ่	เห็นนาง	นั่งไห้ว	สาเลยฮ้อง	พ้ออยากอาย
ฟด	ช	พรฟฟ	ช	ฟ ลด	ช ฟ	ฟช ร	ช ฟ ฟ(ด)

วิธีการร้องหมอลำ

วิธีการร้องในวรรณคดีจะมีความแตกต่างจากวรรณคดีอื่น ๆ คือ มีการนำเสียง ซึ่งเป็นเสียงจากกิริยาการร้องโอดโอย มาใช้เป็นคำร้องแรกของวรรค โดยใช้กลวิธีการผันเสียง 5 เสียงจากนั้นดำเนินทำนองไปตามทำนองของกลอนลำ แล้วจบด้วยการปิดเสียงในคำสุดท้ายของวรรค

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรณคดี ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า งานแห่พระธาตุพนม ไม่เห็นน้องนั่งไห้ว พี่เลยร้องคร่ำครวญเพราะอายตัวเอง

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรณคดีที่ 24 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญญาจมูล ฟชลXดรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

ไฉ่ย	งาน	แห่ธาตุ พนม	บ่	เห็นนาง	นั่งไหว้	สาเลย ฮ้อง	ฟ่ออยาก อาย
ฟด ↗	ช →	ฟ ร ฟ ฟ → → →	ช →	ฟ ล ด → ↗	ช ฟ → →	ฟช ฟร ↗ ↘	ช ฟ ฟช(ด) → ↑

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง มีการผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 13 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ด เป็นเสียงสูงสุดในวรรค และมีเสียง ร เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค การเคลื่อนที่ขึ้นลงจะเป็นไปตามทำนองการร้อง มีการบัดเสียง ด สูงทำยค่า

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
ไฉ่ย	ฟด	การผันเสียงขึ้น 2 เสียงคือเสียง ฟ ไปเสียง ด โดยการผันเสียง 5 เสียง
งาน	ช	ย่นเสียง ช
แห่	ฟ	ย่นเสียง ฟ
ธาตุ	ร	ย่นเสียง ร
พนม	ฟฟ	ย่นเสียง ฟฟ
บ่	ช	ย่นเสียง ช
เห็น	ฟ	ย่นเสียง ฟ
นาง	ล ด	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ขึ้นไปเสียง ด
นั่ง	ช	ย่นเสียง ช
ไหว้	ฟ	ย่นเสียง ฟ
สาเลย	ฟช	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จาก

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ตนเอง
		เสียง ฟ ขึ้นไปเสียง ช
ฮ้อง	พร	การผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ฟ ขึ้นไปเสียง ร
ฟอ	ช	ย่นเสียง ช
อยาก	ฟ	ย่นเสียง ฟ
อาย	ฟช	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ฟ ขึ้นไปเสียง ช ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดในวรรคนี้ และมีการปิดเสียง ด สูง

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า กลอนลำวรรคนี้ในวรรคนี้มี การผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง มีการผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 13 ครั้ง มีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยการผันเสียงขึ้นและลงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้อง และทำให้ทำนองการร้องกลมอ้าไม่ ผิดเพี้ยน ในวรรคนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการร้องย่นเสียง เนื่องจากการบรรยาย ทำให้คำร้องส่วน ใหญ่ต้องการความชัดเจน และมีการปิดเสียงท้ายคำในคำสุดท้าย

กลวิธีที่ใช้ในการร้องกลมอ้า

การร้องกลอนลำในวรรคนี้ มีกลวิธีที่สังเกตได้ชัดเจนคือการปิดเสียงท้ายคำ ลักษณะการปิดเสียงในวรรคนี้เป็นการปิดเสียงท้ายของวรรคเพื่อแสดงอารมณ์ผิดหวัง เสียใจ คล้ายการร้องให้สะอึกสะอื้น ด้วยการปิดเสียงเลียนเสียงสะอึกสะอื้นของการร้องให้ โดยพบ กลวิธีการปิดเสียงจากเสียง ด ไปยังเสียง ด สูง อย่างรวดเร็ว โดยวิธีการร้องเสียง ด แรกด้วยเสียง เต็มและปิดเสียงขึ้นไปใช้เสียงนาสิก ด้วยเสียง ด สูงอย่างฉับพลัน นอกจากนี้ ยังพบการใช้เสียงที่ แสดงกิริยาการร้องโอดครวญ นำมาใช้เป็นการขึ้นเสียงครั้งแรกคือคำว่า “ไ้อ้ย” โดยการผันเสียง ขึ้น 5 เสียง

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรคนี้การถ่ายทอดอารมณ์ที่โดดเด่นคือการผันเสียงขึ้น 5 เสียงซึ่งพบ ในคำแรกของวรรค เป็นการนำเสียง “ไ้อ้ย” ซึ่งแสดงการร้องให้คร่ำครวญนำมาใช้เป็นคำแรกของการขึ้นวรรคตอน

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 24 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก การเคลื่อนที่ของทำนองวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง มีการผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการขึ้นเสียง 13 ครั้ง ในช่วงท้ายมีการปิดเสียงขึ้น

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคแรกนี้ จะปรากฏกลวิธีการปิดเสียงในวรรคนี้เป็น การปิดเสียงท้ายของวรรคเพื่อแสดงอารมณ์ผิดหวัง เสียใจ คล้ายการร้องให้สะอึกสะอื้น ใช้วิธีการปิดเสียงจากเสียง ด ไปยังเสียง ด สูง อย่างรวดเร็ว โดยวิธีการร้องเสียง ด แรกด้วยเสียงเต็มและปิดเสียงขึ้นไปใช้เสียงนาสิก ด้วยเสียง ด สูงอย่างฉับพลันและมีการใช้คำว่า “ไอ้ย” ซึ่งแสดงอารมณ์เศร้าโศกเสียใจมาเป็นคำแรกในการขึ้น ด้วยกลวิธีการผันเสียงขึ้น 5 เสียง

วรรคที่ 25

อยาก	หนีได้		อยาก	หนี ไป	ฝั่งซ้าย
ด	ดฺร ดฺร		ช	ลด ลด	ช ชฟ

วิธีการร้องหมอลำ

วิธีการร้องในวรรคนี้จะเป็นการร้องต่อเนื่องจากวรรคที่ผ่านมา มีเสียง ร เป็นเสียงที่สูงที่สุดในวรรค และเสียง ฟ เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค การร้องลำกลอนวรรคนี้จะมีการใช้คำเพื่อแสดงอารมณ์ กล่าวตัดพ้อ ในคำว่า “อยากหนีได้” ช่วงกลางของวรรค

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า อยากหนีไป อยากหนีไปฝั่งซ้าย ความหมายของคำว่าฝั่งซ้ายในที่นี้หมายถึง ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงคือดินแดนในประเทศลาว

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคที่ 26 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญญามูล พชลXดฺรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

อยาก	หนีได้		อยาก	หนี ไป	ฝั่งซ้าย
ด →	ดฺร ดฺร ↗ ↘		ช →	ลด ลด ↗ ↘	ช ชฟ → ↘

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง มีการผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยืมเสียง 3 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องกลอนลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ร เป็นเสียงสูงสุดของวรรค และมีเสียง ฟ เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค การเคลื่อนที่ขึ้นลงจะเป็นไปตามทำนองการร้อง

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
อยาก	ด	ยืมเสียง ด เป็นเสียงแรกของวรรคนี้
หนี	ดร	ผันเสียงขึ้น 2 เสียงโดยใช้เสียง ด ไปเสียง ร
दै	ดร	ผันเสียงขึ้น 2 เสียงโดยใช้เสียง ด ไปเสียง ร เช่นเดียวกับคำก่อนหน้า
อยาก	ช	ยืมเสียง ช
หนี	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียงโดยใช้เสียง ล ไปเสียง ด
ไป	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียงโดยใช้เสียง ล ไปเสียง ด
ฝั่ง	ช	ยืมเสียง ช
ซ้าย	ชฟ	การผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ช ขึ้นไปเสียง ฟ

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า กลอนลำวรรคในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง มีการผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยืมเสียง 3 ครั้ง มีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยการผันเสียงขึ้นและลงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้อง และทำให้ทำนองการร้องกลมลำไม่ผิดเพี้ยน

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

การร้องกลอนลำในวรรคนี้ มีกลวิธีที่สังเกตได้ชัดเจนคือการปิดคำในคำว่า “ได้” เป็นการกระแทกเสียงเพื่อให้สื่อความหมายได้อย่างชัดเจน และมีเสียงที่สูงที่สุดในวรรคนี้ด้วยการ

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรคนี้การถ่ายทอดอารมณ์ที่โดดเด่นคือการปิดและการกระแทกเสียงในคำว่า “ได้” ซึ่งเป็นการแสดงอารมณ์ตัดพ้อคนรัก ว่าอยากจะหนีไปให้ไกล ๆ จึงมีการกระแทกเสียงที่รุนแรงและหนักแน่น

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 25 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง มีการผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยืนเสียง 3 ครั้ง

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคแรกนี้ จะปรากฏกลวิธีการปิดเสียงในคำว่า “ได้” ช่วงกลางของวรรค เป็นการปิดเสียง และกระแทกเสียงเพื่อแสดงอารมณ์ตัดพ้อ น้อยใจ อยากจะหนีไปให้ไกล ๆ

วรรคที่ 26

อ้าย	ไปนั่ง	อยู่	ริมโขง	พูนแห้ว
ดล	ล ด	ด	ร ลด	ดล ล

วิธีการร้องหมอลำ

วิธีการร้องในวรรคนี้จะเป็นการร้องต่อเนื่องจากวรรคที่ผ่านมา มีเสียง ร เป็นเสียงที่สูงที่สุดในวรรค และเสียง ล เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค การร้องกลอนลำในวรรคนี้จะเป็นการบรรยายถึงความรู้สึกว่าอยากจะหนีไป และลงจบด้วยคำสร้อยอีกครั้ง ด้วยเสียงเดียวกับเสียงที่เริ่มวรรคนี้

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทิวอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า พี่ไปนั่งอยู่ริมแม่น้ำโขง ซึ่งมีความหมายต่อเนื่องมาจากวรรคที่แล้วว่าอยากหนีไปอยากหนีไปนั่งที่ริมแม่น้ำโขง

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสานในวรรณคดี 27 พบว่า ทำนอง
อยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูล พชลXดรX
การเคลื่อนที่ของทำนอง

อ้าย	ไปนั่ง	อยู่	ริมโขง	พูนแห้ว
ดล ↘	ล ด → →	ด →	ร ลด → ↗	ดล ล ↘ →

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรณคดีนี้มีการผันเสียงขึ้น 1 ครั้ง มีการผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการยืมเสียง 5 ครั้ง ลักษณะการผันเสียงในวรรณคดีนี้จะผันเสียงตามทำนองและคำร้อง เพื่อให้คำร้องมีความชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองของกลอนลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ร เป็นเสียงสูงสุดของวรรณคดี และมีเสียง ล เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรณคดี การร้องส่วนใหญ่จะใช้เสียง ล และเสียง ด ในการดำเนินทำนอง

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ของทำนอง
อ้าย	ดล	การผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ด ลงไปเสียง ล ซึ่งเป็นเสียงหลักของกลอนลำวรรณคดี
ไป	ล	ยืมเสียง ล
นั่ง	ด	ยืมเสียง ด
อยู่	ด	ยืมเสียง ด
ริม	ร	ยืมเสียง ร
โขง	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียงโดยใช้เสียง ล ไปเสียง ด
พูน	ดล	การผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ด ลงไปเสียง ล
แห้ว	ล	ยืมเสียง ล

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า กลอนลำในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 1 ครั้ง มีการผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้ง มีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยการผันเสียงขึ้นและลงเป็นไปเพื่อความชัดเจนของคำร้อง และทำให้ทำนองการร้องกลมอ้าไม่ผิดเพี้ยน โดยใช้เสียง ด และเสียง ล เป็นหลักในการร้อง

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

การร้องกลอนลำในวรรคนี้ มีการใช้คำสร้อยเพื่อแสดงอารมณ์ ให้ผู้ฟังเกิดภาพพจน์ตามผู้ร้องในคำว่า “พูนแหล่ว” ซึ่งแสดงอารมณ์ตัดพ้อ น้อยใจ

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรคนี้การถ่ายทอดอารมณ์ในช่วงท้ายคือการใช้คำสร้อย คือคำว่า “พูนแหล่ว” มาต่อท้ายเนื้อร้อง ซึ่งให้อารมณ์ตัดพ้อ น้อยใจ ที่ตามหาคนรักไม่พบ

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 26 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก การเคลื่อนที่ของทำนองกลอนลำในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 1 ครั้ง มีการผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้ง

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคแรกนี้ จะปรากฏการเติมคำสร้อยในท้ายคำร้องของวรรคนี้คือคำว่า “พูนแหล่ว” เพื่อเป็นการถ่ายทอดอารมณ์ตัดพ้อ น้อยใจ

วรรคที่ 27

คิด	เห็น เต	คิด	เห็นไทย	ลาวฮัก	สีห่อกัน	แต่	ปางพูน
ช	ฟช ลด	ช	ฟ ลด	ลด ช	ฟ ชล ร	ฟ	รฟ ชร

วิธีการร้องหมอลำ

วิธีการร้องหมอลำกลอนลำในวรรคนี้ จะเป็นการร้องกลอนลำต่อเนื่องมาจากวรรคที่แล้ว ซึ่งกลอนลำมีลักษณะการบรรยาย และมีการใช้น้ำเสียงเพื่อแสดงอารมณ์ในช่วงแรก เสียงที่ใช้ในกลอนลำวรรคนี้จะใช้เสียง ด เป็นเสียงที่สูงที่สุดในวรรค และเสียง ร เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดในวรรคนี้

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า คิดถึงจัง คิดถึงสมัยก่อนที่เราเคยรักกัน

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสานในวรรณคดี 28 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูล พชลXดรX
การเคลื่อนที่ของทำนอง

คิด	เห็น เต้	คิด	เห็นไทย	ลาวฮัก	สีห์อกัน	แต่	ปางพูน
ช	พช ลด	ช	ฟ ลด	ลด ช	ฟ ชล ร	ฟ	รฟ ชร
→	↗ ↘	→	→ ↗	↗ →	↗ ↘	→	↗ ↘

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรณคดีนี้มีการผันเสียงขึ้น 6 ครั้ง มีการผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 7 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรณคดีนี้จะผันเสียงตามทำนองและคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ด เป็นเสียงสูงสุดในวรรณคดี และมีเสียง ร เป็นเสียงที่ต่ำสุดของวรรณคดี การเคลื่อนที่ขึ้นลงจะเป็นไปตามทำนองการร้อง

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ของทำนอง
คิด	ช	ย่นเสียง ช เป็นเสียงเริ่มของวรรณคดี
เห็น	พช	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ฟ ขึ้นไปเสียง ช
เต้	ลด	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ขึ้นไปเสียง ด
คิด	ช	ย่นเสียง ช
เห็น	ฟ	ย่นเสียง ฟ
ไทย	ลด	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ขึ้นไปเสียง ด
ลาว	ลด	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ขึ้นไปเสียง ด
ฮัก	ช	ย่นเสียง ช

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
ลี	ฟ	ยี่นเสียง ฟ
ห่อน	ชล	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ช ขึ้นไปเสียง ล
กัน	ร	ยี่นเสียง ร
แต่	ฟ	ยี่นเสียง ฟ
ปาง	รฟ	การผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ช ขึ้นไปเสียง ล
พุ่น	ชร	การผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ช ขึ้นไปเสียง ร

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า กลอนลำในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 6 ครั้ง มีการผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยี่นเสียง 7 ครั้ง มีการเคลื่อนที่ขึ้นลงเพื่อความชัดเจนของคำร้อง และทำให้ทำนองการร้องกลมอ้าไม่ผิดเพี้ยน ในวรรคนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการร้องยี่นเสียง เนื่องจากเป็นการบรรยาย ทำให้คำร้องส่วนใหญ่ต้องการความชัดเจน มีการผันเสียงข้าม 3 เสียงปรากฏในคำสุดท้ายของวรรค

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

การร้องกลอนลำในวรรคนี้ มีกลวิธีการใช้น้ำเสียงเพื่อแสดงอารมณ์ ในช่วงแรกคือคำว่า “คิดเห็นได้” นอกจากนี้ ยังมีการซ้ำคำว่า “คิดเห็น” อีกครั้ง

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำในวรรคนี้การถ่ายทอดอารมณ์ที่ชัดเจนคือ คำว่าคิดเห็นได้ เป็นการรำพึงรำพันถึงคนที่รัก แล้วยังมีการซ้ำคำ คำว่า “คิดเห็น” อีกครั้ง เพื่อให้การแสดงอารมณ์ชัดเจน

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 27 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก กลอนลำในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 6 ครั้ง มีการผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยี่นเสียง 7 ครั้ง ในคำสุดท้ายมีการผันเสียงข้าม 3 เสียง

ประเด็นที่สอง ในการร้องวรรคแรกนี้ จะปรากฏกลวิธีการใช้น้ำเสียงเพื่อแสดงอารมณ์ โดยการร้องคำว่า “คิดเห็นได้” เป็นการรำพึงรำพันถึงคนรัก

วรรณคดี 28

แต่	ว่าบุญ	ของเลา	ชั้น	มองเห็น	กัน	คน	ละฝั่ง
ร	ฟ ลด	ล ด ร	ช	ล ด ล ด	ฟช	ล ด	ช ล

วิธีการร้องหมอลำ

บทร้องกลอนลำในวรรณคดีนี้มีลักษณะเป็นการบรรยาย ซึ่งการร้องจะต่อเนื่องมาจากวรรณคดี 28 โดยรอจังหวะแคนก่อนแล้วจึงเข้าคำร้องแรก มีการผันเสียง รฟ เป็นเสียงแรกของวรรณคดี และเป็นเสียงสูงที่สุดของวรรณคดี

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องท้าวอีสานในวรรณคดีนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า แต่ว่าบุญของเรานั้น มองเห็นกันคนละฝั่ง

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสานในวรรณคดี 29 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญญามูล ฟชลXดวX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

แต่	ว่า บุญ	ของ เลา	ชั้น	มอ ง เห็น	กัน	คน	ละ ฝั่ง
ร	ฟ ล ด	ล ด ร	ช	ล ด ล ด	ฟช	ล ด	ช ล
→	→ ↗	↗ →	→	↗ ↗	↗	↗	→

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรณคดีนี้มีการผันเสียงขึ้น 6 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรณคดีนี้ จะผันเสียงตามทำนองและคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ฟ เป็นเสียงสูงสุดในวรรณคดี และมีเสียง ล เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรณคดี

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ของทำนอง
แต่	รฟ	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ร ไปเสียง ฟ ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดในวรรณคดีนี้

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
ว่า	ฟ	ย่นเสียง ฟ ซึ่งเป็นเสียงเดิม ของวรรคที่แล้ว
บุญ	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
ของ	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
เรา	ร	ย่นเสียง ร
ขึ้น	ช	ย่นเสียง ช
มอง	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
เห็น	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
กัน	ฟช	ผันเสียงขึ้น 2 เสียงจากเสียง ฟ เป็นเสียง ช
คน	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
ละ	ช	ย่นเสียง ช
ฝั่ง	ล	ย่นเสียง ล

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า ในวรรคนี้กลอนลำจะเป็นกลอนลำที่บรรยายตัดพ้อวาสนาของตน มีการขึ้นคำร้องคำแรกด้วยเสียงที่สูงที่สุดในวรรคนี้ และมีการผันเสียงขึ้นลงไปมาตามทำนองของกลอนลำ โดยมีการผันเสียง ลด ถึง 5 ครั้ง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 6 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้ง

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

ในวรรคนี้มีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำแบบบรรยาย ดังนั้น กลอนลำในวรรคนี้จึงไม่มีกลวิธีการร้องที่เด่นชัดนัก แต่ก็ปรากฏการใช้น้ำเสียงเพื่อคร่ำครวญถึงวาสนาของตน

การถ่ายทอดอารมณ์

ในวรรณคดีการถ่ายทอดอารมณ์ที่เด่นชัดคือการกล่าวถึงบุญวาสนาของตนที่ทำให้ไม่ได้พบเจอกับคนรัก เป็นการใช้น้ำเสียงที่นุ่มนวล ไม่แข็งกระด้าง เพื่อแสดงอารมณ์เศร้า

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 28 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรณคดี การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 6 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการขึ้นเสียง 5 ครั้ง โดยปรากฏการผันเสียงขึ้นด้วยเสียง ล ไปเสียง ด 5 ครั้ง

ประเด็นที่สอง ปรากฏกลวิธีการการใช้น้ำเสียงเพื่อสื่ออารมณ์คร่ำครวญหา

วรรคที่ 29

มี	แต่ยัง	หยิ่งหย้อย	สวयกัน	เซ็น	น้ำตา
ลด	ช ลด	ช พชพร	รฟ ร	ช	ช พช

วิธีการร้องหมอลำ

ในวรรคที่ 29 การร้องหมอลำจะเป็นการร้องหมอลำต่อเนื่องจากวรรคที่ 28 ด้วยการร้องต่อเนื่องกัน โดยใช้การผันเสียงขึ้น เสียง ล ไปเสียง ด ที่ใช้มากในวรรคที่ 28 เพื่อเชื่อมวรรคที่ 29 จากนั้นเอื้อนไปตามทำนอง มีการเอื้อนด้วยคำร้องในช่วงกลางของวรรค

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า ไม่พบกันคลาดกัน เหลือเพียงน้ำตาของพี่

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคที่ 29 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญญาจมูล พชลXดรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

มี	แต่ยัง	หยิ่งหย้อย	สวย กัน	เซ็น	น้ำตา
ลด	ช ลด	ช พชพร	รฟ ร	ช	ช พช
↗	→ ↗	→ ↘	↗ →	→	→ ↗

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ด เป็นเสียงสูงสุดในวรรค และมีเสียง ร เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค มีการเอื้อนด้วยคำร้อง ในช่วงกลางของวรรค

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
มี	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
แต่	ช	ย่นเสียง ช
ยัง	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
หยั่ง	ช	ย่นเสียง ช
ย่อย	ฟชพร	เป็นลักษณะการเอื้อนติดต่อกัน 4 เสียงด้วยการใช้คำ ซึ่งเป็นลักษณะที่พบไม่บ่อยนัก
สวย	รฟ	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ร ไปเสียง ฟ
กัน	ร	ย่นเสียง ร
เซ็น	ช	ย่นเสียง ช
น้ำ	ช	ย่นเสียง ช
ตา	ฟช	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ช

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า ในวรรคนี้กลอนลำจะเป็นกลอนลำที่บรรยายตัดพ้อวาสนาของตน มีการขึ้นคำร้องคำแรกด้วยเสียงที่สูงที่สุดในวรรคนี้ และมีการผันเสียงขึ้นลงไปมาตามทำนองของกลอนลำ วรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้ง พบการผันเสียงลงที่แตกต่างจากคำในวรรคอื่น ๆ คือการผันเสียงลงติดต่อกัน 4 เสียง ด้วยการใช้น้ำเสียงในการผัน คือการผันเสียง ฟชพร

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

ในวรรณคดีมีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำแบบบรรยาย ดังนั้น กลอนลำในวรรณคดีจึงไม่มีกลวิธีการร้องที่เด่นชัดนัก แต่ก็ปรากฏการผันเสียงสี่เสียงติดต่อกัน ด้วยคำร้องว่า “ย้อย” การผันเสียงลักษณะนี้เป็นกลวิธีที่ผู้ร้องใช้เชื่อมด้วยคำร้อง โยการออกเสียงคำนั้น ๆ และใช้ลูกคอเชื่อมเสียงขึ้นลง 4 เสียง

การถ่ายทอดอารมณ์

ในวรรณคดีการถ่ายทอดอารมณ์ที่เด่นชัดคือการเชื่อมถึงการร้องให้ แทนด้วยการร้องคำว่า ยัง หยั่ง ย้อย เป็นการเล่นคำเพื่อให้เกิดภาพพจน์ และในคำว่าย้อย ยังมีการเชื่อมขึ้นลง 4 เสียง เป็นการทำให้ผู้ฟังเกิดความสะเทือนอารมณ์

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 29 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรณคดีมีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยิ้นเสียง 5 ครั้ง การผันเสียงลงที่แตกต่างจากคำในวรรคอื่น ๆ คือการผันเสียงลงติดต่อกันสี่เสียง ด้วยการใช้คำร้องในการผัน คือการผันเสียง พซพร

ประเด็นที่สอง ปรากฏกลวิธีการการเชื่อมด้วยคำร้องติดต่อกัน 4 เสียง คือคำว่า “ย้อย” เป็นการเชื่อมด้วยเสียง พซพร

วรรคที่ 30

กั๋ง	กอบเบ็ง	แถบฟ้า	น้ำ	ไหลป่า
ร	ล ดร	ล ทลช	ล	ชด ล

วิธีการร้องหมอลำ

ในวรรณคดีการร้องหมอลำจะเน้นการสื่ออารมณ์เป็นหลัก โดยกลอนลำจะเชื่อมต่อมาจากวรรคก่อนหน้า การขึ้นตอนของกลอนลำ ขึ้นด้วยเสียงที่สูงที่สุดของวรรค คือเสียง ร ในคำร้องคำแรก หลังจากนั้นก็จะร้องตามทำนองไป ในวรรณคดีปรากฏการร้องเชื่อม 3 เสียงที่มีความพิเศษคือ มีการร้องเชื่อม 3 เสียงที่ปรากฏการใช้เสียงนอกกลุ่มเสียง ปัญจมูลเป็นครั้งแรก คือคำว่า “ฟ้า” ผันเสียงลงด้วยเสียง ท ล ช ซึ่งเสียง ท เป็นเสียงนอกกลุ่มเสียงปัญจมูล พซลXดรX

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า เอาจมือยกขึ้นป้องหน้า ดูขอบฟ้า เห็นน้ำไหลบ่า

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคที่ 31 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญญามูล พซลXดรอX แต่มีการใช้เสียง ท ซึ่งเป็นเสียงนอกกลุ่มเสียงปัญญามูล เพื่อเอื้อน 1 ครั้ง

การเคลื่อนที่ของทำนอง

กั้ง	กอบเบิ่ง	แถบฟ้า	น้ำ	ไหลบ่า
ร →	ล ดร → ↗	ล ทลซ → ↘	ล →	ซด ล ↗ →

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 2 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยืมเสียง 5 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ร เป็นเสียงสูงสุดของวรรค และมีเสียง ซ เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค มีการผันเสียงลงด้วยการเอื้อน 3 เสียง 1 ครั้ง

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ทำนอง
กั้ง	ร	ยืมเสียง ร ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรค
โกบ	ล	ยืมเสียง ล
เบิ่ง	ดร	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ด ไปเสียง ร
แถบ	ล	ยืมเสียง ล
ฟ้า	ทลซ	เป็นลักษณะการเอื้อนติดต่อกัน 3 เสียงด้วยการใช้คำ ด้วยเสียง ท ล ซ ซึ่งเสียง ท เป็น

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
		เสียงนอกกลุ่มเสียงปัญจมูล เป็นลักษณะที่พบไม่บ่อยนัก
น้ำ	ล	ย่นเสียง ล
ไหล	ชด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ช ไปเสียง ด เป็นการผันเสียงข้าม 3 เสียง
ป่า	ล	ย่นเสียง ล

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า ในวรรคนี้กลอนลำจะเป็นกลอนลำที่บรรยายกิริยา มีการขึ้นคำร้องคำแรกด้วยเสียงที่สูงที่สุดในวรรคนี้ และมีการผันเสียงขึ้นลงไปมาตามทำนองของกลอนลำ ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 2 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้งพบการผันเสียงลงที่แตกต่างจากคำในวรรคอื่น ๆ คือการผันเสียงลงติดต่อกันสามเสียง ด้วยการใช้คำร้องในการผันเสียง คือการผันเสียง ทลช ซึ่งเสียง ท เป็นเสียงนอกกลุ่มเสียงปัญจมูล พชลXดวX

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

ในวรรคนี้มีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำแบบบรรยาย กลอนลำนี้ปรากฏการใช้เสียงเพื่อถ่ายทอดอารมณ์อยู่มาก ปรากฏการผันเสียงสามเสียงติดต่อกัน ด้วยคำร้องว่า “ฟ้า” การผันเสียงลักษณะนี้เป็นกลวิธีที่ผู้ร้องใช้เอ็นด้วยคำร้อง โดยการออกเสียงคำนั้น ๆ และใช้ลูกคอเอ็นเสียงขึ้นลง 3 เสียง

การถ่ายทอดอารมณ์

ในวรรคนี้การถ่ายทอดอารมณ์ที่เด่นชัดคือการบรรยายเรื่องราวในกลอนลำ มีการผ่อนเสียงหนักเบาเพื่อเอ็นเสียงผู้ฟังเกิดภาพพจน์ การใช้เสียง ท ซึ่งเป็นเสียงนอกกลุ่มเสียงปัญจมูลเป็นการสร้างทำนองที่แตกต่างจากคำอื่น ๆ ในกลอนลำ ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกสนใจ

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 30 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 2 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้ง การผันเสียงลงที่แตกต่างจากคำในวรรคอื่น ๆ คือการผันเสียง

ลงติดต่อกันสามเสียง ด้วยการใช้อำริ่งในการผัน คือการผันเสียง ทลช ซึ่งเสียง ท อยู่นอกกลุ่มเสียงปัญจมูล

ประเด็นที่สอง ในวรรคนี้มีการร้องกลอนลำแบบบรรยาย ซึ่งทำให้ผู้ฟังเกิดภาพพจน์ด้วยการร้องแบบผ่อนเสียงหนักเบาเพื่อสื่ออารมณ์ ปรากฏกลวิธีการการเอื้อนด้วยคำร้องติดต่อกัน 3 เสียง คือคำว่า “ฟ้า” เป็นการเอื้อนด้วยเสียง ทลช

วรรคที่ 31

อยู่	ริม	(ลูกคอ)	โขง		พุ้นแล้ว
ด	ล ชพร		รพ		ชพ ชล(ด)

วิธีการร้องหมอลำ

ในวรรคนี้การร้องหมอลำจะเน้นการสื่ออารมณ์เป็นหลัก โดยกลอนลำจะเชื่อมต่อมาจากวรรคก่อนหน้า การขึ้นต้นของกลอนลำ ขึ้นด้วยเสียงที่สูงที่สุดของวรรค คือเสียง ด ในคำร้องคำแรก หลังจากนั้นก็จะร้องตามทำนองไป ในวรรคนี้พบการเอื้อนเสียงด้วยลูกคอ เป็นการเอื้อนโดยใช้จังหวะแบบอิสระ ในคำว่า “ริม” มีการใช้คำสร้อย “พุ้นแล้ว” และปิดเสียงขึ้นในตอนท้าย

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า อยู่ริมโขง

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคที่ 31 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูล พชลXดรอX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

อยู่	ริม	(ลูกคอ)	โขง		พุ้นแล้ว
ด	ล ชพร		รพ		ชพ ชล(ด)
→	→ ↘	↘	↗		↘ ↗ ↑

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 2 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการขึ้นเสียง 2 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนองและคำร้อง เพื่อให้คำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองการร้องหมอลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ด เป็นเสียงสูงสุดในวรรค และมีเสียง ร เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค มีการผันเสียงลงด้วยการเอื้อน 3 เสียง 1 ครั้ง และมีการใช้ลูกคอเพื่อเอื้อนเสียง 1 ครั้ง

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
อยู่	ด	ขึ้นเสียง ด ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรค
ริม	ล	ขึ้นเสียง ล
	ซพร	เอื้อนเสียงโดยการผันเสียงลง 3 เสียงคือเสียง ซ พร
โขง	ฟ	ขึ้นเสียง ฟ
พูน	ซฟ	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ซ ไปที่เสียง ฟ
แล้ว	ซล	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ซ ไปที่เสียง ล และมีการปิดเสียงท้ายคำ

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า วรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 2 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการขึ้นเสียง 2 ครั้ง พบการผันเสียงลงที่แตกต่างจากคำในวรรคอื่น ๆ คือการผันเสียงลงติดต่อกันสามเสียง ด้วยการใช้น้ำเสียงในการผันเสียง คือการผันเสียง ซพร และพบการปิดเสียงในคำสุดท้ายของวรรค

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

ในวรรคนี้มีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำแบบบรรยาย มีความต่อเนื่องมาจากวรรคที่แล้ว พบกลวิธีการเอื้อนโดยการผันเสียง 3 เสียง คือเสียง ซพร และมีการใช้ลูกคอลากเสียงต่อจากนั้น เป็นจังหวะอิสระ ในคำว่า “ริม” นอกจากนี้คำสุดท้ายของวรรคยังพบการปิดเสียงขึ้นไปใช้เสียงนาสิกด้วย

การถ่ายทอดอารมณ์

ในวรรณกรรมนี้การถ่ายทอดอารมณ์การบรรยาย มีการใช้ลูกคอเพื่อสื่ออารมณ์ในคำว่า “ริม” และมีการปิดเสียงคล้ายเสียงร้องไห้สะอึกสะอื้นในคำสุดท้ายของวรรคด้วย

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 31 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก การเคลื่อนที่ของทำนองในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 2 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 2 ครั้ง พบการผันเสียงลงที่แตกต่างจากคำในวรรคอื่น ๆ คือการผันเสียงลงติดต่อกันสามเสียง ด้วยการใช้คำร้องในการผันเสียง คือการผันเสียง ซพร และพบการปิดเสียงในคำสุดท้ายของวรรค

ประเด็นที่สอง ในวรรคนี้มีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำแบบบรรยาย พบกลวิธีการเลื่อนโดยการผันเสียง 3 เสียง คือเสียง ซพร และมีการใช้ลูกคอกลากเสียงเป็นจังหวะอิสระ ในคำว่า “ริม” นอกจากนี้คำสุดท้ายของวรรคยังพบการปิดเสียงขึ้นไปใช้เสียงนาสิกด้วย

วรรคที่ 32

เชือก	นำจิต	ใจเฮา	ขาด	กระเด็น	ไป	แล้ว
ฟ	ด ลด	ล ด	ซ	ล ซล	ฟ	ซฟ

วิธีการร้องหมอลำ

ในวรรณกรรมนี้การร้องหมอลำจะเน้นการสื่ออารมณ์เป็นหลัก การขึ้นต้นของกลอนลำขึ้นด้วยเสียงที่สูงที่สุดของวรรค คือเสียง ฟ ในคำร้องคำแรก หลังจากนั้นก็จะร้องตามทำนองของกลอนลำ

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า เชื่อนำจิตใจเราขาดกระเด็นไปแล้ว

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคที่ 32 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญญามูล ฟซลXดรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

เชือก	นำจิต	ใจเฮา	ขาด	กระเด็น	ไป	แล้ว
ฟ →	ด ลด → ↗	ล ด → →	ช →	ล ชล → ↗	ฟ →	ชฟ ↘

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 2 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยืมเสียง 7 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้ถ้อยคำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองของกลอนลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ฟ เป็นเสียงสูงสุดในวรรค และมีเสียง ฟ เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ทำนอง
เชือก	ฟ	ยืมเสียง ฟ ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรค
นำ	ด	ยืมเสียง ด
จิต	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
ใจ	ล	ยืมเสียง ล
เฮา	ด	ยืมเสียง ด
ขาด	ช	ยืมเสียง ช
กระ	ล	ยืมเสียง ล
เด็น	ชล	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ช ไปเสียง ล
ไป	ฟ	ยืมเสียง ฟ
แล้ว	ชฟ	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ช ไปเสียง ฟ ซึ่งเป็นเสียงที่ต่ำที่สุดในวรรค

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้นพบว่า ทำนองในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 2 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยืนเสียง 7 ครั้ง การร้องกลอนลำในวรรคนี้ส่วนใหญ่เป็นการผันเสียงเพื่อให้คำร้องชัดเจน เพราะกลอนลำวรรคนี้เป็นกลอนลำลักษณะบรรยาย แต่ก็มีการแสดงอารมณ์ด้วยการใช้น้ำเสียงในช่วงทำนองที่เป็นการแสดงอารมณ์เศร้าเสียใจเปรียบเทียบความรักที่ขาดสะบั้น

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

ในวรรคนี้มีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำแบบบรรยาย กลอนลำมีความหมายเปรียบเทียบความรักเหมือนเชือกที่ขาดจากกัน การใช้เสียงในกลอนลำนี้จึงมีการใช้เสียงหนักเบาและสั้นยาวเพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกถึงอารมณ์ของกลอนลำ

การถ่ายทอดอารมณ์

ในวรรคนี้การถ่ายทอดอารมณ์ที่เด่นชัดคือการบรรยายเรื่องราวในกลอนลำ มีการผ่อนเสียงหนักเบาเพื่อเอื้อนเสียงผู้ฟังเกิดความรู้สึกคล้ายตาม จากกลอนลำที่กล่าวเปรียบเปรยความรักว่าเหมือนเชือกที่ขาดจากกันอย่างไม่เหลือใย

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 32 พบประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประเด็นแรก การเคลื่อนที่ของทำนองทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 2 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยืนเสียง 7 ครั้ง

ประเด็นที่สอง กลอนลำมีความหมายเปรียบเทียบความรักเหมือนเชือกที่ขาดจากกัน การใช้เสียงในกลอนลำนี้จึงมีการใช้เสียงหนักเบาและสั้นยาวเพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกถึงอารมณ์ของกลอนลำ

วรรคที่ 33

แต่	หัวใจ	มัน	เต็มแต่ัว	ตามนาง	บ่	หยุดหย่อน
ร	ฟ ลด	ร	ลด ดช	ชล ลด	ช	ฟช ล

วิธีการร้องหมอลำ

การร้องกลอนลำในวรรคนี้จะเป็นกลอนลำแบบบรรยาย โดยมีเสียง ฟ เป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรค ลักษณะของกลอนลำจะเป็นการเรียงตามทำนอง

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรณคดี ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า แต่หัวใจยังมุ่งมั่นตามนางไม่หยุดหย่อน

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรณคดี 33 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูล พชลXดรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

แต่	หัวใจ	มัน	เต็มแต่	ตามนาง	บ่	หยุดหย่อน
ร	ฟ ลด	ร	ลด ดช	ชล ลด	ช	ฟช ล
→	→ ↗	→	↖ ↘	↗ ↗	→	↗ →

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรณคดีมีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรณคดี จะผันเสียงตามทำนองและคำร้อง เพื่อให้ถ้อยคำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองของกลอนลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ฟ เป็นเสียงสูงสุดในวรรค และมีเสียง พ เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ทำนอง
แต่	ร	ย่นเสียง ร
หัว	ฟ	ย่นเสียง ฟ
ใจ	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
มัน	ร	ย่นเสียง ร
เต็ม	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
แต่	ดช	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ด ไปเสียง ช
ตาม	ชล	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ช ไปเสียง ล

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ทำงานอง
นาง	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
บ่	ช	ย่นเสียง ช
หยุด	ฟช	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ช
หย่อน	ล	ย่นเสียง ล

การเคลื่อนที่ของทำงานองในตารางข้างต้น จะพบว่า ทำงานอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้ง การร้องกลอนลำในวรรคนี้ส่วนใหญ่เป็นการผันเสียงเพื่อให้คำร้องชัดเจน เพราะกลอนลำวรรคนี้เป็นกลอนลำลักษณะบรรยาย แต่ก็มี การแสดงอารมณ์ด้วยการใช้น้ำเสียงในช่วงท้ายที่เป็นการแสดงอารมณ์เศร้าเสียใจ

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

ในวรรคนี้มีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำแบบบรรยาย ไม่ปรากฏกลวิธีการร้องที่เด่นชัดนัก แต่มีการใช้น้ำเสียงเพื่อสื่อถึงอารมณ์ของบทเพลง

การถ่ายทอดอารมณ์

อารมณ์ของกลอนลำวรรคนี้จะแสดงความรู้สึกมุ่งมั่นที่ตามหาคนรัก ถึงแม้ว่าคนรักไม่กลับมาแล้ว

จากการวิเคราะห์ทำงานองวรรคที่ 33 พบประเด็นที่สำคัญดังนี้

การเคลื่อนที่ของทำงานองทำงานอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้ง

วรรคที่ 34

คำเอ๋ย	บุญ	บั้งไฟ	ยโสธร	หา	จนชาย	อ่อนด้า
ด ลด	ฟช	ล ลด	ช ฟ ลด	ฟช	ล ลด	ฟ พร
บ่	เห็นน้อง	ดอก	กลืนไอ			
ร	ช พร	ร	ช ฟช			

วิธีการร้องหมอลำ

การร้องกลอนลำในวรรณคดีขึ้นต้นด้วยคำสร้อย ซึ่งส่วนใหญ่คำสร้อยจะปรากฏช่วงทำยวรรคมากกว่าหน้าวรรค แล้วจึงเข้าสู่ทำนองกลอนลำ

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรณคดี ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า บุญบั้งไฟโยธธา หาจนชายอ่อนลำ

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรณคดีที่ 35 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงบัญญัติ พชลXดรอX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

คำเอ๋ย	บุญ	บั้งไฟ	โยธธา	หา	จนชาย	อ่อนลำ
ด ลด → ↗	พช ↗	ล ลด → ↗	ช พ ลด → ↗	พช ↗	ล ลด → ↗	พ พร → ↘
บ่	เห็นน้อง	ดอกร	กลืนไอ			
ฟ →	รช พร ↗ ↘	ร →	ช พช → ↗			

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรณคดีมีการผันเสียงขึ้น 8 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการย่นเสียง 8 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรณคดี จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้ถ้อยคำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองของกลอนลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ด เป็นเสียงสูงสุดในวรรณคดี และมีเสียง ร เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรณคดี

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ของทำนอง
คำ	ด	ย่นเสียง
เอ๋ย	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
บุญ	พช	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
		ฟ ไปเสียง ซ
บั้ง	ล	ยื่นเสียง ล
ไฟ	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
ยโส-	ซฟ	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ซ ไปเสียง ฟ
ฉวี	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
หา	ฟซ	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ซ
จน	ล	ยื่นเสียง ล
ชาย	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
อ่อน	ฟ	ยื่นเสียง ฟ
ล้ำ	ฟร	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ร
บ่	ฟ	ยื่นเสียง ฟ
เห็น	รซ	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ร ไปเสียง ซ
น้อง	ฟร	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ร
ดอก	ร	ยื่นเสียง ร
กลิ้ง	ซ	ยื่นเสียง ซ
ไธ	ฟซ	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ซ

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่าทำนองในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 8 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการย่นเสียง 8 ครั้ง การร้องกลอนลำในวรรคนี้ส่วนใหญ่เป็นการผันเสียงเพื่อให้คำร้องชัดเจน เพราะกลอนลำวรรคนี้เป็นกลอนลำลักษณะบรรยาย แต่ก็มีการแสดงอารมณ์ด้วยการใช้น้ำเสียงในช่วงท้ายที่เป็นการแสดงอารมณ์เศร้าเสียใจ

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

ในวรรคนี้มีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำแบบบรรยาย มีการใช้น้ำเสียงเพื่อสื่อถึงอารมณ์ของบทเพลง ใช้คำสร้อยในการขึ้นวรรคกลอนลำนี้ ซึ่งปรากฏเป็นครั้งแรกของกลอนลำ โดยการใช้คำสร้อยคล้ายเสียงรำพึงรำพัน

การถ่ายทอดอารมณ์

อารมณ์ของกลอนลำวรรคนี้จะแสดงความรู้สึกมุ่งมั่นที่ตามหาคนรัก มีการใช้คำสร้อยคือคำว่า “คำเอ๋ย” ในการขึ้นประโยคของวรรคนี้ เพื่อให้รู้สึกถึงการรำพึงรำพันหาคนรัก

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 34 พบประเด็นที่สำคัญดังนี้

ประเด็นแรก การเคลื่อนที่ของทำนองทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 8 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการย่นเสียง 8 ครั้ง

ประเด็นที่สอง ในวรรคนี้มีกลวิธีการร้องพิเศษคือการใช้คำสร้อยเป็นการขึ้นต้นการร้องของวรรคนี้ ซึ่งปรากฏเป็นครั้งแรก มีการใช้น้ำเสียงคล้ายการรำพึงรำพัน

วรรคที่ 35

บุญ	บั้งไฟ	เข้าจนแล้ว	เสียง	แซว ๆ	บ้าน	เพิ่นป่าว
ดร	ร ฟ	ล ลด ดล	ซล	ดล ด	ซฟ	ซล

วิธีการร้องหมอลำ

การร้องกลอนลำในวรรคนี้จะเป็นกลอนลำแบบบรรยาย โดยมีเสียง ฟ เป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรค ลักษณะของกลอนลำจะเป็นการร้องตามทำนองขึ้นลงของกลอนลำ

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า งานบุญบั้งไฟผ่านไปแล้ว ได้ยินเสียงดังจากบ้านต่าง ๆ

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสานในวรรณคดี 35 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูล พซลXดรอ

การเคลื่อนที่ของทำนอง

บุญ	บั้ง ไฟ	เข้าจนแล้ว	เสียง	แซว ๆ	บ้าน	เพื่อนป่า
ดรอ ↗	ร ฟ → →	ล ลด ดล → ↗ ↘	ซล ↗	ดล ด ↘ →	ซฟ ↘	ซล ↗

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรณคดีมีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการย่นเสียง 4 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรณคดี จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้ถ้อยคำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองของกลอนลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ฟ เป็นเสียงสูงสุดในวรรณคดี และมีเสียง ฟ เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรณคดี

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ของทำนอง
บุญ	ดรอ	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ด ไปเสียง ร
บั้ง	ร	ย่นเสียง ร
ไฟ	ฟ	ย่นเสียง ฟ
เข้า	ล	ย่นเสียง ล
จน	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
แล้ว	ดล	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ด ไปเสียง ล
เสียง	ซล	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ซ ไปเสียง ล
แซว ๆ	คลด	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ค ไปเสียง ล และย่นเสียง ค
บ้าน	ซฟ	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ซ ไปเสียง ฟ

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ทำงานอง
เฟิ่น	ซ	ยีนเสียง ซ
ป้าว	ล	ยีนเสียง ล

การเคลื่อนที่ของทำงานองในตารางข้างต้น จะพบว่าทำงานองในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการยีนเสียง 4 ครั้ง การร้องกลอนลำในวรรคนี้ส่วนใหญ่เป็นการผันเสียงเพื่อให้คำร้องชัดเจน เพราะกลอนลำวรรคนี้เป็นกลอนลำลักษณะบรรยาย แต่ก็มีการแสดงอารมณ์ด้วยการใช้น้ำเสียงในช่วงท้ายที่เป็นการแสดงอารมณ์น้อยใจ

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

ในวรรคนี้มีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำแบบบรรยาย ไม่ปรากฏกลวิธีการร้องที่เด่นชัดนัก แต่มีการใช้น้ำเสียงเพื่อสื่อถึงอารมณ์ของบทเพลง

การถ่ายทอดอารมณ์

อารมณ์ของกลอนลำวรรคนี้จะแสดงความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ

จากการวิเคราะห์ทำงานองวรรคที่ 35 พบประเด็นที่สำคัญดังนี้

ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 4 ครั้ง ผันเสียงลง 3 ครั้ง และมีการยีนเสียง 4 ครั้ง

วรรคที่ 36

สาว	หละมวน	คู่หมั้น	เมื่อบ้าน	คู	คู่คน
ลด	ล ด	ซฟ	ลด ซฟ	ซ	ล ลด

วิธีการร้องหมอลำ

การร้องกลอนลำในวรรคนี้จะเป็นกลอนลำแบบบรรยาย โดยมีเสียง ด เป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรค และเป็นเสียงหลักของวรรคนี้ด้วย ลักษณะของกลอนลำจะเป็นการร้องตามทำงานองขึ้นลงของกลอนลำ

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องท้าวอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า หญิงสาวกับคู่หมั้น กลับบ้านกันถ้วนหน้า

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสานในวรรณคดี 36 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูล พชลXดรอX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

สาว	หละมวน	คู่หมั้น	เมื่อบ้าน	คู	คู่ คน
ลด ↗	ลด →	ช ฟ →	ลด ชฟ ↙ ↘	ช →	ล ลด → ↗

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรณคดีมีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 6 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรณคดีนี้จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้ถ้อยคำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองของกลอนลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ด เป็นเสียงสูงสุดในวรรณคดี และมีเสียง ฟ เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรณคดี

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
สาว	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
หละ	ล	ย่นเสียง ล
มวน	ด	ย่นเสียง ด
คู่	ช	ย่นเสียง ช
หมั้น	ฟ	ย่นเสียง ฟ
เมื่อ	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
บ้าน	ชฟ	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ช ไปเสียง ฟ
คู	ช	ย่นเสียง ช
คู่	ล	ย่นเสียง ล
คน	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่าในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยืมเสียง 6 ครั้ง การร้องกลอนลำในวรรคนี้ส่วนใหญ่เป็นการผันเสียงเพื่อให้คำร้องชัดเจน เพราะกลอนลำวรรคนี้เป็นกลอนลำลักษณะการบรรยาย แต่ก็มี การแสดงอารมณ์ด้วยการใช้น้ำเสียงในช่วงท้ายที่เป็นการแสดงอารมณ์น้อยใจ

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

ในวรรคนี้มีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำแบบบรรยาย ไม่ปรากฏกลวิธีการร้องที่เด่นชัดนัก แต่มีการใช้น้ำเสียงเพื่อสื่อถึงอารมณ์ของบทเพลง

การถ่ายทอดอารมณ์

อารมณ์ของกลอนลำวรรคนี้จะแสดงความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 36 พบประเด็นที่สำคัญดังนี้

ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการยืมเสียง 6 ครั้ง

วรรคที่ 37

ฝน	กะริน	อาบย่อย	ฮ่ำอาบ	กะ	เป็นฝอย
ฟช	ล ลด	ช ลร	ชฟ ร	ฟ	ช ฟช

วิธีการร้องหมอลำ

การร้องกลอนลำในวรรคนี้จะเป็นกลอนลำแบบบรรยาย โดยมีเสียง ด เป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรค ลักษณะของกลอนลำจะเป็นการร้องตามทำนองขึ้นลงของกลอนลำ มีการใช้กลวิธีการร้องแทนเสียงธรรมชาติ

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องท้าวอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า ฝนก็ตกไหลรินอาบลงเป็นฝอย

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสานในวรรคที่ 37 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญญามูล ฟชลXดรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

ฝน	กะริน	อาบย่อย	อำอาบ	กะ	เป็นฝอย
ฟช	ล ดด	ช ลร	ชฟ ร	ฟ	ช ฟช
					

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการย่นเสียง 5 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง เพื่อให้ถ้อยคำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองของกลอนลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียงด เป็นเสียงสูงสุดในวรรค และมีเสียง ร เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
ฝน	ฟช	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ช
กะ	ล	ย่นเสียง ล
ริน	ล ด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
อาบ	ช	ย่นเสียง ช
ย่อย	ล ร	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ร
อำ	ชฟ	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ช ไปเสียง ฟ
กาบ	ร	ย่นเสียง ร
กะ	ฟ	ย่นเสียง ฟ
เป็น	ช	ย่นเสียง ช
ฝอย	ฟช	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ช

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่าในในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการยืนเสียง 5 ครั้ง การร้องกลอนลำในวรรคนี้ส่วนใหญ่เป็นการผันเสียง เพื่อให้คำร้องชัดเจน เพราะกลอนลำวรรคนี้เป็นกลอนลำลักษณะบรรยาย มีการใช้เสียงเลียนเสียงธรรมชาติ ในคำว่า “ฮ้อย” โดยการผันเสียงลงอย่างรวดเร็ว 5 เสียง

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

ในวรรคนี้มีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำแบบบรรยาย พบกลวิธีการเลียนเสียงธรรมชาติด้วยการผันเสียงลงอย่างรวดเร็ว 5 เสียงอย่างฉับพลัน ในคำว่า “ฮ้อย” เพื่อแสดงภาพพจน์การไหลฮ้อยของฝน

การถ่ายทอดอารมณ์

อารมณ์ของกลอนลำวรรคนี้จะแสดงความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 37 พบประเด็นที่สำคัญดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 3 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการยืนเสียง 5 ครั้ง

ประเด็นที่สอง พบกลวิธีการเลียนเสียงธรรมชาติด้วยการผันเสียงลงอย่างรวดเร็ว 5 เสียงอย่างฉับพลัน ในคำว่า “ฮ้อย”

วรรคที่ 38

ฟี่	ลีไป	ยืนคอย	บ่อนได้	ลี	เห็นน้อง
ร	ร ลด	ลด ลด	ล ชล	ฟ	รฟ ชร

วิธีการร้องหมอลำ

การร้องกลอนลำในวรรคนี้จะเป็นกลอนลำต่อเนื่องจากวรรคที่ผ่านมา โดยมีเสียงร เป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรค และเป็นเสียงเริ่มต้นวรรคด้วย ลักษณะของกลอนลำจะเป็นการร้องตามทำนองขึ้นลงของกลอนลำ มีการใช้เสียงเพื่อแทนอารมณ์ในช่วงทำย

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า ฟี่จะไปยืนคอยที่ไหนถึงจะได้พบน้อง

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสานในวรรณคดี 38 พบว่า ทำนอง
อยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูล พชลXดรX
การเคลื่อนที่ของทำนอง

พื	ลีไป	ยีนคอย	บ่อนได้	ลี	เห็นน้อง
ร →	ร ลด → ↘	ลด ลด ↘ ↘	ล ชล → ↘	ฟ →	รฟ ชร ↘ ↘

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรณคดีมีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง
และมีการยีนเสียง 4 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรณคดี จะผันเสียงตามทำนอง และคำร้อง
เพื่อให้ถ้อยคำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองของกลอนลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดย
มีเสียง ร เป็นเสียงสูงสุดในวรรณคดี และมีเสียง ร เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรณคดี

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ทำนอง
พื	ร	ยีนเสียง ร ซึ่งเป็นเสียงที่สูง ที่สุดของวรรณคดี
ลี	ร	ยีนเสียง ร
ไป	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
ยีน	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
คอย	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
บ่อน	ล	ยีนเสียง ล
ได้	ชล	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ช ไปเสียง ล
ลี	ฟ	ยีนเสียง ฟ
เห็น	รฟ	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ช

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
		ไปเสียง ล
น้อง	ซร	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ซ ไปเสียง ร

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 4 ครั้ง การร้องกลอนลำในวรรคนี้ส่วนใหญ่เป็นการผันเสียงเพื่อให้คำร้องชัดเจน เพราะกลอนลำวรรคนี้เป็นกลอนลำลักษณะบรรยาย ในช่วงท้ายมีการใช้เสียงเพื่อแสดงอารมณ์เสียใจ เศร้าโศก โดยการผ่อนเสียงเพื่อทำให้ผู้ฟังรู้สึกตามบทเพลง

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

ในวรรคนี้มีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำแบบบรรยาย พบกลวิธีการผ่อนเสียงเพื่อแสดงอารมณ์เศร้า เสียใจ โดยเฉพาะการร้องคำว่า “น้อง” ในคำสุดท้าย ด้วยเสียง ซ มาเสียง ร โดยฉับพลัน

การถ่ายทอดอารมณ์

อารมณ์ของกลอนลำวรรคนี้จะแสดงความรู้สึกเสียใจ ด้วยการลดเสียงลง และผ่อนเสียงเพื่อแสดงอารมณ์โศกเศร้า

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 38 พบประเด็นที่สำคัญดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง ผันเสียงลง 1 ครั้ง และมีการย่นเสียง 4 ครั้ง

ประเด็นที่สอง พบกลวิธีการผ่อนเสียงเพื่อแสดงอารมณ์เศร้า เสียใจ โดยเฉพาะการร้องคำว่า “น้อง” ในคำสุดท้าย ด้วยเสียง ซ มาเสียง ร โดยฉับพลัน

วรรณคดี 39

เหม็ด	เสียงกลอง	เสียงฆ้อง	ลี	ลงนา	กล้ำหว่าน		ได๋อนาง
รฟ	รฟ ลด	ลด ดล	ฟ	ลด ลด	ชฟ ชล		ร ลด

วิธีการร้องหมอลำ

กลอนลำวรรณคดี ขึ้นต้นด้วยการผันเสียง รฟ ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรณคดี ด้วยคำว่า “เหม็ด” จากนั้นร้องตามทำนองกลอนลำ จนถึงคำสุดท้าย จะมีการเติมคำสร้อยคือคำว่า “ได๋อนาง” เพื่อเป็นการลงจบสุดท้ายของกลอนลำที่จบเนื้อร้อง ก่อนจะเข้าสู่ท่อนลงจบในวรรณคดีถัดไป

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องท้าวอีสานในวรรณคดี ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า หมัดเสียงกลอง เสียงร้อง จะทำนาหว่านกล้า

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสานในวรรณคดี 39 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญญาจมูล ฟชลXดรอ

การเคลื่อนที่ของทำนอง

เหม็ด	เสียงกลอง	เสียงฆ้อง	ลี	ลงนา	กล้ำหว่าน		ได๋อนาง
รฟ	รฟ ลด	ลด ดล	ฟ	ลด ลด	ชฟ ชล		ร ลด
↗	↗ ↘	↗ ↘	→	↗ ↗	↘ ↗		→ ↗

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรณคดีมีการผันเสียงขึ้น 8 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการขึ้นเสียง 2 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรณคดี จะผันเสียงตามทำนองและคำร้อง เพื่อให้ถ้อยคำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองของกลอนลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ฟ เป็นเสียงสูงสุดในวรรณคดี และมีเสียง ฟ เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรณคดี มีการใช้คำสร้อยที่ท้ายของวรรณคดี

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ทำงานอง
เหม็ด	รฟ	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ร ไปเสียง ฟ ซึ่งเป็นเสียงที่สูงที่สุดของวรรณคดี
เสียง	รฟ	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ร ไปเสียง ฟ
กลอง	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
เสียง	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
ร้อง	ดล	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ด ไปเสียง ล
จะ	ฟ	ย่นเสียง ฟ
ลง	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
นา	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด
กล้า	ชฟ	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ช ไปเสียง ฟ
หว่าน	ชล	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ช ไปเสียง ล
ได้อ	ร	ย่นเสียง ร
นาง	ลด	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ด

การเคลื่อนที่ของทำงานองในตารางข้างต้น จะพบว่า ในวรรณคดีมีการผันเสียงขึ้น 8 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการย่นเสียง 2 ครั้ง การร้องกลอนลำในวรรณคดีส่วนใหญ่เป็นการผันเสียงเพื่อให้คำร้องชัดเจน เพราะกลอนลำวรรณคดีเป็นกลอนลำลักษณะบรรยาย ในช่วงท้ายมีการร้องคำสร้อย คือคำว่า “ได้อนาง” เป็นการร้องคำส่งท้ายเพื่อที่จะเข้าสู่วรรคลงจบต่อไป

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

ในวรรณคดีมีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำแบบบรรยาย พบกลวิธีการร้องคำสร้อยในช่วงท้ายของวรรค คือคำว่า “ได้อนาง” เป็นการร้องคำสร้อยด้วยการใช้เสียงเต็ม และปิดไปใช้เสียงนาสิก

การถ่ายทอดอารมณ์

อารมณ์ของกลอนลำวรรคนี้จะบรรยายเรื่องราว และในช่วงท้ายมีการใช้คำสร้อยเพื่อการถ่ายทอดอารมณ์ห่วงหา รอคอย

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 39 พบประเด็นที่สำคัญดังนี้

ประเด็นแรก ในวรรณคดีมีการผันเสียงขึ้น 8 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการยื่นเสียง 2 ครั้ง โดยพบการผันเสียงขึ้นโดยใช้เสียง ลด มากถึง 5 ครั้ง

ประเด็นที่สอง พบกลวิธีการร้องคำสร้อยในช่วงท้ายของวรรค คือคำว่า “ได้อนาง” เป็นการร้องคำสร้อยด้วยการใช้เสียงเต็ม และปิดไปใช้เสียงนาสิก

วรรคที่ 40 (ค)

ลี	ไปท่า	อยู่บ้าน	ลี	เห็นน้อง	อ้อ	อ้อย	
ช	ล รฟ	ช พร	ช	ฟช ฟช	ลด	ลด	รดลชพร

วิธีการร้องหมอลำ

การร้องกลอนลำวรรคนี้ จะใช้เสียงที่ไม่ดังมากนัก เพื่อแสดงอารมณ์เศร้าใจเสียใจ ที่ตามหาคนรักไม่พบ วงทำนองวรรคมีการใช้ลูกคอเอื้อนคำว่า “น้อง” โดยการผันเสียงอย่างรวดเร็ว

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องทั่วอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า จะไปรอที่บ้านจะพบน้อง

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องทั่วอีสานในวรรคที่ 40 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญญามูล ฟชลXดรอ

การเคลื่อนที่ของทำนอง

ลี	ไปท่า	อยู่บ้าน	ลี	เห็นน้อง	อ้อ	อ้อย	
ช →	ล รฟ → ↗	ช พร → ↘	ช →	ฟช ฟช ↗ ↘	ลค ↗	ลค ↗	รดลชพร ↘

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการย่นเสียง 4 ครั้ง ลักษณะของการผันเสียงในวรรคนี้ จะผันเสียงตามทำนองและคำร้อง เพื่อให้ถ้อยคำชัดเจน และให้เป็นไปตามทำนองของกลอนลำ ทำนองจะมีการเคลื่อนที่ขึ้นลง โดยมีเสียง ด เป็นเสียงสูงสุดในวรรค และมีเสียง ร เป็นเสียงที่ต่ำที่สุดของวรรค และมีการเอื้อนทำย คำด้วยการใช้ลูกคอเอื้อนเสียง หลังคำว่า “น้อง” ในคำสุดท้ายมีการเอื้อนเสียง จากเสียง ร สูง จนถึง ร ต่ำ

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ทำนอง
ลี	ช	ย่นเสียง ช
ไป	ล	ย่นเสียง ล
ท่า	รฟ	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ร ไปเสียง ฟ
อยู่	ช	ย่นเสียง ช
บ้าน	พร	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ร
ลี	ช	ย่นเสียง ช
เห็น	ฟช	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ช
น้อง	ฟช	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ฟ ไปเสียง ช
(อ้อ)	ลค	ผันเสียงลง 2 เสียง จากเสียง ล ไปเสียง ค
(อ้อย)	ลค	ผันเสียงขึ้น 2 เสียง จากเสียง ค ไปเสียง ด
	รดลชพร	ผันเสียงลงอย่างรวดเร็วจาก

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนที่ทำงาน
		เสียง ร ลงมาที่เสียง ร ต่ำ

การเคลื่อนที่ของทำงานในตารางข้างต้น จะพบว่า ในวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการย่นเสียง 4 ครั้งการร้องกลอนลำในวรรคนี้ส่วนใหญ่เป็นการผันเสียงเพื่อให้คำร้องชัดเจน เพราะกลอนลำวรรคนี้เป็นกลอนลำลักษณะบรรยาย ในช่วงท้ายมีการเอื้อนเสียงคำว่า “น้อง” ด้วยการเอื้อนเสียง ออ อ่อย ซึ่งเป็นเสียงที่มักใช้ในการเอื้อนของลำกลอน โดยคำสุดท้าย มีการใช้ลูกคอเพื่อผันเสียงลงจากเสียง ร สูงมายังเสียง ร ต่ำอย่างรวดเร็ว

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

ในวรรคนี้มีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำแบบบรรยาย พบกลวิธีการเอื้อนเสียง โดยใช้เสียง ออ อ่อย ซึ่งเสียงร้องลักษณะนี้สามารถพบได้บ่อยในการร้องกลอนลำ มีการใช้ลูกคอเพื่อผันเสียงลงจากเสียง ร สูงมายังเสียง ร ต่ำอย่างรวดเร็ว โดยเอื้อนเสียง รดลซพร อย่างรวดเร็ว

อารมณ์ของกลอนลำวรรคนี้จะเป็นการร้องกลอนลำด้วยความเสียใจที่ตามหาคนรักไม่พบ การใช้เสียงจะใช้เสียงไม่ดังมาก มีการเอื้อนคำว่า “น้อง” ด้วยเสียง ออ อ่อย คล้ายเสียงการร้องคร่ำครวญ ทำให้ผู้ฟังรู้สึกสะเทือนใจ

จากการวิเคราะห์ทำงานของวรรคที่ 40 พบประเด็นที่สำคัญดังนี้

ประเด็นแรก วรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง ผันเสียงลง 2 ครั้ง และมีการย่นเสียง 4 โดยคำสุดท้าย มีการใช้ลูกคอเพื่อผันเสียงลงจากเสียง ร สูงมายังเสียง ร ต่ำอย่างรวดเร็ว เป็นการผันเสียง 5 เสียงต่อเนื่องกัน

ประเด็นที่สอง พบกลวิธีการเอื้อนเสียงโดยใช้เสียง ออ อ่อย ซึ่งเสียงร้องลักษณะนี้สามารถพบได้บ่อยในการร้องกลอนลำ มีการใช้ลูกคอเพื่อผันเสียงลงจากเสียง ร สูงมายังเสียง ร ต่ำอย่างรวดเร็ว โดยเอื้อนเสียง รดลซพร อย่างรวดเร็ว คล้ายเสียงการร้องคร่ำครวญ ทำให้ผู้ฟังรู้สึกสะเทือนใจ

วรรคที่ 41*

แห่น	บ่นาง		แห่น	บ่นาง	เอือน...		
ฟ	ช ล	ร	ฟ	ช ลด	รฟ	รฟ ร ช รฟ	รชรฟ
			ไ้อย			ละ	นา
รชรฟ	รชรฟ	รชรฟ	ล ดช ลฟ	ฟ	รชรฟ	รฟ	ร

วิธีการร้องหมอลำ

การร้องกลอนลำวรรคนี้ จะเป็นวรรคลงจบ ซึ่งการร้องจะมีการร้องกลอนลำเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แล้วจะเข้าสู่ท่อนเอือนซึ่งมีความละเอียด ซับซ้อนมาก ผู้ร้องจะร้องไปตามทำนอง และความคิดของตนอย่างอิสระ ยาวหรือสั้นได้ตามที่ต้องการ โดยผู้เป่าแคนจะคอยสังเกตฟังทำนองร้องเพื่อที่จะลงจบได้

ความหมายของคำร้อง

บทกลอนลำตามน้องท้าวอีสานในวรรคนี้ ใช้ภาษาอีสานในการร้องหมอลำ มีความหมายว่า บ้างไหมหนา ซึ่งเป็นความหมายสืบเนื่องจากวรรคที่แล้วว่า จะไปรอที่บ้าน จะได้พบน้องบ้างไหมหนา

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลุ่มเสียงของทำนองลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสานในวรรคที่ 41 พบว่า ทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูล พชลXดรX

การเคลื่อนที่ของทำนอง

แห่น	บ่นาง		แห่น	บ่นาง	เอือน...		
ฟ	ช ล	ร	ฟ	ช ลด	รฟ	รฟ ร ช รฟ	รชรฟ
→	→ →	→	→	→ ↗		→	
			ไ้อย			ละ	นา
รชรฟ	รชรฟ	รชรฟ	ล ดช ลฟ	ฟ	รชรฟ	รฟ	ร
→			→		→	↗	→

* ทำนองเอือนในวรรคนี้สามารถเขียนได้โดยคร่าว ๆ เท่านั้น เนื่องจากเป็นการร้องอิสระ

การเคลื่อนที่ของทำนอง ในคำร้องวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง และมีการย่นเสียง 7 ครั้ง นอกนั้นเป็นการเอื้อนขึ้นลงแบบอิสระตามทำนองของแคน

คำร้อง	เสียงที่ใช้	ลักษณะการเคลื่อนทำนอง
แห่	ฟ	ย่นเสียง ฟ
บ่	ซ	ย่นเสียง ซ
นาง	ล (ว)	ย่นเสียง ล และมีการปิดลงเสียง ว ที่ท้ายคำ
แห่	ฟ	ย่นเสียง ฟ
บ่	ซ	ย่นเสียง ซ
นาง	ลด	ผันเสียงขึ้น 1 เสียงจากเสียง ล ไปเสียง ด

การเคลื่อนที่ของทำนองในตารางข้างต้น จะพบว่า การเคลื่อนที่ของทำนอง ในคำร้องวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง และมีการย่นเสียง 7 ครั้ง นอกนั้นเป็นการเอื้อนขึ้นลงแบบอิสระตามทำนองของแคน ซึ่งการเคลื่อนที่ตามทำนองของแคนนั้น จะมีเสียง ร เสียง ฟ เสียง ล สูง สลับกันขึ้นลงตามแต่ทำนองของหมอลำแคน และตามแต่ผู้ร้องจะร้องไป จะยาวจะสั้นอยู่ที่หมอลำคนนั้น ๆ จะร้อง โดยหมอลำแคนจะสังเกตทำนองร้องของหมอลำเพื่อลงจบ ด้วยคำว่า “ละ นานา” เป็นอันจบกลอนลำนี้

กลวิธีที่ใช้ในการร้องหมอลำ

ในวรรคนี้มีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำท่อนจบ มีการผันเสียงขึ้นลงตามทำนองกลอนลำที่เป็นการผันเสียงแบบอิสระ เป็นการใช้กลวิธีขึ้นสูงด้วยการใช้ลูกคอผันเสียงขึ้นลง จากเสียง ร ไปเสียง ฟ สูง ซ สูง ล สูง และเสียง ด สูงโดยไม่ผิดเพี้ยนตามกลุ่มเสียงปัญจมูลของกลอนลำ

นอกจากนี้ยังมีการใช้คำต่าง ๆ ในการร้องท่อนจบ คือคำว่า ออ อ้อย ไฉย โย เป็นการแสดงอารมณ์เศร้า เสียใจ หรือแทนการร้องไห้โศกครวญ

การถ่ายทอดอารมณ์

อารมณ์ของกลอนลำวรรคนี้มีการเอื้อนเสียงต่าง ๆ โดยการผันเสียงขึ้นลงอย่างรวดเร็ว ด้วยคำต่าง ๆ เช่น โอ โอ้ย ออ อ่อย เป็นต้น เป็นการเลียนเสียงร้องให้คร่ำครวญ ทำให้ผู้ฟังรู้สึกสะเทือนใจ

จากการวิเคราะห์ทำนองวรรคที่ 41 พบประเด็นที่สำคัญดังนี้

ประเด็นแรก ในคำร้องวรรคนี้มีการผันเสียงขึ้น 5 ครั้ง และมีการย่นเสียง 7 ครั้ง นอกนั้นเป็นการเอื้อนขึ้นลงแบบอิสระตามทำนองของแคน

ประเด็นที่สอง ในวรรคนี้มีลักษณะเป็นการร้องกลอนลำท่อนจบ มีการผันเสียงขึ้นลงตามทำนองกลอนลำที่เป็นการผันเสียงแบบอิสระ เป็นการใช้กลวิธีขึ้นสูงด้วยการใช้ลูกคอผันเสียงขึ้นลง จากเสียง ร ไปเสียง ฟ สูง ซ สูง ล สูง และเสียง ด สูงโดยไม่ผิดเพี้ยนตามกลุ่มเสียงปัญจมูลของกลอนลำ โดยใช้คำต่าง ๆ ในการร้องท่อนจบ คือคำว่า ออ อ่อย โอ้ย โอ เป็นการแสดงอารมณ์เศร้า เสียใจ หรือแทนการร้องไห้คร่ำครวญ

สรุปผลการวิเคราะห์กลอนลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสาน

จากการวิเคราะห์กลอนลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสาน ของครูฉลาด ส่งเสริม (ป.ฉลาดน้อย) ดังที่อภิปรายรายละเอียดมาทั้งหมดสามารถสรุปประเด็นรายละเอียดการร้องหมอลำเพื่อแสดงลักษณะเฉพาะของหมอลำ ป. ฉลาดน้อยดังต่อไปนี้

วิธีการร้อง

กลอนลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสาน อีสาน ของครูฉลาด ส่งเสริม (ป.ฉลาดน้อย) ที่มีลักษณะเป็นกลอนลำทางยาว หรือลำล่อง ดนตรีที่ใช้ประกอบใช้แคน เป็นเครื่องดนตรีหลัก สามารถแบ่งวิธีการร้องเป็น 3 ช่วงได้ดังนี้

ช่วงโอ้ หรือเกริ่น ในกลอนลำบทนี้จะปรากฏช่วงโอ้ หรือช่วงเกริ่น ในวรรคที่ 1-5 ลักษณะการร้องจะเป็นการร้องแบบอิสระ กล่าวคือ ไม่มีจังหวะที่ชัดเจนนัก ผู้ร้องสามารถรอกคอยจังหวะ เพิ่มเติมเสียงเอื้อน หรือเพิ่มเติมคำสร้อยต่าง ๆ ได้ โดยผู้เป่าแคนจะคอยฟังผู้ร้อง และคอยเข้าจังหวะ การร้องในท่อนนี้ จะมีคำร้องที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของครูฉลาด คือการขึ้นต้นด้วยธรรมชาติเช่น “ดิน น้ำ ลม ไฟ ต้นไม้ หรือสัตว์อื่น ๆ” และมีการใช้คำกล่าวว่ “แหล่บาคนี้” ซึ่งการร้องคำเหล่านี้ ครูฉลาดเป็นผู้คิดค้นขึ้นเป็นคนแรก และใช้เรื่อยมาจนกลายเป็นเอกลักษณ์ และได้ชื่อว่า เป็นกลอนลำทำนองอุบล หรือ “วาดอุบล” ซึ่งกลอนลำเมืองอุบล หรือ

วาดอุบลนั้น จะใช้กับลำทางยาว หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ลำล่อง เท่านั้น เป็นกลอนลำที่มีจังหวะช้า มีการเอื้อนเสียงมาก มีการบรรยายถึงสถานที่ ธรรมชาติ หรือความพลัดพราก การจากลา เป็นต้น นับเป็นลำกลอนที่ยากที่สุด (ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2558) และจะหาผู้ที่มีความสามารถในการร้องได้ค่อนข้างน้อย

ช่วงเนื้อร้อง ในช่วงนี้หมอลำจะร้องไปตามทำนองกลอนลำของตน โดยจะแบ่งเป็นวรรค ๆ การร้องกลอนลำทางยาวนี้ ผู้ขับร้องจะต้องมีความเชี่ยวชาญการลำเป็นอย่างมาก เนื่องจากกลอนลำทางยาวจะมีการเอื้อนที่มาก และมีการถ่ายทอดอารมณ์ด้วยเสียงร้อง ในกลอนลำบทนี้ มีการใช้กลวิธีการผ่อนเสียง หนัก เบา การใช้ลูกคอเพื่อเอื้อนเสียง การปิดเสียง ทำย่ำคำร้อง การร้องเลียนเสียงธรรมชาติ และการเอื้อนเพื่อแสดงอารมณ์ต่าง ๆ เช่น การร้องให้การรำพึงรำพัน โดยการสอดแทรกเสียงร้องให้ หรือเสียงธรรมชาติอื่น ๆ หลายครั้ง กลอนลำตามน้องท้าวอีสานบทนี้ มีการใช้คำว่า “พูนแล้ว” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของครูฉลาดส่งเสริม ที่คิดใช้คำนี้เป็นคนแรก จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของกลอนลำอุบลเช่นกัน สามารถพบได้ในการจบท้ายประโยคหลายครั้ง

ช่วงลงจบ ในช่วงลงจบ จะเป็นการร้องทำนองลงจบ และเอื้อนด้วยจังหวะอิสระ กลอนลำบทนี้ มีการเอื้อนในตอนลงจบที่มีเอกลักษณ์ ด้วยการผันเสียงขึ้นลงอย่างรวดเร็ว สลับไปมาด้วยเสียงสูงต่ำสลับกันไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งผู้ร้องจะต้องมีความเชี่ยวชาญในการใช้เสียงทำนอง และมีลูกคอที่แข็งแรงสามารถบังคับเสียงไปได้อย่างที่ใจต้องการ ลักษณะคล้ายคนร้องให้คร่ำครวญจะขาดใจ ซึ่งช่วงนี้เองที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของครูฉลาดส่งเสริม จนมีคำกล่าวที่ว่า “จะร้องให้ใจขาดตายพูนบ้อ” (แปลว่า จะร้องให้คนฟังใจขาดตายเลยหรือ)

ความหมายของคำร้อง

กลอนลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสาน อีสาน ของครูฉลาด ส่งเสริม (ป.ฉลาดน้อย) เป็นกลอนลำที่ใช้ภาษาอีสาน มีความหมายกล่าวถึงชายที่พลัดพรากจากคนที่รัก และออกตามหาไปหลาย ๆ ที่ ทั้งในกรุงเทพฯ พัทยา และจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสาน ซึ่งในกลอนลำจะมีการพรรณนาถึงความรักที่มี และความเศร้าโศกเสียใจที่ตามหาคนรักไม่พบ

กลอนลำ ตามน้องท้าวอีสาน

ท่อนเกริ่น

ไฉย... พี่เอ๋ย พี่ฮ้อยโฮยน ยืนงอยคอนกั้งโอบส่อง ด้้อละนาง
 แห้วบาดนี้ บุญบ่มี สิบเห็นหน้าน้องเอาเสียงฮ้อย (เอื่อน..) ส่งพานาง ส่งพานาง (เอื่อน..)

ท่อนเนื้อร้อง

แห้วบาดนี้ เถื่อนี้ ป.ฉลาดน้อย สิได้ทองเด้อหาแฟน ด้้อละน้อง
 หาแต่แดนเมืองเหนือสิล่องลงเด้อเมืองใต้ หาเมืองไทยกะจนเกลี้ยงได้ยินเสียงอ้ายบ่อนอ
 ก่อนในกรุงเทพพระมหานคร พี่กะวอนวอนเอิ้นสิหาน้องกะบ่มี
 ลุ่มพินี้คือจ้งมันบ่กว้าง สนามหลวงบ่ได้กลิ่น ทางเขาดินบ่นัดไว้ พระรามน้องหากบ่มา
 พัทยากลงแล้วบ่เห็นนางออกลงแลน หาดบางแสนดงบักพร้าวหม่องเคยห่าวขึ้นสะออน
 หรือว่าแก้วก่ากอน(เอื่อน) สิคืนสูเมืองอีสานพูนแห้ว พี่กะหาตามงานสิบ่อนได้น้องกะตาต้า
 ไปสุรินทรงานข้างบ่เห็นนางแก้มเป็นเวิน น้อนาง เห็นแต่ขู้เฝินเอ๋ย
 เห็นแต่แฟนเฝินเอ๋ยบ่เห็นหน้าเพิ่นสะออน
 เมืองอุดรพี่กะไปหาน้อง หานางอยู่งานท่ง บาริรวงพี่กะขึ้นหาน้องหากบ่มี
 ชายโคกยี่นให้ แสนอาลัยเอ๋ย อ้ายกะจ่ม พื่อนาง เอ๋ย
 ไฉยงานพระธาตุพนมบ่เห็นนางนั่งไหว้ สาเลยฮ้อย พ้ออยากอ้าย
 อยากหนีได้ อยากหนีไปฝั่งซ้ายอ้ายไปนั่งอยู่ริมโขงพูนแห้ว
 คิดเห็นเด้ คิดเห็นไทยลาวฮักสิหอกันแต่ปางพูน
 แต่ว่าบุญของเลาชั้นมองเห็นกันคนละฝั่ง มีแต่ยังหยั่งหย้อย สวยกันเขินน้ำตา
 กั้งกอบเบ็งแถบพ่าน้ำไหลผ่าอยู่ริมโขง อยู่แล้ว
 เชื้อกนำจิตใจเฮาขาดกระเด็นไปแล้ว แต่หัวใจมันเต็มแต่ตามนางบ่หยุดหย่อน
 คำเอ๋ย บุญบั้งไฟไซ้รหามาจนชอยอ่อนล้าบ่เห็นน้องดอกกลิ่นไอ
 บุญบั้งไฟเข้าจนแล้วเสียงแซว ๆ บ้านเพิ่นปาว สาวหละมวนคู้หมั้นเมื่อบ้านคู้สูคน
 ฝนกะรินอาบย้อยอำอาบกะเป็นฝอย พี่สิไปยืนคอยบ่อนได้สิเห็นน้อง
 เหม็ดเสียงกลองเสียงฆ้องสิลงนากล้าหวาน ด้้อนาง

ท่อนลงจบ

สิไปทำอยู่บ้าน สิเห็นน้อง แหนบ่นาง แหนบ่นาง เอื่อน... ไฉย ละนา

สามารถแปลได้ดังนี้

ท่อนเกริ่น

ฟ้าเอ๋ยฟ้าร้องดัง ยืนคอยมองหาคนรักของพี่
มาครั้งนี้ บุญพี่ไม่มี จะไม่ได้พบหน้าน้อง ขอเอาเสียงร้องส่งถึงน้อง

ท่อนเนื้อร้อง

มาครั้งนี้ ปลอดภัยน้อยจะได้เที่ยวหาน้อง หาดั้งแต่ภาคเหนือไปจนถึงภาคใต้
หาเมืองไทยจนทั่วแล้วได้ยินเสียงพี่บ้างไหม ในกรุงเทพมหานครพี่ก็เรียกหาเจ้าน้องก็ไม่พบ
สวนลุมพินีก็ไม่ได้กว้าง สนามหลวงก็ไม่ได้กลืนน้อง ที่เขาเดินไม่ได้มันได้ ทางตัวน้องก็ไม่มา
พืยกาก็ลงไปดูแล้ว ไม่เจอน้องมาวิ่งเล่น หาดบางแสนได้ต้นมะพร้าว ที่ที่เราเคยสนุกสนานกัน
หรือว่าน้อง จะกลับอีสานไปแล้ว พี่ถึงตามหาน้องที่ไหนก็ไม่พบ
ไปสุรินทร์งานช้าง ไม่เห็นน้องแถมนวล เห็นแต่คูรักกันเขาคงคู่กันมา
ไปอุดรพี่ก็ไปหาน้อง นานองที่งานทุ่งศรีเมือง บารั้ววงพี่ก็ขึ้นไปดูหาน้องแต่ไม่พบ
พี่ยื่นเศร่าร้องให้ แสนอาลัย พี่ก็พำเพื่อถึงน้อง
งานพระธาตุพนมไม่เห็นน้องมาไหว พี่ก็ร้องให้คร่ำครวญ
พี่อยากหนี พี่อยากหนีไปฝั่งซ้าย (ประเทศลาว) แล้วไปนั่งอยู่ริมแม่น้ำโขง
คิดถึงความหลัง ที่เราเคยรักกันสมัยก่อน
แต่ว่าบุญของเรานั้น อยู่กันคนละฝั่ง
มีแต่น้ำตาของพี่ที่ไหลอาบแก้ม
เอามือป้องหน้าดูขอบฟ้า น้ำไหลบ่าอยู่ริมแม่น้ำโขง
เหมือนเชือกนำจิตใจสองเราที่ขาดลงไปแล้ว แต่ในใจพี่ยังมุ่งมั่นตามน้องไม่หยุดหย่อน
น้องเอ๋ย งานบั้งไฟโสธร ตามหาน้องจนพี่อ่อนล้า ก็ยังไม่ได้กลืนน้อง
งานบุญบั้งไฟเสร็จสิ้นไปแล้ว เสียงร้องรื่นเริงบ้านต่าง ๆ เขาสนุกสนาน
สาว ๆ ก็ควงคู่หมั้นกลับบ้านทุก ๆ คน ฝนก็ตกริน พี่จะไปคอยน้องอยู่ที่ตรงไหน
หมดเสียงกลองเสียงร้อง พี่จะไปทำนาหว่านกล้า

ท่อนจบ

จะไปรออยู่ที่บ้าน จะเห็นน้องบ้างไหมหนา.....

กลุ่มเสียงที่ใช้

กลอนลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสาน อีสาน ของครูฉลาด ส่งเสริม (ป.ฉลาดน้อย) จะใช้กลุ่มเสียงปัญหามูล พซลXดรX ตลอดทั้งกลอนลำ โดยปรากฏการใช้เสียง ท ซึ่งไม่ได้อยู่ในกลอนลำเพียงครั้งเดียวเท่านั้น โดยเสียง ท ที่ปรากฏ เป็นเสียงที่ใช้เอื้อนผ่านการเอื้อน 3 เสียง

การเคลื่อนที่ของทำนอง

กลอนลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสาน อีสาน ของครูฉลาด ส่งเสริม (ป.ฉลาดน้อย) จะมีการเคลื่อนที่ของทำนองไปตามการร้องกลอนลำทางยาวหรือลำล่อง ซึ่งสาเหตุที่เรียกว่าลำล่องนั้น มาจากลักษณะการร้องและการเอื้อนเสียงที่มีความถี่ขึ้นไหล และติดต่อกันเหมือนกับสายน้ำไหล (ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2559) โดยลำทางยาว หรือลำล่องนั้น จะเน้นความคมชัดของเสียง และการเอื้อนที่สะท้อนอารมณ์ เป็นการแสดงความสามารถของผู้ขับร้อง ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การเคลื่อนที่ของทำนองจากการผันเสียง ซึ่งปรากฏในกลอนลำบทนี้ จากคำร้องทั้งสิ้น 342 คำได้ดังนี้

วรรคที่	การผันเสียงขึ้น	การผันเสียงลง	การขึ้นเสียง	การปิดเสียง	การผันเสียงพิเศษ 3 เสียง	การผันเสียงพิเศษ 5 เสียง
1	1	3	1		1	
2	5	1	4			
3	4	3	4			
4	6	2	5			1
5	เอื้อนอิสระตามทำนองแคน					
6	1	3	13			
7	5	1	3			
8	3	2	7	1		
9	4	2	6			
10	2	1	3	1		

วรรคที่	การผันเสียง ขึ้น	การผันเสียง ลง	การย่นเสียง	การปิด เสียง	การผันเสียง พิเศษ 3 เสียง	การผัน เสียง พิเศษ 5 เสียง
11	5	2	7			
12	3	2	7	1		
13	3	1	7			
14	2	3	7			1
15	3	1	2			
16	1	2	5			
17	3	1	8			
18	4	2	6			
19	6	3	5	1		
20	6	3	4			
21	5	1	5	1		
22	4	1	1	1		
23	3	1	3		2	
24	3	1	13	1		
25	4	1	3	1		
26	1	2	5			
27	6	1	7			
28	6	3	5			
29	4	1	5		1	
30	2	1	5		1	
31	2	1	2	1	1	
32	2	1	7			
33	5	1	5			
34	8	2	8			
35	4	3	4			

วรรคที่	การผันเสียง ขึ้น	การผันเสียง ลง	การย่นเสียง	การปิด เสียง	การผันเสียง พิเศษ 3 เสียง	การผัน เสียง พิเศษ 5 เสียง
36	3	1	6			
37	3	2	5			
38	5	1	4			
39	8	2	2	1		
40	5	2	4	1		
41	5		7			
รวม	155	67	120	11	6	2

จากตารางข้างต้นจะพบว่า กลอนลำบทนี้ใช้การผันเสียงขึ้นมากที่สุด 155 ครั้ง การย่นเสียง 120 ครั้ง และการผันเสียงลง 67 ครั้ง ซึ่งการผันเสียงนั้น จะสอดคล้องกับจุดเน้นของการร้องกลอนลำทางยาวที่ต้องการเน้นความชัดเจนของเสียงเป็นหลัก การผันเสียงส่วนใหญ่จึงเป็นไปเพื่อความชัดเจน แต่ก็มีบางช่วงที่การผันเสียงนั้นเป็นไปเพื่อการแสดงอารมณ์

นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์จะสังเกตได้ว่า คำร้องที่เป็นคำร้องคำแรกของวรรคนั้น ๆ ส่วนใหญ่จะใช้เสียงที่สูงที่สุดในวรรคนั้น ๆ ในการผันเสียง และจะผันขึ้นลงสลับกันไป โดยมีเสียงย่นในแต่ละวรรคที่แตกต่างกัน แต่เสียงย่นที่ใช้บ่อยที่สุดคือเสียง ล และเสียง ด การผันเสียงที่พบบ่อยที่สุดคือการผันเสียง ล และเสียง ด เช่นเดียวกัน

การผันเสียงขึ้นหรือลง ส่วนใหญ่จะผันเสียงเพียงสองเสียงเรียงกัน ตามเสียงในกลุ่มเสียงปัญหา คือ ฟซลXดรX อย่างเคร่งครัด แต่ก็มีบางคำที่มีการผันเสียงข้ามเสียง แต่ปรากฏไม่บ่อยนัก นอกจากนี้ ยังมีการผันเสียงที่อยู่ในลักษณะเสียงอื่น คือการผันเสียงเรียงกัน 3 เสียง หรือ 5 เสียง ซึ่งพบบ่อยนักในการร้องกลอนลำ

นอกจากการผันเสียงแล้ว ยังมีการผันเสียงแบบพิเศษที่เรียกว่าการปิดเสียง การปิดเสียงคือการร้องเสียงเต็มในเสียงแรก และปิดเสียงขึ้นโดยใช้เสียงนาสิก การปิดเสียงนี้เป็นกลวิธีการร้องที่พบบ่อยในช่วงท้าย หรือคำสุดท้ายของวรรค โดยการปิดเสียงมีลักษณะคล้ายการถอนหายใจ เป็นการแสดงอารมณ์เศร้าเสียใจ หรือผิดหวัง

การถ่ายทอดอารมณ์

กลอนลำทางยาวหรือลำล่ง เป็นกลอนลำที่ต้องใช้ความสามารถในการถ่ายทอดอารมณ์ของผู้ร้องอย่างสูง เนื่องจากกลอนลำทางยาวจะมีจังหวะที่ช้า บรรยายถึงสภาพแวดล้อม หรือพรรณนาถึงความเศร้าโศกเสียใจ การจากลาคนรัก การใช้กลวิธีต่าง ๆ ในการแทนอารมณ์จึงเป็นสิ่งที่พบมากในการร้องกลอนลำทางยาว โดยเฉพาะกลอนลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสาน อีสานของครูฉลาด ส่งเสริม (ป.ฉลาดน้อย) บทนี้ เป็นการพรรณนาสถานที่ต่าง ๆ และความผิดหวังในการตามหาคนรัก การถ่ายทอดอารมณ์ในลำกลอนบทนี้จึงมีความโดดเด่นและชัดเจนมาก ผ่านกลวิธีการร้องต่าง ๆ เช่น การปิดท้ายเสียง เป็นการทำให้เสียงสูงขึ้นโดยใช้เสียงนาสิกอย่างฉับพลัน คล้ายเสียงการถอนหายใจของคน เป็นการแสดงอารมณ์เศร้าเสียใจ ผิดหวัง การร้องแทนเสียงธรรมชาติ การใช้น้ำเสียงเพื่อสื่ออารมณ์ มีการใช้เสียงหนัก เสียงเบา เพื่อสื่ออารมณ์ต่าง ๆ ในการร้อง ทั้งการผ่อนแรง การกระแทกเสียง เป็นต้น

และที่เด่นชัดที่สุดในการถ่ายทอดอารมณ์ของครูฉลาด ส่งเสริมคือ การทำเสียงเอื้อนอิสระ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับเสียงคนร้องให้สะอึกสะอื้น เป็นการเอื้อนโดยใช้ลูกคอผ่านคำร้องต่าง ๆ เช่น โอ ไฉย อ๋อ ออย ออ เฮาะ เป็นต้น การเอื้อนแบบนี้จะเป็นการเอื้อนสลับไปมา โดยใช้เสียงสูงต่ำ ใช้ส่วนต่าง ๆ ของลำคอในการเอื้อนติดกันโดยเร็ว และไม่หายใจระหว่างเอื้อน กลวิธีสำคัญในการเอื้อนแบบนี้คือ เอื้อนให้สุด เอื้อนให้หมดลม (ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2559) เมื่อผู้ฟังได้ฟังจะรู้สึกถึงความอัดอั้น และความทุกข์ใจ จนมีผู้ฟังถามครูฉลาดว่า “จะร้องให้ใจตายเลยพุ้นบ้อ”

กลวิธีที่ใช้ในการขับร้อง

จากการวิเคราะห์กลอนลำทางยาว ตามน้องท้าวอีสาน อีสาน ของครูฉลาด ส่งเสริม (ป.ฉลาดน้อย) พบกลวิธีที่ใช้ในการร้องดังนี้

1. การปิดท้ายเสียง การปิดท้ายเสียงจะมีวิธีการร้องคือ ร้องเสียงเต็มในคำนั้น ๆ แล้วปิดท้ายเสียงไปใช้เสียงนาสิกอย่างรวดเร็ว ลักษณะคล้ายการถอนหายใจ ให้ความรู้สึก ผิดหวัง เสียใจ เศร้าใจ พบบ่อยในคำสุดท้ายของแต่ละวรรค

2. การร้องเลียนเสียงธรรมชาติ การร้องเลียนเสียงธรรมชาติ เช่น เสียงฟ้า เสียงฝน เสียงน้ำไหล หรือเสียงลม พบได้บ่อยในกลอนลำของครูฉลาด โดยเฉพาะในการร้องเกริ่น หรือ

ร้องโอรินท่อนแรก นับเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของครูฉลาด จนกลายเป็นลักษณะของกลอนลำ ทำนองอุบล หรือที่เรียกกันว่า “วาดอุบล” โดยเฉพาะเมื่อหมอลำขึ้นต้นการร้องด้วยคำว่า “ฟ้าเอ๋ย ฟ้า” จะเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า หมอลำกำลังร้องกลอนลำทำนองอุบล

3. การใช้น้ำเสียงเพื่อสื่ออารมณ์ กลอนลำทางยาว เป็นกลอนลำที่มีจังหวะช้า เน้นการพรรณนาถึงสถานที่ต่าง ๆ และการพลัดพราก การสื่อสารทางอารมณ์ด้วยเสียงต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญ กลอนลำตามน้องทิวอีสานบพนี้ ครูฉลาดได้แสดงให้เห็นทักษะความเชี่ยวชาญ ในการใช้น้ำเสียงหนักเบาที่แสดงอารมณ์ต่าง ๆ ทั้งอารมณ์เศร้าเสียใจด้วยเสียงที่เบา สั้นเครือ สะอึกสะอื้น หรือเสียงที่หนัก แสดงถึงความมุ่งมั่น เป็นต้น

4. การเอื้อนโดยใช้ลูกคอ เป็นกลวิธีการเอื้อนขั้นสูงที่พบได้ยาก การเอื้อนของ ครูฉลาดเป็นการเอื้อนที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เป็นการเอื้อนโดยใช้เสียงเต็ม และเสียงนาสิก สลับกันไปแบบอิสระ ไม่มีความสั้นยาวตายตัว หมอแคนที่บรรเลงจะเป่าตามทำนองไปเรื่อย ๆ เพื่อรอให้การเอื้อนจบลงแล้วดนตรีจึงทำทำนองต่อไป การเอื้อนในลักษณะนี้จะใช้เสียงทั้งหมดที่อยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูลคือ พซลXดรอX เป็นหลัก โดยการผันเสียงจากเสียงเต็ม ไปใช้เสียงนาสิก ไปมา ด้วยคำร้องที่เป็นเสียง ออ ส่วนใหญ่เช่น ออ ออย อ่อย โอ โอ้อ้อ และมิเสียง ฮอ บ้าง เช่น เฮาะ ฮอย เป็นต้น การร้องแบบนี้ มีกลวิธีพิเศษคือการเอื้อนอย่างรวดเร็ว ให้มีลักษณะคล้ายการ ร้องให้คร่ำครวญ เหมือนจะขาดใจ และไม่หายใจ ร้องให้หมดลมหายใจ เพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกได้ เหมือนกับว่าคนร้อง ร้องให้จนจะขาดใจ กลวิธีการร้องเช่นนี้ครูฉลาดคิดค้นขึ้น เพื่อให้การร้อง สามารถสื่ออารมณ์กับผู้ฟังได้มากที่สุด

5. การใช้คำพิเศษ คำพิเศษที่พบได้บ่อยที่สุดในกลอนลำของครูฉลาด คือคำว่า “แหล่บัดนี้” ซึ่งคำนี้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของครูฉลาด และกลายเป็นเอกลักษณ์ของกลอน ลำทำนองอุบล หรือที่เรียกว่า “วาดอุบล” ให้ความหมายว่า แล่บัดนี้ โดยจะใช้เพื่อเริ่มวรรค ตอนในท่อนเกริ่น หรือท่อนเนื้อร้อง การร้องคำพิเศษนี้ และใช้เสียงใหญ่ เสียงหนัก และเสียงที่ ดังเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกสนใจ สะดุ้ง หรือตื่นตัว เพื่อให้เกิดความสนใจที่จะฟังกลอนลำที่ หมอลำจะร้องต่อไป สาเหตุที่เกิดการร้องคำพิเศษในลักษณะนี้ ครูฉลาดเล่าว่า บางครั้งเวลาไป ร้องหมอลำจะต้องร้องตลอดคืน ผู้ฟังมักง่วงนอน หรือจับหลับ การร้องเสียงดัง และหนักแน่น ขึ้นมาอย่างฉับพลัน จะทำให้ผู้ฟังตื่นตัว และให้ความสนใจกลอนลำที่กำลังจะร้องได้ (ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2559) นอกจากนี้ยังมีคำพิเศษอื่น ๆ เช่น “พุ้นแหล่”

“เดือหละนาง” ซึ่งมักจะใช้ในช่วงกลอนลำ การใช้คำพิเศษลักษณะนี้ มักตามด้วยการปิดเสียง
เสมอ

สามารถสรุปการใช้กลวิธีต่าง ๆ ในการร้องได้ดังนี้

วรรคที่	การปิดท้าย เสียง	การร้องเลียน เสียงธรรมชาติ	การใช้น้ำเสียง เพื่อสื่อ อารมณ์	การเอื้อนโดย ใช้ลูกคอ	การใช้คำ พิเศษ
1	✓	✓	✓	✓	
2	✓		✓		✓
3		✓	✓		✓
4		✓	✓	✓	
5		✓	✓	✓	
6			✓		✓
7	✓				
8	✓	✓	✓		
9	✓		✓		
10	✓		✓		
11			✓		
12	✓		✓		
13					
14			✓		
15	✓	✓	✓	✓	
16			✓		✓
17			✓		
18			✓		✓
19			✓		

วรรคที่	การปิดท้าย เสียง	การร้องเสียง เสียงธรรมชาติ	การใช้น้ำเสียง เพื่อสื่อ อารมณ์	การเอื้อนโดย ใช้ลูกคอ	การใช้คำ พิเศษ
20			✓		
21	✓		✓		
22	✓	✓	✓		
23	✓		✓	✓	✓
24	✓	✓	✓		
25			✓		
26			✓		✓
27			✓		✓
28			✓		
29	✓	✓	✓		✓
30			✓		
31	✓	✓	✓	✓	✓
32			✓		
33			✓		
34	✓		✓		✓
35			✓		
36			✓		
37					✓
38			✓		
39			✓		✓
40		✓	✓	✓	
41	✓		✓	✓	✓
รวม	16	11	39	8	14

จากการศึกษาวิธีการร้องหมอลำกลอน ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย (ครูฉลาด ส่งเสริม) พบว่าลักษณะเฉพาะของกลอนลำทางยาวตามน้องท้าวอีสานเป็นกลอนลำที่สื่อถึงอารมณ์เศร้า ต้องพลัดพรากจากคนรัก การร้องกลอนลำนี้จึงมีความโดดเด่นในด้านการถ่ายทอดอารมณ์ให้กับผู้ฟัง มีการเอื้อน ทำเสียงสระอีก สระอื่น และการใช้คำพิเศษต่าง ๆ ทำให้ผู้ฟังเข้าถึงอารมณ์ของกลอนลำ เมื่อแบ่งกลอนลำเป็น 41 วรรค สามารถสรุปได้ว่า กลอนลำบทนี้ มีการใช้น้ำเสียงเพื่อสื่ออารมณ์มากที่สุด 39 วรรค มีการบิดเสียง 16 วรรค มีการใช้คำพิเศษ 14 วรรค มีการร้องเลียนเสียงธรรมชาติ 11 วรรค และมีการเอื้อนโดยใช้ลูกคอทั้งสิ้น 8 วรรค

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นองค์ความรู้ขั้นสูงของหมอลำโดยเฉพาะการคิดค้นวิธีการขับร้องของครูฉลาด ส่งเสริม และทำให้เกิดเอกลักษณ์ของหมอลำจังหวัดอุบลราชธานี จึงเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าต่อการอนุรักษ์และสืบสานเพลงพื้นบ้านเป็นอย่างยิ่ง

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

วิทยานิพนธ์เรื่องวิธีการขับร้องหมอลำกลอนของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย (ครูฉลาด ส่งเสริม) ศิลปินแห่งชาติ เจ้าของคณะ “หมอลำเพชรอุบล” วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระเบียบวิธีการแสดงหมอลำกลอน และเพื่อศึกษาพฤติกรรมการขับร้องหมอลำกลอน โดยใช้ลำกลอนทางยาวตามชื่อชุด “ตามน้องท้าวอีสาน” ผลการวิจัยพบดังนี้

วัตถุประสงค์ประการแรก ระเบียบวิธีการแสดงหมอลำของครูฉลาด ส่งเสริม ผลการวิจัยสามารถแบ่งระเบียบวิธีการแสดงออกเป็น 3 ลักษณะ

ลักษณะแรก การแสดงเฉพาะกิจ เป็นการแต่งกลอนเฉพาะกิจตามโอกาส ตามวาระที่เจ้าภาพมาหางาน ผู้แสดงประกอบด้วยหมอลำและหมอแคน

ลักษณะที่สอง การแสดงครั้งคืน เป็นการแสดงที่กำหนดด้วยระยะเวลาการแสดงตั้งแต่หัวค่ำไปถึงเวลาประมาณไม่เกิน 24.00 น. หรืออาจเพิ่มระยะเวลาตามเจ้าภาพมีข้อตกลงเพิ่มเติม

ลักษณะที่สาม การแสดงทั้งคืน เป็นการแสดงที่มีระยะเวลาตั้งแต่หัวค่ำถึงเวลาสว่าง

สำหรับการแสดงรูปแบบที่สองและสาม จะมีการจัดเตรียมเวที ฉาก มีการแต่งกายนักแสดงแบบผ้าไทยสวยงาม มีการร้องเพลงลูกทุ่งสลับการแสดง หมอลำจะร้องกลอนลำ ประกอบด้วยลำทางสั้น ลำทางยาว ลำเตี้ย และเมื่อถึงเวลาประมาณก่อน 24.00 น. จะเป็นการแสดงเรื่องราว โดยเป็นนิทานพื้นบ้าน ชาดก เป็นส่วนใหญ่ จบการแสดงด้วยการร้องอวยพรผู้ชมและเจ้าภาพ

วัตถุประสงค์ประการที่สอง พฤติกรรมร้องหมอลำกลอนของครูฉลาด ส่งเสริม ผู้วิจัยทำการศึกษาร้องกลอนลำทางยาวชื่อชุดตามน้องท้าวอีสาน พบพฤติกรรมการร้องลำกลอนดังนี้

การร้องบัตทำยเสียง แสดงอารมณ์ผัดหวัง เสียใจ พบมากในคำสุดท้ายของวรรค

การร้องเลียนเสียงธรรมชาติ ถือเป็นเอกลักษณ์ของครุฑฉลาด ส่งเสริมในการร้องโดยใช้คำเช่นนี้ ได้แก่คำว่า “ฟ้าเอ๋ยฟ้า” ส่งผลให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ของท่านองหมอลำอุบลอีกชั้นหนึ่ง

การใช้น้ำเสียงเพื่อสื่ออารมณ์ เป็นการแสดงทักษะขั้นสูงของครุฑฉลาด ส่งเสริมในการใช้เสียงสื่ออารมณ์ได้แก่ เสียงสั้นเครือ เสียงสะอื้น สื่ออารมณ์เศร้า เสียงหนัก สื่ออารมณ์แห่งความมุ่งมั่น

การเอื้อนโดยใช้ลูกคอ ถือเป็นเอกลักษณ์อีกประการหนึ่งของครุฑฉลาด ส่งเสริม ไม่พบในศิลปินหมอลำท่านอื่น เป็นการเอื้อนโดยใช้ลูกคอ กลวิธีที่ใช้คือ “การผสมผสานระหว่างการร้องเสียงเต็มกับเสียงนาสิก สลับกันอย่างอิสระ” ภายใต้วงเสียงปัญญาจมูล พชลXดรอX ซึ่งเป็นกลุ่มเสียงที่ครุฑฉลาด ส่งเสริมมีความถนัดในการร้องและนิยมใช้ร้องหมอลำ

การใช้คำพิเศษ ครุฑฉลาด ส่งเสริม สร้างเอกลักษณ์แห่งตนด้วยการใช้คำพิเศษ ได้แก่ คำว่า “แหล่บัดนี้” โดยใช้เสียงใหญ่และเสียงหนักในการร้องหมอลำ เป็นการเรียกความสนใจผู้ชม กลวิธีนี้ส่งผลให้เกิดลักษณะเฉพาะของหมอลำอุบล อีกประการหนึ่งด้วย

จากผลการวิจัยข้างต้น พบว่าครุฑฉลาด ส่งเสริม เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความสามารถทางด้านทักษะการขับร้องหมอลำ ได้รับการยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติ ซึ่งเป็นเกียรติยศที่เหมาะสมแก่ตน จากการดำเนินการวิจัยพบว่า ท่านเป็นผู้สร้างเอกลักษณ์ทางหมอลำให้เกิดขึ้นกับจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งถือว่าจังหวัดอุบลราชธานีเป็นดินแดนศิลปะทางด้านหมอลำที่รุ่งเรืองมากที่สุดในยุคนี้ เมื่อพิจารณาจากผู้ดำรงตำแหน่งศิลปินแห่งชาติ 6 ท่าน ไม่ว่าจะเป็นครูฉวีวรรณ ดำเนิน ครูทองมาก จันทะลือ ครุฑฉลาด ส่งเสริม คุณครูบานเย็น รากแก่น สำหรับครูเคน ดาเหลา และครูบุญเพ็ง ฝ้ายวิชย ศิลปินแห่งชาติที่มีภูมิลำเนา ณ จังหวัดขอนแก่น ก็เป็นผู้เกิด ณ จังหวัดอุบลราชธานีด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ผลการวิจัยในครั้งนี้ยังเป็นการยืนยันว่าศิลปะการขับร้องหมอลำ ถือเป็นศิลปะขั้นสูงของคนไทยในภาคอีสานที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนในสังคม นอกเหนือจากการสร้างความบันเทิงแล้ว ยังเป็นภาพสะท้อนความเป็นอยู่วิถีชีวิตคนอีสาน การรณรงค์คนในสังคมให้เป็นคนดี การให้ความรู้ด้านภาษา วรรณคดี ศาสนาและด้านอื่น ๆ ที่หมอลำสามารถสอดแทรกเข้าไปได้

นอกจากนี้ จากการศึกษาระเบียบวิธีการแสดงหมอลำของครุฑฉลาด ส่งเสริม ตั้งแต่ขั้นตอนการทำงาน การรับงาน การไปแสดง จนถึงขั้นตอนสุดท้าย ยังสะท้อนภาพการประกอบวิชาชีพหมอลำในภาคอีสานของประเทศไทยว่า “ยังสามารถคงอยู่ได้” เพราะปรากฏว่ายังมีผู้รับว่าจ้างคณะ

หมอลำไปแสดงในราคาค่างวดที่สูงมากได้แก่ 70,000 – 100,000 บาท นับได้ว่า ประเด็นการหางานนี้ยังเป็นภาพสะท้อนที่ดีสำหรับการดำรงอาชีพ “ศิลปิน” โดยเฉพาะหมอลำในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่สามารถดำเนินการวิจัยสืบเนื่องได้อีกจากงานวิจัยฉบับนี้ได้แก่ การศึกษาวิธีการร้องกลอนลำเพื่อรณรงค์ กลอนลำเพื่อการศึกษา กลอนลำในพิธีสู่ขวัญ ของครุฑลาด ส่งเสริม ผู้วิจัยพบว่ากลอนลำทั้ง 3 ประเภทยังมีแง่มุมทางวิชาการที่สามารถทำการวิจัยให้เกิดความกว้างขวางได้อีกในอนาคต

รายการอ้างอิง

- กฤษฎา ศรีธรรมมา. **ภูมิปัญญาของคนไทยศึกษาคำสอนจากกลอนลำซิ่ง**. คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. 2546
- แก้วตา คำวัฒน์. **หมอลำเพลิน**. ดุริยนิพนธ์การศึกษابัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2531.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. **วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา**. จังหวัดอุบลราชธานี, 2542.
- เครือจิต ศรีบุญาค. **พัฒนาการเพลงพื้นบ้านอีสาน**. สุรินทร์:มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. 2546.
- จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. **หมอลำอีสาน**, กรุงเทพฯ: หนังสือพิมพ์มติชน, 2537.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. **บทบาทของหมอลำต่อสังคมอีสานในช่วงกึ่งศตวรรษ**. สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, 2528.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. **เพลงพื้นเมืองอีสาน**. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2520.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. **ภูมิปัญญาหมอลำเอก: ความรุ่งโรจน์ของอดีตกับปัญญาของหมอลำในปัจจุบัน**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2540.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. **ระบบการศึกษาในวัฒนธรรมอีสาน: ขบวนการขัดเกลากายทางสังคม**. วารสารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม. 2530.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. **“หมอลำ”ในวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สยามออฟเซต. 2526.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. **คติชาวบ้านอีสาน**. กรุงเทพฯ: อักษรวิวัฒนาการพิมพ์. 2526.
- จิราวัลย์ ชาเหล่า. **กระบวนการการเรียนรู้และถ่ายทอดศิลปการแสดงหมอลำอาชีพ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2546.
- เจริญชัย ชนไฟโรจน์. **ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านอีสาน**. ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, 2526.
- ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์ 10 ตุลาคม 2559.
- ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์ 10 เมษายน 2559.
- ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์ 14 ตุลาคม 2558.
- ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์ 15 ตุลาคม 2558.

- ฉลาด ส่งเสริม, สัมภาษณ์ 16 ตุลาคม 2558.
- นัฐจิรา ธิมาทา. **หมอลำซิ่ง**. ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาระดับบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2542.
- นันทวี ชื่นผง. **ลำซิ่ง: ลำกลอนแนวใหม่ของอีสาน**. ปริญญานิพนธ์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. 2537.
- บุญกว้าง วาทยโยธา. **ประวัติความเป็นมาของหมอลำกลอน**. เอกสารวันชิงชนะเลิศการประกวดหมอลำกลอน ครั้งที่ 3. ขอนแก่น. 2521.
- บุษกร บิณฑสันต์ และข้าคม พรประสิทธิ์. **หมอลำ**. กรุงเทพฯ: บริษัทวี พรินท์ (1991) จำกัด, 2553.
- ปริญญา บัองรอด. **การวิเคราะห์บทหมอลำเรื่องต่อกลอน**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2544.
- ปรียดี นามสง่า. **ชีวิต ผลงาน บทบาทต่อสังคม ละอัตลักษณ์ ของหมอลำสำออง เจียงคำ บ้านขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2553.
- ปรีชา พิณทอง. **ไขภาษาโบราณอีสาน**. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม. 2528.
- พรชัย เขียวสาคร. **ลำเพลินบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดมหาสารคาม**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2536.
- พิภช สอนไย และคณะ. **การศึกษาการใช้เพลงพื้นบ้าน และการแสดงพื้นบ้านอีสานในฐานะสื่อประเพณีเพื่อการพัฒนาอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น**. รายงานการวิจัย. ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2458.
- ไพบุลย์ แพงเงิน. **กลอนลำภูมิปัญญาของอีสาน**, กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์. 2534.
- ภูษิต สอนนาม. **ดนตรีประกอบการแสดงหมอลำหมู่**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2539.
- เยาวภา ดำเนตร. **วิถีชีวิตของชาวอีสานจากกลอนลำทางยาวของลำกลอน**. ปริญญานิพนธ์. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2536.
- รังสิมา จันทรจำนง. **การศึกษาเทคนิคการร้องหมอลำของ หมอลำ ป. ฉลาดน้อย**. ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2552.

- ราชันย์ เจริญแก่นทราย. **กลวิธีการล่ากลอน หมอลำฉวีวรรณ พันธุ**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.
- วินัย ใจเอื้อ. **การศึกษาวิธีการร้อง"หมอลำ"ของฉวีวรรณ ดำเนิน**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิตคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2546.
- ศิลปากร, กรม. **การพ้องลำ**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2521.
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี. **ชีวิตและผลงานของนายทองมาก จันทะลือ**.
อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซ็ท. 2535.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ติสฺสสมหาเถระ). **พจนานุกรม ภาคอีสาน-ภาคกลาง**. พิมพ์ครั้งที่ 1, 2515.
- สว่าง เลิศฤทธิ. **หมอลำ การเปลี่ยนแปลงที่น่าจับตามอง**. วัฒนธรรมไทย, 2527.
- สุกิจ พลประดม. **ดนตรีพื้นบ้านอีสาน**. ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. 2538.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. **วัฒนธรรมพื้นบ้าน:กรณีอีสาน**. กรุงเทพฯ:สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ. 2532.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. **ร้องรำทำเพลง:ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม**, กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์พิมพ์เนศ,
2531.
- สุนทร อภิสุนทรางกูร. **หมอลำในการละเล่นพื้นบ้านศูนย์สังคีตศิลป์**. กรุงเทพฯ: เรือนแก้ว.
2529.
- สุภาภรณ์ สารระสา. **การศึกษาวิธีการร้อง"หมอลำกลอน"ของราตรีศรีวิไล บงสิทธิพร**.
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
2555.
- สุริยา สมุทคุปต์ และคณะ. **คนวังอีสาน:ร่างกาย กามารมณ์ อัตลักษณ์เสียงสะท้อนของคน
ทุกชั้นในหมอลำชิงอีสาน**. สำนักดทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
2544.
- สุวิทย์ รัตนปัญญา. **หมอลำกลอน:บริบท คุณค่า แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและดำรงอยู่ใน
ประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 2553.
- อุดม บัวศรี. **วัฒนธรรมอีสาน**. ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา, 2546.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ	นายสุรียพงษ์ บุญโกลม
วัน เดือน ปีเกิด	15 ธันวาคม 2531
การศึกษา	
พ.ศ. 2539 - 2543	สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประถมศึกษาจากโรงเรียนมูลนิธิวัดศรีอุบลรัตนาราม (ในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี)
พ.ศ. 2544 - 2546	สำเร็จการศึกษาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช จังหวัดอุบลราชธานี
พ.ศ. 2547 - 2549	สำเร็จการศึกษาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนเทพศิรินทร์ กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2550 - 2555	สำเร็จการศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (เกียรตินิยมอันดับ 2)
พ.ศ. 2556 - 2560	สำเร็จการศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปัจจุบัน	ข้าราชการครูโรงเรียนเบญจมราชาลัย (ในพระบรมราชูปถัมภ์)